

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MUHTAÇ KİŞİLERE YAPILAN
SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI: SAKARYA İLİ SOSYAL
YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilek PERİ

**Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdurrahman BENLİ

EKİM – 2020

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MUHTAÇ KİŞİLERE YAPILAN
SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI: SAKARYA İLİ SOSYAL
YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI ÖRNEĞİ**

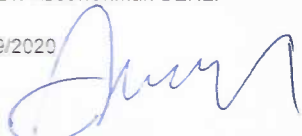
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilek PERİ

Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset

**“Bu tez sınavı 07/10/2020 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Abdurrahman BENLİ	BAŞARILI
Doç. Dr. Sinem YILDIRIMALP	BAŞARILI
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL	BAŞARILI

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	Dilek PERİ
Öğrenci Numarası	:	Y186005003
Enstitü Anabilim Dalı	:	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı	:	Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Yoksullukla Mücadelede Muhtaç Kişilere Yapılan Sosyal Yardım Uygulamaları: Sakarya İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Örneği
Benzerlik Oranı	:	%7
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.		
 08/07/2020 İmza		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.		
Bilgilerinize arz ederim.		
 28/09/2020 İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Abdurrahman BENLİ Tarih: 28/09/2020 İmza: 		
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

Öğrenim hayatım süresince bilgileriyle bana yol gösterici olan değerli hocalarıma,

Tezimin oluşumunda beni destekleyen danışmanım Doç. Dr. Abdurrahman BENLİ'ye ve katkılarından dolayı Dr. Öğr. Üyesi Özge Alev SÖNMEZ ÇALIŞ ve Doç. Dr. Sinem YILDIRIMALP'e,

Tezimin alan araştırması kısmında benimle mülakat yapan vatandaş ve SYD Vakıfları personeline,

Bana Sosyal Politika Bilimini sevdiren ve insanî birçok değer katan sevgili hocam Doç. Dr. Neriman Berna GÜLER'e,

En önemlisi hayatın bir eğitim ve gelişim süreci olduğunu benimseten, her daim sevgi ve desteklerini esirgemeyen, bana güç veren çok sevgili annem Emine PERİ, babam Ali PERİ ve ablam Ayşe PERİ'ye sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Bu kıymetli insanların hayat yolunda güzelliklerle karşılaşmalarını temenni ederim.

Dilek PERİ

07/10/2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM 1: YOKSULLUĞUN VE MUHTAÇLIĞIN KAVRAMSAL

ÇERÇEVESİ.....	4
----------------	---

1.1. Yoksulluk Türleri, Yoksulluğu Etkileyen Faktörler, Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Yoksulluk	7
1.1.1. Yoksulluk Türleri	8
1.1.2. Yoksulluğu Etkileyen Faktörler	23
1.1.3. Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Yoksulluk.....	29
1.2. Muhtaçlık.....	32
1.2.1. Muhtaçlık Durumu	33
1.2.2. Muhtaçlık Denetimi.....	34
1.2.3. Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Yoksulluk Profili.....	37

BÖLÜM 2: YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIM SİSTEMİ VE

İŞLEYİŞİ.....	40
---------------	----

2.1. Sosyal Yardımın Tarihçesi	40
2.1.1. Dünyada Sosyal Yardımın Gelişimi	40
2.1.2. Türkiye’de Sosyal Yardımın Gelişimi.....	46
2.2. Sosyal Yardımın Türleri	52
2.2.1. Aynî Sosyal Yardımlar	54
2.2.2. Nakdî Sosyal Yardımlar	54
2.2.3. Şartlı ve Şartsız Sosyal Yardımlar.....	55
2.2.4. Koruma ve Tazminat Nitelikli Sosyal Yardımlar.....	55

2.3. Türkiye ve Avrupa’da Refah Rejimleri Çerçevesinde Sosyal Yardım ve Uygulamaları	56
2.3.1. Türkiye ve Avrupa’da Refah Rejimleri Çerçevesinde Sosyal Yardım Uygulamaları.....	59
2.3.2. Sosyal Koruma ve Sosyal Yardım Harcamaları	71
2.3.3. Aile ve Çocuk Sosyal Yardımı Uygulamaları	76
2.4. Türkiye’de Sosyal Yardım.....	80
2.4.1. Türkiye’de Sosyal Yardımların Yasal Çerçevesi	81
2.4.2. Türkiye’de Dul/Yetim ve Aile/Çocuk Yardımlarının Sosyal Yardım Türlerine Göre Dağılımı	84
2.4.3. Türkiye’de Sosyal Yardım Kurumları.....	86
2.4.4. Türkiye’de Sosyal Yardım Kurumu Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	92
BÖLÜM 3: SAKARYA İLİ’NDE SYD VAKIFLARI TARAFINDAN YAPILAN SOSYAL YARDIMLARLA İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA	106
3.1. Araştırma Problemi	107
3.1.1. Araştırmanın Amacı	108
3.1.2. Araştırmanın Önemi	109
3.1.3. Örneklemenin Sınırlandırılması	109
3.1.4. Araştırmanın Kısıtları.....	109
3.2. Araştırma	110
3.2.1. Araştırmanın Yöntemi	111
3.2.2. Araştırma Süreci.....	111
3.2.3. Araştırma Bulguları	112
SONUÇ VE ÖNERİLER	145
KAYNAKÇA.....	153
EKLER	164
ÖZGEÇMİŞ	168

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliğı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASAGEM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
BM	: Birleşmiş Milletler
CEO	: İcra Kurulu Başkanı
COS	:Yardımseverlik Örgütleri
f	: Frekans
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HIV	: İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İşkur	: İş Kurumu
kWh	: KiloWatt saat
LDC	: Az Gelişmiş Ülkeler
Md	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ODA	: Resmî Kalkınma Yardımı
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim Şirketi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSPE	: Subakut Sklerozan Panensefalit
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları

SUY	: Sosyal Uyum Programı
sy.	: Sayı
SYD	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma
SYDT	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN	: Birleşmiş Milletler
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
WESO	: Dünya İstihdamı Sosyal Görünümü
WFP	: Dünya Gıda Programı (Birleşmiş Milletler)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 : Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Oran/ Cinsiyet: Toplam/ Yaş: Toplam.....	30
Tablo 2 : Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Oran/ Cinsiyet: Erkek/ Yaş: Toplam.....	31
Tablo 3 : Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Oran/ Cinsiyet: Kadın/ Yaş: Toplam	31
Tablo 4 : Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Bin Kişi/ Cinsiyet: Toplam/ Yaş: Toplam	37
Tablo 5 : Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Bin Kişi/ Cinsiyet: Erkek/ Yaş: Toplam ...	38
Tablo 6 : Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Bin Kişi/ Cinsiyet: Kadın/ Yaş: Toplam ...	38
Tablo 7 : Toplam Sosyal Koruma Harcamaları/ Milyon Euro	71
Tablo 8 : Sosyal Yardım Harcamaları/ Milyon Euro.....	72
Tablo 9 : Toplam Sosyal Koruma Harcamaları/ Kişi Başı Euro	72
Tablo 10 : Sosyal Yardım Harcamaları/ Kişi Başı Euro.....	73
Tablo 11 : Toplam Sosyal Koruma Harcamaları /Kişi Başı Euro/ Satın Alma Gücü Standardına Göre	73
Tablo 12 : Sosyal Yardım Harcamaları /Kişi Başı Euro/ Satın Alma Gücü Standardına Göre.....	74
Tablo 13 : Toplam Sosyal Koruma Harcamaları/ Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Oranı	75
Tablo 14 : Sosyal Yardım Harcamaları/ Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Oranı.....	75
Tablo 15 : Aile ve Çocuk Yardımı Harcamaları/ Milyon Euro	77
Tablo 16 : Aile ve Çocuk Yardımı Harcamaları/ Kişi Başı Euro	78
Tablo 17 : Aile ve Çocuk Yardımı Harcamaları /Kişi Başı Euro/ Satın Alma Gücü Standardına Göre	78
Tablo 18 : Aile ve Çocuk Yardımı Harcamaları/ Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Oranı	79
Tablo 19 : Aile ve Çocuk Yardımları/ Sosyal Yardımlar Oranı	80
Tablo 20 : Aynî Sosyal Koruma Yardımlarının Risk/İhtiyaç Gruplarına Göre Dağılımı, 2000-2018 (Milyon TL)	85

Tablo 21: Nakdî Sosyal Koruma Yardımlarının Risk/İhtiyaç Gruplarına Göre Dağılımı, 2000-2018 (Milyon TL)	85
Tablo 22: Şartlı Sosyal Koruma Yardımlarının Risk/İhtiyaç Gruplarına Göre Dağılımı, 2000-2018 (Milyon TL)	86
Tablo 23: Şartsız Sosyal Koruma Yardımlarının Risk/İhtiyaç Gruplarına Göre Dağılımı, 2000-2018 (Milyon TL).....	86
Tablo 24: Vakıfların Türlerine Göre Dağılımı	87
Tablo 25: Yeni Vakıf Çeşitleri	87
Tablo 26: Vakıf Sayısı (Şube/Temsilcilik).....	87
Tablo 27: Sakarya İl Genelinde ve Tüm İlçelerde SYD Vakıfları Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Kişi ve Miktar Olarak Sayısal Verileri (2016 – 2019)	114
Tablo 28: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Çalışanlarının Cinsiyet ve Yaş Durumları	115
Tablo 29: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından Yardım Alan Vatandaşların Cinsiyet ve Yaş Durumları	116
Tablo 30: Sosyal Yardımlar Konusunda İfade Belirten Vatandaşların Cinsiyet ve Yaş Durumları	116
Tablo 31: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Çalışanlarının Eğitim Durumları	117
Tablo 32: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından Yardım Alan Vatandaşların Eğitim Durumları	117
Tablo 33: Sosyal Yardımlar Konusunda İfade Belirten Vatandaşların Eğitim Durumları	117
Tablo 34: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Çalışanlarının Meslekî Tecrübe Durumları	118
Tablo 35: Sosyal Yardımlar Konusunda İfade Belirten Vatandaşların Meslekî Tecrübe Durumları	118
Tablo 36: SYD Vakıfları Çalışanlarının Başarı Konusundaki İfadelerinin Gösterilmesi	120
Tablo 37: Araştırmada Sosyal Yardım Alan Vatandaşların Aldıkları Yardım Türleri	121
Tablo 38: SYD Vakıfları Çalışanlarının Başarı Konusundaki İfadeleri	125

Tablo 39: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Çalışanlarının Görevleri ya da İncelemeleri Sırasında Etkilendikleri Olaylarla İlgili İfadeleri.....	126
Tablo 40: SYD Vakıfları Çalışanlarının Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin İfadeleri...	128
Tablo 41: SYD Vakıfları Çalışanlarıyla İlgili Yardım Almaya Gelen Vatandaşlar Tarafından Dile Getirilen Memnuniyet Durumunun İfadeleri.....	129
Tablo 42: SYD Vakıflarından Yardım Alan Vatandaşların İhtiyaçlarını Karşılamalarına Göre Başka Bir Yerden Yardım Alma Durumları	130
Tablo 43: SYD Vakıflarından Yardım Alan Vatandaşların Muhtaçlık Sebeplerini İfade Etmeleri.....	131
Tablo 44: SYD Vakıflarıyla İlgili Yardım Almayan Vatandaşların İfadeleri	132
Tablo 45: SYD Vakıflarından Yardım Almayan Vatandaşların Sosyal Yardımlara İlişkin İfadeleri	134
Tablo 46: SYD Vakıflarından Yardım Almayan Vatandaşların Sosyal Yardımların Dağıtımına İlişkin İfadeleri.....	136

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Araştırma Sürecinde İzlenen Yol.....	110
---	-----

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Yoksullukla Mücadelede Muhtaç Kişilere Yapılan Sosyal Yardım Uygulamaları: Sakarya İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Örneği			
Tezin Yazarı: Dilek PERİ		Danışman: Doç.Dr. Abdurrahman BENLİ	
Kabul Tarihi: 7 Ekim 2020		Sayfa Sayısı: xi (ön kısım) + 164 (tez)+ 4 (ek)	
Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri		Bilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset	
Yoksulluk, sadece bu durum içerisinde yaşayan bireyler ve gruplar için değil tüm toplum için mücadele edilmesi gereken çok boyutlu bir sorundur. Yoksulluk aynı zamanda muhtaçlık kavramıyla da ilişkilidir. Eğer bir kişi muhtaçsa, bu durumun diğer toplum kesimlerine de yansıyan bir sorun hâline gelmemesi için müdahale edilmesi gerekmektedir. Yoksullukla mücadelede rol alan birçok devlet kurumu, özel kuruluş, STK ve yerel yönetim bulunmaktadır. Bu kurumlar, yoksulluk ve muhtaçlıkla ilintili olarak mücadelede “sosyal yardım” aracını da kullanmaktadırlar. Bu çalışmada, sosyal yardımlar ele alınmış, yoksulluk ve muhtaçlık ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda aile/çocuk sosyal yardımlarına da yer verilmiştir. Sosyal Yardım Avrupa’da bazı ülkelerde refah rejimleri çerçevesinde uygulamalarıyla incelenmiştir. Ayrıca EUROSTAT ve TÜİK verileri de kullanılmıştır. Yine sosyal yardımların hukuksal dayanakları ve tarihsel gelişimi de çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmanın alan araştırması kısmında ise Türkiye’de resmî bir sosyal yardım kurumu olan SYD Vakıflarında yapılan mülakatlarla Türkiye’deki sosyal yardımların etkinliği sorununun tartışılması amaçlanmıştır. Bu nedenle Sakarya İli’nin 16 ilçesindeki SYD Vakıfları örneklem alınarak mülakat için her vakıftan yetkili 1 personel, vakıflardan yardım alan 1 vatandaş ve 16 ilçeden 18 tane yardım almayan vatandaşla mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada Sakarya İli’nde tüm ilçelerde yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi ile 50 kişiyle yapılan araştırmayla literatüre katkıda bulunmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili literatür taramasına ile nitel araştırma süreci benimsenmiştir. Ancak ek olarak istatistiksel bilgiler de bulunmaktadır. Yapılan mülakatlar içerik analizi yöntemiyle kodlanmış ve elde edilen bulgular neticesinde ifadelerdeki benzer ve ayrılan cevaplar değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular çözümlendiğinde bu üç kategoride farklı görüşlerin mevcut olduğu belirlenmiştir. Vakıf çalışanları, başarılı ve etkin bir sosyal yardım sistemi için özverili çalıştıklarını belirtmiştir. Ayrıca onlar sosyal yardımları sosyal devletin gereği bir işlev olarak değerlendirmektedirler. Vakıflardan yardım alan vatandaşlarsa sosyal yardımlar olamazsa yaşamlarını idame ettiremeyeceklerini ifade etmişlerdir. Ancak sosyal yardım miktarlarının görece artırılmasının olumlu etkisi olacağını belirtmişlerdir. Üçüncü ve son kategorideki vakıflardan yardım almayan vatandaşlarsa konuya daha farklı yaklaşmışlardır. Onların ifadelerine göre mevcut durumda sosyal yardımların dağıtımı etkin ve adaletli değildir. Ayrıca bu vakıflar bazı aynı yardımların dağıtımına ağırlık vermektedir. Bu noktada, yardım almayan vatandaşlardan sosyal yardımların daha hakkaniyetli yapılması, denetimlerin sıkılaştırılması, bu kurumlarda çalışanların itina ile seçilmesi ve verilen meblağların artırılması gibi öneriler getirilmiştir.			
Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, muhtaçlık, sosyal yardım, refah rejimleri, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	x	Ph.D.		
Title of Thesis: Social Assistance Applications That is Provided for Indigent People in Fight against Poverty: Province of Sakarya Social Assistance and Solidarity Foundations Case				
Author of Thesis: Dilek PERİ		Supervisor: Assoc. Prof Abdurrahman BENLİ		
Accepted Date: 7 October 2020		Number of Pages: xi (pre text)+ 164 (main body)+4 (app.)		
Department: Labour Economics and Industrial Relations Subfield: Labour Economics and Social Policy				
Poverty is a multidimensional problem that must be fought not only for individuals and groups living in this situation but also for the whole society. Poverty is also related to the notion of indigence. If a person is in need, it is necessary to intervene to prevent this situation from becoming a problem reflected in other segments of society. There are many state institutions, private organizations, NGOs, and local governments that play a role in combating poverty. These institutions also use the "social assistance" tool in combating poverty and indigence. In this study, social assistance was discussed and the relationship between poverty and neediness was tried to be established. In this context, family/children's social benefits are also included. Social Assistance has been studied in some countries in Europe with its applications within the framework of welfare regimes. EUROSTAT and TURKSTAT data were also used. Again, the legal basis and historical development of social assistance have been the subject of the study. In the field research portion of this study events in Turkey with the help of social welfare organizations, made a formal interview in which SAS Foundations in Turkey aimed to discuss the issue. For this reason, the SAS Foundations in 16 districts of Sakarya province were interviewed with 1 personnel authorized from each foundation, 1 citizen who received aid from foundations and 18 citizens from 16 districts who did not receive assistance. At this stage, a semi-structured in-depth interview method was made in all districts of Sakarya Province, and a study was conducted with 50 people to contribute to the literature. Qualitative research process has been adopted with the literature review on the subject. However, there is additional statistical information. The interviews were coded with the content analysis method and as a result of the findings, similar and differentiated answers in the statements were evaluated. When the obtained findings were analysed, it was determined that there were different opinions in these three categories. Foundation employees stated that they work devotedly for a successful and effective social assistance system. In addition, they consider social assistance as a function required by the social state. Citizens who receive assistance from foundations stated that they cannot survive without social assistance. However, they stated that increasing the amount of social assistance relatively would have a positive effect. Citizens who did not receive assistance from the third and last category of foundations approached the issue differently. In their statements, the distribution of social assistance is not efficient and fair in the current situation. In addition, these foundations focus on the distribution of some in-kind assistance. At this point, suggestions have been made such as making social assistance more equitable from citizens who do not receive assistance, tightening the controls, carefully selecting the employees in these institutions, and increasing the amounts given.				
Keywords: Poverty, indigence, social assistance, welfare regimes, social assistance and solidarity foundations.				

GİRİŞ

Yoksulluk, muhtaçlık ve sosyal yardım birbiriyle ilişkili kavramlardır. Yoksulluk içerisindeki bireylerin muhtaçlık kriterlerini taşımaları doğal sayılacağı gibi muhtaçlık kriterleri sosyal yardım alıcı gruplarına ve uygulamalara göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Birbirinden farklı özelliklerde engelliler, yaşlılar, işsizler, kadınlar ve çocuklar gibi sosyal yardım alıcı grupları bulunmaktadır. Ülkeden ülkeye sosyal yardım sağlanan gruplar ve uygulamalar farklılaşabilmektedir. Yine de tüm dünyada aile yardımları, çocuk yardımları, eğitim ve gıda yardımları başlıklarında kadın ve çocuklara odaklanan uygulamalar görülmektedir.

Ülkeden ülkeye farklılık gösterse de sosyal yardım uygulamaları refah devletinin göstergelerinden bir tanesidir. Ancak belirtildiği üzere refah rejimleri bağlamında uygulamalar kategorik olarak farklılık göstermektedir.

Yakın coğrafyada örnek teşkil edecek Avrupa Ülkeleri ele alındığında burada da farklılaşma görülmektedir. Türkiye bağlamında ise sosyal yardım için son dönemlere kadar geleneksel yapının etkinliğini sürdürdüğü bir mekanizma demek mümkündür.

Türkiye’de ilk sosyal yardım uygulamaları her ne kadar yaşlı ve engelli bireyler için hayata geçirilmiş olsa da günümüzde çeşitlendirilmiş bir sosyal yardım sisteminden söz etmek doğru olacaktır.

Sosyal yardım sağlayan resmî kurumlar, özel kuruluşlar, STK’lar ve de yerel yönetimler bu konuda aktif rol oynamaktadır.

Çalışmanın Konusu

Sosyal devlet gereğinin devlet tarafında, sosyal yardım sağlayıcısı olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı da bir kurum olarak yer almaktadır. Bu çalışmada bakanlık nezdindeki sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları ele alınmıştır. Çalışma için bir sorudan yola çıkılmıştır, bu soru: “ Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları sosyal yardım sağlayıcısı olarak etkin midir?” şeklindedir.

Sorunun cevaplandırılması için Sakarya İli genelindeki her ilçede SYD Vakıfları örneklem olarak seçilmiştir. Her ilçeden 1 vakıf yetkilisi, yardım alan 1 vatandaş ve yardımlar konusunda bilgi sahibi 1 vatandaş ile mülakat gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Sosyal yardımlarla ilgili yapılmış birçok araştırma bulunmaktadır, keza sosyal yardım ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalar da mevcuttur. Bu araştırmada öncelikle yoksulluk konusuna daha sonrasında sosyal yardım kavramına değinilmiş ve farklı ülke örnekleri, Türkiye’deki yasal çerçevesi ve uygulamalarıyla konu genişletilmiştir. Birçok çalışmada sosyal yardım kurumları ya da herhangi bir kurumdan yardım alanlar üzerinden araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın özgün değeri bir üçlü sacayağı gibi oluşturulmuştur. Konunun önemi ve özgün değeri, SYD Vakıfları çalışanlarının ifadelerini değerlendirmenin yanı sıra bu kurumdan yardım alanlar ve de kurumla yardım almak gibi bir ilişki içerisinde bulunmayıp fakat düşünce bildiren vatandaşların ortak ve farklılaşan ifadelerinin kompozisyonunu sağlamak olmuştur.

Çalışmanın Amacı

Örneklemden yola çıkılarak temel soru olan “Sosyal yardımların SYD Vakıfları nezdinde ne kadar etkin olduğu”nu nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak değerlendirilmektedir. Burada Sakarya İli örneklem alınmıştır. Türkiye’deki sosyal yardım uygulamalarının etkinliğine geçilmeden önce farklı ülke uygulamalarıyla konuya bakış amaçlanmıştır. Türkiye ve Sakarya İli genelindeki araştırmaya istatistiksel verilerle nesnel bir bakış açısının katılması hedeflenmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada ilk iki bölümde sosyal yardım alan yazınında mevcut eserler betimsel analize tâbi tutulmuştur. Üçüncü bölümde ise yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniğinin kullanılarak araştırma problemi sonuca bağlanmıştır.

Çalışma sosyal yardım alan yazınında literatür taraması yapılan ilk iki bölüme ek yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniğinin kullanıldığı üçüncü ve son bölüm olan

araştırma bölümüyle sonuca bağlanmıştır. Bu yöntemlerin i ie girdiği bir nitel araştırma sürecini besleyen çalışmanın üçüncü bölümünde şu şekilde çalışılmıştır.

Çalışmanın alan araştırması esnasında, üç kategoride toplam 50 kişiyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. 16 ilçede; 16 vakıf görevlisi, 16 yardım alan vatandaş ve 18 yardım almayan vatandaşla bu sayı sağlanmıştır. Araştırma sürecine paralel literatür taraması da sürdürülmüş, bunun akabinde araştırmadan elde edilen cevaplar içerik analizi tekniği ile kodlanarak ayrıştırılmış ve anlamlı bulgular değerlendirilmış, ayrışan ve birleşen noktalar vurgulanmıştır.

BÖLÜM 1: YOKSULLUĞUN VE MUHTAÇLIĞIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Yoksulluk; yoksul olma durumu, yoksuzluk, vâriyetsizlik, sefillik, sefalet, fakirlik (TDK,2019) anlamlarını taşımaktadır. Yoksulluk kelimesinin İngilizce karşılığı “Poverty” terimi 1901’de Seebohm Rowentree tarafından literatüre geçirilmiştir. Yapılan bu ilk tanıma göre yoksulluk, kişinin bütün kazançları toplamının biyolojik yaşamını idame ettirmeye yetecek kadar olmaması durumudur. Seebohm Rowentree, uyarlayarak türettiği yöntemlerle yaşadığı York şehrinde üç tane yoksulluk çalışması yürütmüştür. İlk çalışması itibarıyla da “mutlak yoksulluk” tanımını ilk yapan kişi olarak addedilmiştir. Rowntree, ilk çalışmasında sadece fiziksel verimliliğin sürdürülmesi için gereken harcamaların tahminine dayanan bir yoksulluk standardı geliştirmiştir. Rowntree, yoksulluk standardını onaylamamış veya savunmamıştır, çalışmalarını yoksul kimselerin durumuna dikkat çekmek için yayımlamıştır (Ditch, 1999: 10).

Yoksulluk, insanların temel ihtiyaçlarını görememeleri hâlidir. Yoksulluk tanımını dar ve geniş olmak üzere iki şekilde yapmak mümkündür. Yoksulluk dar anlamda açlıktan ölme ve barınacak yere sahip olmama durumunu ifade etmektedir. Geniş anlamda ise gıda, giyecek ve barınma imkânlarının bireyin yaşamını idame ettirmeye yetmesine karşın yaşadığı toplumun genel yaşam standardının gerisinde kalması anlamına gelmektedir (TÜİK, 2020). Yoksulluk “beşerî ihtiyaçlar kavramı”yla boyutlandırılmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 2). Zaman içerisinde yoksulluk terimi için temel tanımlamanın yanı sıra beşerî ihtiyaçların değişmesinden dolayı farklı tanımlar yapılmıştır.

Tanımların birbirinden farklı olmasının başlıca sebebi ise toplumların temel ihtiyaçlarındaki zamansal ilerlemeye bağlı değişikliklerdir. Elektriğin icadından önceki dönemler için aydınlatmada kullanılması bir gereksinme olarak düşünülmezken günümüzde elektrik ile aydınlatma temel bir ihtiyaçtır. Bunun yanında toplumsal farklılıklar yoksulluk kavramına farklı boyut katmaktadır. Refah seviyesi yüksek toplumlarda sosyal ihtiyaçların giderilmemesi yoksulluğa bir örnektir (Hacımahmutoğlu, 2009: 13). Yoksulluğun çeşitli etkenlere göre farklılık göstermesi dolayısıyla tanımlardaki farklılığın nedeni şu şekilde açıklanabilir.

Yoksulluğun bir ülkedeki yaygınlığı ve şiddeti ülkenin gelir seviyesine ve bu gelirin fert başına dağılımına göre değişiklik göstermektedir. Bir ülke için GSYİH ne kadar önemliyse gelir dağılımı da o derece önemlidir. Zira ülke vatandaşları o ülkenin gelir dağılımına göre zengin ve fakir konumundadırlar. Gelir dağılımının görece eşitsiz olduğu ülkelerde eğer ki yüksek gelir grupları bulunuyorsa bu ülkede yoksulluk da yoğun bir şekilde yaşanacaktır. Keza gelirin dengeli bir şekilde dağıldığı orta sınıf bir ülkede yoksulluk yaygın ve şiddetli yaşanmayabilir (ILO, 2015: 36). Azgelişmiş ve orta düzeyde gelişmiş ülkelerin birçoğunda Türkiye de dâhil olmak üzere gelirin iç bölüşümünün adaletsiz olduğu gözlenmektedir (Özdek, 2002: 89).

Farklı tanım ve bakış açılarıyla incelenebilen yoksulluk kavramı üzerinde birleştirici nokta ise stratejik anlamda sosyal sorun olmasıdır (Demirbilek, 2005: 248). Sosyal bir sorun olan yoksulluk, fakirlik kavramıyla eşdeğer görülse de tam anlamda aynı anlama gelmemektedir ancak aralarında ilişki bulunmaktadır.

Yoksulluk tanımı yardıma muhtaç olan tüm insanların “ortak paydası” olarak da ifade edilebilmektedir. Yoksul ve yoksullukla ilişki içerisindeki diğer kavramlar “fakir” ya da “fakirlik”tir. Kavramlardaki ayrımın temellendirildiği nokta, fakir insanların belli bir sınırın altında da olsa bir şeylere sahip olabileceği fakat ihtiyaçlarını tatmin etmeye yetmediğinden söz edilmesidir. Yoksullar ise neredeyse hiçbir şeye sahip değildirler ve bu durum onları öncelikli hâle getirmektedir. Dolayısıyla yardım almadan hayatlarını idame ettiremezler (Taşçı, 2008: 130).

Yoksulluk zaman zaman dışlanma kavramıyla da ilişkili olabilmektedir. Dışlanma Fransa’da ve giderek AB literatürüne, marjinalleşme olarak geçmektedir. Latin Amerika’da ve ABD literatüründe ise underclass/ sınıfsızlık yoksullukla ilintili olarak ortaya çıkan kavramlardır. Toplumsal mekân bağlamında bu kavramlar; iç/dış, merkez/çevre ve üst/alt ilişkileriyle emek pazarının bölünmesine neden olmaktadır. Dışlanmışların temel özelliği olan informalleşme ise bu grupları geçmişte egemen kapitalist sistemin içinde tutarken, günümüzde ise dışa doğru itmektedir (Özdek, 2002: 5). Geç kapitalizm denilince akla çok kültürlülük, bütünleşme ve sınırların kalkması çağrışımları gelse de Türkiye’de de hakim olan neoliberal ortodoksinin marjinalleşme ve dışlanmayı tetiklediğini söyleyebiliriz. Zira yine son on yılda yoksullar, varoşlar, sokak çocukları söylemleriyle de sıklıkla karşılaşılmaktadır (Erdoğan, 2002: 21). Sınıfsızlık

kavramıyla ortaya çıkan yeni yoksulluk çerçevesindeki gruplar yeni kavramları da beraberinde getirmiştir. Başta ekonomik ögeler olmak üzere temelinde eşitsizliklerin yer aldığı dışlanma cinsiyet bağlamında da olabilmektedir.

İnsanî gelişimdeki en zararlı eşitsizliklerin birçoğu kaçınılmaz değildir. Her toplum tahammül ettiği eşitsizlik düzeyleriyle ilgili seçim yapabilmelidir. Diğer bir deyişle ekonomik açıdan eşitsizlikle başa çıkmak kolay değildir. Politika hedefleri insanî gelişimdeki eşitsizlikleri gidermek için birçok şey yapılabileceği yönünde olmalıdır. Bu politikaların cinsiyet temelli (yatay) eşitsizlikleri ortadan kaldırırken temel yeteneklerde yakınlaşmayı hızlandırılması gerekmektedir. Cinsiyetler arası ekonomik göstergeler dengelenmelidir. Piyasalarda eşitlik ve verimlilik ortaklaşa ilerletilmeli, artan gelirlere dönüşen verimlilik de arttırmalı, gelir eşitsizliği azaltılmalıdır. Ayrımcılığa yol açabilecek yazılı olmayan sosyal normların değiştirilmesi zordur. Eşit haklar belirleyen bir mevzuatla bile, sonuçların belirlenmesinde sosyal normlar geçerli olabilmektedir. Cinsiyet eşitsizliği analizleri ise cinsiyet eşitliği ilkelerine yönelik tepkiye yol açabilecek alanlarda tepkilerin yoğunlaştığını göstermektedir. Söz konusu normlarla mücadele ve eşitsizlikleri azaltmak için açık politikalar önem göstermektedir (UNDP, 2019: 14-16).

Yoksullukla ilintili olan önemli bir kavramı ele alacak olursak, o da muhtaçlıktır. Muhtaçlık, kişinin bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerini (eşi, çocukları, anne ve(ya) babası) yaşadığı yerin yaşam koşullarında asgarî düzeyde geçindirecek kazancı, geliri ya da malının bulunmaması hâlidir (Özdemir, 2007: 97).

Muhtaç kişilere sosyal yardım sağlanması, araştırma ve denetim esaslarına dayalı olduğu gibi sosyal yardım talebinde bulunan kişi muhtaçlık durumunu ispat etmekle yükümlüdür (Aca, 2018: 21). Muhtaçlık koşullarında yaşayan yoksul bireylerin sosyal yardım almasıyla ilgili muhtaçlık ve sosyal yardım ilişkisi içinde şunlar ifade edilebilir.

Sosyal yardım ve diğer refah sağlayıcı hizmetlerde, tek ebeveynli ailelere, afetzedelere, sivil çatışma mağdurlarına ve engellilere özellikle önem gösterilmektedir. Bu grupların ortak özellikleri arasında savunmasız durumda olmaları ve başka yollarla destek almamaları gelmektedir. Sosyal yardımların kapsamındaysa, fiziksel ya da zihinsel engellilerin yanı sıra korunmaya ihtiyaç duyan çocuklar, herhangi bir madde bağımlıları ve bunun gibi yüksek derece faydalanabilir grupların aynî müdahaleleri ve nakdî transferleri bulunmaktadır (Uğur, 2011: 71,72).

1.1. Yoksulluk Türleri, Yoksulluğu Etkileyen Faktörler, Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Yoksulluk

Yoksulluk; toplumsal, zamansal ve coğrafi etkenlere göre farklı özellikler taşıyabilmektedir. Ayrıca yoksulluğu beşerî olarak farklı perspektiflerden inceleyen kuramlar bulunmaktadır (Şenses, 2014: 145). Günümüzde insanlar çeşitli mikro ya da makro nedenler dolayısıyla eğer belli bir varlıkları yoksa yoksulluk içinde yaşamaktadırlar. Diğer tarafta ölçülmesi zor olan istihdam verimliliği ve işsizlik tehdidine karşı çalışanların yoksulluk çekmesidir. Bu noktada istihdam içerisindekilerin yoksulluğunun ölçülmesi diğerlerine göre daha güçtür.

Bireysel emek önemli bir gelir kaynağıdır. Teorik olarak emek geliri, emeğin marjinal verimliliği ile belirlenir. Çalışanlara üretimdeki marjinal artışa ne kadar katkıda bulunduklarına göre ödeme yapılır. Bu pratikte doğru olduğu sürece, yüksek kazançlar yalnızca emek için daha yüksek marjinal verimliliği yansıtmaktadır. Bir kişinin geliri çok düşükse, verimliliği çok düşüktür. Gelirini ancak üretkenliği artırılabilirse artırılabilir. Emeğin marjinal ürününün büyüme ile ilişkili olduğu söylenebilir. Ancak, çalışanlara marjinal üretkenliklerine göre ödeme yapılamaz. Ayrıca, birçok birey üretici ekonominin dışındadır. Tamamen veya kısmen işgücü dışında olmasının nedenleri arasında yaş, aile sorumlulukları, sağlık ve iş olanakları bulunmaktadır. Bu nedenle gelir dağılımının analizi, emeğin marjinal ürününü belirlemelidir. Ayrımcılık, yaş, piyasa koşulları ve toplam talebin yeterliliği gibi diğer faktörlerin ötesine geçmelidir. Yoksulluğun nedenlerini yoksulların tanımlayıcı sınıflandırmalarından tespit etmek zordur. Niteliksel ve niceliksel önemlerin ayırt edilmesinin zor olduğu birbiriyle ilişkili ve çeşitli olası açıklamalar vardır. Görelî yöntem, ekonometrik bir modelde yoksulluk ve olası nedenleri arasındaki ilişkileri göstermektedir (Thurow, 1969: 26,27). Ancak yoksulluk istihdam içindekiler için bir sorun teşkil etse de istihdam dışındakiler için hayatlarını yardım almadan devam ettirmelerini engellemektedir. Dolayısıyla burada muhtaçlıkla ilintili olarak daha çok bu kesime değinilecektir.

Bu kısımda yoksulluk, türlerine ve yoksulluğu oluşturan öğelerin neden kaynaklandığına göre ele alınacaktır. Çalışmanın sonraki bölümlerinde kadın, çocuk ve aile yoksulluğu üzerinden sosyal yardım konusu işleneceği için, yoksulluk türlerinde bu alan biraz daha fazla detaylandırılmıştır. Ek olarak son yılların istatistiksel verileriyle Türkiye ve bazı

Avrupa Ülkelerinde bu görünüm irdelenmeye çalışılacaktır. Yine cinsiyet bağlamında yoksulluk, istatistiksel verilerle de ele alınacaktır.

1.1.1. Yoksulluk Türleri

Yoksulluk üzerinde çalışırken önemli olan hesaplama yöntemini ölçmek ve de özellikle hangi tanımdan yola çıkarak hareket edildiğini bilmektir (ILO, 2015: 36). Çünkü bu toplumsal, zamansal ve coğrafi etkenler yapılan tanımı ve ölçüm yöntemini etkileyecektir, yapılmış bir tanım ve ölçülmüş değer zaman içerisinde çürütülebilecektir. Örneğin:

1955'te Simon Kuznets ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin ters U eğrisi şeklinde olduğunu açıklamıştır. Başka deyişle ekonomik büyüme yükseldikçe eşitsizliğin kötü bir hâl alacağını ifade etmiştir. Bu tespitler bazı yüksek gelirli ülkelerde (İngiltere, Almanya, ABD) yeniden gelir dağılımı politikalarının etkisini içermemektedir. Vergi ve transfer harcamaları, bölüşümü yeniden şekillendirmektedir. Ancak devletin dağıtım politikalarını ve gelir uçurumu kavramını açıklamaktadır. Ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği tekil ilintili kavram değildir zira müdahale politikasını gerekli kılmaktadır (ILO, 2015: 40). Bir başka örnekte ise zamansal farklılıktan ve ilişki çok boyutluluğundan ziyade toplumsal farklılıklardan söz edilebilmektedir. Yoksulluk düzeyleri farklı toplumlarda yapılacak yatırımlara ilişkin politikalarda şunlar dikkat çekmektedir.

1954'te W. Arthur Lewis verimlilik kavramını kalkınma ekonomisi çerçevesinde incelemiştir. Lewis'in çalışmaları dâhilinde gelişmekte olan ülkelerde ekonomiler üç büyük sektöre ayrılmaktadır. Bu sınıf ülkelerde lokomotif sektör geçimlik tarımdır. Diğer sektörler ise imalat sanayi ve hizmet sektörüdür. Ancak 2000'lerden sonra Hindistan ekonomisinin durgunluğu örneklendirildiğinde sektörler arasında itici bir güç olmalıdır. Teorik açıdan, ekonomik büyüme ve istihdam ile yoksulluğun azalması ilintilidir. Bu bağ verimli döngüdür ve bu bağ ne denli güçlüyse yoksulluk o derece indirgenmiş olmaktadır. Verimli döngü esnasında yapılan teknoloji transferi çalışanların verimliliklerini arttırmaya yöneliktir. Yoksulların güçlenmesi tüketimi, tüketim ise yatırımları geliştirmekte sonuçta büyüme sağlanmaktadır. Dolayısıyla yoksulları gözetken büyüme, talep yönlü olduğu kadar arz yönlüdür. Burada değinilmek istenen yoksullar üzerinden yapılacak salt istihdam politikalarının etkili olamayacağıdır. Aynı zamanda verimliliği de

arttırmak gereklidir (ILO, 2015: 41-43). Bazı durumlardaysa yoksulluk toplumlar arasında değil toplumun kendi kesimleri arasında farklılık gösterebilmektedir.

Örnekeleyecek olursak, Etiyopya’da açlıkla mücadele eden bir insan ya da temel ihtiyaçlardan ısınma ihtiyacını karşılayamayan bir emekli yoksulluk kavramıyla değerlendirilebilmektedir. Fakat her iki örneği eş değer yoksulluk şiddeti içerisinde kabul etmek yanlış olacaktır. Bu iki yoksulluğun tanımı ve türü farklı olduğu gibi çareleri de farklı yöntemlerle aranmalıdır (Demirbilek, 2005: 248). Görüldüğü üzere dönemsel - zamansal, bölgesel ve kişisel olarak birbirinden farklı yoksulluk tanımları yapılmıştır.

Tanımlarının farklı olması dolayısıyla çok sayıda yoksulluk türü de bulunmaktadır. Ancak ağırlıklı olarak mutlak ve göreceli yoksulluk kavramlarının üzerinde durulmaktadır (Şenkal, 2017: 307). Burada üzerinde durulması gereken nokta ise yoksulluğun tekil nedeninin ekonomik kökenli mi olduğu dolayısıyla çözümünün de ekonomi politikalarıyla mı aranacağı, yoksa sosyal hatta siyasal bir sorun olarak algılanacağıdır (Şenses, 2014: 62).

1.1.1.1. Mutlak Yoksulluk

“Asgari bir geçim düzeyine erişememe” ya da “asgari düzeyde ihtiyaçlarını karşılayamama” durumu mutlak yoksulluk tanımı için kullanılabilir (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 151). Mutlak yoksulluk ölçülürken, sadece gıda için gerekli bütçe birey ya da aile açısından hesaplanıp (bir ailenin alması gereken kalori, cinsiyet ve yaş etkenleriyle hesaplanarak fert başına bölündüğünde bulunan gelir) yoksulluk düzeyi bulunuyorsa buna açlık sınırı (Şenkal, 2017: 307) ve bu yaklaşıma “Gıda Yaklaşımı” denilmektedir (Tokol ve Alper, 2018: 186).

Mutlak yoksulluk, hane halkının bütünden ya da bireyin yaşamını idame ettirecek asgari refah düzeyine sahip olmaması hâlidir. Dolayısıyla, mutlak yoksulluğun meydana çıkarılması, bireylerin yaşamlarının devamını sağlayan asgari tüketim ihtiyaçlarının tespiti ile belirlenir. Mutlak yoksul oranı ise, sözü edilen asgari refah düzeyine sahip olmayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır (TÜİK, 2020).

Bu metot ilk kez Birleşik Krallık’ta Seebom Rowntree’nin yoksulluk çalışmasında uygulanmıştır. Yeni ortaya çıkan beslenme bilimine dayanarak, Rowntree fiziksel aktiviteyi sürdürmek için gerekli olan bir diyet formüle etmiştir. Daha sonra bu diyetin

bileşenlerini fiyatlandırmıştır. York'taki en düşük fiyatlarla kadın ve çocukların tüketiminde değişikliklere izin vermiştir. Buna konut, kıyafet ve yakıt için asgari harcamalar eklemiştir. İlk çalışmasında, Rowntree yoksulluğu fiziksel ihtiyaçlarla eşitlemiş ve ihtiyaçların satın alınmasında azami ekonomi uygulamıştır (Ditch, 1999: 10,11).

Söz konusu ihtiyaçlar, temel insanî ihtiyaçlar olarak da kabul edilebilir ve o zaman beslenme, giyinme, barınma gibi ihtiyaçları kapsamaktadırlar. Bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik minimum tutarlar belirlenir, bu “Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı”dır (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 151,152).

Günlük alınması gereken kalori miktarının temel alındığı gıda yaklaşımına göre World Bank 1990’da çalışma yapmıştır. Bir insanın yaşamını sürdürebilmesi için gerekli minimum kalori miktarı 2.400’tür. Bunu sağlayan gıda sepeti fiyatının altı, mutlak yoksulluk sınırı olarak kabul edilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu ise 2008’deki Gıda-Tarım Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü ile gerçekleştirdiği yoksulluk çalışmasında yetişkin bir kişi tarafından harcanması gereken günlük kalori miktarını 2.100 olarak belirtmiştir (Memiş, 2014: 148).

Mutlak yoksulluk, mutlak asgari bir yaşam standardıdır ve tipik olarak sabit bir gıda ürünleri sepeti (iyi bir sağlık için gerekli olan asgari besin alımını temsil ettiği kabul edilir) artı diğer harcamaların (konut ve giyim gibi) karşılığına dayanır. Bu nedenle, mutlak çizgiler tüketim sepetinin kompozisyonuna bağlı olarak ülkeler arasında değişebilir. Neyin yeterli olduğunu belirlemede bir keyfilik olduğu halde, yoksulluk sınırı kavramı hâlâ analiz ve karşılaştırmalar için yararlı bir kriterdir (Bejakovic, 2005: 113-114). Belirlenen sınırlar zaman içerisinde ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Yoksulluk sınırı refah göstergesi için bir belirleyicidir de denilebilir.

Yoksulluk sınırı, refah göstergesinin eşik değerini temsil etmektedir. İncelenmekte olan refah boyutu için bir ölçüttür. Refah düzeyi yoksulluk sınırının altında olduğunda, analiz birimi “zayıf” olarak kabul edilir. Bununla birlikte, yoksulluk sınırını belirleme ölçütü, belirli bir toplumdaki refah dağılımı için dışsal veya içsel olabilir. Yoksulluğu belirleme ölçütü, topluma bakılmaksızın her insanın belirli temel ihtiyaçları veya hakları olduğu inancına dayanabilir. Buna karşılık, kıyaslama belirli bir toplumda “normal” bir yaşam standardı olarak kabul edilenlere göre de belirlenebilmektedir. Ortaya çıkan yoksulluk

göstergeleri daha çok mutlak (eksojen) veya görelî (endojen) olarak sınıflandırılmaktadır (Notten ve Neubourg, 2011: 249).

1.1.1.2. Görelî Yoksulluk

Görelî yoksulluk, toplumdaki bireylerin bir kısmının ortanca refah düzeyinin altında kalması durumudur. Toplumun genel refah düzeyine göre belirlenen sınırın altında gelir ve harcamaya sahip birey ya da hane halkı görelî olarak yoksul tanımlamasına dâhil sayılmaktadır. Refah ölçüsü olaraksa amaca yönelik tüketim veya gelir düzeyi seçilmektedir (TÜİK, 2020).

Rowntree'nin York'taki ilk yoksulluk çalışmasını 1936 ve 1950'de yaptığı iki yoksulluk çalışması daha izlemiştir. Bu çalışmaların farkı ise fiziksel verimlilikle ilgisi olmayan bira ve tütünün yanı sıra gerekli ev eşyaları gibi listesine birkaç öğenin eklenmesidir. Böylelikle Rowntree bile, zamanla mutlak veya tamamen fiziksel bir standardı sürdürmenin imkânsız olduğunu öngörmüştür. Yoksulluğa ilişkin görelî yoksulluk yaklaşımı, aslında birçok yaklaşımı kapsamaktadır ve çeşitli farklı kriterlerle incelenmiştir. Temel kriterse, belirli bir toplumda neyin yoksulluğu oluşturduğunu anlamaktır. Yaptığı çalışmalarla Townsend, görelî yoksulluk bilimini ilk inceleyen kişi olarak kabul edilmiştir (Ditch, 1999: 11).

Görelî yoksulluğun ölçülmesi mutlak yoksulluğa nispetle daha kolaydır, zira bu ölçümde asgari geçim düzeyinin belirlenmesi sorunu bulunmamaktadır. Bu tür yoksulluk ölçümüne göre medyan gelir düzeyindekilerden az gelir düzeyindekiler yoksul olarak nitelendirilirler. Yoksulluk oranı % 40 ila %60 arasında değişebilmektedir. Esas olarak bu yoksulluk türünün hesaplanması asgari ihtiyaçları dikkate alan yoksulluk sınırına göre daha basittir (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 152). Görelî yoksulluk sınırları, yoksulluğu ulusal yaşam standartlarına göre tanımlar. Çünkü mutlak ihtiyaçlardan bağımsız olarak insanların yaşam standartları ülkelerindeki diğer insanlardan az olduğunda kendilerini yoksul görmektedirler (Bejakovic, 2005: 114).

1.1.1.3. Öznel ve Nesnel Yoksulluk

Yoksulluk salt ekonomik bir duruma indirgenemez, zira yoksulluk bireylerin içinde yaşarken anlamlandırdığı ve başa çıkmak için çareler aradığı bir sorunun bütünüdür (Erdoğan, 2002: 9).

Yoksulluğun tanımının güçlüklerle yapılmasının sebebi çok çok yönlü ve de karmaşık bir kavram olmasıdır. Bir de buna ek olarak bireylerin öznel dünya görüşlerinin yoksulluk olgusuna farklı yaklaşımı bu durumu daha da zorlaştırmaktadır. Bu noktada bazı teorisyenler, bu karmaşıklığın nedenini sistemin yapısal işleyişine dolayısıyla güç ve servet dağılımındaki eşitsizliğe bağlamaktadır. Ancak diğerleri ise yoksulluğun kökeninde yoksul bireylerin; eğitim, beceri ve kapasite niteliklerindeki yetersizlik dolayısıyla ortaya çıkan fırsatlardan yararlanamamaları olarak bakmaktadır. Bu yaklaşımların her ikisi de yöntem olarak yoksulluğu neden- sonuç ilişkisi üzerinden açıklamaya yöneliktir (Gündoğan, 2008: 43).

Yoksulluğa bakıldığında, yoksulluğun kaynağı ve yaşanan yoksulluk birey için ne içinde yaşadığı toplum ne de sosyal gruptur. Dolayısıyla yoksulluk bireyin kendi meselesidir. Yoksullukla ilgili yapılan ilk çalışmalarda bundan ötürü yoksulluk kavramıyla ilgili “Kader” vurgusuna yer verilmiştir (Oktik, 2008: 25-27). Yapılan bilimsel yoksulluk çalışmaları yoksulluk kavramına farklı yaklaşımları ve mücadele yöntemlerini de beraberinde getirmiştir.

Yoksulluğun tanımının yapılması yoksulluk nedenlerine ve bireyleri yoksulluktan kurtarmak için gereken normatif değerleri içeriyorsa, buna nesnel - objektif yaklaşım diğer adıyla refah yaklaşımı denir. Kişilerin tercihlerine önem veren diğer adıyla fayda yaklaşımı öznel - sübjektif yaklaşımdır. Bireylerin öznel faydalarının hesaplamasındaki güçlükler dolayısıyla geleneksel olarak objektif hesaplama yöntemi benimsenmektedir. Bu yaklaşımı izleyenlere göre birey, her zaman kendisi için neyin faydalı olacağını öngöremez dolayısıyladır ki yoksulluk ölçümünde asgari besinler objektif yaklaşımla hesaplanmaktadır. Ancak bireylerin besin sepetinde çok farklı tercihlerinin de bulunduğu dikkate alınmalıdır. Söz konusu tercihler bireyler arasında ihtiyaçlar ya da fiziki varlığını devam ettirme tercihleriyle şekillenebilir. Bu noktada sübjektif ölçüm yöntemleri karmaşıklığa yol açmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 6).

Öznel yoksulluk yaklaşımı ele alındığında; toplum için asgari bir yaşam standardı tespit etmek için bireylerin görüşlerine başvurmak bunun için büyük kitlelere hitap eden anketler yapmak etkili bir yöntem olarak görülmüştür. Yapılan bu anketlerde öznel yoksulluk kriterlerinin tespiti hedeflenmekte olup, bunun için yoksul olmamayı sağlayan gelir düzeyi araştırılmaktadır (Demirbilek, 2005: 251).

1.1.1.4. UNDP Endeksi ve İnsanî Yoksulluk

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) oluşturduğu ve yoksulluğu ölçmek için son dönemlerde sıklıkla kullanılan yöntem, İnsanî Yoksulluk Endeksi'dir. Endeksin daha çok gelişmekte olan ülkelerde kullanılan uygulama şekli ise, 40 yaşından önce ölme riski taşıyanların, okuryazar olmayan yetişkinlerin, temiz içme suyuna ve sağlık hizmetlerine erişemeyenlerin buna ek olarak orta ya da yüksek düzeyde ağırlıklı çocuklarla düşük ağırlıklı çocukların oranlamasıdır. Genel anlamda gelişmiş ülkelerde uygulanan şekli ise bu sayılara ilave olarak bir yıldan uzun süreli işsiz tanımı içinde olanların ve göreceli yoksulluk sınırı altında yaşayanların katılmasıyla elde edilmektedir. Diğer bir endeks ise insanî gelişme endeksidir. Bu endeks ise doğumda yaşam beklentisi, yetişkinlerin öğrenim düzeyleri, okuryazarlık oranlar ve kişi başına GSYİH ölçülmektedir (Yılmaz ve Bulut, 2009: 3). Bu endekslere göre dünya üzerinde eşitsizlikler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde devam etmektedir. Farklar ve dengesizlikler gözle görülür boyuttadır.

İnsanî gelişmedeki eşitsizlikler, birbirine bağlı ve kalıcıdır. Eşitsizlik yaratan süreçlerin bazıları yaygın olarak âdil görülüyor. Ancak diğerleri derinden ve açıkça adaletsizliği meşru bir öfke ve hoşnutsuzluk kaynağı hâline gelmiştir. İnsanî gelişmedeki eşitsizlik nasıl ortaya çıkıyor? Onları düzeltme fırsatları nerede? Bu sorular hakkındaki tartışmaların çoğu, gelir eşitsizliğinin kendi başına insanî gelişme üzerinde zararlı etkileri olduğu tezine odaklanmıştır. Dolayısıyla, gelir eşitsizliğinin azaltılması öncelikle vergiler ve transferler kullanılarak yeniden dağıtım yoluyla. Böylelikle yetenekler artacak ve daha eşit olarak dağıtılacaktır. Bununla birlikte bu durum, gelir eşitsizliği ve yetenekler arasındaki bağlantıların çok indirgemeci ve mekanik bir formülüdür. Gelirin ötesine geçmek, insanî gelişmedeki eşitsizliklerin ortaya çıktığı ve sıklıkla da devam ettiği durumları ortaya koymak çok önemlidir (UNDP, 2019: 73).

Farklı ülkeleri kıyaslayabilmek amacıyla oluşturulan küresel bir yoksulluk sınırının belirlenmesinden söz etmek mümkündür. Fakat bu şekilde belirlenen bir yoksulluk sınırı ülkenin kendi içindeki yoksulluk analizi için faydalı olmamaktadır. Ülkenin içerisinde bulunduğu sosyoekonomik sınırları ifade eden bir yoksulluk sınırı daha sağlıklı olacaktır. Keza ülke içerisindeki farklı ekonomik bölgelerin analizine ya da kırsal - kentsel alanlarda mal ve hizmet fiyatlarına ve erişimine dikkat edilerek yoksulluk sınırı

belirlenebilmelidir (Aktan ve Vural, 2002: 6). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için şunları söyleyebiliriz.

Yoksulluğu Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde çok boyutlu olarak değerlendirmek mümkündür. Bunun sebepleri arasında yeterli istihdam olanağının yaratılmaması, ekonomi büyüme ivmesinin düşük seyirlerde olması sayılabilir. Bu nedenlerle eğitim, sağlık, temiz içme suyu gibi başlıca ihtiyaçların giderilmemesinden meydana gelen yoksulluğu önemli bir problem olarak karşımıza çıkarmaktadır (ASAGEM, 2010: 8).

Yoksullar içinse içinde bulundukları yoksulluk durumu sadece bir gelir mahrumiyeti olarak tanımlanamaz. İş piyasalarından uzak kalma ve sosyal dışlanma yoksul bireylerin karşılaştıkları olumsuzlukların başında gelmektedir. Eğitim seviyelerinin erişim güçlüğü nedeniyle düşük kalması, iş edinme ve dolayısıyla yaşam kalitelerini artırma kabiliyetlerinin gelişmesine ket vurur. Keza yetersiz beslenme ve sağlık hizmetlerine erişememe temelli aklî ve fiziksel sağlıklarında kayıplar olması muhtemeldir. Sağlık korumaları ortadan kalkan bireyler, güvenlikleri açısından daha kötü durumlarla karşılaşabilmektedirler (Aktan ve Vural: 2002: 6,7). Mevcut durumu iyileştirmek içinse çareler aranmakta, uluslararası düzeyde politikalar geliştirilmektedir. Ancak yine de az gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde nüfusun büyük bölümü yoksulluk endeksinde yer alan olumsuz şartlarda yaşamaktadır.

Milyonlarca insan temel hizmetlere erişim olmadan hâlâ yoksulluk ve açlık içinde yaşamaktadır. Muazzam bir ilerleme olduğu kabul görse de günümüzde 800 milyon insan aşırı yoksulluk içinde yaşamakta ve açlık çekmektedir. Bu durum beş yaşın altındaki 160 milyondan fazla çocuk için aşırı risk oluşturmaktadır. Eğitim göstergeleriyle, 57 milyon ilkokul çağındaki çocuk okuldan ve eğitim alam olanağından uzak yaşamaktadır. Küresel boyutta istihdam edilen işçilerin yarısı iş güvensiz ve sosyal güvencesiz koşullarda çalışmaya devam etmektedir. 16 bin çocuk beş yaşın altında ölüm vakası olarak kayda geçmektedir, ölüm nedenleri ise çoğunlukla önlenabilir sebeplerdir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında adaletsizlik yüksektir. Anne ölüm oranı örneklenecek olursa 14 kat gibi bir oranla fazladır. Gelişmekte olan bölgelerde HIV virüsü taşıyan 31,5 milyon insan bulunmakta, 2015 verileriyle; 2,4 milyar insanın lavabo erişimi bulunmamakla beraber 946 milyon insan da onaylanmamış sağlık tesislerini

kullanılmaktadır. Bugün 880 milyondan fazla insanın gelişmekte olan dünyanın şehirlerinde geçekundu benzeri koşullarda yaşadıkları tahmin edilmektedir. Global eylemler ile bu sayılar yeniden düzenlenebilecektir (UN, 2015: 8,9).

1.1.1.5. Kronik ve Geçici Yoksulluk

1985'te Dünya Bankası, yıllık 370 ABD Dolarının altını yoksulluk sınırı olarak kabul etmiştir. Dünyada yoksulluk sınırının altında yaşayanların sayısı 1987'de 1,2 milyarla dünya nüfusunun %30,1'ine tekabül etmekteydi. Bu oran, 1993'te %29,4'e gerilemiştir ve yine 1993 itibarıyla yoksullukta yaşayanların yaklaşık %80'i dünyanın on iki ülkesinde bulunmaktaydı. Yapılan tanımlardan Dünya Bankası'nın tanımına göre yoksulluk daha çok parasal bir geliri ve bu gelirin altında kalanları yoksul olarak ifade etmektedir fakat başka bir tanımda kalkınma iktisatçısı Amartya Sen asgari düzeyde kabiliyetlerini devam ettirememesi durumu olarak tanımlamaktadır (Uzun, 2003: 156).¹

ILO WESO Raporu'na göre, yaklaşık 700 milyon çalışan aşırı ya da ortalama yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bunun daha açık hâli, yoksulluk dünyada her dört kişiden biri tarafından yaşanmaktadır. Aşırı ya da ortalama yoksulluk sınırı 2018'de satın alma gücü paritesi açısından günlük 3,2 ABD Dolarının altında yaşamak zorunda olanları kapsamaktadır. Ek olarak 1993'te her üç çalışandan ikisinin (1,3 milyar çalışan) aşırı ve ortalama yoksulluk sınırında yaşadığı zamandan günümüze ilerlemeler kaydedilmiştir. Yoksulluk sınırındaki çalışanlarda 2023 itibarıyla düşüş yaşanacağı tahmin edilmektedir. Ancak bu düşüşün yavaş yavaş gerçekleşeceği kestirimi yapılmaktadır (ILO, 2019: 15).

1.1.1.6. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Yoksulluğun yaygınlığı kırsal ve kentsel bağlamda ele alındığında kırsal alanlarda yoksulluk, dünya genelinde az gelişmiş ülkelerde daha çok eksik istihdam içindeki topraksız köylüler, tarım çalışanları ve küçük toprak sahibi köylüler arasında gerçekleşmektedir (Öztürk, 2008: 611). Kentsel yoksulluk da şüphesiz ki kırsal yoksullukla ilintilidir ve içerisinde kırdan kente göç olgusunu içermektedir.

¹ 1985'te belirlenen ve 1990'da yayımlanan Dünya Bankası raporuna göre satın alma gücü paritesi SAGP (purchasing power parity- PPP) aşırı yoksulluk sınırı için yıllık kişi başı 275 ABD Dolarının (günlük 0,75 ABD Doları)'nın altı olarak kabul görmüştür. Ortalama yoksulluk sınırı ise 370 ABD Dolarının (Günlük 1.01 ABD Doları) altı olarak kabul edilmiştir. Zaman geçtikçe güncelleme yapılan yoksulluk sınırı değeri 2001'e kadar 1 ABD Doları olarak kabul görmüştür. 2013'te Dünya Bankası tarafından açıklanan günümüz için yoksulluk sınırı 2030'a kadar 1,90 ABD Doları olarak belirlenmiştir (Yüksel Arabacı, 2019: 126-129).

Tarımda üretim tekniğinin değişmesiyle birlikte geçimlik ekonomi düzeni yıkılmış ve tarımsal üretim piyasa mekanizmasına yönelmiş ve ticarî kapitale bağlı hâle gelmiştir (Kazgan, 2002: 43). Kırsal kesimde yaşanan yoksulluk, göç olgusuyla artık farklı boyutlarıyla incelenmektedir.

Günümüzde yoksulluğu başlı başına bir sorun hâline getiren kentleşmenin artık daha büyük alanları kapsıyor olması dolayısıyla bireycilik baskın hâle gelmiştir. Bazı iktisatçılar (örneğin Adam Smith, Alexis ve Tocqueville), endüstri devriminin geleneksel yapı ve cemaat korumasına zarar verdiğine böylece bireyselleşmenin arttığına vurgu yapmışlardır. Bu noktada asıl mesele ise yoksulluğun bütünüyle çözülebilecek durağan bir sorundan ziyade kuşaklar arası aktarımı bulunan gayet de devingen bir sorun olduğudur. Bu yoksulluğun başa çıkılması en zor kısır döngüsünü oluşturmaktadır. Modern sosyal politikanın çıkış noktası bu noktada bulunmaktadır (Buğra ve Keyder, 2006: 261,262). Demografik yapının 1950’li yılların ardından yaşanan göçler akabinde kırdan kente doğru kayması ve Türkiye’de de takip edilen iktisadî politikalarla özellikle kentsel alanlarda yeni problemler ortaya çıkmıştır.

Kent yoksulluğundan bahsederken, sosyal bilimler literatüründe klasikleşmiş kuramlar, anomi ve görelî yoksulluk kavramlarını şiddet ile ilişkilendirmektedir. Kozmopolit ortamlarda köyden kente göç eden bireyler için yabancılaşma ve toplum dışı davranış ile şiddete başvurma sıkça yapılan öngörülerdir (Özdek, 2002: 193).

Az ücret alan hünersiz işçiler olarak tanımlanan kırsal kesimdeki tarım işçileri, neoliberal politikaların da etkisiyle yoksullaşmanın giderek şiddetini arttırdığı alanda yer almaktadırlar. Ancak bir ekonomide tarımın rolünün yoksulluğu artırıcı mı, azaltıcı mı etki gösterdiği tartışmalı bir konudur. Tarımsal üretimin yoğun yaşandığı ülkelerde yoksullukla mücadele için bu sektöre önem vermek gerektiğini savunan görüşler mevcuttur. Bunun yanı sıra tarım dışı sosyal servislerin olduğu sektörlerle önem vermenin yoksullukla mücadele için etkili olduğunu düşünen görüşler de mevcuttur. Sorun tarımsal üretim yapmakta olan küçük işletmelerin küreselleşme sürecinde erimesi olarak da düşünülebilir. Tarımsal verimliliğin artırılması çözümün odak noktasını oluşturacaktır (Oktik, 2008: 271-276).

Türkiye açısından da inceleyebileceğimiz kırsal ve kentsel yoksulluk 1950'lerden sonra ile hızlanmıştır. Bundan dolayı kırdan kente göç ve gecekondulaşma sorunu, iktisadî politikalarda işlenen bir konu olmuştur.

Göçmenlerin kentsel uyum şoklarına paralel barınma ihtiyaçları gibi yadsınamaz olgu da söz konusu olmuştur. Ancak yetersiz gelen kamusal iktisat politikaları gecekondulu ve gecekondulaşma problemlerini de beraberinde getirmiştir. 1950 ve 2000 arasında kırdan kente yapılan göç, tarımda makineleşme ve sanayinin işgücü talebiyle beslenen bir süreç hâlini almıştır. Ancak iş imkânları göçün birincil sebebi olsa dahi 1990'lardan sonra özellikle Türkiye'nin doğu ve güneydoğusunda yaşanan terör olayları yeni ve farklı bir göç dalgasına sebep olmuştur. Tüm bunlara ek olarak ekonomik krizler, sosyoekonomik yapıyı ve enformel ağların yapısında değişikliğe sebep olmuştur. Bu sebeplerden, Türkiye'nin yeni yoksulluk sorunu ortaya çıkmıştır. Nöbetleşe yoksulluktan devredilemez bir yoksulluk kavramına geçiş yaşanmıştır (Yılmaz ve Bulut, 2009: 5-7).

1.1.1.7. Kadın ve Çocuk Yoksulluğu

Bir sorun olarak yoksulluk, doğal anlamda salt bir kadın meselesi değildir. Yoksulluk zamansal ve mekânsal olarak bir etnik gruba dâhil olma, göçmenlik ya da farklı bir sosyal sınıfa mensup olmayla da ilintili olabilir. Ancak yoksulluğu yaşayan bu gruplardaki kadın ve erkekler arasında da yoksulluk farklı şiddetlerde hissedilmektedir (Şener, 2012: 54). Kadınlar yoksulluğu farklı bir boyutta yaşamaktadırlar, bunu toplumun sosyokültürel yapısıyla bağdaştırmak mümkün olabilmektedir.

Yoksulluğunun dışileştirilmesi meşru bir politika endişesi olarak görülmelidir. Kadınlar, ekonomide giderek daha fazla etkin konumdadırlar. Bunun yanı sıra hanelerinde anne rolü üstlendikleri için onların yoksullukları ekonomik büyüme ile ilintilidir. Fakir ülkelerde kadınların dezavantajları; yıkıcı bir yoksulluk, nüfus artışı ve çevresel bozulmalara sebebiyet vermektedir. Sınırları kaldırıldığı bir dünyada kadınların yoksulluğu, insanî krizleri körükleyerek ya da yalnız başına göç eden kadınların varlığı ile gelişen dünya için artan baskılar oluşturmaktadır (Buvinic, 1997: 3-4).

Yoksulluk salt kadın özeline indirgenemeyecek kadar yaygın bir kavramdır. Zira bu sorun, küresel bir boyuta ulaşmıştır. Yoksulluk, sermayenin sınırları yıktığı günümüzde ulusal sınırları aşmış durumdadır. Bu noktada sınıfsal yapıyla da kısıtlanmamalıdır. Ancak

yoksulluğun cinsiyet bağlamında incelenmesi ve özellikle kadın yoksulluğunun ortaya çıkışı, bu konuya yönelik politikalarla ilgilidir (Gerşil, 2015: 160).

Vasıf, eğitim seviyelerinin düşüklüğü ve bunun sonucunda enformel işgücü piyasasında çalışma, kadın yoksulluğu açısından neden sonuç ilişkisi içerisinde bir döngü oluşturmaktadır. Gelir yoksulluğuyla yaşamını idame ettirmek üzere enformel sektörde düşük ücretlerle, güvencesiz ve güvenliksiz, kötü iş ve yaşam şartlarıyla çalışan kadınlar yoksun ve yoksul kadınlar olmaktadır (Yıldırım alp ve Özdemir, 2013: 62-64). Günümüzde sosyal güvenlik sisteminin, işçi sınıfının güçlü konumda olduğu gelişmiş kapitalist ülkelerde kadınların da içerisinde bulunduğu bir grup marjinalleşmiştir (Özdek, 2002:176). Sosyal güvenceli istihdam dışına itilen kadınlar yoksullaşmakta dolayısıyla yardım olarak yaşamlarını idame ettirmektedirler.

Bazı yazarlar, kadınların erkeklerden daha fazla sosyal yardıma bağımlı olduğunu ifade etmektedir. Refah devletlerinin sigorta temelli, işgücü piyasasının “eril” ve aile temelli ve sosyal yardımlarına araçlarla “test edilmiş”, “kadınsı” olduğu iddia edilmektedir. İskandinav ülkelerinde, kadınlar ve anneler için çok çeşitli alternatif sosyal yardımlar bulunmaktadır. Yaşlı kadınlar için daha iyi hizmet sağlaması nedeniyle bu pay genç kadınlara verilen sosyal yardım miktarının altındadır. Ulusal yardım programlarının hangi ölçüde cinsiyete dayalı sosyal yardımları yönlendirdiği, refah devletlerindeki kadınlara sağlanan gelir desteği ile net bir şekilde ifade edilememektedir. (Gough ve dğr., 1997: 28). Yardım olarak hayatlarını idame ettirseler de kadınların yoksulluğunun çözülmesi için köklü çalışmalara ihtiyaç vardır.

Kadın yoksulluğu, alan yazında son dönemlerde üzerinde daha fazla durulan bir konudur. Cecilia; yoksulluk ve kadın başlıklı çalışmaları dört döneme ayırmaktadır. 1975- 1985 arasında Birleşmiş Milletler tarafından yürütülen çalışmalar dönemi: İstihdam, eğitim, iş-çalışma yaşamı dengesi vb. çalışmalar. 1980’ler yapısal uyum çerçevesinde çalışmalar: Bu çalışmalarda hane içe dönük özel konumdan siyasî bir konuma gelmiştir. İlk kez 1978’de Diana Pearc tarafından kavramsallaştırılan “Yoksulluğun Kadınlaşması” üzerine çalışmalar: Ayrımcılık, dezavantajlı olma yanı sıra üzerlerine yüklenen hane içi roller de incelenmektedir. 1990’lardan sonra ise kadın çalışmalarında “Güçlendirme” üzerinde durulmuştur (Oktik, 2008: 214,215). Kadın çalışmaları yapılsa da, kadınların özellikle

gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun kısır döngüsünden kurtulamadıkları ve yetkinliklerini geliştiremedikleri görülmektedir.

Nussbaum' göre, gelişmekte olan ülkelerdeki kadınları, akut yetenek yetersizliğinden yaygın olarak muzdarip ve çözdükleri ya da çözemedikleri sorunların göstergesi insanlar olarak aktarılmaktadır. Bu durumdaki kadınların sorunları GSMH üzerindeki sapmalar ile anlaşılabilir. Ancak kadınların sorunları kendi başlarına acildir ve bunlara odaklanmanın, kalkınma ekonomisinde ve uluslararası insan hakları hareketinde cinsiyet eşitliğinin daha önceki ihmalini telafi etmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu konuda feminist felsefenin diyaloga odaklanması gerekmektedir. Bu noktada, feminist felsefenin gelişmekte olan ülkelerde ve Batılı ülkelerde geleneksel addedilen sosyolojik temalardan uzaklaşması gerekmemektedir. Zira şiddet, taciz gibi konular merkezî önemdedir. Ancak feminist felsefe, gelişmekte olan dünyaya üretken bir şekilde yaklaşmak istiyorsa, gündemine yeni konular eklemek zorunda kalacaktır. Bu konular arasında açlık ve beslenme, okuryazarlık, toprak hakları, ev dışında iş arama hakkı, çocuk evlilikleri ve çocuk işçiliği yer almaktadır. Hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerdeki yoksul çalışan kadınların sorunlarının giderek daha fazla sahnenin merkezinde tutulması doğru görünmektedir (Nussbaum, 2000: 6-7). Kadın yoksulluğuna gelişmiş ülkeler perspektifinden bakıldığında yoksulluk yaşansa da kadınlar gelişmekte olan ülkelere göre avantajlı konumdadır. Çünkü istihdam edilebilirlikleri bulunmaktadır. Fakat burada da yarı zamanlı ve düşük ücretli çalışma koşulları dikkat çekicidir.

1970'lerde kapitalist ekonomi krizi ile yeniden yapılanma sürecinde, yeni çalışma biçimleri ortaya çıkmıştır. Kısmî süreli çalışma, çağrı üzerine çalışma, tele çalışma, sıkıştırılmış ve telafi sürelerde çalışma uygulanan esnek çalışma biçimleridir (Güler Müftüoğlu, 2006: 41). Gelişmiş ülkelerde kadınların esnek çalışması yaygın olarak görülmektedir.

Esping Andersen'e göre, artan kadın istihdamının hizmet ekonomisinin ortaya çıkmasıyla tetiklendiğini ve bunun aile hayatı, siyaset ve ekonomide tersine döndüğünü görmek zor değildir. Ancak kadınların değişen sosyal davranışı, bir kez hareket ettikten sonra, aynı zamanda güçlü geri dönüşlü etkilere sahiptir. Hizmet ekonomisi günümüzde, doğrudan kadın kadınlarının gözden kaybolmasına neden olan bir sektör olarak bilinmektedir. Erkekler, yüksek sanayileşmenin tartışılmaz kahramanlarıydı; kadınlarsa post-endüstriyel

toplumda merkez sahneyi devralmaktadırlar. Eve ekmek getiren erkek hegemonyası ortadan kalkarken, kadınlar kademeli olarak hane halkı ile ekonomi arasındaki herhangi bir yeni dengenin temel taşı olarak ortaya çıkmaktadırlar. Nitekim, gelişmiş dünyanın her yerinde aileler, yaşam standartlarını korumak için kadınların iş gelirine giderek daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar (Esping Andersen ve dğr., 2002: 68-69).

Çocuk yoksulluğunda ise; çocuk yoksulluğunu tanımlanırken, çocukların herhangi bir gelirinin olmadığını ancak içinde yaşadıkları ailelerin yoksul olması nedeniyle yoksullukla ilintili olduklarını vurgulanmaktadır. Yoksulluk içinde yaşayan aileler çocuklarını hayata sağlık ve eğitim gibi birçok açıdan zihinsel ve bedensel anlamda hazırlayamamaktadırlar. Çocuklarının sömürülmesine, istismarına, ayrımcılığa maruz kalmalarına ve şiddet mağduru olmalarına ihmâl sonucu sebebiyet vermiş olabilmektedirler. Çocukların yoksulluk sebepleri çeşitlilik göstermektedir (Durgun, 2011: 145). Çocuk yoksulluğuna neden olan bu sebepler, tüm toplum refahını etkilemektedir.

Esping Andersen, Çocuk Merkezli Sosyal Yatırım Stratejisi'nde artık toplumların yaşlandığını ve dolayısıyla, çocukların refahına çok daha fazla yatırım yapılmasının acil olduğunu ifade etmektedir. İstihdam ve demografik dönüşümün beraber etkileri özellikle gençler ve genç ebeveynler için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Gelir açısından işsiz olma durumuyla ilişkili kutuplaşma aileleri derinden etkilemektedir. Değişen evlilik örüntüleri dolayısıyla ise yalnızca yeni hane halkı biçimlerinin çoğalmasını değil, aynı zamanda kırılganlık ve güvensizlik anlamına da gelmektedir. Bu yaşananlar politika endişesi nedenidir (Esping Andersen ve dğr., 2002: 26-27). Çocuk yoksulluğu, ailenin ekonomik yapısıyla ilintilidir.

Gelir, tüketim ve tasarruf; yoksulluk araştırmalarında kullanılan aile gelirlerine ilişkin birincil veriler olmakla birlikte, özellikle tüketimdeki çocuk yoksulluğunun araştırılması için daha uygun bir ölçüm kriteri olmalıdır. Bu değişkenler, hane halkı araştırmalarında farklılık göstermektedir. Zengin hane halkları düşük gelir dönemlerinde tasarruflarını azaltabilmektedirler. Daha yoksul hane halkları ise sosyal ağ arkadaşlarından ya da akrabalarından (hatta ticarî kaynaklardan) ödünç alabilmektedirler. Tüketimin refah endeksi olarak kullanılması bu şekilde örneklendirilebilmektedir. Bu argümanın diğer tarafı da sanayileşmiş toplumlarda çocuk yoksulluğu ile ilgilidir. Gelirlerin refah endeksi

olarak kullanılması gerektiği sıklıkla tartışılmaktadır. Çünkü bu, insanların tüketmeyi ya da tasarruf etmeyi seçebilecekleri kaynak akışını göstermektedir. Ancak, bu argüman çocuk yoksulluğu düşünüldüğünde daha az geçerlidir. Bir aile tasarruf ederse, mevcut tüketimi azalacaktır. Bir ailenin tasarruf kalıpları hakkında bir seçeneği olduğu (bu seçimler genellikle çok sınırlıdır) için kararı veren çocuklardan ziyade ebeveynlerdir. Dahası, yaşlılıklarında bu tasarrufun doğrudan faydalanıcısı olma olasılığı en yüksek olan çocuklar yerine ebeveynlerdir. Ailedeki çocuklar nihayetinde ebeveynlerinin birikiminden, (örneğin miras ve ebeveyn bakımı için daha az sorumluluk) bazı faydalar elde edebilmektedir. Çocuk yoksulluğu incelenirken bu son derece belirsiz durumların da dikkate alınması gerekebilmektedir. Çocuk yoksulluğu ile ilgili ilgilenilmesi gereken diğer bir mesele ise, çocukların çocukken yaşam standartlarının ve beşerî sermaye yatırımlarının (eğitim gibi) kapsamının geliştirilmesine ilişkin olmalıdır (Bradbury ve Jäntti, 1999: 6).

Çocuklara yönelik bir sosyal yatırım stratejisi, yoksullukla mücadelenin – mevcut politikaların kaynağına inmelidir. Kadınların ücretli istihdamı, yoksulluk ve çocuklu ailelerin bu mücadelede temel bir stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda mücadeleye yönelik sürdürülebilir ve etkili herhangi bir politikanın; çocuk, aile ve kadın dostu politikaları kendi bünyesinde birleştirmesi gerektiğine dikkat etmek çok önemlidir. XXI. y.y. Avrupa'sının sosyal kalitesi ve ekonomik etkinliği, büyük ölçüde böyle bir stratejinin başarılı bir şekilde oluşturulup oluşturulamayacağına bağlı olacaktır (Esping Andersen ve dğr., 2002: 29-30).

İçine doğulan ailenin sosyoekonomik ve sosyokültürel şartları ile sosyal yardım alma durumu arasında ilinti bulunmaktadır. Sosyal yardım alan ve almayan ailelerde çocuğun zihinsel gelişimi farklılık gösterebilmektedir.

Eğitimdeki eşitsizlikler bebeklik döneminde başlamaktadır. Hem ailede hem de kurumsal ortamlardaki bakım kalitesi, çocukların daha sonraki yaşamın seçimlerini genişletmek ve tam potansiyellerini geliştirmelerine yardımcı olmak için önemlidir. Ebeveynlerin eğitimi, bir çocuğa gebe kalmadan erken çocukluğa kadar sağlanan besleyici bakımı şekillendirmektedir. Duyarlı, duygusal olarak destekleyici, çocuk sağlığı ve beslenme ihtiyaçlarına elverişli oyun, keşif, korunma fırsatları ve gelişimsel olarak uyarıcı ve uygun bir ev ortamı, çocuğun gelişimini sağlamaktadır. Ancak ebeveynler, yetiştirme fırsatından

eşit şekilde yararlanamamaktadırlar. Örneğin, ABD'li profesyonel meslek sahibi ailelerdeki çocuklar, sosyal yardım alan ailelerin çocuklarından üç kat fazla kelime kullanabilmektedirler (UNDP, 2019: 77). Bu da çocuğun zihinsel gelişimini ve eğitiminin kökenlerini oluşturmaktadır.

Toplumların sürdürülebilir sağlık ve eğitim yatırımları, o toplumda yaşayan dezavantajlı grupların bilhassa da çocukların refah seviyesinin yükselmesi neticesinde yoksulluktan kurtulmalarını sağlamaktadır. Aksi takdirde yoksulluk, kendi potansiyellerini geliştiremeyen çocuklar vasıtasıyla toplumun refahı üzerinde olumsuz etkiler göstermektedir (Avşar Kurnaz, 2007: 51). Sağlık koşullarının ilk ayağını çocukların beslenmesi oluşturmaktadır.

Her türlü yetersiz beslenmenin en büyük yükü, en yoksul ve en marjinal toplumlarda çocuklar ve gençler tarafından kuşaklar boyunca yoksulluk olarak devam ettirilmektedir. Ayrıca yoksul aileler düşük maliyetli yiyecekleri seçme eğilimindedir. Yoksulluk ve dışlanma nedeniyle, dezavantajlı çocuklar her türlü yetersiz beslenme için en büyük riskle karşı karşıyadır (UNICEF, 2019: 8-9).

Çocuklara yönelik bir sosyal yatırım- yardım stratejisi, yoksullukla mücadelenin – mevcut politikaların kaynağına inmelidir. Kadınların ücretli istihdamı, yoksulluk ve çocuklu ailelerin bu mücadelede temel bir stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda mücadeleye yönelik sürdürülebilir ve etkili herhangi bir politikanın; çocuk, aile ve kadın dostu politikaları kendi bünyesinde birleştirmesi gerektiğine dikkat etmek çok önemlidir. XXI. y.y. Avrupa'sının sosyal kalitesi ve ekonomik etkinliği, büyük ölçüde böyle bir stratejinin başarılı bir şekilde oluşturulup oluşturulamayacağına bağlı olacaktır (Esping Andersen ve dğr., 2002: 29-30).

Dünya'da yaşanan çocuk yoksulluğunu, yaşanmış üzücü bir olayla öykülemek mümkündür:

Ağustos 1999'da, 14 ve 15 yaşlarındaki iki sıradan genç, Conakry'dan Brüksel'e uçuş yapmıştır. Varışta ölü olarak bulunmuşlardır. Daha iyi bir hayata kaçmayı umarak uçağın alt takımına yerleşen bu iki gencin bedenlerinde, aldıkları risklerin tamamen farkında olduklarını belirten bir mektup bulunmuştur. Yine de kıtalarının durumunu dünyanın dikkatine sunmak istemişlerdir. “Yoksullukla mücadele etmek ve Afrika'da savaşı sona

erdirmek için yardımınıza ihtiyacımız var. *Ancak en büyük ihtiyacımız eğitimidir.* ” (italik eklenmiştir) (Vandemoortele, 2000: 1).

1.1.1.8. Tüketim Harcamaları ve Sosyal Harcamalarda Yoksulluk

Yoksulluk tanımlamak ve ölçmek için kolay bir kavram gibi görünse de basit bir problem olmaması ve çok boyutluluğu dolayısıyla bunu yapmak güç ve karmaşıktır. Yoksulluğu daha iyi kavrayabilmek için daha geniş bir tabanı bulunan “yoksunluk” kavramıyla değerlendirmek gerekmektedir. Sözü edilen yoksunluk kavramı yoksulluğun elle tutulur maddî boyutundan ziyade hissedilen sosyolojik boyutunu da göz önüne getirmektedir. Yoksulluk, parasal bir gelirden mahrum olma dışında bireylerin yaşamlarını devam ettirdikleri sürece sahip olamadıkları asgarî sosyal olanaklar olarak da değerlendirilmelidir. Dünyanın birçok yerinde gelir yetersizliği olmayan fakat insanî yaşam koşullarının altındaki şartlarda yaşayan insanlar bulunmaktadır. Günümüzde bu koşulların da değerlendirilmesi gereklidir (Demirbilek, 2005: 251).

Resmî yoksulluk ölçümlerinin yanı sıra, tüketim harcamaları ve sosyal harcamalardaki yoksulluğu ölçmek daha güçtür. Bu tür yoksulluk ölçüm kriterleri arasında eğitim durumunun üniversite mezuniyeti olması, bir ev ya da araba sahibi olma, klima kullanımı, sağlık sigortası ve önemli varlıklar bulunmaktadır. Bunlara bağlı olarak birey sosyal yönden yoksul addedilebilmektedirler. Bu tür yoksulluk, ölçülmek ve yorumlanmak adına daha karmaşık ve güçtür. Tüketim harcamaları yoksulluğu ölçülürken gelirin yoksulluğu ölçmek için güvenilir bir şekilde kullanılıp kullanılamayacağı sorusunu gündeme gelmektedir (Meyer ve Sullivan, 2012: 112).

1.1.2. Yoksulluğu Etkileyen Faktörler

Ulusal ve uluslararası zeminde incelenen gelir dağılımındaki adaletsizlik yoksulluğun nedenidir ve bu eşitliksizlik Gini katsayısıyla ölçülmektedir:

Gelir, servet veya tüketim üzerindeki vergileri yeniden düzenlemek mümkündür. Kilit kamu hizmetlerini (sağlık hizmetleri ve eğitim) geliştirirken ve sosyal sigorta sağlarken gelir elde edenler, hem yoksullara hem de gelir dağılımının ortasında bulunan kişilere yardım sağlamış olacaklardır. Gelir eşitsizliği, vergiler ve hükûmet transferlerinden sonra daha düşüktür. Ancak yeniden dağıtımın etkisi ülkeden ülkeye değişmektedir. Gelişmiş ülkelerde, vergi ve transferler vergi öncesi ve vergi sonrası gelirler karşılaştırıldığında

Gini katsayısında 17 puanlık bir azalmaya yol açmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde azalma sadece 4 puandır (UNDP, 2019: 16). Gelir dağılımının dışında yoksulluğu etkileyen faktörler iki farklı kategoride incelenebilir.

Yoksulluk üzerinde etkili olan faktörler incelenirken iki temelde esas alınmaktadır. Bunlar makro düzeydeki faktörler ve mikro düzeydeki faktörlerdir. Mikro nedenlerde yoksulluğu yaşayan özne ön plana alınmaktadır ve “yoksulluğun hem kurbanı hem de nedeni” olarak algılanmaktadırlar. Mikro düzeyde yoksulluğun sebepleri, öznelleştirildiğinden yoksul bireylere karşı olumsuz bir yaklaşım sergilenmektedir. Makro düzeyde yoksulluğun sebepleri ise yapısalıcı özellik taşıdığı için burada “sosyal yardım” kavramı devreye girmektedir (Şenses, 2014: 145-146).

Küresel bir yoksulluk olgusundan bahsederken yoksulluğun küresel anlamda sorun olarak ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden biri bilgi teknolojilerinin yoğun kullanımıdır. Bu süreç ile başlayan sanayide sermaye yoğun teknolojilerin kullanımı akabinde gelen sermaye akışkanlığıdır. Eski üretim modeli yerini bu teknoloji yoğun üretim modeline bırakmaktadır. Enformel çalışma yaygınlaşmakta bunun yanı sıra sermayeyi ülkelere getirmek için rekabet hâlindeki az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere ücretler emek aleyhine olmaktadır. Böylelikle ortaya çıkan işsizlik ve düşük ücretler talep daraltıcı etki yaratmaktadır ve küresel boyutuyla mutlak ya da göreceli bir yoksulluktan söz edilmektedir. Üretim yapısındaki değişimin yanı sıra küresel boyutuyla yoksulluğu bölgesel savaşlar, salgın hastalıklar, doğal felaketler etkilemektedir. Bu olumsuzluklar insanların evsiz ve işsiz duruma düşmesine, engelli ya da hasta olmasına, göç etmesine ya da mülteci konumuna gelmesine sebep olmaktadır (ASAGEM, 2010: 8).

Detaylı bir inceleme yapan ve yoksulluğa sebep olan faktörleri inceleyen Bradshaw’a göre, yoksulluğun nedenleri beş başlıkta incelenmelidir. Başlıklar “Yoksulluğa ne(ler) sebep olur?” sorusunun cevabıdır. Bu beş başlık ele alınacak olursa, bireysel, kültürel, siyasî ve ekonomik yapı, coğrafi şartlar, birikimli ve döngüseldir. (Bradshaw, 2007: 10-11)

1.1.2.1. Bireysel Faktörler

Bu ilk yoksulluk teorisi, bireyin kendi yoksulluk durumundan sorumlu olduğuna odaklanan geniş ve çok yönlü bir açıklamadan oluşmaktadır. Tipik ve politik olarak

muhafazakâr teorisyenler, bireyleri kendi sorunlarını yarattıkları için suçlamaktadırlar. Daha sıkı çalışma ve daha iyi seçimlerle yoksulların sorunlarından kaçınabileceğini ve sorunlarını çözebileceklerini ifade etmektedirler. Farklı bir bakış açısıyla, neoklasik ekonomi bireyci yoksulluk kaynaklarını güçlendirmektedir. Yoksulluğa yol açan koşulların incelenmesi için bu baskın paradigmanın temel dayanağı, bireylerin seçimler ve yatırımlar yaparak kendi refahlarını en üst düzeye çıkarmaya çalışmalarıdır (Bradshaw, 2007: 12).

Bireysel açıklamalar, yoksulluğu; yoksullukla yaşayan bireylerin özellikleri çerçevesinde incelemektedir. Burada birey özellikleri bağlamında başlıca üç önerme bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yoksul kişiler açısından onur kırıcı ve yargılayıcı nitelikte olup yetersizlik ve beceriksizlik gibi sıfatlarla temellendirilmektedir. Oysaki bireylerin yoksul olmalarının temelinde herhangi bir sağlık problemi de yer alabilmektedir. İkincisi ise, bireylerin yoksul olup olmama durumlarını eğitim seviyeleri, eş seçimleri, çocuk sayıları ve ekonomik gelir elde etme şekilleriyle ilişkilidir. Üçüncü olarak, bireylerin tembellik yetkinlikleriyle ilişkilendirilmektedir (Demirbilek, 2005: 258-262).

1.1.2.2. Kültürel Faktörler

“Sınıf altı kavramı”nı destekleyen kültürel inanç sistemlerinin neden olduğu ikinci yoksulluk teorisi, nedenini "yoksulluk kültürü"ne dayandırmaktadır. Bu teori bireysel yoksulluk teorisi ya da daha sonra ortaya konacak diğer teorilerle bağlantılıdır. Bu teori, yoksulluğun, toplumsal olarak üretilen ancak bireysel olarak kabul edilen bir dizi inanç, değer ve beceri neslinin aktarılmasıyla yaratıldığını göstermektedir. Bireylerin işlevsiz alt kültürlerinin ya da kültürlerinin kurbanları oldukları için suçlanmaları zorunlu değildir. Bazı ülkelerde sosyoloji çalışmaları, göçmenlerin ve getto sakinlerinin yanı sıra varlıklı ve güçlü alt kültürlerden de etkilenmiştir. Kültür, bireyin ve toplumun etkileşimini yansıtan, toplumsal olarak üretilen ve sürdürülen bir mirastır. Bu sosyal etkileşim, "yoksulluk kültürü" teorisini, yoksulluğu açıkça bireysel yeteneklere ve motivasyona bağlayan "bireysel" teorilerden farklı kılmaktadır. Teknik olarak yoksulluk kültürü, gettolarda, fakir bölgelerde ya da sosyal bağlamda yoksul insanların bir alt kültürüdür. Ana toplumun kültüründen ayrı ancak ana toplumun kültürüne gömülü olan ortak bir dizi inanç, değer ve norm geliştiren bir teoridir (Bradshaw, 2007: 14).

Yoksulluğu sürekli ve sınıfsal bir kültür olarak ele alan Oscar Lewis, yoksulluk kültürünün yaygın olduğu kentsel alanlardaki mahallerde yaptığı alan araştırmalar yapmıştır. Bu kültürün teslimiyet ve kadercilik gibi kavramları benimsediğini bunun yanı sıra yoksullukla mücadele mekanizmalarının (ör. Sendikal katılım) önemsenmediğini vurgulamıştır. Bu açıdan Lewis, üçüncü dünya ülkeleri erken kapitalizm dönemini ve eski sömürge toplumlarını örneklemektedir. Ancak yoksulluk kültüründeki altı çizilmesi gereken diğer bir nokta “suç” olgusuyla olan ilintisidir. Lewis, yoksulluk kültüründe yaşayan grup ya da toplumların niteliksel özelliklerini ortak tabanda belirlemeye çalışmıştır. Bu kültür mensuplarının sadece bir ekonomik boyutunun olmadığını, ayrıca toplumsal sapma ve psikolojik boyutlarının da olduğunu savunmuştur. Egemen kapitalist düzen karşısında bir refleks olan bu kültür, yapısal olarak da ondan ayrılmaktadır. Bu açıdan Lewis, yoksulluk kültürüne sosyolojik, psikolojik, siyasal ve de toplumsal davranış kalıpları atfetmiştir. Şiddete yönelim, siyasal katılımdan kaçınma, örgütlü hareket edememe, erkek üstünlüğüne olan inanç gibi belirli kalıpları bulunmaktadır. 1970’ler Türkiye’de Türkdoğan Lewis’in bu görüşlerinden gecekondü kültürünü ve yoksulluğunu açıklamak için faydalanmıştır. Türkiye’de kentsel yoksulluk çerçevesinde değerlendirilen gecekondü kültürüne 2001’de Dünya Bankası’nın onayladığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu tarafından uygulamaya konulan Sosyal Riski Azaltma Projesi çerçevesinde müdahale edilmiştir. Burada Türkdoğan’ın vurguladığı ve üstünden geçilmesi gereken önemli bir diğer nokta ise yoksulluk ve yoksulluk kültürünün aynı şey olmamasıdır. Bunun yanı sıra Türkiye’de yoksulluk üzerine çalışmaları bulunan bazı yazarların yoksulluk kültürünü görmezden gelmektedirler (Oktik, 2008: 32-34, 66-69, 73-75).²

1.1.2.3. Siyasî ve Ekonomik Yapıyla İlgili Faktörler

İlk "bireysel" yoksulluk teorisi muhafazakâr düşünürler tarafından savunulurken, ikincisi kültürel olarak liberal bir yaklaşımdır, üçüncüsü şu anda ilerici bir sosyal teoridir. Bu

² Kongar (1973), Kıray (1982), Görmez (1991), Kartal (1992 ve 1978), Karpat (2003 ve 1976) gibi yazarlarsa, Türkiye’deki gecekondü alanlarında umutsuzluk, toplumca kabul edilmeyen sapkın davranış ve suç oluşturan kurlsızlığın farklı bir boyutta yaygın olarak yaşanmadığını ifade etmektedirler. Kartal (1992)’a göre gecekondü kültüründe en belirleyici nokta köyle olan bağlarının kopmamasıdır. Bunun sonucu kentsel alanda kültürel kutuplaşmanın ortaya çıkmasıdır. Bu noktada ortaya atılan yoksulluğun suç işlemenin bir gerekçesi olup olmama durumu; son dönemlerde üzerinde durulan ve incelenen bir sosyal sorundur. Ancak Türkiye’de bu alandaki araştırmalar sınırlıdır ve yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin varoş mahallelerini hem mekânsal hem de sosyolojik olarak bireyler arası iletişim açısından incelemek faydalı olacaktır (Oktik, 2008: 75,76,327,352,353).

gelenekteki teorisyenler bireye bir yoksulluk kaynağı olarak değil, insanların gelir ve refah elde etmek için sınırlı fırsatlara ve kaynaklara sahip olmasına neden olan ekonomik, politik ve sosyal sisteme bakmaktadırlar. Bu gelenekteki araştırmalar ve teoriler bazı araştırmacılar tarafından not edilen sorunu gidermeye çalışmaktadır. XIX. y.y. sosyal entelektüelleri, sosyal ve ekonomik sistemlerin insanları nasıl yoksullaştırdığını ve bireysel yoksulluk durumlarını nasıl yarattığını araştırarak bireysel yoksulluk teorisini çürütmeye çalışmışlardır. Yoksul bireylerin çıkarlarının ve katılımının ya imkânsız ya da aldatıcı olduğu politik sistemde paralel bir engel vardır. Son araştırmalar, zenginlik ve güç arasındaki bağlantıyı teyit etmektedir. Yoksul insanların siyasi tartışmalara daha az dâhil olduklarını, çıkarlarının siyasi süreçte daha savunmasız olduğunu ve bu kişilerin birçok düzeyde dışlandığını göstermektedir (Bradshaw, 2007: 16).

Uluslararası politika alanındaki gelişmeler yoksulluğu yakın zamanda şöyle şekillendirmiştir. 1980'lerden sonra hayata geçirilen neoliberal politikalar hem yoksullukla mücadele uygulamaları üzerine yoğunlaşmış hem de diğer taraftan yoksulluğu türetmiştir. Uluslararası arenada ve bir ülkenin bölgeleri arasında, bu politikalar sonucu gelir eşitsizliği artmış ve yoksulluk yükselişe geçmiştir. Dünya 1980'lerden sonra “Washington Uzlaşması” ismiyle makroekonomik dengeyi, özelleştirmeleri, uluslararası ticaretin önündeki gümrük duvarlarının kaldırılışını, liberal piyasa anlayışını ve bunun gibi birçok olayı izlemiştir. Bu yaşanalar da ülkelerin içinde ve sınırlar ötesinde dengeleri alt üst ederek yoksulluğu körüklemiştir (Şenkal, 2017: 309, 310,313).

1.1.2.4. Coğrafi Şartlarla İlgili Faktörler

Kırsal yoksulluk, getto yoksulluğu, kentsel yatırım, Güney yoksulluğu, üçüncü dünya yoksulluğu ve sorunun diğer çerçeveleri, diğer teorilerden ayrı olarak var olan yoksulluğun mekânsal olarak temsil etmektedir. Coğrafi temelli yoksulluk teorisinin diğer teoriler üzerine kurulmuştur. Buna rağmen bu bölgesel teori, belirli coğrafi alanlardaki insanların, kurumların ve kültürlerin refah ve gelir elde etmek için gereken nesnel kaynaklardan yoksun olduklarına ve bunların yeniden dağıtımını talep etme gücünü bulamadıklarına işaret etmektedir. Kalkınma ekonomisi literatüründe belirli bölgelerin neden rekabet etmek için ekonomik temelden yoksun olduğuna dair açıklamalar bulunmaktadır. Son açıklamalar arasında yatırımlar, doğal kaynaklara

yakınlık, nüfus yoğunluğu, teknolojik yeniliğin yayılması ve diğer faktörler bulunmaktadır. Bu da “göç” gibi farklı bir kavramı ortaya çıkarmaktadır. Göç ise incelenmesi gereken başlı başına bir olgudur (Bradshaw, 2007: 17,18).

Göç, yoksulluğu arttıran diğer bir etkidir ve coğrafi nedenlere dayalıdır. Uluslararası literatürde yoksulluk ile göç arasındaki ilişki incelenmektedir. Göç denildiğinde kır-kent göçü, uluslararası göç dalgaları söz konusu olabilmektedir. Göç gittiği yerde diğer yoksulluk unsurlarını oluşturmanın yanı sıra ücret hareketliliklerine de neden olmaktadır. Bu olgu incelendiğinde yoksulluğa neden olan göçün sebeplerin başında bireylerin ekonomik kararları gelmektedir. Yine de göç yoksulluk için bir çözüm değil yoksulluğu arttırıcı bir faktördür (Şenkal, 2017: 312,313).

1.1.2.5. Birikimli ve Döngüsel Faktörler

Önceki dört teori, yoksulluğun kaynaklarının karmaşıklığını ve bu sorunu ele alacak çeşitli stratejileri göstermektedir. Bu son yoksulluk teorisi, en karmaşık ve bir dereceye kadar diğer teorilerin her birinin birleşimine dayanmaktadır. Çünkü bu teori, bireye ve yaşadığı topluma fırsat oluşturacak konumda ve yoksulluğa problem gibi bakmaktadır. Döngüsel teori, münferit durumlara ve topluluğun kaynaklarına bağımlı ve kısıtlı bir ekonomiyle insanların daha az vergi ödediği için ekonomik açıdan hayatta kalmayı daha da zorlaştıran bir açıklama yapmaktadır. Bu teori, ekonomik az gelişmişliği açıklamaya yardımcı olan "birikimli bir nedensellik süreci içinde birbirine kenetlenen, dairesel" teoriyi geliştiren Myrdal'ın çalışmasından oluşturulmuştur. Myrdal, kişisel ve toplumsal refahın bir dizi olumsuz sonuçla yakından bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Bir fabrikanın kapatılmasının ya da başka bir krizin, insanların bir topluluktan göç etmesi de dâhil olmak üzere kişisel ve topluluk sorunlarının artmasına neden olabileceğini öne sürmüştür. Böylece yoksulluk yaratan faktörlerin birbirine bağımlılığı, bir düşüş döngüsü başladığında hızlanmaktadır (Bradshaw, 2007: 19,20). Yoksulluğun birikimli ve döngüsel etkenleri denildiğinde akla, diğer teorilerdeki tüm nedenlerin iç içe girdiği bir yapı ve zamansal bağlamda çözilemeyen yoksulluk sorunu gelmektedir.

Yoksullukla ilgili sorunlar yapılan çalışmalar çerçevesinde değerlendirildiğinde nedenleri şu şekilde sıralanabilir, bunların toplamının kombinasyonu birikimli döngüsel faktörleri verecektir (Tokol ve Alper, 2018: 188-190):

Gelir dağılımı eşitsizlikleri, zaman içerisinde yoksullukla ilgili önemli veriler sunarken, gelir dağılımı eşitsizlikleri ülkenin refahında bozulmalara neden olmaktadır. Bu durum ulusal gelirin bölüşümünde zenginlerin daha zengin, fakirlerin daha fakir olması olarak da ifade edilebilmektedir. Hane halkının yapısı ve büyüklüğü de yoksulluğu etkileyen bir faktördür. Geniş ailelerin yoksulluğu taşıma ve iletme riski yüksektir. İşgücü piyasasına bağlı nedenlerde, bazı mesleklerin ortadan kalkması, işsizlik, enformel çalışma, düşük gelirli işlerde çalışma, kısmî çalışma da yoksulluğa neden olabilmektedir. Enflasyon mevcut ekonomik yapıyla ilgili yoksulluk nedenlerinden biridir. Bireylerin alım gücünün düşmesi yoksulluğa neden olmaktadır. Bunun dışında beklenmedik olaylar, savaş, kriz, doğal afet, salgın hastalık makro ölçekli bazen ülkeyi bazense tüm dünyayı etkisi altına alabilen yoksulluk nedenleridir.

Bireylerin psikolojik sorunları, diğer bireylerle ilişki kurarak, bazı durumlarda umutsuzluk kültürüne, belki de yoksulluk kültürüne yol açarak pekişmektedir. Kırsal topluluklarda bu umutsuzluk kültürü liderleri de etkilemekte ve toplum liderleri arasında umutsuzluk ve kadercilik hissi yaratmaktadır. Yoksulluk döngüsünün bu kısa tanımı, önceki teorilerin çoğunu içermektedir. İnsanlara sosyal anlamda nasıl dezavantajlı olduklarını göstererek bireysel düzeyde psikolojik yetenekleri etkilenmektedir. Döngüsel kuramdaki çeşitli yapısal ve politik faktörler; topluma, politik ve sosyal değişkenlere bağlı ekonomik faktörlerle birbirini güçlendirmektedir. Bireysel düzeyde ekonomik faktörler, coğrafi düzeyde ise yapısal faktörlerle daha açık bir şekilde ilişkilendirilmelidir. Yoksulluk teorisi olarak, döngüsel teori çoklu problemlerin nasıl biriktiğini göstermektedir. Bağlantılardan birinin kırılması durumunda döngünün devam etmeyeceği spekülasyonuna izin vermektedir. Sorun, bağlantıların kırılmasının zor olmasıdır, çünkü her biri spiral sisteminin diğer parçaları ile güçlendirilmiştir (Bradshaw, 2007: 20).

1.1.3. Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Yoksulluk

Bu kısımda yoksulluk, yakın coğrafyadaki bazı refah rejimleri doğrultusunda ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu Güney Avrupa Refah rejimi sınıflandırılmasıyla kavranmaya çalışılmıştır.

Tablo 1: Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Oran/ Cinsiyet: Toplam/ Yaş: Toplam

YILLAR ÜLKELER	2005	2010	2015	2016	2017	2018
NORVEÇ	11,4	11,2	11,9	12,2	12,3	12,9
FİNLANDİYA	11,7	13,1	12,4	11,6	11,5	12,0
ALMANYA	12,2	15,6	16,7	16,5	16,1	16,0
BELÇİKA	14,8	14,6	14,9	15,5	15,9	16,4
B. KRALLIK	19,0	17,1	16,6	15,9	17,0	18,6
İRLANDA	19,7	15,2	16,2	16,8	15,6	14,9
İTALYA	19,2	18,7	19,9	20,6	20,3	20,3
İSPANYA	20,1	20,7	22,1	22,3	21,6	21,5
TÜRKİYE	-	24,4	22,5	22,8	22,2	22,2

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:30.07.2020 – Erişim Tarihi: 18.08.2020

Tabloda 2005 – 2018 yılları arasındaki yoksulluk sınırı altındaki kişilerin oranındaki değişim gösterilmiştir. Değerler medyan (ortanca) %60'ın altı olarak kabul edilmiştir. Gelir düzeyleri sıralamaya konulduğunda %60 ve daha altındaki gelir gruplarındaki kişilerin oranı verilmiştir. Bu oran Birleşik Krallık, İrlanda ve Türkiye dışındaki diğer 6 ülkede söz konusu dönemde artış göstermiştir. Yoksulluk eşiği olan %60 sosyal yardımlardan sonraki gelir düzeyini kastetmektedir. Refah rejimleri bağlamında tablo değerlendirildiğinde sosyal demokrat refah rejimindeki Norveç ve Finlandiya'da yoksulluk sınırının altında yaşayan kişilerin oranı artış göstermişse de sabit denecek kadar küçük artışlar göstermiştir. Muhafazakâr refah rejimindeki Almanya ve Belçika'da diğer ülkelere kıyasla yoksulluk sınırının altında yaşayan kişilerin oranı daha fazla artmıştır. Liberal refah rejimindeki Birleşik Krallık ve İrlanda'da ise düşüş yaşanmıştır. Güney Avrupa refah rejiminde sadece Türkiye'de düşüş yaşanırken İtalya ve İspanya'da sosyal demokrat refah rejimindeki gibi artışlar sabit denilebilecek bir seviyededir.

Tablo 2: Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Oran/ Cinsiyet: Erkek/ Yaş: Toplam

YILLAR ÜLKELER	2005	2010	2015	2016	2017	2018
NORVEÇ	10,2	10,1	10,3	10,5	11,1	12,1
FİNLANDİYA	10,6	12,4	12,2	11,7	11,5	11,7
ALMANYA	11,4	14,9	15,9	15,2	15,0	15,2
BELÇİKA	14,1	13,9	14,1	14,5	14,8	15,6
B. KRALLIK	18,6	16,4	16,1	15,2	16,1	17,2
İRLANDA	18,9	14,6	16,2	16,2	14,7	13,5
İTALYA	17,6	17,3	19,0	19,9	19,4	19,4
İSPANYA	18,9	20,1	22,5	22,6	21,0	20,9
TÜRKİYE	-	23,7	22,3	22,4	21,6	21,6

Kaynak: www.appssso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:30.07.2020 – Erişim Tarihi: 18.08.2020

Tabloda 2005 – 2018 yılları arasındaki yoksulluk sınırı altındaki erkeklerin oranındaki değişim gösterilmiştir. Medyan (ortanca) değer %60'ın altı olarak kabul edilmiştir. Gelir düzeyleri sıralamaya konulduğunda %60 ve daha altındaki gelir gruplarındaki erkeklerin oranı verilmiştir. Bu oran değerlendirildiğinde yine Birleşik Krallık, İrlanda ve Türkiye dışındaki diğer 6 ülkede söz konusu dönemde artış göstermiştir. Yoksulluk eşiği olan %60 sosyal yardımlardan sonraki gelir düzeyini kastetmektedir. Refah rejimleri bağlamında tablo değerlendirildiğinde toplam kişi sayısı ile benzer değerlendirmeleri yapmak mümkündür. Türkiye’de yıllar itibarıyla bu oranda düşüş gözlenmektedir.

Tablo 3: Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Oran/ Cinsiyet: Kadın/ Yaş: Toplam

YILLAR ÜLKELER	2005	2010	2015	2016	2017	2018
NORVEÇ	12,5	12,2	13,5	13,8	13,5	13,7
FİNLANDİYA	12,8	13,8	12,6	11,6	11,4	12,3
ALMANYA	12,9	16,4	17,4	17,8	17,1	16,8
BELÇİKA	15,5	15,2	15,6	16,6	17,0	17,1
B. KRALLIK	19,4	17,8	17,2	16,5	17,9	19,8
İRLANDA	20,6	15,8	16,1	17,5	16,5	16,3
İTALYA	20,8	20,0	20,8	21,4	21,1	21,2
İSPANYA	21,3	21,3	21,8	22,1	22,2	22,2
TÜRKİYE	-	25,1	22,7	23,2	22,8	22,8

Kaynak: www.appssso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:30.07.2020 – Erişim Tarihi: 18.08.2020

Tabloda 2005 – 2018 yılları arasındaki yoksulluk sınırı altındaki kadınların oranındaki değişim gösterilmiştir. Medyan (ortanca) değer %60'ın altı olarak kabul edilmiştir. Gelir

düzeyleri sıralamaya konulduğunda %60 ve daha altındaki gelir gruplarındaki kadınların oranı verilmiştir. Bu oran İrlanda ve Türkiye dışındaki diğer 7 ülkede söz konusu dönemde artış göstermiştir. Yoksulluk eşiği olan %60 sosyal yardımlardan sonraki gelir düzeyini kastetmektedir. Ancak söz konusu medyan sınırın altındaki kadınların oranı yıllar itibarıyla erkeklerin oranıyla kıyaslandığında, tablodaki tüm ülkelerde istisnasız olarak kadınların yoksulluk oranı erkeklerinkinden daha yüksektir.

1.2. Muhtaçlık

Sosyal yardım metodunun esasına göre bir sosyal yardım yapabilme ya da alabilme “muhtaç olma” şartıyla temellendirilmiştir. Sosyal yardım alacak bireylere yapılacak sosyal yardımın niteliği ve miktarı, bu bireylerin ihtiyaç ve sıkıntı durumlarına göre şekillenmekte ve sosyal güvenlik kurumlarınca da şekillendirilmektedir. Başka deyişle sosyal yardımlar, alan bireye özel niteliktedir. Bireylerin sosyal yardımlardan yararlanabilmesi için ancak muhtaçlık durumlarını ispatlama hâlinde hak teşkil etmektedir. Sosyal yardımların muhtaçlık esasına dayalı yapılması kamu kurumlarının takdir ve yardımseverlikleriyle ilişkili değildir. Hukukî bir yükümlülük taşımaktadır (Demirbilek, 2005: 40).

Sosyal yardımın belli bir hedef kitlesi olmamasına rağmen, faydalanan bireylerin profilleri benzerdir. Düşük ücret grubundakiler giderek artan şekilde test edilen araçlara bu yardımlardan faydalanmaktadırlar (Bahle ve dğr., 2010: 448,449). Ülkeden ülkeye sosyal yardım türleri ve faydalanma şartları değişmekteyse de yapılan testler ve yapılan yardımlar benzer özellikler göstermektedir. Yüksek sosyal yardım transferlerinin yapıldığı Avrupa Ülkelerinde kadınlar, özellikle yalnız anne konumundaki kadınlar büyük alıcı gruplarıdır. Çünkü çalışmaları düşük ücretle ilişkilidir.

Yalnız Ebeveyn Aileleri, (neredeyse tamamı yalnız annelerdir) Avrupa’da İskandinav Ülkeleri de dâhil olmak üzere birçok ülkede hızla artmaktadır. Ancak Almanya, İrlanda, Hollanda ve Birleşik Krallık’ta düşük kalmaktadır. İtalya ve İspanya’daki yüksek iş hareketliliği oranları, daha çok aile çözümlerinden kaynaklanmaktadır. Aile ile birlikte ikamet, yalnız anne istihdamını mümkün kılmaktadır. Dışlama yoluyla yoksulluk ve / ya da işsizliği kastedilmekteyse, özellikle yalnız ebeveynler çalışmadıklarında akut bir risk grubudur. Değişkenliklerin bir kısmı sosyal transfer cömertliğine atfedilebilir, ancak bir başkasının kullanılıp kullanılmadığı şüphesiz en belirleyici faktördür. Çalışma stratejisi,

hiç şüphesiz etkilidir, ancak söz konusu grup için yalnızca koşullu olarak geçerlidir. Çalışırlarsa, yarı zamanlı veya geçici istihdam ve düşük ücretlere sahip olma olasılıkları daha yüksektir (Esping Andersen ve dğr., 2002: 36,37).

Atkinson'a göre devletin doğrudan bireylere, hanelere gelir ya da hizmet tahsis edebileceği üç mekanizma vardır. Bunlardan ilki, belirli bir sosyal kategorideki tüm vatandaşlara tahsis edilen “evrensel” ya da “acil” yardım parasıdır. Bu sosyal yardımlar, gelir veya istihdam durumu ile ilgili değildir. İkinci olarak, yardımın istihdam durumu ve ödenen katkılarla ilgili olduğu sosyal sigorta vardır. Üçüncüsüye, uygunluğunun mevcut ya da yakın zamandaki kaynaklara bağlı olduğu, test edilmiş ya da gelirle ilgili sosyal yardımları içermektedir. Ancak sosyal yardımlar için diğer kategorik koşullar da geçerli olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, kaynak testi yapılmış programlarda üç ön ayırım yapılmaktadır: Birincisi, “yoksulluk testi” ile “genel araçlar ya da gelir testi” arasındadır. İkincisi, “nakit” ve “bağlı” yardımlar arasında da bir ayırım vardır. İlki, istisnai ihtiyaçlar veya düzenli ödemeler için para yardımı sağlamaktadır oysa “bağlı” avantajlar; alıcılara, belirli bir hizmet için veya belirli bir hizmet için ücretin tamamının ya da bir kısmının geri ödenmesi gerekli kılmaktadır. Birçok ülkede özellikle konut yardımı buna örnek verilebilir. Üçüncü olaraksa, belli bir gelir ya da kaynak grubundaki tüm insanlar ile bu grup içinde daha yaşlı ya da engelli kişiler gibi daha spesifik kategorilere verilen yardımlar diğer kategorilerden ayrılmaktadır (Gough ve dğr., 1997: 18,19). Hayırseverlerin muhtaç kişilere yaptıkları yardımlar iyilik duygusuyla ilişkili olsa da devlet tarafından yapılan kamusal yardımlarda muhtaç bireylerden toplumun zarar görmesi engellenmek istenmektedir.

Kamusal sosyal yardımlarda modern devlet, yoksul kesimleri korumak amacıyla önem arz eden bu araçları kullanmaktadır. Burada esas alınan amaç, muhtaç kişilere söz konusu durumları ortadan kalkıncaya kadar gelir güvencesi yoluyla koruma sağlamaktır (Öğülmüş, 2011: 84).

1.2.1. Muhtaçlık Durumu

Muhtaçlık durumu, yeterli geçim kaynaklarına sahip olmama anlamını taşıırken, sosyal yardımlardan faydalanabilmenin koşuludur (Özdemir, 2007: 97). Muhtaçlığın belirlenmesi içinse gelir testi ya da gelir, mal varlığı, kazanç gibi göstergeleri temel alan metotlar değerlendirilir. Kişinin yaşadığı toplum baz alınarak yapılan bu

değerlendirmeler neticesinde, kişinin sosyal yardıma hak kazanıp kazanmayacağına karar verilmektedir (Aca, 2018: 22).

Yoksulluğu önlemenin yanında sosyal yardımlardan faydalanmayı işlevsel olarak tanımlamak çok da mümkün değildir. Zira belli bir hedef kitleden öte yoksulluğu asgarî düzeyde önleme işlevi görmektedir. Faydalanalar arasında yaşlıları, engellileri, yalnız ebeveynleri ve uzun süreli işsizleri sıklıkla görmek mümkündür (Bahle ve dğr., 2010: 461).

Muhtaçlık kavramıyla şu gruplar da ilişkilendirilebilir. Yoksul ve sosyal güvencesi bulunmayan vatandaşlar, geçici olarak küçük bir sosyal yardım ya da eğitim ve öğretim imkânı verildiği takdirde topluma faydalı hale getirilecek ya da üretken duruma geçirilebilecek kişiler (AÇSHB, 2020).

Yoksul, muhtaç veya düşük gelirli bireylere devletin sosyal yardım yapması; bireyi tembelliğe itmesi ve savurganlığa sebep olması gibi algılarla eleştiriye açıktır. Ancak burada amaç sürekliliğin arz edilmesi değil aksine muhtaçlık hâlinin bir an önce çözümlenmesidir. Yardım alan bireylerin mümkün olan en kısa sürede çalışabilecek ve yaşamlarını idame ettirecek yeterliliğe gelmesi amaçlanmaktadır (Demirbilek, 2005: 38). Bu açıdan;

Kişilerin muhtaçlık durumları bireysel olarak kontrol edilmektedir. Yardım talebinde bulunan bireylerin kontrole tâbi olmaları hak iddia edemeyecekleri anlamına gelmemektedir. Örneğin Almanya gibi bazı ülkelerde sosyal yardımlar hak temellidir (Dilik, 1980: 69).

1.2.2. Muhtaçlık Denetimi

Bireylerin ya da hanelerin sosyal yardıma olan ihtiyaçlarını tespit ederken muhtaçlık kriterlerine göre yoksulluk analizinin yapılması gerekmektedir. Her ülkenin şartlarında ve yasalarında belirlenen muhtaçlık kriterleri farklı olmaktadır.

Sosyal yardımların sağlanma şartı muhtaçlık durumuyla ilintilidir. Birçok araştırmacı ve yazarın da belirttiği üzere sosyal yardımlar sosyal güvenliğin sağlanmasında uygulanan en eski metottur. Sosyal yardımların muhtaçlık durumuyla ilişkili olması ve muhtaçlık denetimine dayalı olması “Muhtaç kimdir?” sorusuna zemin hazırlamaktadır (Dilik, 1980: 68,69).

Yoksulluk analizi yaparken statik bilgi faydalı olsa da, yoksulluğun dinamikleri sağlanan sosyal yardımın anlaşılmasına izin vermemektedir. Politikaların etkinliğinin yeterli bir değerlendirmesine sağlayamamaktadır. Aynı şehirde ve aynı zamanda sosyal yardım alan haneler aslında çok farklı durumlarda olabilmektedir. Bazıları ekonomik bağımsızlıktan yoksulluğa doğru bir kayma yaşamış olsa da, diğerleri savunmasız bir yaşam seyrini karakterize eden bir takım konulara maruz kalabilmektedir. Başkaları ise kendilerini kronik bir muhtaçlık durumunda bulabilmektedirler (Saraceno, 2002: 173). Yoksul olduğu tespit edilen ya da başvuru neticesinde yoksulluk düzeyine karar verilen hane ya da kişilerin muhtaçlık denetiminin yapılması gerekmektedir.

Muhtaçlık denetimi iki farklı yaklaşımla gerçekleştirilmektedir. Genel anlamda “Means Test” olarak isimlendirilen araştırmada, sosyal yardım sağlayıcısı kurum yardım yapacağı birey ya da bireyler nezdinde gelir, varlık ve kazanç araştırmalarını yapmaktadır. Böylece muhtaç olduğu varsayılan kişinin yoksul sayılmaması için hangi gelir seviyesine ulaşması gerektiğine karar verilir. Diğer yaklaşımda ise daha esnek bir yol izlenmektedir, yine gelir araştırmasının yapıldığı “Needs Test”te normal koşullarda yaşayabilmek için gerekli ihtiyaçlar belirlenmektedir (Kutlu, 2015: 41,42).

Ancak her iki durumda, bireyin ya da içinde bulunulan hanenin muhtaçlık durumunu kanıtlaması gerekmektedir. Böylelikle sosyal yardıma hak kazanabilecektir. Kanıta dayalı yoksulluk ve muhtaçlık araştırmalarının kökeni geçtiğimiz yy.’nin başlarına inmektedir. Çok eski dönmlere gitmeyen bu denetim ve değerlendirme mekanizması sosyal yardımların yapılabilirliğinde belirleyici ve siyasî yapılar üzerinde de etkili olmuştur. İngiltere’de başlayan bu süreç ile ilgili etkili olan çalışmalar şu şekilde sıralanabilir.

Refah reformları için yapılan sosyal yardım ödemelerinde kanıt tarihi, İngiltere’de, etkili olan üç araştırmacının katkıları üzerine inşa edilen seçici bir süreçte ile başlamıştır: Seebom Rowntree, Peter Townsend ve Richard Berthoud (Davies ve dğr.,2009: 141-145):

1892’de Charles Booth, yoksulluk sınırı kavramını tanıtan “Londra Halkının Yaşamı ve İşçiliği”ni yayınlamıştır. Bu nedenle Londra’daki yoksul insanların sayısı, Londra merkezli Rowntree çikolata firmasının vârisi Seebom Rowntree’nin ilgisini çekmiştir. Rowntree, Londra’da var olan ölçekte yoksulluğun York gibi bir kasabada var olabileceğine ikna olmamıştır. Bilimsel eğitimini sadece York’ta yoksulluk seviyesini

belirlemek için değil, aynı zamanda bunun nedenlerini de analiz etmek için kullanmaya çalışmıştır. Rowntree'nin müfettişleri 1899'da York'ta 11.560 haneyi ziyaret etmişlerdir. Birincil yoksulluk içinde çok düşük gelirli hane halkları ile ikincil yoksulluk görünür yoksulluk içinde yaşayanlardan ayırt etmek isteyen Rowntree, insanların yapamayacağı bir eşik gelir düzeyi belirlemiştir. Yoksulluk riski; işsiz insanlar, yaşlılar ve çocuklu aileler arasında en yüksek bulununca bu bulgular, 1908'de emeklilik maaşlarının getirilmesine ve 1911'de işsizlik yardımlarının teşvikinde kullanılmıştır. William Beveridge (1909) tarafından işsizliğin herhangi bir bireyin kontrolünün ötesinde olduğunu gösteren bir analiz de gerçekleştirilmiştir.

Refah devletinin başarısına duyulan yakınlık 1965 yılında Brian Abel-Smith ve Peter Townsend'in "Fakir ve En Fakir" monografisinin yayınlanmasıyla parçalanmıştır. Yapılan araştırmada 1960'da haneye göre muhtaçlık kriterleriyle sosyal yardım ihtiyacı olan bireylerin nüfusu hesaplanmıştır. Rakamların yüksekliği siyasilerin ek sosyal yardım politikaları uygulama yoluna gitmelerini sağlamıştır.

Ek sosyal yardımlar 1980 yılında kapsamlı bir şekilde yeniden düzenlenmiştir. Sağlık ve Sosyal Güvenlik Departmanında İngiltere'deki bir sosyal güvenlik yardımlarının ilk büyük ölçekli değerlendirmelerinden biri olan reformu hazırlaması için Richard Berthoud (Politika Araştırmaları Enstitüsü'nde) görevlendirilmiştir. Çalışma, politika üzerindeki önemli etkisi nedeniyle dikkat çekmiştir. 1985'te İngiliz sosyal yardım ve sigorta hizmetinin 1988'de bir dizi yeni programın (Gelir Desteği, Aile Kredisi dâhil) sunulmasından önce kapsamlı bir incelemesine katkıda bulunmuştur. 1980 reformunun bir özelliği, sosyal yardım talep sahiplerinin istisnâ ihtiyaçlarını düzenlemeye dayalı bir sistemle değiştirmek için ihtiyarî bir sistemin yerini almasıdır. Politika Araştırmaları Enstitüsü bu hedefe odaklanmıştır. Ancak araştırmanın değerlendirme bileşenlerine tanımlayıcı olanlardan daha az ağırlık verilmiştir.

Ana rapor dört proje hedefini listelemiştir: İlk ikisi "normal ailelerin" normal bütçelerini bu kadar düşük bir haftalık gelir düzeyinde nasıl yönettikleri ve istisnai harcamaların kapsamı ve niteliğiyle ilgilidir. Üçüncü amaç, "özel harcamaları karşılamaya yönelik politik düzenlemelerin uygulamada nasıl işlediğini" değerlendirmek iken, dördüncüsü sonradan düşünülmüş olarak, "1980 formülü talep sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamak için en iyi sistemi üretti mi?" sorusudur. Araştırma muazzam bir talep sahibi

örnekleminde görevlendirilen personelin gerçekleştirdiği mülakatlar neticesinde analiz edilmiştir. İstisnaî ihtiyaçları karşılamak için ödemelerin uygunluğunu değerlendirmek üzere talep eden kişilerin örnekleminin bir bölümünü ziyaret eden yerel otorite refah hakları görevlilerini de içermiştir.

1.2.3. Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Yoksulluk Profili

Bu kısımda sosyal yardımlardan sonra %60 medyan (ortanca) değerinin altından gelir sahibi olan kişi sayısı (* 1000) verilmiştir.

Tablo 4: Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Bin Kişi/ Cinsiyet: Toplam/ Yaş: Toplam

YILLAR ÜLKELER	2005	2010	2015	2016	2017	2018
NORVEÇ	525	538	612	629	642	682
FİNLANDIYA	603	692	668	630	621	652
ALMANYA	9.960	12.648	13.428	13.418	13.139	13.048
BELÇİKA	1.537	1.566	1.649	1.730	1.777	1.844
B. KRALLIK	11.157	10.519	10.648	10.268	11.075	12.168
İRLANDA	819	682	760	799	751	726
İTALYA	11.183	11.124	12.130	12.481	12.235	12.229
İSPANYA	8.670	9.551	10.178	10.269	9.950	9.950
TÜRKİYE	-	17.402	17.153	17.601	17.503	17.731

Kaynak: www.appssso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:30.07.2020 – Erişim Tarihi: 18.08.2020

Yukarıda medyan (ortanca) değerinin %60 olarak kabul edildiği yoksulluk verileri Türkiye ve refah rejimlerine göre bazı Avrupa ülkelerindeki değerleriyle tablo hâline getirilmiştir. Tabloda gelir düzeyi sosyal yardımlardan sonra sıralandığında %60 ve daha azına tekabül eden kişiler sayısal olarak ele alınmıştır. Toplam kişi sayısı üzerinden verilerin değerlendirildiği tabloda %60 medyan değer olarak kabul edilen gelirin altındaki kişileri gösteren sayılar, 2005 – 2018 periyodunda yıllar itibarıyla incelendiğinde, İrlanda dışındaki tüm ülkelerde yoksulluk sınırı altında yaşayan kişilerin sayısı artmıştır. Refah rejimleri bağlamında değerlendirildiğinde Güney Avrupa refah rejimindeki ülkelerde; İtalya, İspanya ve Türkiye’de veriler artış göstermiştir. Türkiye’de bu artış, İtalya ve İspanya’ya nazaran daha düşük kalmaktadır. Ancak yoksulluk oranlarında Türkiye’de düşüşün yaşanması, ona tezat yoksulluk sınırı altında yaşayan kişilerin artması demografik özelliklerle ve göç ile açıklanabilir.

Tablo 5: Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Bin Kişi/ Cinsiyet: Erkek/ Yaş: Toplam

YILLAR ÜLKELER	2005	2010	2015	2016	2017	2018
NORVEÇ	236	243	262	267	289	321
FİNLANDİYA	267	321	322	311	307	313
ALMANYA	4.584	5.919	6.307	6.106	6.090	6.131
BELÇİKA	721	736	771	796	816	869
B. KRALLIK	5.293	4.986	5.067	4.844	5.169	5.580
İRLANDA	390	325	377	380	350	325
İTALYA	4.955	4.999	5.614	5.839	5.690	5.682
İSPANYA	4.022	4.583	5.091	5.096	4.756	4.734
TÜRKİYE	-	8.373	8.463	8.622	8.511	8.608

Kaynak: www.appssso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:30.07.2020 – Erişim Tarihi: 18.08.2020

Yukarıda da medyan (ortanca) değerin %60 olarak kabul edildiği yoksulluk verileri Türkiye ve refah rejimlerine göre bazı Avrupa ülkelerinde tablo hâline getirilmiştir. Ancak bu kez 1000’le çarpılan gösterge rakamları toplam kişi üzerinden değil, erkekler bağlamında ele alınmıştır. Bu tabloda da gelir düzeyi sosyal yardımlardan sonra sıralandığında %60 ve daha azına tekabül eden erkekler sayısal olarak ele alınmıştır. Toplam kişi sayısı üzerinden verilerin değerlendirildiği tabloda %60 medyan değer olarak kabul edilen gelirin altındaki erkekleri gösteren sayılar, 2005 – 2018 periyodunda yıllar itibarıyla diğer tabloda olduğu gibi tüm ülkelerde artış gösterirken İrlanda’da azalma göstermiştir.

Tablo 6: Yoksulluk Riski Altında (Kesme Noktası: Sosyal Transferlerden Sonra Medyan Eşdeğer Gelirin% 60'ı)/ Bin Kişi/ Cinsiyet: Kadın/ Yaş: Toplam

YILLAR ÜLKELER	2005	2010	2015	2016	2017	2018
NORVEÇ	289	295	351	362	354	361
FİNLANDİYA	336	372	346	318	314	339
ALMANYA	5.376	6.729	7.122	7.312	7.049	6.916
BELÇİKA	816	830	878	934	961	975
B. KRALLIK	5.865	5.532	5.580	5.424	5.906	6.588
İRLANDA	429	357	383	420	401	401
İTALYA	6.228	6.125	6.516	6.642	6.545	6.547
İSPANYA	4.648	4.967	5.087	5.173	5.194	5.216
TÜRKİYE	-	9.029	8.690	8.979	8.992	9.123

Kaynak: www.appssso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:30.07.2020 – Erişim Tarihi: 18.08.2020

Bu tabloda ise yoksulluk sınırında yaşıyan, diğ er bir ifadeyle medyan (ortanca) değ erin %60 olarak kabul edildiği yoksulluk verileriyle kadın sayısı Türkiye ve refah rejimlerine göre bazı Avrupa  lkelerinde ele alınmıştır. Gelir düzeyi sosyal yardımlardan sonra sıralandığında %60 ve daha azına tekabül eden kadınların sayısal verilerine bakıldığında 2005 -2018 periyodunda tüm yıllarda, özellikle 2018’de istisnasız olarak erkeklerden daha fazladır. Burada da toplam kadın sayısı verilerinin değ erlendirdiğimizde %60 medyan değ er olarak kabul edilen gelirin altındaki kişileri gösteren sayılar, 2005 – 2018 periyodunda yıllar itibarıyla diğ er tabloda olduğu gibi tüm ülkelerde artış gösterirken İrlanda’da azalma göstermiştir.

BÖLÜM 2: YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL YARDIM SİSTEMİ VE İŞLEYİŞİ

Bu bölümde yoksullukla mücadelede kullanılan sosyal yardım aracına değinilecektir.

2.1. Sosyal Yardımın Tarihçesi

Yoksullukla mücadele programları ve yoksulluk döngüsü, çözümlerin eşit derecede karmaşık olduğu anlamına gelmektedir. Yoksulluğun birçok yönü bulunmakta ama yoksullukla mücadele çabaları çözümün sadece bir kısmına odaklanıyor gibi görünmektedir. Toplum içinde etkin olanlar, topluluğun farklı bölümlerinin birbirine bağımlılığını takdir etme konusunda uzmandır ve çözümleri, çok yönlü bir yaklaşımdan yoksulluğu ele almaya çalışmaktır. Yoksulluk döngüsünü kırmak için atılan adımlar karmaşıktır. Yoksul insanların "kendi kendine yeterlilik" elde etmelerine yardımcı olmak, yoksulluğun azaltılmasında giderek daha önemli bir aşama olmaktadır. Çeşitli isimlerle çağrılrsa da, vurgu insanlar için hem "derin hem de geniş" destek ve hizmetler sunmaktır. Yoksulluğun azaltılması adımları, tanımlanabilen ve izlenebilen altı birbirine bağımlı kendi kendine yeterlilik unsurunu gerektirmektedir (Bradshaw, 2007: 20,21):

Bunlar; gelir ve ekonomik varlıklar, eğitim ve beceriler, barınma ve çevrenin güvenli, olması, sağlık hizmetlerine ve diğer ihtiyaç duyulan sosyal hizmetlere erişim, yakın kişisel bağların yanı sıra başkalarıyla ağlar, kişisel beceriklilik ve liderlik yetenekleridir.

Bireylere sağlanan sosyoekonomik koruma ve yoksullukla mücadele, sacayağının üç elemanından oluşur. Bunlar; sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve işyeri temel çalışma standartlarıdır (Oktik, 2008: 366). Bu elemanlar için yapılandırılmış farklı kurumlar bulunmaktadır ve tarihsel gelişimleri bu kısımda ele alınacaktır.

2.1.1. Dünyada Sosyal Yardımın Gelişimi

Eski devirlerde dinî kurumlarla muhtaç kişilere sosyal yardımlar sağlanırken, yakın tarihlerde dinî olmayan yerel kurumlar tarafından sosyal yardımlar sağlanmaya başlamıştır. Günümüzde ise sosyal yardımlar devlet eliyle, özel kurumlar ya da örgütler tarafından muhtaçlık kriterlerini taşıyan yoksul insanlara dağıtılmaktadır (Dilik, 1980: 68). Batıda kilise, bu dinî kurumlara verilebilecek örnektir.

Dördüncü yüzyıldan beri, Hristiyan Kilisesi içinde hayır işleri kurumsallaştırılmıştır. Bu anlamda, IV.yy.'den bu yana kilise birçok revir, eczane ve hastanenin kurulmasından sorumludur. Kilisede, ilk Hristiyanların pratik çalışmaları terk edilmiş hastalara, yetimlere ve kölelere bakmaktan ibaret olmuştur. Daha sonraları yetimlerin, dulların, hükümlülerin ve zulmedilen insanların bakımı ve tedavisi ile ilgilenen ilk keşiş emirleri ortaya çıkmıştır. Hayırseverlik faaliyetinin gelişimi, servetin sosyal olarak yeniden dağıtılmasının ilk biçimidir. Bu yeniden dağıtımın gerçekleşmesi için varlıklı sosyal sınıfların üyelerinin bu etkinliğin sosyal önemine ikna edilmesi gerekmektedir. Bu rol kiliseye sosyal güvenliğin koruyucusu olarak değil, aynı zamanda dinî gerçeğin bir emanetçisi olarak verilmiştir. Bu psikolojik mekanizma hâlâ çalışmaktadır, hayırseverlerin hayırseverliklerini motive eden bu duygudur. İlerleyen dönemlerde ise kilisenin hayırsever faaliyetine paralel olarak, devlet bazen savunmasız kişilerin çeşitli kategorilerde sosyal korunmasında aktif bir rol üstlenmiştir. Kilise ile devlet arasında muhtaçlara yardım etme konusundaki rekabet IX.yy.'den XIX.yy.'e kadar Batı Avrupa Ülkelerinde Katolik Kilisesinin gündeminde kalmıştır. Devlet eliyle sosyal yardım profesyonelleşse de bazı hukuk sistemlerinde inanç temelli örgütlerin sosyal faaliyetleri devlet tarafından finanse edilmeye devam etmiştir (Nistor, 2018: 18-20).

Profesyonel sosyal yardımın başlangıcı ve sadakadan sosyal yardıma geçiş, 1869'da Londra'da, Yardımseverlik Örgütleri (COS-Charity Organization Societies) adı verilen ilk sosyal yardım kurumları ile olmuştur. Dost ziyaretçiler olarak adlandırılan gönüllülerle çalışarak muhtaçlara para toplama ve paylaşmayı koordine etmek üzere kurulmuştur. Bu kurumların gönüllüleri, hangi faydalanıcıların en çok ihtiyaç duyduklarını ve nasıl yardım almaları gerektiğini belirlemek için, gelir düzeyi ve bireyin ve ailenin sosyal durumu hakkında bilgilerin yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Ancak bir dizi etkileşimin sosyal doğasının birey ve aile ya da aidiyet grupları üzerindeki etkileri dikkate alınması gerekliliğini vurgulamışlardır. Böylece sosyal yardım, sosyal araştırma, vaka çalışması ve sosyal vakalar için ilk araçlar doğmuştur (Nistor, 2018: 24,25). Kilise dışında da geleneksel sistemde bir takım sosyal yardım kurumları bulunmaktadır.

Sosyal güvenlik sisteminin açıklarını kapatmak amacıyla insanlar tehlikeyle karşılaştıkları durumlarda tarihsel gelişim içerisinde aşağıdaki müesseseleri kurmuşlar ve başvurmuşlardır (Alper, 2019: 459-461):

İlk olarak, modern sosyal güvenlik müesseseleri şeklinde tabir edilen sosyal sigortalar ile kamusal sosyal harcamalar dönemine kadar olan geleneksel sosyal güvenlik müesseseleridir. Bunlar; ferdi tasarruflar, dinî sosyal yardımlar, komşuluk ve akrabalık bağıyla oluşan sosyal yardım ağları, işletme içi ve dışı dayanışma sandıkları, ücret dışı işveren ödemeleri, vakıflar ve diğer sosyal yardım kurumlarıdır.

İkincisi, primli rejimler olarak tanımlanan sosyal sigortalar sisteminin gelişimi ile kurulmuştur. Katılımı zorunlu ve katılan bireyler arasında zararın peşinen paylaşılması ilkesiyle kurulmuş sosyal güvenlik kurumlarıdır.

Üçüncüsü ise, munzam tabir edilen tamamlayıcı müesseselerin de yer aldığı sosyal güvenlik sistemleridir. Burada birey, sosyal güvenlik şemsiyesi altında olsa dahi, istediği yaşam seviyesinin sürekliliğini sağlamayı hedeflemektedir.

Tarihsel süreç içerisinde dinî kurumların tekelinden ayrılan sosyal yardımlar, devlet eliyle kurumsallaştırılmış ve bundan dolayı yasal bir zeminde hayat bulmuşlardır. Yoksullar yasası, bunun ilk örneklerindendir.

Sosyal yardımı Batıda, 1601 “Yoksullar Yasası” çerçevesinde ele aldığımızda; yasa, yoksul insanların ilk olarak çevrelerinde zarar verici ve rahatsız edici durumlarının engellenmesini amaçlamaktaydı. Elizabeth dönemine denk gelen yasa esasen, resmî olmayan sosyal ağlarla düzenlenen sosyal yardımların dışında kalan kesim için güvence oluşturmayı hedeflemiştir. Her dönemde yoksullara yardım yapılmasına karşın, bu yasa ile sosyal yardımlar ilk kez yasal zeminde hayat bulmuştur. Yasa yaklaşık iki yüzyıl yürürlükte kalmıştır. Zorlaşan şartlarıyla 1834’te yeni bir “Yoksullar Yasası” çıkarılmıştır. Bu ikinci yasada istihdam koşulları düzenlenmiş ve yasadan faydalananların sayısı azaltılmaya çalışılmıştır (Kesgin, 2014: 55-57).

Tarihsel gelişim süreci içerisinde sosyal yardım kavramının yoksulluk gibi diğer kavramlarla olan ilintisi artmıştır. 1601’de Avrupa’da yürürlüğe giren İngiliz Yoksulluk Yasası kapsayıcılığı ve yönetim esasları açısından sosyal yardımı temellendirmektedir. Yoksullukla mücadele için oluşturulan bu yasa ABD dâhil olmak üzere dünyada birçok gelişmiş ülkede sosyal yardım modelini esinlendirmiş ve uygulamaları hayat bulmuştur. İlk dönemlerinde dinî gerekçelerle ortaya çıkan sosyal yardım, zamanla “kamu desteği” çerçevesinde dinî esaslı yardımlardan ayrılan resmî ya da yetkili kurumlarca yapılan

yardımlar hâline gelmiştir. Bu kurumlar kamu kurumları olabileceği gibi vakıf ya da özel kuruluşlar da olabilmektedir. Kamu kurumlarınca sağlanan sosyal yardımların kaynağı vergiler olmakla birlikte, sosyal yardım alan bireyden herhangi bir prim alınmadığı için “primsiz sosyal güvenlik rejimi” kapsamında bulunmaktadır (Demirbilek, 2005: 37,38).

XVIII. y.y.’nin son yarısında başlayıp XIX. y.y.’nin ilk yarısına kadar devam eden birinci sanayi devrimi üretimin aileden ayrılmasına neden olmuştur. Toplumda emek ve sermaye kesimleri oluşmuş ve yoksulluğa yeni bir bakış gelmiştir. Bunlar; toplumsal refah konusunda adımlar atılmasını sağlamıştır (Metin, 2012:120, 121). Bu dönemde gerçekleşen Fransız İhtilâli (1789) ise sosyal akımları başlatmış ve insanın insana yakışır bir şekilde yaşaması düşüncesinin temelini oluşturmuştur. Daha sonra yapılan birçok reform bu akımlardan esinlenmiştir. Birinci sanayi devrimini izleyen yıllarda çalışan ücretliler için sosyal güvenlik uygulamaları gündeme gelmiştir.

Bismarck Modeli ilk uygulandığı dönemde sanayide çalışan ve belirli bir ücretin altında kalan işçileri kapsamış fakat daha sonrasında diğer ücretliler için genişletilmiştir. Bu sistem zorunlu olmakla beraber özel sigortalar ilkesini benimsemiştir. 1880- 1890 arasında Almanya’da başbakan Bismarck’ın başkanlığındaki Alman İmparatorluğu Hükûmeti tarafından uygulamaya konulan model, 1895 yılından sonra diğer Avrupa ülkelerinde de esin kaynağı olmuş ve benzer yasalar kabul edilmiştir (Korkusuz ve Uğur, 2013: 13-15).

Bismarck modeliyle oluşturulan sosyal güvenlik sistemlerinde çalışanlar kendi primleriyle sosyal sigorta finansmanı sağlamaktadırlar. Böylece koruma kapsamına girmiş sayılmaktadırlar. Ancak bu durumda istihdam dışı ve muhtaçlık kriterlerindeki nüfus, devletin yapacağı yardıma ihtiyaç duyar ve aradaki bu farkın da sosyal yardımlarla giderilmesi hedeflenmektedir. Beveridge Raporu dâhilindeyse oluşturulan sosyal güvenlik sistemlerinde, vatandaşlar vergilerle finanse edilmekte olup, düzenli bir koruma alanına sahiptirler (Sözer, 1998: 86).

Günümüzde bile sosyal güvenlik politikasının en kapsamlı ve tutarlı incelemesi olan Beveridge Raporu, Keynes’in ekonomi politikalarıyla liberal kolektivizmin gelişmesini sağlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde tüm vatandaşların devlet eliyle sosyal korunması hakkını savunmuştur. Esasen Baldwin (1992)’in iddia ettiği üzere

önerileri önemli ve geniş kapsamlı olsa da geçmişteki çelişkili hükümleri düzenleyen devrimci ve pragmatik özellik taşımaktadır (Ditch, 1999: 47,48).

II. dünya savaşının etkilerinden sonra, batıdaki sanayileşmiş ülkeler, “sosyal devlet”i hayata geçirmek için adımlar atmış ve önemli ölçüde başarı elde etmişlerdir. Bunun nedenleri arasında komünizmin yayılma tehlikesinden kurtulmak da bulunmaktadır. Buna ek olarak Keynesyen müdahale ile sermaye sahiplerine karşı güçlü bir devlet anlayışı da benimsenmek istenmiştir. Böylelikle sosyal güvelik reformları gerçekleştirilmiş ve bu çerçevede “Beveridge Planı” ve “Bismarck Modeli” uygulamaya konulmuştur. Beveridge Raporu XX. y.y.’e sosyal güvelik sistemleri açısından yön veren önemli bir uygulamadır. Sir William Beveridge başkanlığındaki komisyonun sunduğu rapor, 1942’de açıklanmıştır. Raporun esas amacı insanları yoksulluktan kurtarmak olmakla beraber, çalışma yoksulluk üzerinde etkin bir işlev görmüştür (Korkusuz ve Uğur, 2013: 13,17). Yoksulluk kavramı politikada da etkili bir kavramdır. Beveridge Raporu’nda yapılan hesaplamalar, Rowentree’nin yoksulluk hesaplamaları ile benzerlik göstermiştir. (Ditch, 1999: 11). Avrupa’da XX.yy.’de iki farklı koruma görüşüyle güvenlik sistemi oluşmuştur, bunlar; sigorta ve gelirin yeniden dağıtım mekanizmalarıdır. Bunlardan ilki Alman Modeli olup, Bismarck Modeli ismiyle kıta Avrupası’nın büyük kısmına nüfuz etmiştir. Beveridge Sistemi olarak bilinen İngiliz reformu ise sosyal güvenlik temelini ülke vatandaşı olmaya dayandıran ve esasen vergilerle karşılanan bir yeniden dağıtım mekanizmasıdır (Şenkal, 2017: 238,239). Uygulanan bu sigorta ve yeniden dağıtım mekanizmalarından, sosyal sigortalar temelinde sayılan ancak sosyal yardım olarak kabul edilen işyeri aile yardımları bulunmaktadır. ILO Sosyal Güvenliğin Asgari Standartları Sözleşmesi’nde bunları da düzenlemektedir.

1952’de 35. ILO Konferansı’nda 102 No’lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi’yle çalışanların sosyal güvenlik hakları güvence altına alınmıştır. Yardımları başlıklar altında incelemek gerekirse sözleşmede, sağlık, hastalık ödenekleri, hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, analık, maluliyet ve ölüm olarak sıralanmıştır. Burada VII. Bölümde madde 39 – 45 “Aile Yardımları” başlığında ele alınmış ve sosyal güvenliğin tabana yayılmasının uluslararası zemini oluşturulmuştur (ILO, 1952). Ancak bu noktada belirtilmesi gereken şudur:

Dilik'e göre, sosyal yardımları iki başlık altında incelemek doğrudur. İşletmelerin yaptığı sosyal ödemeler ve ilkel, en eski sosyal güvenlik yöntemi olarak sosyal yardımlar. Bu iki kavram aynı ya da birleşik algılanmaktadır. Oysaki birbirinden farklı olan bu kavramlar ortak yönler taşıyıp birleşmekteyseler de muhtaçlık kavramı çerçevesinde de birbirlerinde ayrılmaktadırlar. Biri istihdam içerisindeki bireyin yükümlülüğü olarak bakmaya gücünün yettiklerini ifade ederken, diğeri hiçbir güvencesi olmayanlar içindir (Dilik, 1980: 55). Burada sosyal güvenlik sisteminin yapısı, en etkin şekilde devlet tarafından yasalarla belirlenmektedir.

İhtiyaç sahiplerine devletin sosyal sigortayı uygulaması anayasal hak bağlamında yaygınlık göstermektedir. Sosyal güvenlik ağı için çalışanları ve ailelerini risklere karşı koruyucu işlev görmektedir. Dayanışma kavramı ise sosyal güvenliğin felsefî özünü teşkil etmektedir. Buna ek olarak bazı özel şirketler tarafından sigortası sağlanmayan risk türleri de bulunmaktadır. Bu noktada görev devlete düşmektedir. Ekonomik refahın seviyesi ve makro açıdan büyüme arasında gelir dağılımı ilişkileri çerçevesinde bazı ilişkiler bütünü bulunmaktadır. Sosyal güvenliğin dağıtıcı rol aldığı bu ilişkiler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ancak genelde sosyal güvenlik literatürü denilince akla ABD ve Japonya'nın kendine özgü özelliklerinin dışında örnek teşkil eden Avrupa'daki uygulama ve politikalar gelmektedir (Şenkal, 2017: 237,238). Sosyal yardımda yasal prosedür uygulayıcısı devlet dışında özel ya da gönüllü kuruluşlar da olabilmektedir.

Günümüzde sosyal güvenliğin tamamlayıcısı niteliğindeki sosyal yardımlar, Avrupa'nın başta geldiği gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında küresel bir hareket yaratmaktadır. Yaşanan bu hareketin aktörleri uluslararası örgütler olabilmekle beraber, büyük çaplı sivil toplum kuruluşları da küresel sosyal yardım hareketine ön ayak olabilmektedir. STK'ları işlevlerine göre şu şekilde sıralanabilir.

STK'lar verdikleri hizmetler bir yana yaptıkları “iyi şeyler” için hayranlık uyandırmaktadır. Özellikle son yıllarda bunu yapan gruplar demokratik ülkelerde çoğalmaktadır. Bununla birlikte, sivil toplumu STK'larla eşitlemek bir hatadır. Düzgün anlaşılan sivil toplum, devletin (siyasi partiler dâhil) ve pazarın dışında var olan tüm örgütleri ve dernekleri kapsayan daha geniş bir kavramdır. Siyaset bilimciler, geleneksel olarak sadece savunuculuk yapan STK'ları değil, aynı zamanda işçi sendikalarını, meslek derneklerini (doktorlar ve avukatlar gibi), ticaret odalarını, etnik dernekleri ve diğerlerini

de kabul etmektedirler. Ayrıca STK'lar, dinî organizasyonlar, öğrenci grupları, kültürel organizasyonlar (koro topluluklarından, kuş gözlem kulüplerine kadar), sosyal kulüpler ve ilkel topluluk grupları gibi belirli sosyal veya politik gündemleri ilerletmek dışında var olan birçok başka derneği de bünyesinde barındırmaktadır. Sivil toplum örgütleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemli ve büyüyen roller oynamaktadır. Politikaları hükümetler üzerinde baskı oluşturarak ve politika yapıcılara teknik uzmanlık sağlayarak şekillendirmektedirler. Vatandaş katılımını ve vatandaşlık eğitimini teşvik etmektedirler. Sivil hayata girmek isteyen, ancak siyasi partiler aracılığıyla çalışmakla ilgilenmeyen gençlere liderlik eğitimi vermektedirler. Bununla birlikte, birçok ülkede, STK'lar sivil toplumun daha geleneksel kesimleri tarafından ağır basmaktadır. Dinî örgütler, sendikalar ve diğer gruplar genellikle nüfus içinde gerçek bir temele sahiptir ve yerel finansman kaynaklarına sahiptirler. Savunuculuk gruplarının genellikle eksik olduğu özellikler, özellikle demokratikleşen ülkelerdeki yeni STK'ların durumudur. Bu ülkelerdeki büyüyen STK sektörleri, genellikle, adına hareket ettiklerini iddia ettikleri vatandaşlarla yalnızca temkinli bağları bulunmaktadır. Yerel kaynaklardan besleyemedikleri bütçeler için uluslararası fonlara bağımlı olan elit grupların hâkimiyetindedirler (Carothers ve Barndt, 2000: 19,20).

Dünyada sosyal yardımın tarihsel gelişimi ele alındığında, dinî kurumlardan resmî kurumlara, daha sonrasında özel ve gönüllü kurumların da bulunduğu farklı örgüt ve kurumların çalıştığı bir yapı hâline gelmiştir.

2.1.2. Türkiye’de Sosyal Yardımın Gelişimi

Türk kültüründe sosyal yardım sağlayıcısı kurumların başında gelen vakıflar, “Vakf” sözcüğü Arapça’da sözlükte geçen anlamıyla durdurma, hareketsiz bırakma ve hareketten alıkoyma anlamlarına gelmektedir. Keza tamamen ya da büsbütün verme anlamlarını da ifade etmektedir. İktisadi bir kuruluş olaraksa vakıf, bireysel çalışma ve gayret sonucu ulaşılan imkânların ve malların rıza dâhilinde paylaşılmasını kabul eden hukuksal bir yapıdır. Yine Türk Medenî Kanunu’nda vakıf tanımı, gerçek ya da tüzel kişiler için yeterli mal ve hakları devamlı ve belirlenmiş bir gaye ile kurulan tüzel kişiliğe tahsis etmek üzere vuku bulan mal topluluğudur. Vakıflar için yardım ve dayanışmayı sağlayan insanlığın mutluluğunu gaye edinmiş sistemsel bir bütünlük tanımı da yapılabilir (VGM, 2020).

Eski dönemlerden bu yana vakıf sözcüğü anlamsal olarak, câmi, mescit, tekke, türbe, mektep, imaret, medrese gibi dinî kurumlar ve hayır kurumunun giderlerini karşılamak amacıyla bir mülkün ya da maddi değerin gelirini sözü edilen kuruma yöneltmek anlamında kullanılmaktaydı. Vakf olunan değerin satılması, miras bırakılması, başkaları tarafından müdahale görmesi mümkün olmadığı gibi devletin himayesine girmiş kabul edilirdi (Doğan, 2011: 10).

Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'ni geleneksel, primli (zorunlu) ve tamamlayıcı sosyal güvenlik rejimlerinin zaman içerisindeki gelişimi açısından ele aldığımızda vakıflar (Alper, 2019: 461,462,590,591):

Köklü bir mirasa sahip olunmasına rağmen bu kurumlar da giderek çözülmekte ve sosyal güvenlik garantisi sağlama işlevinden uzaklaşmaktadır. Bunun yanında geleneksel sosyal güvenlik sistemi hakkında yeterli veri bulunmamakla beraber, kırsal kesimde yaygın olarak koruma amacıyla başvurulmuş bir müessese özelliği taşımaktadır. Bunun yanında Türk örf, âdet ve dinî inançları da yoksulluğun önünde sosyal patlamaları engelleyen bir sosyal güvenlik ağı görevi üstlenmiştir. Bu sınıflandırmada aile, akrabalık, komşuluk, hemşehricilik gibi cemaat tipi ilişkiler yer almaktadır. Geniş ataerkil aile yapısının ve komşuluk ilişkilerinin çözüldüğü son dönemlerde, buna dayalı sosyal güvenlik ağı çözülmeye başlamıştır. Zekât, fitre, fidye, sadaka, adak ve kurban gibi dinî sosyal yardımlarsa layıkıyla ve ölçüsüne göre verilirse işlevsel bir mekanizmadır. Devlet gözetimindeki kurumların (örneğin Kızılay) sağladığı sosyal güvenlik garantisinin yaygınlığı tartışmalıdır. Toplu pazarlık sisteminde ise, işverenin yan ödemeleri kısıtlanmış, alınan ücret kök ücrete yakın bir duruma gelmiştir.

Bu açıdan bakıldığında, sektörel, fonksiyonel ya da kişisel gelir dağılımlarının yanı sıra Türkiye'nin yapısal özelliklerinden ötürü fitre, fidye, zekât, adak, kurban ve sadaka gibi dinî vecibelerle yapılan ve yoksulların himayesini amaçlayan mekanizmalar, belli bir dönemde sosyal yardım gereksinimlerinin karşılanmasında daha etkili olmuşlardır. Bu gibi yardımlar, hâlâ az gelişmiş ülkelerde özellikle modern sosyal güvenlik sistemleri doğrultusunda İslam Ülkeleri'nde aktif rol oynamaktadırlar. Bunun yanında yine az gelişmiş ülkelerde ve Türkiye'de kırsal kesimden kente göçte, köyle bağlantılarını koparmayan toplum kesiminin köyden getirdikleri gıda maddelerini de resmî olmayan sosyal yardımlar başlığında incelemek mümkün olmaktadır (Benli, 1991: 109,110).

Gelir transferi sağlayan sosyal yardımların geleneksel sosyal güvenlik müesseselerindeki işlevsel özelliklerini şu şekilde sıralanabilmektedir. Gönüllülük esasıyla tek taraflı yapılırlar. Sosyal yardımların çoğunun özünde bilinçli bir şekilde tehlikeyle mücadele yoktur. Yardımlar her zaman gerçek bir ihtiyaç sahibine ulaşamayabilir. Yardıma ihtiyacı olanların bu yardımı talep etmesi hak çerçevesinde değildir. Belirli bir gruba yönelik yapıldığı takdirde yardımlar muhtaç durumdaki diğer grubun faydasına kapalıdır. Sosyal yardımlar, miktar ve süre açısından temel sosyal güvenliğin yerine geçmede yetersiz kalırlar. Sosyal yardımlar karşılıksız olsa dahi, alan kişide yardımı veren kişiye karşı minnet duymayla ilişkili bir bağlanma yaratabilir (Alper, 2019: 591,592). Geleneksel yapıda sağlanan sosyal yardımlar zamansal olarak değerlendirildiğinde Osmanlı Dönemi'nden başlayan köklü bir geleneksel sosyal yardım ağı bulunmaktadır.

Osmanlı Dönemi'nde faaliyet gösteren vakıf ve loncalar örgütlü olmalarından dolayı İslami vecibelere dayalı dinî sosyal yardımlardan daha etkin sayılmışlardır. Önceleri “Ahilik” teşkilatı ismiyle fütüvvet geleneğinin yoğun ölçüde etkilediği dinî öğeler taşıyan meslek örgütleri, XIII.yy.'den itibaren Anadolu'da yayılmışlardır. İslam dinî merkezinde örgütlenen bu yapı XV.yy.'den sonra yerini diğer dinlerden meslek erbabının da yer aldığı lonca teşkilatına bırakmıştır. Loncalara ait orta (teavün) sandıkları sosyal yardımlara verilen örnekler arasındadır. Lakin bu örgütler de XVIII.yy. itibarıyla işlevini yitirmeye başlamıştır (Şişman, 2017: 3,4).

Osmanlı'da ahilik ve onu takip eden lonca sistemi sonlanınca, ortaya çıkan sosyal güvenlik boşlukların; sosyal yardım kurumları aracılığıyla doldurulması hedeflenmiştir. Vakıflar en önemli sosyal yardım kurumlarından. Osmanlı'da yardıma muhtaç her şey için bir vakıf görmek mümkündür. Şöyle ki Avarız vakıfları, çalışanların karşılaştıkları sosyal risklerle ilgiliydiler. Bunların dışındaki vakıflara ise Müessesat-ı Hayriye Vakıfları denilmekteydi (Korkusuz ve Uğur, 2013: 41,42). Osmanlı Dönemi'nde avarız vakıflarına örnek olarak Darüşşifaları göstermek mümkündür ve bu müesseseler yoksul ve muhtaçlar için etkin birer sosyal güvenlik müessesesi niteliğindeydiler (Alper, 2019: 591).

Hangi gayeye hizmet etmek üzere olursa olsun tarih boyunca vakıflar, Türk ve İslâm âleminde önemli hizmetler üstlenmiş ve modern devletin işleyişi içerisinde işlevlerini yerine getirmişlerdir. Bu anlamda yeniden gelir dağılımını sağlayan kurumlardan olduklarını söylemek de doğru olacaktır. Keza toplumsal barışın sağlanması ve bu

toplumda yer alan sınıflar arası çatışmaların önlenmesinde, kamusal taleplerin yerinden karşılanmasında ekonomik ve siyasî istikrarın sağlanmasında merkezî yönetimin başlıca önemli yardımcıları olmuşlardır (VGM, 2020).

II. Abdülhamit döneminde kurulan Darülaceze Kurumu, kurulduğu günden itibaren acizlerin barınmasına olanak sağlayan bir kurumdur (Kıranlar, 2013: 228). Tanzimat ve Meşrutiyet’le birlikte iş yaşamındaki teamül hukukunun yerine yazılı hukuka geçilmiştir (Şişman, 2017: 6).

Birinci Dünya Savaşı süresince, İttihat ve Terakki Partisi’nin etkisiyle sosyal yardım yapılan gruplar sınıflandırılmıştır. Toplumda ise savaş esnasında çekilen sıkıntıların savaştan sonra sonlanacağına dair bir inanç bulunmaktaydı. Fakat durum böyle olmamış, savaş sonrasında yapılan yardımlar kesilmiştir. Gıda tüketiminde büyük sıkıntılar yaşanmıştır, bunda savaş sonrası gelen göçlerle artan nüfusun da etkisi olmuştur. Karne ve vesika ile ekmek tüketimine yönelik dağıtımlara kadar uygulamalar getirilmiştir. Enflasyonun hızla yükselmesi ve karaborsa gibi etkenler alım gücünün düşmesine neden olmuştur. Yetersiz beslenme bunu takip eden zamanlarda açlıktan ölümlerin yaşanmasına sebep vermiştir. (Kıranlar, 2013: 29-39).

Kızılay, savaşta yaralanan ya da hastalanan askerlere ayırım gözetmeksizin yardım etmek amacıyla kurulan bir yardım kurumudur. Bunun yanı sıra tüzel kişiliğe sahip ve özel hukuk hükümlerine tâbi, kâr amacı gütmeyen, yardım ve hizmetleri karşılıksız kamu yararına çalışan gönüllü sosyal hizmet kurumudur.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adıyla kurulan Türk Kızılayı, savaş yıllarında Türkiye’deki en aktif sosyal yardım kurumudur. Ülkenin en ücra köşelerine kadar ulaşan kurum, dünya çapında takdir görmüştür (Kıranlar, 2013: 232).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında yoksulluk, dul kadınlar ve yetim çocuklar arasında yaygın olarak görülmüştür. Dul kadınlara yardımı amaç edinen çeşitli cemiyetlerin yanı sıra babası savaşa giden ya da savaşta şehit düşen çocuklar için Darüleytam kurulmuş ve uzun yıllar hizmet vermiştir. Savaş yıllarında yoksullara şu başlıklar altında maaş ödenmiştir. Muhtacin Maaşı: Yoksul olduğu tespit edilen bir çok kişiye ödenen maaş. Eytam ve Eramil Maaşları: Dul kadınlara ve yetimlere ödenen maaşlar. Muinsiz aile maaşları: Muhtaç asker ailelerine ödenen maaşlar (Kıranlar, 2013: 41-52,168-181).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında gönüllü sosyal yardım faaliyetleri sürdürülmüştür. Fukaraperver Cemiyetlerinin faaliyetlerini eğitim amaçlı kurumsal ve gönüllü yardımları bu başlıkta sayabiliriz. Darüşşafaka Cemiyeti bu kategoride sıralanmakla beraber Tedrisiye-i İslamiye tarafından yetim, öksüz, kimsesiz çocuklar başta olmak üzere her kesimden halk tabakasına eğitim vermek üzere kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı yıllarında ülkemizde aktif olan ve çocukların korunması, himayesi üzerine çalışmalar yapan cemiyetlerden diğer biri de Himaye-i Etfal cemiyetidir (Kıranlar, 2013: 261, 283-299).

1923'te Cumhuriyet'in ilanından itibaren devletin yürürlüğe koyduğu batılılaşma ve modernleşme temelli gelişmeler olmasına rağmen yoksullara yapılan yardımlar mahallî idarelerin ve İslami kurumların çalışmalarının ağırlıklı olduğu bir alan olarak kabul görmüştür (Buğra ve Keyder, 2006: 239).

1960 ve 1965 arasında ise sıkça yaşanan siyasî istikrarsızlıkların yanı sıra 1961 Anayasası'nın "sosyal bir hukuk devleti" ilkesiyle temellendirilmesi sosyal yardımların ilk kez anayasal bir zemine oturmasını sağlamıştır. Anayasanın 48. maddesinde herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu vurgulanmış ve de sosyal yardım hizmeti sunmak ve kurumlarını kurmanın devletin görevleri arasında olduğu yine bu anayasa ile devlete gerekli tedbirler dâhilinde sorumluluklar yüklenmiştir (Aca, 2018: 296).

1960'lardan sonraki dönemde ise devlet, mahallî idarelerce farklı toplumsal kesimlere yönelik sosyal yardım uygulamalarını yapmıştır. Bu toplumsal kesimleri şu şekilde sıralanabilir: Askerî ve mülkî idare çalışanları emekli olduğunda yapılan yardımlar. Dul ve kimsesiz çocuklara yapılan yardımlar. Vatan hizmetindekilere yardımlar. Yurtiçi ya da yurtdışında görevlendirilen kamu çalışmalarına yapılan nakdî yardımlar. Türk kültürüne hizmet etmiş ve muhtaç durumda olan kişilere yapılan yardımlar. Şehit ailelerine ve çocuklarına yapılan yardımlar. Fakir ilim insanlarına yapılan yardımlar. Koruma, özel eğitim, bakıma ihtiyaç duyan çocuklara yapılan yardımlar. Yaşlı insanlara yapılan yardımlar. Engellilere yapılan yardımlar (Alper, 2019: 469).

İlk kez 1976'da hiçbir geliri bulunmayan yaşlılar ve özürölüler(engelliler)i kapsamına alan yasa kapsamında sosyal yardım devlet eliyle kurumsallaşmıştır (Buğra ve Keyder, 2006: 239).

1976’da muhtaç engelli ve yaşlılara aylık bağlanmasını sağlayan 2022 sayılı Kanun yürürlüğe girmesinden sonra 1980’li ise yıllarda 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu yürürlüğe girmeden önce sosyal hizmetler etkinliğini sürdürmüştür. 1983 yılında yasalaşan SHÇEK Kanunu’yla maddî, manevî ve sosyal yoksunlukla mücadele amaçlanmıştır (Metin, 2012: 139).

1992’ye gelindiğinde, 3816 sayılı “Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun” düzenlemesiyle önemli bir adım atılmıştır. Bu düzenlemedeki amaç, sosyal güvenlikten yoksun vatandaşların korunmasıdır (Aca, 2018: 298).

2000’li yıllarda sosyal yardımlarda yeni bir döneme girilmiş ve bir takım hukukî düzenlemeler de beraberinde gelmiştir:

22 Kasım 2001’de kabul edilen ve 1 Ocak 2002’de yürürlüğe giren 4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu, vakıfları kuruluş açısından düzenlemektedir. T.C. Anayasası’nda belirtilen nitelik ve Anayasa temel ilkeleri, hukuk, millî birlik ve menfaatlere aykırı olan bunun yanı sıra belli bir cemaat ya da ırk desteklenmek üzere vakıf hayata geçirilemez. Vakıflar denetim açısından, vakıf senedinde yer alan hükümleri ifa edip etmedikleri, vakfa ait malların amacına uygun yönetimi ile gelirlerinin amacına uygun harcamaları Vakıflar Genel Müdürlüğü ve üst kuruluşlar tarafından denetlenmektedir. Üst kuruluşlar tarafından denetim özel kanun hükümlerine tabidir (Türk Medenî Kanunu, 2001:md.: 101,111).

Türkiye’de şartlı nakit transferi (ŞNT), ilk kez 2004’te uygulamaya konulmuştur. Burada amaç Dünya Bankası desteğiyle 1999 Depremi’nin ardından yaşanan 2001 krizinin etkilerini azaltabilmek ve sonrasında sosyal yardımları kurumsallaşmış bir yapıya dönüştürmektir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları bünyesinde hayata geçirilen ŞNT’ye yoksullukla mücadele açısından önem atfedilmektedir (Dodurka, 2014: 3).

2006’da Türk Primli Rejim Sisteminde 5502 sayılı Kanunun aracılığıyla SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı’nın Sosyal Güvenlik Kurumu çatısında birleştirilmiş ve sosyal güvenlik kanunları yeniden yapılandırılmıştır. 5510 sayılı Kanunla yine bu yıl Genel Sağlık Sigortası yürürlüğe girmiştir.

2012’de ise TÜBİTAK ve günün Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi çalışmaları gerçekleştirilmiştir buradaki amaç, başvuran kişilerin mükerrer taleplerinin önüne geçilmesidir (Metin, 2012: 144).

2.2. Sosyal Yardımın Türleri

Sosyal yardımın başvurulacak son mercii olarak tabir edildiği sosyal korumayı üç ana bölümde incelemek söz konusudur (Şenkal, 2017: 239,240):

İlk olarak, sosyal sigortadır ve istihdamla doğrudan ilintili olan bu sosyal koruma mekanizması süreklilik arz etmelidir. Ek olarak emeklilik, engellilik gibi durumlarda sağlanan haklarla istihdam süresi birebir orantılıdır.

İkincisini, acil sosyal yardımlar kategorisinde incelemek mümkündür. Bu başlıktaki yardımlar vergilerle finanse edilmektedir. Prim gibi bir katkıda bulunmanın zorunlu olmadığı bu yardımın belirli bir süresi ya da sınırı bulunmamaktadır.

Üçüncüyse, evrensel yardımlar kategorisinde incelenebilir. Bu yardımların özelliği soruşturmaya gerek duyulmadan ihtiyaç hâlinde ivedi olarak yapılmasıdır. Bu kategorinin en yaygın ve belirgin örneği çocuk yardımlarıdır. Ancak bazı ülkelerde sabit oranlı emeklilik maaşları ve ulusal sağlık hizmetleri bu kategoride düşünülmektedir.

Sosyal yardımları yardım yapan kurum itibarıyla ele aldığımızda ise öncelikle kamusal sosyal yardım ve gönüllü kurumlar tarafından yapılan sosyal yardımlar şeklinde ayırmak gereklidir. Bu iki arasındaki fark; kamusal sosyal yardımların direkt devlet tarafından yönetilmesi ve vergiler aracılığıyla finansmanının sağlanması şeklinde değerlendirilirken, gönüllü olarak yapılan sosyal yardımların özel mülkiyet şahsın vergi indrimi karşılığında ve(ya) hayırseverlik duygusuyla yaptığı yardımlar olarak ifade edilebilmektedir (Aca, 2018: 16). Kamusal yardımlar, sosyal güvenlik şemsiyesi altında bulunmayan, güvencesiz muhtaç kişilere aynî ya da nakdî olarak yapılan ödemelerdir ve verilme şekline göre de tazminat ve sosyal koruma niteliklidirler (Alper, 2015: 20).

Sosyal devlet anlayışının benimsenmesiyle birlikte devlet tarafından yapılan yardımlar hakkında şunları söyleyebiliriz. Yoksulluk içine doğan ya da yaşamı boyunca yoksulluğa maruz kalan kişilere aynî ve nakdî sosyal yardımlar yapılarak onları ve dolaylı olarak toplumu karşılaşılabilecek tehlikelerden korumayı amaçlamaktadır. Bu yardımlar sağlıktan ekonomik yardımlara çok farklı bir yelpazede gerçekleştirilmektedir. Sosyal

yardımların bir özelliği ise, transfer harcamaları içinde yer almaları dolayısıyla faydalanan kişilere önceden bir katkılarının olup olmasına bakılmadan yapılmasıdır. Burada esas olan muhtaçlık esasıdır. Mutlak yoksulluk içerisinde yaşayan muhtaç kişilere yapılan bu yardımlar, tek ya da birkaç seferlik olabileceği gibi bazı durumlarda süreklilik de arz edebilmektedir (Özdemir, 2007: 96,97).

Sosyal yardımlar her ne şekilde yapılırsa yapılsın tüm dünyada yoksullukla mücadele açısından farklı uygulamalar çerçevesinde değerlendirilebilen önemli birer araç olma niteliği taşımaktadır.

Gough ve diğerlerine göre, OECD Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü Ülkelerindeki başlıca test edilmiş sosyal yardım programları dört kategoriden birine ayırmaktadır. Genel yardım, kategorik yardım, barınma yardımı ve diğer bağlı yardımlar şeklindedir. Kategori etme zaman içerisinde değişmekle birlikte, 1992'daki duruma göre, tek seferlik acil yardımlar dışında ele alacağımız Avrupa Ülkelerindeki durum şu şekildedir: Türkiye'de sınırlı; İspanya ve İtalya'daki bölgeler arasında belirgin farklılıklar göstermektedir. Çoğu, bir veya daha fazla gruba özgü yardım planına sahiptir. Bunlar arasında; Belçika, İrlanda, İtalya ve İspanya da bulunmaktadır (Gough ve dğr., 1997: 20).

Sosyal yardımları yoksullukla mücadele politikaları çerçevesinde ele aldığımızda geniş anlamda bir yoksulluk sorununu çözmeye yönelik olmadığı ancak muhtaçlık hâli üzerinde etkili bir politika olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda da destekleyici bir politika niteliğinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Keza yoksulluk sınırında yaşayan bireylerin ihtiyaçlarını karşılama adına orta ya da uzun dönem uygulanan yoksulluk politikalarının neticelenmesini beklemeye imkânları ve zamanları yoktur. Bir takım temel ihtiyaçlar kaçınılmaz olarak ivedidir. Bu noktada sosyal yardımlar yoksul bireyler için destekleyici politika görevi görmektedir. Bunun dışında sağlık ve fizyolojik nedenler dolayısıyla her toplumda sürekli sosyal yardım almak durumunda olan bireylerin de bulunduğu yadsınamaz. Ömür boyu süren bir niteliği de böylece kaçınılmaz bir hâle gelmektedir. Olumlu ya da olumsuz yönleriyle tartışılabilen sosyal yardımların sosyal güvenlik sistemlerindeki eksik noktalarda destek görevi gördüğü ise genel kabul görmektedir (ASAGEM, 2010: 29).

Sosyal güvenlik şemsiyesi altında değerlendirildiğinde, sosyal yardımların hâlâ aktif bir rolünün bulunmasında iki etken bulunmaktadır: İlk olarak, sosyal güvenlik sistemindeki

mevcut yasal boşlukların sosyal yardım uygulamaları ile doldurulmaya müsait yapısının bulunmasıdır. Bu yöntem daha çok gelir dağılımı adaletsizliklerinin yoğun olarak yaşandığı ülkelerde gelirin yeniden dağıtılması ve yoksulluk sorunun giderilmesinde etkili olmaktadır. İkinci olaraksa, sosyal güvenlik sistemlerinin eksik noktalarının tespit edilmesinde ve gelişiminin sağlanmasında yeniden yapılandırmalar için uygun araç kutusu niteliğindedir. Sosyal bir problem niteliğindeki yoksulluğun giderilmesinde sosyal yardım metodunun işlevi yadsınamaz (Demirbilek, 2005: 39).

Sosyal yardımları yapılan yardımın türüne ya da verilme koşuluna göre şu başlıklar altında incelemek mümkündür.

2.2.1. Aynî Sosyal Yardımlar

Genel nitelikli yardımlar; ihtiyaç sahiplerine aynî diğer deyişle mal olarak veriliyorsa buna aynî sosyal yardım denilmektedir. Buradaki ayrım muhtaç kişinin ihtiyaç duyduğu mal ya da hizmetin direkt kendisine sunulması noktasında oluşmaktadır (Saran,1997: 438).

Gıda, giyim, tıbbî malzeme, kırtasiye gereçleri gibi çok geniş bir yelpazede olabilmekle birlikte, aynî sosyal yardımlar, bilinen en eski sosyal yardım türüdür. Aynî yardımda bulunurken, yardım yapılan aile ya da bireyin ihtiyaçlarının direkt karşılanması, başka deyişle başka bir ihtiyaca yönlendirilmesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Ancak yapılan bu tür aynî yardımların yardımı alan tarafında, rencide olma duygusunu oluşturabilme potansiyeli dolayısıyla eleştirilmektedir. Bir başka eleştiri ise bekletilme durumunun oluşabileceği aynî yardımların, özellikle gıda kolilerinin bozulma ihtimali taşımalarıdır (Kesgin, 2014: 48,49).

2.2.2. Nakdî Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımların bedellerini nakdî olarak da karşılamak mümkündür, bu tür yardımlara nakdî sosyal yardım denilmektedir. Nakdî yardımdaki ayrım, bu yardımı yaparken muhtaç kişiye ihtiyaç duyduğu mal ya da hizmetin karşılığı olan para ödenmesidir (Saran, 1997: 438).

Parasal değeri ve paraya çevrilme kolaylığı olan bu tür sosyal yardımlar, modern toplumlarda daha çok tercih edilmektedir (Kesgin, 2014: 49,50).

Türkiye’de aynî yardımlar yerine nakdî yardımlara ağırlık verilmesinin sosyal yardımların etkinliğini arttıracığına (Şener, 2010: 21) dair görüşler de mevcuttur. Türkiye’de aynî ve nakdî yardımlara başka bir takım eleştiriler de getirilmektedir.

Türkiye’de sosyal yardım konusunda devletin öncü rolü bulunmaktadır, ancak sınırlı kaynaklar karşısında yapılmakta olan aynî ve nakdî yardımların etkinliğinden ziyade istihdam arttırıcı projelerin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu sayede yoksullukla mücadelede daha etkin bir yöntem izlenmiş olunacaktır (Yıldırım, 2010: 15).

2.2.3. Şartlı ve Şartsız Sosyal Yardımlar

Niteliklerine göre sosyal yardımlar, tazminat nitelikli sosyal yardımlar başlığı altında; muhtaç asker ailelerine yardımlar başta olmak üzere şu şekilde sıralanabilir. Vatan hizmetinde bulunanlara yapılan yardım, vatanî hizmet nedeniyle şeref maaşı bağlananlar, bazı kamu görevlilerine yapılan yardımlar, yurtdışında Türk kültürüne hizmet eden öğretmenlere sağlanan yardımlar ve TSK’daki bazı personellere ödenen şehitlik- sakatlık tazminatı alanlar (Korkusuz ve Uğur, 2013: 96-106).

Şartsız olma sosyal yardımların genel niteliği; eğitim, istihdam ve sağlık yardımları için belirli şartlar konulabilmektedir. Alınması şart koşulan eğitimler bu konuda yapılan yardımın bedeli gibi algılanmaktadır. Sağlık konusunda ise düzenli kontrollerin yapılması en önemli şartlardandır (Kesgin, 2014: 50-51).

2.2.4. Koruma ve Tazminat Nitelikli Sosyal Yardımlar

Koruma ve teşvik niteliğindeki yardımları ise; 65 yaş üstü muhtaç ve kimsesizlere yapılan yardımlar, bir başkasının yardımına muhtaç ve engelli ya da fakir ve kimsesiz bireylere yardımlar. Küçük yardımlarla aktif hâle gelebilecek fakir ve muhtaç kişilere yardımlar, öğretmenleri desteklemeye yönelik yardımlar ve üstün başarılı sporcuları desteklemek yardımlar olarak sınıflandırmak söz konusudur (Korkusuz ve Uğur, 2013: 96-106).

Devlet işlerinde çalışanlar zarara uğradıklarında, herhangi bir zararla karşılaşma durumunda bu tür sosyal yardımlardan faydalanırlar. En çok bilinenleri, askerî görev sırasında oluşan kayıpların desteklenmesi amacıyla devletin yaptığı sosyal yardımlardır (Kesgin, 2014: 51).

Sosyal yardımların en temel amacı muhtaç kişilere söz konusu durumları ortadan kalkıncaya kadar gelir güvencesi sağlamak yer almaktadır. Zira sosyal yardımın temelinde insana yakışır yaşama ve insanın en değerli öge olduğu düşüncesiyle koruma ilkesi yer almaktadır. Sosyal yardımlar bireyi bir özne olarak güvencede hissettirmek için hayata geçirilmiştir. Bu güvence anlayışıyla salt bireylerin korunması değil buna ek olarak yaşamlarını kendi başlarına idame ettirecek düzeye gelebilmeleri hedeflenmektedir (ASAGEM, 2010: 29).

2.3. Türkiye ve Avrupa’da Refah Rejimleri Çerçevesinde Sosyal Yardım ve Uygulamaları

“Refah Devleti”, 1940’ta “Citizen and Churchman” isimli kitabında Başpiskopos Temple, kavramını kullanılmış ve bundan sonra terim popüler hâle gelmiştir. Diğer görüşlere göre ise, terimin ilk kez Oxfordlu Alfred Zimmern tarafından ele alındığı ifade edilmektedir. Ancak terimin literatürde yaygınlaşması 1942’de Beveridge raporu ile gerçekleşmiştir. XX. yüzyılın başlarında ve öncesinde “refah” ve “devlet” kavramlarının ortak paydada bir terim olarak kullanıldığı görülmemiştir. II. Dünya Savaşı sonrası sosyal devlet anlayışının benimsendiği dönemden 1980’de neoliberal politikalara dönüşün yaşandığı döneme kadar bu terim politika ve halk dilinde kullanılan yaygın bir deyim hâline gelmiştir. Bu terim her bir devlet tarafından yorumlanırken, konu ile ilgili genel yargı devletin ekonomiye, vatandaşların refahına müdahalesi ile ilintilidir. Başka bir yorumda ise “refah devleti” devletin fert başına gelir dağılımını izleyeceği vergi ücret politikalarıyla âdil hâle getirdiği; buna ek eğitim, sağlık, konut gibi temel sosyal politika konularında asgarî gereksinimleri karşıladığı anlayışın sıfatlandırılmasıdır. Refah devleti için kişinin belirleyici olmadığı, doğuştan gelen ırk, renk ve içine doğulan ailenin sosyoekonomik göstergeleri gibi kriterlerden ötürü mağduriyet yaşamasını önleyen devlet tanımını da yapmak uygundur. Refah devletini şu üç sıfatla tanımlayarak özetlemek doğru olacaktır: Düzenleyici, müdahaleci ve gelir dağılımını yeniden yapılandırıcı (Özdemir, 2007: 16-21).

Refah rejimleri bağlamında ele alınan refah devletleri bir diğerinden farklı özellikler taşımayabilmektedir. Ancak, içerisinde farklı tabakalar bulunabilmektedir. Aynı zamanda toplumlar için sınıfsal özellikler belirleyici olmaktadır. Sosyal dayanışma

örgütsel açıdan önemli, sınıfsal bölünme ve statüler etkili olmaktadır.(Esping Andersen, 1990: 55).

Birbirlerinden farklı kriterler dâhilinde geliştikleri görülen refah devletleri, sosyal gelişmişlik açısından üst bir seviyede olan gelişmiş ülkelerde uygulamalar açısından farklı sınıflandırmalara tâbi tutulmaktadır (Özdemir,2007: 124). Refah devletlerinin farklı kategorilere tâbi tutulmasına neden olan uygulamalardan bir tanesi de farklı sosyal yardım politikalarıdır.

“Sosyal yardım” teriminin sabit ya da evrensel bir karşılığı yoktur. Bazı ülkelerde kimsesiz çocuklar, göçmenler ve yaşlılar için çok çeşitli ve kategorik olarak hedeflenmiş yardımı (yaşlılık yardımı doğum yardımı, eğitim yardımı gibi) kapsamaktadır. Diğerlerinde (aynı ülkeler de olabilir) sosyal sigortanın bir parçası olarak yönetilen araçlarla test edilmekte ya da öngörülmemiş sosyal yardımları hâriç tutmaktadır (Gough ve dğr., 1997: 18).

Akademik literatürde sosyal yardımlarla ilgili analizler yapılırken test edilen programların incelemeleri konusunda karşılaştırmalı refah çalışmaları, yoksulluğu ele alan program çalışmalarında önem addedilen çalışmalar olmuştur. Bunlardan bir tanesi Leibfried’in 1993’te yaptığı çalışmadır. Esping Andersen’in üçlü refah rejimi analizine bir dördüncüsü olan “Latin Refah Rejimi”ni eklemiştir. Gough ve diğerleri ise refah rejimleri bağlamında incelenen daha detaylı sosyal yardım sistemlerinden söz etmektedirler (Saraceno, 2002: 22).

Sosyal yardım uygulamaları ülkeden ülkeye farklılık gösteren, bazen bir toplumun belli kesimine yasalaştırılan bazense yoksullukla mücadele çerçevesinde tüm toplumun zeminine yayılmaya çalışılan ve yine farklı metotlarla alıcılara aktarılan bir sosyal güvenlik ağı merciidir. Bu bölümde bazı Avrupa Ülkeleri’nde sosyal yardım uygulamaları bilhassa aile ve çocuk yardımları başlığı altında incelenecektir. İncelenen ülkelerin seçimi refah rejimleri bağlamında yapılmıştır. En eski ve bilinen refah rejimleri Sosyal Demokrat, Muhafazakâr ve Liberal Refah Rejimlerinin yanı sıra Türkiye’nin de dâhil edildiği Güney Avrupa Refah Rejimindeki bazı örnekler de bu bağlamda değerlendirilmiştir. Türkiye açısından bu refah rejimine bu gruptaki diğer ülkeler perspektifiyle de özellikler bağlamında bakabilmek hedeflemiştir. Uzak coğrafyadaki ABD, Japonya ya da Latin rejimleri ele alınmamıştır. Avrupa coğrafyasında bulunan post

komünist refah rejiminin ele alınmama sebebi ise bu ülkelerdeki sosyal yardım politikalarından daha çok aktif istihdam politikalarının etkin olması ve de bu ülkelerde baskın benzerlikte ortak sosyal yardım politikalarının olmamasıdır. Diğer deyişle bu refah rejimdeki ülkelerin evrimini tamamlayamayıp nereye doğru evrileceğinin belli olmamasıdır.

Sosyal yardımlar da refah devletinin bir göstergesidir ancak refah rejimleri bağlamında farklılıklar arz etmektedirler. Refah rejimleri bağlamında sosyal yardım türleri için farklı sekiz ana kategoride ele alınmıştır (Gough, 2001: 165,166):

Seçici refah sistemlerinin yer aldığı; Avustralya, Yeni Zelanda: Hak tabanlı ifade edilen bu sosyal yardım sistemleri görece olarak cömert ve ulusal düzeyde düzenlemekte ve ihtiyaç tespiti temel alınmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin tekil örneğinde; sistemdeki yardımlar, kategorilere ayrılmıştır ve insanları ayrıştırıcı nitelik taşımaktadır, cömert bir sistem değildir. Entegre güvenlik ağlarının olduğu liberal refah rejimindeki devletler; İrlanda, İngiltere, Kanada'da; ulusal düzeyde ve alıcılara cömert davranan sistemlerdir. İkili sosyal yardım sistemlerinin uygulandığı; Fransa, Belçika, Almanya'da kategorik bir şekilde yapılan bu sistemlerdeki yardımlar faydalananlar için son merciidir. Vatandaşlık temelli kalıntı sistemlerdir; Hollanda ve Norveç dışındaki İskandinav ülkeleridir ve marjinal görev üstlenen, cömert ve genel nitelikli sistemlerdir. Geleneksel sosyal yardım sistemlerinin de yer aldığı; Türkiye'nin de dâhil olduğu aldığı Güney Avrupa refah rejimi; kategorilerin sayıca az olduğu, yerel düzeyde faaliyetin yaygın olduğu resmî sosyal yardımların yaygın olmadığı, cömert olmayan sistemlerdir. Merkezî olmayan, isteğe bağlı; Norveç, Avusturya ve İsviçre'deki sistemler en fazla cömert olan, yerel kurumların etkin olduğu fakat yaralananların sayısının sınırlı olduğu sistemlerdir. Japonya'daki tekil koordinasyonlu sistem ise merkezî olmasına rağmen yapılan yardımlardan yararlananların yerel yönetimler tarafından belirlendiği tekil sistemdir.

Günümüzde sosyal yardımlar yasal bir zeminde yerel veya ulusal her ne bağlamda olursa olsun ülkeden ülkeye farklı uygulamalarla hayata geçirilmektedir. Keza kamusal sosyal yardımların dışındaki diğer kurumların rolü de farklılık göstermektedir. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren bu tamamlayıcı nitelikteki sosyal güvenlik yöntemine Avrupa ülkelerinde sosyal sigortalardan daha az önem addedilmektedir, bilhassa Nordik ülkeler buna örneklem olabilirler. Sosyal yardım reformunda etkili olan, İngilizcenin

konusulduğu ülkelerde bu tamamlayıcı metoda daha fazla önem atfedilmektedir (Demirbilek, 2005: 39). Tüm tanımlarına rağmen, sosyal yardım muhtaç nüfusa odaklanan bir mekanizmadır (Bahle ve dğr., 2010: 448).

2.3.1. Türkiye ve Avrupa’da Refah Rejimleri Çerçevesinde Sosyal Yardım Uygulamaları

Türkiye ve Avrupa’da refah rejimleri çerçevesinde bazı sosyal yardım uygulamalarının ele alınacağı bu kısımda; Norveç, Finlandiya, Almanya, Belçika, Birleşik Krallık, İrlanda, İtalya, İspanya ve Türkiye verileri karşılaştırılacaktır.

Wilensky ve Lebeaux’un ikiye ayırdığı refah devletlerini izleyen dönemlerde Richard Titmuss üçe ayırmıştır ancak refah devleti tanımına ses getiren çalışma; Esping Andersen’in kurumlar, fonksiyonları ve uygulamaları açısından ele aldığı refah devletini refah rejimleri bağlamında değerlendirdiği “Three Worlds of Welfare Capitalism” kitabıdır. Bu çalışmada Esping Andersen, İskandinav ülkelerindeki sosyal yardım uygulamalarını yüksek ve evrensel temelli diğer deyişle vatandaşlık şartına dayalı nitelendirmiştir. Sosyal hakların evrensel düzeyde olduğu bu ülkeler, vatandaşların eşitliğini savunmaktadır (Özdemir, 2007: 127-140).

2.3.1.1. Norveç

Vatandaşlık esasını kabul eden bazı Avrupa Ülkeleri’nde olduğu üzere bir başka kavram ortaya çıkmaktadır; temel gelir kavramı; insana emeğinden ziyade sadece insan olduğu için insan onuruna yakışır bir yaşam sürmesi için sunulan gelirdir. Bu gelir türü haneye değil bireye ödenmekte, gelir testine tabi tutulmamakta ve çalışmayla ilintisinin olmaması açısından da dikkat çekmektedir (Metin, 2012: 125). Ancak bu sosyal yardımlar sınırlı sayıda bireye ulaşabilmektedir.

Sosyal yardım sağlayıcıları, yerel düzeyde bazı tedbirlerin verilmesinde sınırlı ve açıkça sözleşmeli bir role sahiptir. Finlandiya, Norveç sosyal-demokratik İskandinav refah sistemine bir örnek olarak bu skaler çerçeve ile karakterize edilir. Özerklik dolayısıyla belediyeler sosyal yardımlarda etkin birer kurumdur (Marx ve Nelson, 2013: 223).

Hansen tarafından 2008’de Norveç’te yapılan “Sosyal Yardımlaşmanın Dinamikleri: Norveç’ten Ampirik Kanıtlar” isimli araştırmaya göre; Norveç’teki göçmenlerin risk grupları ve sosyal yardıma duydukları gereksinme orijinlerine göre değişmektedir. Bunun

yanında konumuzla ilgili olarak ise kadınlar erkeklere göre daha yüksek risk grubunda bulunmakta ve sosyal yardıma daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar (Hansen, 2008: 224).

Norveç'te Nakit Yardım Yasası

Norveç'te küçük çocuklu ebeveynler için nakdi yardıma ilişkin 26 Haziran 1998 tarih ve 41 Sayılı Kanun (Nakit Yardım Kanunu) bulunmaktadır. Nakit yardımı, Norveç'te ikamet eden ve bir yeri olmayan ya da devlet desteği alan, gündüz bakımında yalnızca yarı zamanlı bir yeri olan 1 ila 3 yaş arası çocuklara verilmektedir.

Norveç'te 12 aydan fazla zaman geçiren veya geçirmesi planlanan bir çocuk, Norveç'te ikamet etmiş sayılır. Yurtdışında üç aya kadar geçici bir süre kalmak, ikamet süresini kısaltmamaktadır. Nakit yardım, çocuğun sürekli olarak birlikte yaşadığı kişiye verilir. Yardım alan kişinin Norveç'te ikamet ediyor olması gerekmektedir.

Çocuğun devlet işletme ödeneği alan bir gündüz bakım merkezinde yeri yoksa nakit yardım tam oran üzerinden verilmektedir. Çocuğun, Devlet işletme ödeneği alan bir gündüz bakım evinde yeri varsa ve çocuğun yarı zamanlı olarak gündüz bakım merkezinde olacağına yazılı olarak karar verilirse, nakit yardım indirimli bir oranda verilmektedir.

Haftada kararlaştırılan süre 8 saat veya daha az olduğunda tam oranın %80'inde. Haftada kararlaştırılan süre 9 ila 16 saat dâhil olduğunda tam ücretin %60'ında. Haftada kararlaştırılan süre 17 ila 24 saat dâhil olduğunda tam ücretin %40'ında. Haftada kararlaştırılan süre 25 ila 32 saat dâhil olduğunda tam ücretin yüzde 20'sinde. Nakit yardımı, anaokulunda haftalık olarak kararlaştırılan süre 33 saati aşarsa verilmemektedir.

Nakit yardım, sosyal güvenlik ofisi tarafından aylık olarak ödenmektedir. Nakit yardımı başvuru sahibine ödenmektedir. Ebeveynler birlikte yaşıyorsa ve her ikisi de nakit yardıma başvurursa, yardım anneye ödenmektedir (www.regjeringen.no, 2020).

2.3.1.2. Finlandiya

Sosyal sigorta programlarının getirilmesiyle Finlandiya'da yerel yönetim düzeylerinin refah sistemindeki önemi azalmıştır. 1956 tarihli Sosyal Refah Yasası ile gelir eksikliği, belediyeler tarafından sağlanan sosyal yardım yararına bir kriter olarak mutlak yoksulluğun yerini almıştır. Ancak Finlandiya, İsveç'i örnekleyebileceğimiz diğer

Nordik Ülkelerden farklı olarak sosyal yardımlar üzerinden değil istihdam bilhassa genç işsizliğini önleme üzerinden yürüttüğü sosyal politikalar vasıtasıyla 1990’lardan sonra yoksullukla mücadelede başarı elde etmiş ve diğer ülkelerden ayrılmıştır (Scarpa, 2009: 73-79).

Finlandiya’da Anaakımlaştırma Çalışmaları

Finlandiya’da toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması, cinsiyet perspektiflerinin tüm karar alma alanlarına dâhil edilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Yetkililer, faaliyet ve kararların cinsiyete olan etkisinin ne olduğunu önceden tespit etmeli, doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı önlemeli, cinsiyet eşitliğini aktif olarak teşvik etmelidir.

Eşitlik Yasası ve Cinsiyet Eşitliği için Hükûmet Eylem Planı, yetkililere cinsiyet eşitliği için kendi girişimlerini planlama yetkisi vermektedir. Tüm bakanlıklar, eşitlik çalışma grupları toplumsal cinsiyet eşitliği planlarını oluşturmuş bulunmaktadır.

Finlandiya mevzuat taslağı hazırlama yönergeleri, cinsiyet etkilerinin yasa taslağı hazırlanırken değerlendirilmesini şart koşturmaktadır. Maliye Bakanlığı’nın bütçe teklifleri hazırlamaya ilişkin yönergeleri, toplumsal cinsiyet üzerinde önemli etkisi olan faaliyetlerin bir özetinin sunulması talebini içermektedir.

MSAH’nin Cinsiyet Eşitliği Birimi, kamu yönetiminde cinsiyet eşitliği için destek sağlamaktadır (www.stm.fi/en, 2020).

2.3.1.3. Almanya

Leisering ve Leibfried, sosyal yardımlar üzerine yaptıkları çalışmalarında iki Alman Şehrini örneklem almışlardır. Çalışmaları sonucunda dört ana alıcı grubunun olduğunu ve bunların ötesinde de iki kategoriden bahsedilebileceğini belirtmişlerdir. Bu ana gruplar şu şekilde sıralanmıştır.

Aile nedenleriyle (evlilik sorunları) ya da işgücü piyasası bozulmaları nedeniyle geçmişte olduğundan daha fazla sosyal güvensizliğe maruz kalan orta sınıfın (genellikle “yeni yoksullar” olarak adlandırılan) aldığı sosyal yardımlar.

Kalıcı olarak düşük geliri olan, yoksulluk sınırının hemen üzerinde yaşayan, ancak yapısal konumları veya yaşamdaki aşamaları nedeniyle koruyucu kaynaklardan yoksun oldukları için her zaman altına düşme riski altında olan insanlar. Topluma entegre

durumdadırlar fakat entegrasyonları her zaman tehdit altındadır ve sürekli olarak bir sonraki kategoriye girme riskini taşırlar.

Önemli maddî olan ya da maddî olmayan yoksunluklardan muzdarip olan, ancak sosyal hayata katılımdan zorunlu ve kapsamlı bir şekilde dışlanmayan uzun süreli yoksunluk: İş yoluyla değil, aile, akraba ve topluluk ağlarında tüketim ve yerleşiklik yoluyla sosyal yardım alanlar (yararlanıcıları arasında benzer bir grup bulunmaktadır).

Sadece maddi kaynaklardan yoksun olmakla kalmayan, aynı zamanda aktif sosyal ayrımcılıkla başa çıkamamaları nedeniyle sosyal katılımdan dışlanan ve anlamlı sosyal ağların aktif üyeleri olmalarını zorlaştıran uzun süreli sosyal olarak dışlanmış bireyler. Evsizler, akıl hastası olanlar ve biyografileri bir sebepten ciddi şekilde bozulanlar, toplumsal olarak dışlanmış ya da “dördüncü dünya” ile ilgili kamu hayal gücüne uzun süredir hâkim olan kişiler bu gruba aittir (Saraceno, 2002: 13).

Bu dört gruba ek olarak, iki grup daha tanımlamışlardır.

Uzun vadeli olarak sosyal dışlanmaya maruz kalanlar, yoksullukla ilgili çok tartışmanın ana referans noktası olmakla birlikte, “yerleşmemiş”, refah bağımlılığı ve sosyal yardımın birleşik riskini işaret eden referans grubudur.

Bir geçiş durumunda tanım gereği yeni göçmenler, koşullara bağlı olarak, diğer türlerden biriyle sonuçlanabilir veya yoksulluk ve sosyal yardımdan tamamen çıkabilen kişiler (Saraceno, 2002: 14).

Avrupa Birliği'nde (AB) ve de özellikle Almanya'da yoksulluk araştırmalarının köklü bir geleneği vardır. AB, üye devletlerinin sosyal güvenlik koruma sistemlerine her zaman müdahale etmek konusunda eğilimli olmasa da, yoksullukla mücadele hedefi onlarca yıldır AB'de ortak bir endişe ve politika alanı olmuştur. Almanya'da, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, yoksulluğu ölçmek için çeşitli kavramlar vardır ve çeşitli konularda çalışmalar yapılmaktadır. Bekâr anneler bunlardan bir tanesidir. Ampirik bulgulara göre Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda, bekâr ebeveynlerin sayısı ve payı son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. 2004 yılında Almanya'da 3,4 milyondan fazla çocuğu olan yaklaşık 2,3 milyon bekâr ebeveyn yaşamaktadır. Bu, bugün çocuklu hemen hemen her beş ailenin tek ebeveynli bir aile olduğu anlamına gelmektedir. Tüm bekâr ebeveynlerin dörtte birinden fazlası bekâr annelerdir. Evli anneler genellikle birkaç yıl

boyunca evde kalmayı veya marjinal yarı zamanlı işlerde çalışmayı seçerken, yalnız anneler genellikle iş arayarak işgücü piyasasına yakından bağlıdırlar. 2002 yılında yapılan bir çalışmaya göre, yalnız annelerin neredeyse üçte biri yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Almanya'daki Yoksulluk ve Zenginlik Üzerine İkinci Rapor (Bundesregierung, 2005) tarafından tekrarlanmış ve bu durum, yalnız ebeveynlerin yoksulluk riski en yüksek gruplar arasında olduğunu göstermiştir. Her ne kadar bu rapor yalnız anneler ve babalar arasında ayırım yapmasa da, yalnız anne ve babalar arasındaki farklar sosyal yardım alıcılığına bakıldığında durum bekâr annelerin aleyhine belirginleşmektedir (Schaffner Goldberg, 2010: 94,95,101).

Almanya'daki En Yoksullara Avrupa Yardımı Fonu (FEAD)

FEAD, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altındaki kişilerin yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle FEAD, etkilenen kişilerin sayısını 2020'ye kadar net bir şekilde azaltmayı amaçlayan Avrupa 2020 stratejisine önemli bir katkıda bulunmaktadır.

FEAD, kadınlara ve erkeklere eşit muamele edilmesine ve her türlü ayrımcılığın önlenmesine özel önem vermektedir.

Fon, başlangıçta 2014-2020 finansman dönemi için oluşturulmuş olup Almanya'da iki finansman turunda uygulanacaktır. Resmi olarak 22 Şubat 2016'da Berlin'deki bir başlangıç toplantısında Almanya'da başlatılmıştır.

FEAD desteğinden, Almanya'da yoksulluktan etkilenen ve yerel veya bölgesel yardım hizmetlerine erişimi olmayan ya da yetersiz erişimi olan insanlar faydalanmaktadır. Faydalanıcı grupları şunlardır: Okul öncesi çağındaki çocukları olan ebeveynler de dâhil olmak üzere özellikle dezavantajlı yeni gelen vatandaşlar. Evsizler ve evsizlik riski altındaki insanlar.

Ülkeye yeni gelen vatandaşların çocuklarının bir kısmı dil ve beceri açısından entegre olamamaktadır. Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, yeni gelen ebeveynleri ve çocuklarını (7 yaşına kadar) desteklemek için Federal Aile İşleri, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı ile işbirliği yapmaktadır.

Diğer bir hedef grup, Federal Hükümetin Yoksulluk ve Zenginlik Raporunda özellikle atıfta bulunulan evsizler ve evsiz kalma riski altındaki kişilerdir. Bir süredir yerel veya

bölgesel olarak mevcut olan destek sistemlerine erişimin olmaması ya da yetersiz olması sorunundan etkilenmişlerdir; bu, her şeyden önce barınma durumlarının yanı sıra başka sorunlardan da etkilenmeleridir.

FEAD, hedef gruplar ve mevcut destek sistemleri arasında bir köprü işlevi görmektedir. Sosyal yardım iş danışmanları ve yerel danışmanlık merkezlerinde ek personelin görevleri, etkilenen kişilerin mevcut programlara, örneğin dil kurslarına veya tıbbi danışmanlığa erişmelerine yardımcı olmak ve bunları mümkün olduğunca sürdürülebilir kılmaktır.

Proje yönetiminde belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve diğer kâr amacı gütmeyen kuruluşlar arasında işbirliği zorunludur. Bu, projeleri daha şeffaf ve verimli hale getirmektedir. Tamamen maddi yardımlar FEAD tarafından finanse edilmemektedir.

Mali çerçeve koşulları, tüm fonlama dönemi için mali hacim kabaca 93 milyon Euro'dur. Fonların %60'ı Aralık 2015'ten 2018'e kadar harcanmıştır. İkinci finansman turunun 2019'dan 2020'ye kadar sürmesi planlanmaktadır (www.bmas.de, 2020).

2.3.1.4. Belçika

Belçika'da merkezî hükümet Sosyal Güvenlik rejimi ve vergilendirme üzerindeki kontrolünü elinde tutmaktadır. Hâlâ aile ödeneklerini ve ailelerle ilgili vergi kredilerini kontrol etmektedir. Bölgeler, kendi alanlarında, konut politikası gibi bazı özel sorumluluk alanlarına sahip olsalar da merkezî hükümetle bazı yargı yetkilerini paylaşmaktadır. 1980'e kadar ulusal düzeyde bir Aile Dairesi bulunmaktaydı. Artık her Topluluk, açık ya da dolaylı olarak, aile politikalarına ilişkin sorumluluklarını bakanlarından birine atamıştır. Sorumluluğun ulus altı kurumlara dağıtılması da daha ileri gitmektedir. İller ve belediye hükümetleri aile politikasından sorumludur. 1980 ve 1988 reformları ile merkezi hükümetin rolü büyük ölçüde azalmıştır. Artık ulus altı kurumların eylemlerini şekillendirmede önemli bir rol oynamamakta ve artık sosyal programlar için ulusal standartlar oluşturamamaktalar. Anayasal reformlar, bölgesel ve toplum temelli çeşitlilik için geniş alan yaratmış, ayrıca, topluluğun kaynaklarına bağlı olarak aileye ve özellikle çocuk bakımı programlarına yapılan yatırımlarda çeşitlilikler getirmiştir (Jenson ve Sineau, 2008: 44-45).

Belçika'da Sosyal Haklar

Belçika, çok kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemine sahiptir. Yabancılar da belirli ödenek ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkına sahiptir.

Belçika'da yaşamayı, çalışmayı veya öğrenim görmeyi planlayan kişiler için sosyal güvenlik hakları (aile yardımı, emeklilik, tıbbi masrafların geri ödenmesi ve iş göremezlik ödeneği gibi), varsa, Belçika ile vatandaş olunan ülke arasında imzalanan anlaşmalara bağlıdır.

Belçika sosyal güvenlik sistemi, işten elde ettiğiniz gelir üzerinden sosyal katkı paylarının ödenmesine dayanmaktadır. Bu sosyal katkılar, sosyal güvenlik sistemini finanse etmeye hizmet etmektedir.

Sosyal hizmetler açısından ele alındığında Belçika'daki herkesin, CPAS / OCMW adlı kamusal sosyal yardım merkezinden sosyal hizmet alma hakkı vardır. Herkesin haysiyetle yaşayabilmesi için sosyal hizmetler sağlamaktadırlar. Kişisel veya ailevi koşullar göz önüne alındığında hangi yardımın en uygun olduğunu araştırılmaktadır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için uygun araçları sunmaktadırlar (www.belgium.be, 2020).

2.3.1.5. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık, hem nakit transferleri hem de hizmet sağlayan iyi gelişmiş bir refah devletine sahiptir, ikinci kullanım noktasında ücretsiz sağlık ve eğitim de dâhil olmak üzere son derece sanayileşmiş ve zengin bir ülkedir. Ancak Birleşik Krallık aynı zamanda önemli düzeyde ekonomik eşitsizlik ve yoksulluğa sahip bir ülkedir. Gelir eşitsizliği, 1940'lardan beri olduğundan daha yüksektir ve servetteki eşitsizlikler daha da yükselmektedir. 2007/8 döneminde yoksul hanelerde yaşayan 13.5 milyon insan olduğu tahmin edilmektedir. Bu, çocukların% 31'i, yetişkin kadınların% 21'i ve yetişkin erkeklerin% 19'u da dâhil olmak üzere, İngiliz nüfusunun% 23'ünün bu ölçüye göre yoksulluk içinde yaşadıkları anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, yoksulluk, gelişigüzel bir şekilde vuran rastgele bir talihsizlik değildir. Yoksulluğun, işi olmayan ve hane halkında kimsenin işi olmadığı, sürekli sağlık sorunları veya engelleri olan, büyük aileleri olan, tek ebeveynli ailelerden gelen, etnik azınlık grupları (özellikle Pakistan ve Bangladeşli aileler) ve yaşlı ve yalnız yaşayanlarda sıklıkla görüldüğü gözlemlenmektedir. Her durumda, erkeklerden daha yüksek yoksulluk oranlarına sahip kadınlardır. Bu, Bradshaw, Finch, Kemp, Mayhew ve Williams çalışmalarında olduğu

gibi 100 yıldan uzun bir süredir gerçekleştirilen ilk sistematik İngiliz yoksulluk çalışmaları da dâhil olmak üzere uzun yıllardır geçerlidir. Birleşik Krallık'ta fakir erkeklerden daha fakir kadınlar bulunmakta ve kadınların erkeklerden daha fazla yoksulluk riski vardır. Ayrıca kadınlar daha uzun süre fakir kalmaktadırlar. Tek anneler ve yalnız yaşlı kadınların şartlarına bakıldığında, siyasî cephede, 1997'de neredeyse 20 yıllık Muhafazakâr yönetimin ardından bir İşçi Partisi hükümetinin seçilmesi, politika yönündeki bir değişiklik ile sosyal dışlanma ve yoksulluğu, özellikle de emekli ve çocuk yoksulluğunu azaltmaya yönelik açık bir taahhüt anlamına gelmekteydi. İngiliz Hükümeti, bu yüzyılın ilk 20 yılında çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırmak için açık bir hedef belirlemiştir. Ekonomik açıdan 1990'lardan bu yana daha da güçlenen Birleşik Krallık'ta yalnız annelerin çocuklu diğer ailelere kıyasla daha fazla yoksulluk riski vardır, tek ebeveynli ailelerin neredeyse yarısının yoksulluk içinde yaşadıkları tahmin edilmektedir. Tek ebeveynli bir ailede yaşamak bu nedenle çocuk yoksulluğundaki anahtar faktörlerden biridir. Bazı bekâr anneler açıkça diğerlerinden daha kolay çalışabilirler. Çalışanlar genellikle kadın hâkimiyeti altında olan hizmet sektörü mesleklerinde bulunmaktadır ve bu nedenle yüksek ücret ödenmemektedir (Schaffner Goldberg, 2010: 121-137).

Birleşik Krallık'ta Analık Yardımları

Sosyal güvenlik programı kapsamında kadınlara sunulan 2 analık yardımı vardır: İşveren Yasal Annelik Ödeneği (SMP), İş ve Emeklilik Dairesi (DWP), Jobcentre Plus'tan Annelik Ödeneği (MA) Her iki ödeme türü de, bebeğin doğum tarihinin hem öncesinde hem de sonrasında işten izin almaya yardımcı olmayı amaçlamaktadır. İkisini aynı anda alınmamaktadır.

Yasal Annelik Ödemesi, işverenden alınan haftalık bir ödemedir. Çalışılan süre ve kazanç miktarı ile ilişkilidir. Hamile çalışanlar ve ebeveynler diğer çalışma haklarına sahiptir. Bu haklardan bazıları şunlardır. Annelik Ödeneği, Doğum izni, Ebeveyn izni, Paylaşılan Ebeveyn İzni ve Ödeme, Yetki, Babalık izni ve ödeme, Bağımlılar için izin süresi, Esnek çalışmayı talep etme hakkı

Annelik Ödeneği (MA), Jobcentre Plus tarafından hamile kadınlara haftalık olarak ödenen bir yardımdır. Aşağıdaki durumlarda MA alınabilmektedir: çalışmaya, ancak SMP için uygun olmama, serbest meslek sahibi olma ve 2. Sınıf Ulusal Sigorta Katkıları'nı

ödeme ya da Küçük Kazanç İstisna sertifikasına sahip olma, eşle birlikte çalışma. MA 39 haftaya kadar ödenebilmektedir. Ancak istihdam ya da kazanç kurallarını yerine getirmek gerekmektedir (www.gov.uk, 2020).

2.3.1.6. İrlanda

İrlanda'da Devam Eden Çocuk Ödemesi “Continued Child Payment (CCP)”, uzun vadeli işsizlerin (on iki aydan fazla bir süredir işsiz olanlar) ve kamu istihdam programlarına katılanların, 13 hafta süreyle çocuk desteği almaya devam etmelerini mümkün kılmaktadır. Buna şart olarak, yardımı alanların dört haftadan daha uzun sürmesi ihtimali olan tam zamanlı istihdamı kabul etmeleri konulmuştur (Ochel, 2001: 13).

İrlanda'da Çocuk ve Gençler için Yeni Politikalar

Hükûmet, çocuklar ve gençler için sonuçları iyileştirmeyi ve İrlanda'nın büyüyen bir aile kuracak en iyi ülkelerden biri olmasını hedeflediğini belirtmektedir. Hükûmetin stratejik hedefleri şunları içermektedir:

Çocuklar ve gençler için ulusal bir politika çerçevesi olan daha parlak geleceklere adım atmak. Yüksek kaliteli erken öğrenimi ve okul çağındaki çocuk bakımını erişilebilir kılmak. Ebeveynlerin ebeveynleri güvenle ve olumlu bir şekilde desteklemesini sağlamak. Çocuk refahı ve koruma sistemlerinin etkili ve duyarlı olmasını sağlamak. Kanıta dayalı politikayı teşvik etmek ve desteklemek, çocukların ve gençlerin hayatlarını etkileyen kararlara katılmalarına izin vermek. Yönetişim ve hesap verebilirlik konusunda yüksek uyum standartlarını desteklemek. Kaynakların uyumlu hale getirilmesi yoluyla performansı arttırmak.

Çocuk bakımı konusunda, yeni Ulusal Çocuk Bakım Programı 20 Kasım 2019'da açılmıştır. Program, ebeveynlerin kaliteli çocuk bakımı maliyetlerini karşılamalarına yardımcı olmak için hem evrensel hem de gelirle ilgili sübvansiyonlar sağlamaktadır.

Erken Çocukluk Bakım ve Eğitim Programı (ECCE) adı verilen evrensel iki yıllık bir okul öncesi programı belirli bir yaş aralığındaki tüm çocuklar için mevcuttur. Çocuklara ilkokula başlamadan önce ilk resmi erken öğrenme deneyimlerini sağlamaktadırlar.

Daha İyi Başlangıç Erişim ve Dâhil Etme Modeli'nin (AIM) temel amacı, kapsayıcılığı teşvik etmek ve engelli çocukların ana akım okul öncesi ortamlarda ücretsiz okul öncesi

Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimi (ECCE) programına anlamlı bir şekilde katılabilmelerini sağlamaktır. Bu hedefe ulaşmak için ana hedeflerinden biri, okul öncesi eğitim sağlayıcılarını kapsayıcı bir okul öncesi deneyim sunmaları için güçlendirmektir. Bu, her uygun çocuğun ECCE programına tam olarak katılabilmesini ve erken yaşta bakım ve eğitimin faydalarından yararlanabilmesini sağlamaktadır.

AIM, çeşitli evrensel ve hedeflenen desteklere sahip çocuk merkezli bir modeldir. İhtiyaca göre uyarlanmış, pratik destekler sunmakta ve resmi bir engellilik teşhisi gerektirmemektedir (www.gov.ie, 2020).

2.3.1.7. İtalya

1970'lerin ortalarından itibaren sosyal yardımlardaki genişlemede demokrasideki yumuşama ve yeni siyasî partilerin üstelendiği rolün etkisi olmuştur. Bu refah rejimindeki ülkelerden İtalya örneklenecek olursa, kırsal ve geri kalmış alanlarda özel dağıtımın etkisiyle olmuştur (Ferrera, 1996: 28).

İtalya'daki sosyal güvenlik sistemi oldukça çeşitlidir ve korporatist bir model izlemektedir. Planlar kazançlarla ilgilidir ve ayrı finanse edilir. Bununla birlikte, 1978'de kurulan tüm vatandaşları ve tıbbî bakım için yasal sakinleri kapsayan bir Kamu Ulusal Sağlık Sistemi de vardır. Yaşlılık aylıkları katkıda bulunur. Katkı kaydı asgari süreye ulaşmış ancak asgari emekli maaşı almaya hak kazanmak için yeterli olmayan kişiler ya da çiftler için bir araç testi temelinde faydalanabilmektedirler. Sosyal güvenlik sistemindeki bir diğer husus da farklı işsizlik parası türleridir. İki ana işsizlik parası türü vardır. Biri, iş daralma döneminde ve diğeri bireysel işten çıkarılma durumunda istemsiz işsizlik nedeniyle işçilere verilmektedir. İşsiz gençler ve daha önce iş tecrübesi olmayan herhangi bir yaştaki (çoğunlukla kadınlar) insanlar, sosyal güvenlik sistemi içinde işsizlik parası ya da başka herhangi bir yardım alma hakkına sahip değildir. Son olarak, evrensel bir çocuk ödeneği sistemi yoktur. Test edilen aile ödenekleri sadece ücretli çalışanlara ödenir, çünkü bu yardımlar kısmen katkılarla finanse edilmektedir. Yaşlılar ve engelliler dışında, ulusal olarak düzenlenen araçlarla test edilmiş gelir desteği yoktur. 1977'den bu yana, Devlet sosyal yardım sorumluluğunu bölgelere ve belediyelere devretmiştir. Birçok bölge sosyal yardım ile ilgili bölgesel yasalar getirmiştir. Bunun sonucu, yerel olarak oldukça farklılaşmış bir sosyal vatandaşlık sistemidir (Saraceno, 2002: 110,111).

İtalya'da 26 Mart 2020'de Bebek Bakıcılığı Hizmetleri Kuponu: Genelgenin Yayınlanması

Kanun Hükümünde Kararname ile sağlanan yardımlarla 17 Mart 2020 tarihi itibarıyla diğerlerinin yanı sıra aileler için ekonomik destek önlemleri de sağlamaktadır.

17 Mart 2020 tarihli ve 18 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 17 Mart 2020 tarihli ve 18 sayılı KHK'nin 23 ve 25. maddelerinde belirtilen "Küçükler için yardım ve gözetim hizmetleri için ikramiye" ile ilgili 44 numaralı Genelge yayınlamıştır. 70. Muhasebe talimatları dâhilinde, daha çok bebek bakım hizmetlerinin satın alınması için gerekli kupon olarak bilinmektedir.

Kurumun notu, 4. maddede, yardım almaya hak kazananların kategorilerini özetledikten sonra kararın 23. maddesinin 10. fıkrası gereği prime ilişkin işletim prosedürlerine ilişkin göstergeler sağlanmaktadır. Kupon alım için başvuru koşulları bulunmaktadır (www.lavoro.gov.it, 2020).

2.3.1.8. İspanya

İspanyol refah sistemi, güvencesizlik giderilmesi ve dışlamanın sınırlandırılmasının kombinasyonunu sunuyor gibi görünmektedir. Aslında, yoksulluk sınırının altında yaşayan hane halkının büyük bir oranına ve yüksek işsizlik oranlarına İspanyol toplumu nispeten sınırlı derecede sosyal dışlanma sergilemektedir. Çok az evsiz insan, diğer Avrupa ülkelerinden daha düşük ve azalan suç oranları, düşük bebek ölüm oranı ve düşük bekâr ve yalnız ebeveynli haneler vardır. Yüksek entegrasyon seviyelerinin varlığı, işsizlik ve iş istikrarsızlığının etkisini azaltmayı mümkün kılan aile dayanışması dâhil olmak üzere çeşitli faktörlere bağlıdır. Buradaki refah rejimi çeşitli hane halkı üyelerini birleşik stratejiler benimsemeye teşvik etmektedir. Ancak sosyal hizmetlere olan talep, (yaşlılar ve engelliler için) yüksek seviyelerdedir (Saraceno, 2002: 107,108).

Çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırmanın maliyetinin marjinal etkisi olabilmektedir. Zira fırsat maliyetleri değişmektedir. İspanya buna bir örnek durumdur çünkü çok düşük kadın istihdamı, ailelere gelişmemiş ekonomik destek ve oldukça yüksek çocuk yoksulluğu oranları birleşmektedir. Annelerin istihdamının yoksulluğu azaltacağını, ancak ortadan kaldırmayacağını projeksiyonu çizilmektedir. Tüm anneler çalışsa bile, İspanyol çocuk yoksulluğu yaklaşık % 3-4'e düşecektir. Bu nedenle, sübvansiyonlu çocuk bakımına ve

olağan 'kadın dostu' sosyal yardım paketine dayalı bir anne istihdam stratejisine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum annelerin çalışmasına ek olarak gündüz çocuk bakım hizmetlerinin arttırılması anlamı taşımaktadır (Esping Andersen ve dğr., 2002: 59-61).

İspanya 'da Kadınlar İçin Dostluk ve Uzlaşma Vurgusu

Uzlaşma önlemlerinin uygulanmasıyla elde edilen yardımlarda, diğerlerinin yanı sıra, verimlilik artışı, yeteneklerin elde tutulması ve işe alınması, devamsızlığın azaltılması, çalışma ortamının iyileştirilmesi sağlanmalıdır. İşgücü, iş rotasyonunun ve yeniden şirkete alma maliyetlerinin azaltılması, başvurularından elde edilen ikramiyelerin elde edilmesi gereklidir. Şirketlerin işgücü, tedarikçi kuruluşlar, müşteri ve genel olarak toplum nezdindeki imajının iyileştirilmesi, böylece şirketin imajının ticari sonuçları ve kadın-erkek eşitliğinin teşviki üzerinde olumlu bir etkisi olacaktır.

Şu anda, ev içi görevlerin ve yükümlülüklerin dağılımının analizine güçlü bir şekilde giren ve insanların farklı eylem alanları arasındaki basit uzlaştırıcı dengenin ötesine geçen ortak sorumluluk kavramı bulunmaktadır. Refah, sağlık ve kişisel çalışma kapasitesini iyileştirmek için yaşamın farklı boyutlarındaki dengenin bir kısmı, ancak özellikle ev ve aile sorumluluklarının dağılımına insanların katılımını içerdiği için daha da ileri gitmektedir. Erkekler ve ayrıca diğer sosyal temsilciler ile kamu ve özel kuruluşlara ulaşabilmektedirler.

Kadın Enstitüsü bu alanla ilgili istatistiklerin bir listesini ve DIE Ağı bağlamında teknik çalışmalardan alınan iyi uygulamaların bir listesini sunmaktadır. Ayrıca İspanya, bu eylem alanındaki önlemleri teşvik etmek için projelerin geliştirildiği Avrupa Ekonomik Bölgesi Mali Mekanizmasının Fonları programına katılmış bulunmaktadır. Ulusal bağlamda Kızıl Haç ile koordineli programlar bulunmaktadır (www.inmujer.gob.es, 2020).

2.3.2. Sosyal Koruma ve Sosyal Yardım Harcamaları

Bu kısımda Türkiye ve bazı Avrupa ülkelerinde refah rejimlerine göre sosyal koruma³ ve sosyal yardım harcamalarının istatistiksel görünümü EUROSTAT verileriyle ele alınacaktır.

Tablo 7: Toplam Sosyal Koruma Harcamaları/ Milyon Euro

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	44.510,90	58.085,06	81.600,74	97.223,52	97.396,91	100.468,67
FİNLANDIYA	33.143,43	42.027,81	54.831,94	67.182,27	68.826,95	69.089,84
ALMANYA	608.516,10	665.534,03	771.451,60	889.688,35	929.823,76	965.332,23
BELÇİKA	64.537,19	83.551,42	107.312,02	124.310,55	125.773,87	128.405,52
B. KRALLIK	418.454,95	531.813,32	533.266,82	721.811,01	629.346,75	620.630,71
İRLANDA	16.089,61	28.626,67	41.692,32	41.507,45	43.105,34	44.705,64
İTALYA	294.802,00	376.865,00	462.938,00	491.584,00	494.635,00	501.273,96
İSPANYA	126.043,91	187.061,91	266.224,24	266.281,89	265.572,77	272.090,64
TÜRKİYE	23.492,85	42.412,80	74.354,89	92.571,25	100.655,10	92.866,22

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Tabloda 2000 – 2017 aralığında milyon Euro bazında Türkiye ve refah rejimlerine göre bazı Avrupa ülkelerinde toplam sosyal koruma harcamaları verilmiştir. Tüm ülkelerde istisnasız olarak söz konusu dönem için istikrarlı artışlar yaşanmıştır. Ancak toplam sosyal koruma harcamalarına ayrılan miktarların büyüklüğü GSYİH içindeki paylarına ya da nüfus özelliklerine göre daha anlamlı ifadeler göstermektedir. Örneğin milyon Euro bazında sosyal koruma harcamasının kişi başına ne kadar yapıldığı daha net ifadeler taşımaktadır. Dolayısıyla bu veriler aşağıda tablo hâline getirilecektir.

³ Dünyada farklı ülke ve bölgelerde ya da farklı kurum ve kuruluşlar tarafından “sosyal koruma” kavramıyla ilgili farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Literatüre de konu olan bu tanım karmaşası tarafsız olamamakla birlikte kısmen de olsa ideolojiktir. Kurumlar açısından ister ulusal isterse uluslararası olsun kendi önceliklerine göre tanımlama yapılmaktadır. Bazı bölge ve ülkeler sosyal koruma başlığında; sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmet üçlüsünü bir arada ele alırken, diğerleri ise sosyal korumayı sosyal güvenliğe ya da sosyal yardıma eşdeğer görebilmektedirler (Kapar, 2015: 184-186). Bu çalışmada EUROSTAT verilerinde ele alınan sosyal koruma harcamaları sosyal güvenliğe eşdeğer tutulurken, daha sonraki kısımlarda TÜİK verilerinde yer alan sosyal koruma harcamaları sosyal yardımlara eşdeğerdir.

Tablo 8: Sosyal Yardım Harcamaları/ Milyon Euro

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	43.624,84	56.959,02	79.899,01	95.411,42	95.611,84	98.681,26
FİNLANDIYA	32.132,45	40.709,42	53.352,38	66.029,89	67.680,38	67.914,32
ALMANYA	586.567,67	639.630,93	737.217,96	852.129,32	891.278,10	925.018,21
BELÇİKA	61.447,69	79.810,75	101.947,70	119.076,94	119.263,99	121.289,55
B. KRALLIK	403.552,08	522.782,92	519.854,31	716.114,63	624.559,33	616.262,29
İRLANDA	15.156,03	27.393,12	40.088,19	39.702,07	41.278,48	42.857,02
İTALYA	284.009,00	363.225,00	443.500,00	473.658,00	476.045,00	483.245,00
İSPANYA	123.077,10	182.509,46	261.066,63	261.400,23	260.908,61	267.359,16
TÜRKİYE	22.841,28	41.344,56	73.250,63	90.864,89	98.936,92	91.141,27

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Tabloda milyon Euro olarak yapılan sosyal yardım harcamalarının seçilen ülkelerde değerleri verilmiştir. Bu 17 yıllık periyotta tüm ülkelerde yapılan sosyal yardım harcamalarında artış yaşanmıştır. 2000’den 2017’ye gelindiğinde Türkiye’de yapılan sosyal yardım harcamaları 4 kat artmıştır. Refah rejimleri bağlamında bu artış değerlendirildiğinde İrlanda dışında belirgin bir fark görülmemektedir. 2000 - 2017 yılları arasında İrlanda’da sosyal yardım harcamaları 2,8 kat artarken; diğer tüm ülkelerde 1,5 – 2 kat artmıştır. Avrupa’da seçilen ülkelerde birbirine yakın artış kat sayıları görülürken Türkiye’de yapılan sosyal yardım harcamaları daha fazla artmıştır.

Tablo 9: Toplam Sosyal Koruma Harcamaları/ Kişi Başı Euro

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	9.911,21	12.563,57	16.689,82	18.737,88	18.606,66	19.039,09
FİNLANDIYA	6.403,03	8.011,25	10.223,45	12.260,59	12.524,69	12.543,06
ALMANYA	7.401,84	8.070,07	9.433,61	10.891,48	11.291,30	11.678,77
BELÇİKA	6.295,54	7.973,52	9.849,13	11.026,11	11.099,57	11.288,24
B. KRALLIK	7.105,40	8.804,68	8.496,06	11.084,96	9.592,01	9.395,12
İRLANDA	4.228,35	6.881,55	9.142,74	8.827,70	9.064,63	9.299,36
İTALYA	5.177,22	6.501,09	7.809,69	8.094,51	8.158,59	8.280,50
İSPANYA	3.106,99	4.285,19	5.715,80	5.733,29	5.713,20	5.839,70
TÜRKİYE	356,98	619,75	1.016,58	1.183,50	1.269,65	1.156,31

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Tablo incelendiğinde, refah rejimleri çerçevesinde; ülkeler itibarıyla yukarıdan aşağı doğru inildiğinde toplam sosyal koruma harcamalarının kişi başı Euro olarak azalış gösterdiği gözlenmektedir. Bu azalış; sosyal demokrat refah rejiminden, muhafazakâr, daha sonrasında liberal ve Güney Avrupa refah rejimine doğru olmaktadır. 2017 baz alındığında, 1. sıradaki Norveç’in yapmış olduğu toplam sosyal koruma harcaması son

sıradaki Türkiye'nin yaklaşık 17 katıdır. Ancak tüm ülkelerde 2000 – 2017 periyodu ele alındığında yıllar itibarıyla sosyal koruma harcamalarında bir artış söz konusudur. Türkiye'de bu artış 2000'den 2017'ye gelindiğinde kişi başı 800 Euro'dur.

Tablo 10: Sosyal Yardım Harcamaları/ Kişi Başı Euro

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	9.713,91	12.320,02	16.341,77	18.388,64	18.265,64	18.700,37
FİNLANDIYA	6.207,72	7.759,94	9.947,58	12.050,28	12.316,04	12.329,64
ALMANYA	7.134,86	7.755,98	9.014,99	10.431,69	10.823,22	11.191,04
BELÇİKA	5.994,17	7.616,53	9.356,79	10.561,90	10.525,07	10.662,67
B. KRALLIK	6.852,35	8.655,17	8.282,37	10.997,48	9.519,04	9.328,99
İRLANDA	3.983,01	6.585,02	8.790,97	8.443,73	8.680,46	8.914,82
İTALYA	4.987,68	6.265,80	7.481,77	7.799,33	7.851,97	7.982,68
İSPANYA	3.033,86	4.180,90	5.605,07	5.628,19	5.612,86	5.738,15
TÜRKİYE	347,08	604,14	1.001,48	1.161,68	1.247,98	1.134,83

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Toplam koruma harcamalarındaki durum sosyal yardım harcamalarında da geçerlidir. Diğer yıllar ve özellikle 2017 değerlendirildiğinde refah rejimleri çerçevesinde, sosyal demokrat refah rejimini muhafazakâr refah rejimi daha sonra liberal en son olarak Güney Avrupa refah rejimi izlemektedir. 2000 – 2017 periyodu incelendiğinde tüm ülkelerde zaman içerisinde artış gözlenmektedir. Türkiye'de bu artış kişi başı 787 Euro iken, Norveç'te 8.987 Euro'dur. Muhafazakâr refah rejiminde Almanya'da ise 4.057 Euro'dur. Liberal refah rejimine dâhil Birleşik Krallık'ta bu artış 2.467 Euro'dur. Güney Avrupa refah rejiminde İtalya'da ise 2.995 Euro'dur.

Tablo 11: Toplam Sosyal Koruma Harcamaları /Kişi Başı Euro/ Satın Alma Gücü Standardına Göre

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	7.335,08	8.744,76	10.511,72	12.314,51	12.006,66	12.105,31
FİNLANDIYA	5.432,70	6.599,11	8.494,83	10.247,81	10.197,60	10.171,80
ALMANYA	7.074,90	7.945,95	9.153,33	10.844,63	11.008,07	11.262,73
BELÇİKA	6.112,42	7.552,82	8.801,96	10.369,12	10.062,98	10.049,98
B. KRALLIK	5.176,25	7.046,98	7.628,89	8.227,20	7.764,03	7.991,71
İRLANDA	3.887,71	5.665,98	7.454,15	7.222,14	7.167,19	7.205,62
İTALYA	5.385,49	6.309,54	7.777,95	8.067,72	8.071,90	8.150,74
İSPANYA	3.685,82	4.806,85	5.792,62	6.368,69	6.164,89	6.233,92
TÜRKİYE	625,09	1.046,46	1.660,97	2.344,55	2.527,62	2.547,32

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Satın alma gücü standardına göre yapılan toplam sosyal koruma harcamaları sıralamasında değişiklikler görülmektedir. 2017 itibarıyla sosyal demokrat, muhafazakâr ve liberal refah rejimlerinde toplam sosyal koruma harcamaları kişi başı Euro bazında değerlendirildiğinde satın alma gücü standartlarına göre yapılan harcama değerleri düşmektedir. Güney Avrupa refah rejiminde ise İtalya’da da küçük bir azalma yaşanırken satın alma gücü standardına göre İspanya ve Türkiye’de artış yaşanmaktadır. Türkiye’de bu artış 2 katından fazladır.

Tablo 12: Sosyal Yardım Harcamaları /Kişi Başı Euro/ Satın Alma Gücü Standardına Göre

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	7.189,06	8.575,23	10.292,51	12.084,99	11.786,60	11.889,94
FİNLANDİYA	5.266,98	6.392,10	8.265,61	10.072,03	10.027,72	9.998,74
ALMANYA	6.819,72	7.636,69	8.747,15	10.386,82	10.551,73	10.792,37
BELÇİKA	5.819,80	7.214,68	8.361,97	9.932,57	9.542,13	9.493,03
B. KRALLIK	4.991,90	6.927,32	7.437,01	8.162,27	7.704,97	7.935,46
İRLANDA	3.662,13	5.421,82	7.167,35	6.908,01	6.863,43	6.907,66
İTALYA	5.188,32	6.081,17	7.451,37	7.773,52	7.768,53	7.857,58
İSPANYA	3.599,06	4.689,87	5.680,40	6.251,94	6.056,62	6.125,52
TÜRKİYE	607,75	1.020,10	1.636,30	2.301,33	2.484,48	2.500,00

Kaynak: www.appsso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Satın alma gücüne göre 2000 – 2017 aralığındaki kişi başı sosyal yardım harcamaları değerlendirildiğinde, yapılan sosyal yardım harcamalarından farklılık göstermektedir. Veri karşılaştırma yılını 2017 aldığımızda sosyal demokrat refah rejiminde Norveç ve Finlandiya’da sosyal yardımların değeri satın alma gücüne göre düşmektedir. Keza bu durum muhafazakâr refah rejimi ve liberal refah rejimi için de geçerlidir. Ancak sosyal yardımlara satın alma gücü standardına göre baktığımızda Güney Avrupa refah rejimindeki İtalya, İspanya ve Türkiye’de artış gösterdiği gözlenmektedir.

Tablo 13: Toplam Sosyal Koruma Harcamaları/ Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Oranı

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	24,0	23,4	25,2	28,0	29,2	28,4
FİNLANDIYA	24,3	25,5	29,1	31,8	31,6	30,6
ALMANYA	28,9	29,1	30,1	29,4	29,7	29,7
BELÇİKA	25,2	26,9	29,6	29,8	29,2	28,8
B. KRALLIK	23,3	26,0	28,6	27,3	25,8	26,3
İRLANDA	14,8	16,8	24,9	15,8	15,9	15,0
İTALYA	23,7	25,2	28,7	29,7	29,2	28,9
İSPANYA	19,5	20,2	24,8	24,7	23,8	23,4
TÜRKİYE	7,9	10,6	12,8	12,0	12,9	12,3

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Toplam sosyal koruma harcamalarının GSYİH içindeki yüzdelik diliminin gösterildiği bu tabloda 2000 – 2017 arasındaki 17 yıllık dönemi periyotlar hâlinde ele alınmıştır. Refah rejimleri ayrımı gözetilmeden tablo incelendiğinde istisnasız olarak tüm ülkeler GSYİH’de sosyal korumaya ayırdıkları miktarları arttırmışlardır. 2017 ve 2000 arasındaki farklara bakıldığında en büyük artışlar sırasıyla Finlandiya, Norveç, Türkiye’de yaşanmıştır. 2017 ve 2000 yılları arasındaki fark açısından incelendiğinde en düşük artış İrlanda’da gerçekleşmiştir. Ancak İrlanda’da 2000’den sonra artışa geçen sosyal koruma harcamaları 2010’dan sonra yeniden düşüşe geçmiştir. Türkiye’de ise GSYİH’den ayrılan sosyal koruma harcamaları 2016’da en yüksek orana ulaştıktan sonra 2017’de 0,3 puan düşüş göstermiştir.

Tablo 14: Sosyal Yardım Harcamaları/ Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Oranı

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	23,5	22,9	24,7	27,4	28,7	27,9
FİNLANDIYA	23,6	24,7	28,4	31,2	31,1	30,1
ALMANYA	27,8	28,0	28,7	28,1	28,4	28,5
BELÇİKA	24,0	25,7	28,1	28,6	27,7	27,2
B. KRALLIK	22,4	25,6	27,8	27,1	25,6	26,1
İRLANDA	14,0	16,1	23,9	15,1	15,2	14,4
İTALYA	22,9	24,3	27,5	28,6	28,1	27,8
İSPANYA	19,0	19,7	24,3	24,3	23,4	23,0
TÜRKİYE	7,7	10,3	12,6	11,8	12,7	12,1

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Yukarıdaki tabloda 2000 – 2017 döneminde belirli aralıklarla, GSYİH içindeki sosyal yardım harcamalarının oranı verilmiştir. Verilere göre tablodaki tüm ülkelerde 2000’den

2017'ye gelindiğinde sosyal yardım harcamaları artmıştır. GSYİH içinde sosyal yardımlara ayrılan pay oran olarak ele alındığında 2017 itibarıyla en düşük pay Türkiye'de ve İrlanda'da ayrılmıştır. İrlanda'nın ardından 3. Sırada gelen İspanya ile arasındaki fark, 5,6 puandır. Diğer ülkelerin GSYİH içinde sosyal yardımlara ayırmış olduğu pay oran olarak birbirine yakındır.

2.3.3. Aile ve Çocuk Sosyal Yardımı Uygulamaları

Bu bölümde Türkiye ve Avrupa'da bazı ülkelerde aile ve çocuk alanında sosyal yardım uygulamalarına, refah devletleri bağlamında yer verilecektir. Zira çalışmanın son bölümdeki uygulamada Türkiye'deki sosyal yardımların kadın ve çocuklar üzerinde nasıl dağıtıldığına da değinilmiştir. Yine Türkiye'deki geleneksel yapıyla yalnız anneler kavramı da farklılaşarak; köklü bir geçmişi olan dul ve yetim maaşlarına dönüşmektedir. Yalnız ebeveyn kavramı da ülkeden ülkeye kültürel öğeler dâhilinde farklılaşmaktadır, ancak yine ebeveyn bir çocuğun gelişiminde önemli bir unsurdur.

Bir ebeveyn ya da ebeveyni yerine geçen biri, bir çocuğun sevgiyi hissetmesi için daha önemli olsa da; çocuğun refahı için daha merkezî olanın, “para olduğu” doğrudur. Bu durum, yoksulluğun hayatta kalmayı tehdit edecek kadar nadir olduğu zengin ülkelerde bile geçerlidir. İster piyasadan satın alınan mal ve hizmetler şeklinde isterse devlet ya da başkaları tarafından doğrudan mal ve hizmet sağlanması yoluyla tüketim, çocuğun refahını doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Yoksulluk sosyal dışlanma ile aynı şey değildir, ancak bu kavrama büyük ölçüde etkide bulunmaktadır. Sosyal dışlanma olasılığı ve bununla ilişkili olarak da sosyal parçalanma, bu nedenle yoksulluk konusundaki endişenin (tek neden olmasa da) önemli bir nedenidir. Çocuklar için yoksulluğun sosyal entegrasyonu üzerindeki etkisi genellikle ebeveynleri aracılığıyla olmaktadır. Toplumlari için düşük maddî kaynak seviyelerine erişimi olan ebeveynler, sosyal faaliyetlerin ana akımından dışlanabilir ve bu da çocuklarının dışlanmasına neden olabilmektedir. Azalan tüketim fırsatları, çocuklar büyüdükçe ve ev dışında sosyal ilişkiler kurmaya çalışılırken doğrudan dışlanma şeklinde görülebilmektedir (Bradbury ve Jäntti, 1999: 5). Küçük yaşta ki çocukların ve de dolayısıyla kadınların mağdur duruma düşmesine, kadınlar için bazen iş piyasasından çekilmesine dolayısıyla gelir azalmasına sebep olan ve sosyal yardım başlığında incelenebilecek diğer bir konu da çocuk bakım hizmetleridir:

Uygun fiyatlı çocuk bakım hizmetinin sağlanması, iş ve aile hayatı arasındaki dengeyi ele almayı amaçlayan politikaların önemli bir bileşenidir. Çocuk bakım kurumları tarafından tahsil edilen ücretler, çocuk bakımıyla ilgili tüm devlet yardımları ve vergi hükümlerini dikkate alındığında ülkeler arasında heterojen olma durumu söz konusudur. Uygulamada ise sübvansiyonlar, geri ödemeler ve çocuk bakımı yardımları arasındaki uygun bir ayırım olduğunu söylemek çoğu kez mümkün değildir. Kadınların işgücü piyasasına katılımı ile satın alınan çocuk bakımının kullanımı arasında bir takım potansiyel bağlantılar bulunmaktadır. Bakım gerektiren çocuklu aileleri desteklemeye yönelik talep yönlü önlemler, finansal destek sağlamak için kullanılan kanallar açısından kategorize edilmelidir. Bu noktada vergi muafiyeti gibi uygulamalar getirilebilmektedir (Immervoll ve Barber, 2006: 11-18).

Tablo 15: Aile ve Çocuk Yardımı Harcamaları/ Milyon Euro

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	5.566,45	7.077,71	10.195,09	11.354,51	11.205,98	11.453,30
FİNLANDİYA	4.022,89	4.715,00	5.906,73	6.689,04	6.701,56	6.654,29
ALMANYA	66.655,57	69.558,10	81.155,19	96.511,52	101.501,16	106.350,95
BELÇİKA	5.202,24	6.329,70	8.079,75	8.742,74	8.936,61	9.200,79
B. KRALLIK	28.069,08	65.351,32	57.962,45	71.882,43	62.092,02	57.980,79
İRLANDA	1.586,02	3.311,51	4.143,25	3.554,29	3.570,10	3.620,24
İTALYA	11.080,00	14.267,00	18.125,00	18.357,00	19.382,00	19.927,00
İSPANYA	6.105,23	10.747,12	15.742,83	13.832,62	13.943,75	14.411,17
TÜRKİYE	611,71	1.067,52	1.843,63	2.942,11	3.684,81	3.631,93

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Yukarıdaki tabloda 2000 – 2017 arasında aile ve çocuk başlığında yapılan sosyal yardım harcamalarının milyon Euro olarak değeri verilmiştir. Bu 17 yıllık zaman diliminde tüm ülkelerde aile ve çocuk kaleminde yapılan sosyal harcamalar arttırılmıştır. Tabloda refah rejimlerine göre belirleyici farklılıklar net olarak görülmemesi, ülkelerin nüfus özellikleriyle kişi başına yapılan sosyal yardımların değerlendirilmesi, aşağıdaki tabloların da detaylandırılmasını gerektirmektedir. Ancak tabloya bakarak şunu belirtmek doğru olacaktır. Diğer tüm ülkelerde 17 yıllık zaman diliminde aile ve çocuk sosyal yardımları 1,5 – 2 kat artarken bu oran Türkiye’de 6 kat olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 16: Aile ve Çocuk Yardımı Harcamaları/ Kişi Başı Euro

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	1.239,48	1.530,88	2.085,20	2.188,35	2.140,78	2.170,43
FİNLANDIYA	777,19	898,76	1.101,31	1.220,73	1.219,51	1.208,07
ALMANYA	810,78	843,44	992,40	1.181,49	1.232,58	1.286,65
BELÇİKA	507,47	604,06	741,56	775,47	788,66	808,85
B. KRALLIK	476,62	1.081,95	923,46	1.103,91	946,36	877,71
İRLANDA	416,81	796,05	908,58	755,92	750,76	753,06
İTALYA	194,58	246,11	305,77	302,27	319,69	329,17
İSPANYA	150,49	246,19	338,00	297,83	299,97	309,30
TÜRKİYE	9,30	15,60	25,21	37,61	46,48	45,22

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Bu tabloda 2000 – 2017 dönemi ele alınarak refah rejimlerine göre kişi başı Euro bazında aile ve çocuk yardımları ele alınmıştır. Tablodaki yardım rakamlarına bakıldığında tüm ülkelerde ele alınan referans dönemde artış yaşanmıştır. 2017 rakamları 2000 rakamlarına oranlandığında tüm ülkelerde artış 1,5 – 2 kattır. Türkiye’de bu artış tam 9 kat olarak gerçekleşmiştir. Ancak tabloda refah rejimlerine göre bir gruplandırma yapıldığında 2017 yılı esas alındığında dikey yönde (sosyal demokrat refah rejimi - muhafazakâr refah rejimi - liberal refah rejimi – Güney Avrupa refah rejimi) bir azalış söz konusudur. Kişi başı aile ve çocuk yardımlarında Türkiye aynı refah rejimindeki İspanya’dan 7 kat daha az sosyal yardım harcaması sağlamaktadır.

Tablo 17: Aile ve Çocuk Yardımı Harcamaları /Kişi Başı Euro/ Satın Alma Gücü Standardına Göre

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	917,31	1.065,56	1.313,32	1.438,18	1.381,42	1.379,99
FİNLANDIYA	659,41	740,34	915,10	1.020,33	992,92	979,68
ALMANYA	774,97	830,47	962,91	1.176,40	1.201,66	1.240,82
BELÇİKA	492,71	572,19	662,72	729,26	715,00	720,12
B. KRALLIK	347,21	865,96	829,21	819,32	766,01	746,60
İRLANDA	383,23	655,44	740,77	618,43	593,61	583,51
İTALYA	202,41	238,86	304,52	301,27	316,29	324,01
İSPANYA	178,53	276,16	342,54	330,84	323,68	330,18
TÜRKİYE	16,28	26,34	41,18	74,51	92,53	99,62

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Tablodaki veriler 2000 – 2017 döneminde seçilmiş ülkelerin yapmış olduğu kişi başına aile ve çocuk yardımlarının satın alma gücü standardına göre değerini göstermektedir.

Tabloda yer alan 7 ülkede 2017 itibarıyla satın alma standardına göre yapılan aile ve çocuk yardımlarının değeri düşerken İspanya ve Türkiye’de artış gözlenmektedir. Türkiye’de bu artış 2 katından daha fazla bir orandadır. Ancak Türkiye’de de 2000 – 2017 döneminde kişi başı Euro bazında 7 kat yaşanan artış satın alma gücü standardına göre 6 kata düşmektedir.

Tablo 18: Aile ve Çocuk Yardımı Harcamaları/ Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Oranı

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	3,0	2,8	3,1	3,3	3,4	3,2
FİNLANDIYA	2,9	2,9	3,1	3,2	3,1	2,9
ALMANYA	3,2	3,0	3,2	3,2	3,2	3,3
BELÇİKA	2,0	2,0	2,2	2,1	2,1	2,1
B. KRALLIK	1,6	3,2	3,1	2,7	2,5	2,5
İRLANDA	1,5	1,9	2,5	1,4	1,3	1,2
İTALYA	0,9	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1
İSPANYA	0,9	1,2	1,5	1,3	1,3	1,2
TÜRKİYE	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5	0,5

Kaynak: www.appso.eurostat.ec.europa.eu Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Yukarıdaki tabloda yapılan aile ve çocuk sosyal yardımlarının GSYİH içerisindeki payı 2000 – 2017 döneminde gösterilmiştir. Tablodaki ülkelere bu oranlar açısından bakıldığında büyük değişiklikler yaşanmamıştır. Türkiye 2000’den 2017’ye gelindiğinde 0,3 puanlık bir artış kaydetmiştir. İrlanda’da düşüş yaşanırken, İrlanda dışındaki diğer ülkelerde de 0,3 puana kadar artışlar yaşanmıştır. En yüksek artışta 0,9 puanla Birleşik Krallık’ta yaşanmıştır. Refah rejimlerine göre sosyal demokrat ve muhafazakâr refah rejimindeki ülkeler benzer özellikler gösterirken, liberal refah rejiminde Birleşik Krallık oranlar açısından sosyal demokrat ve muhafazakâr refah rejimine benzemektedir. Liberal refah rejimindeki İrlanda ise oranlara bakıldığında Güney Avrupa refah rejimindeki İtalya ve İspanya’ya benzemektedir. Türkiye ise yapılan aile yardımlarını GSYİH içindeki payına bakıldığında 2017’de en düşük olan İtalya’nın yarısından daha az pay ayırmaktadır.

Tablo 19: Aile ve Çocuk Yardımları/ Sosyal Yardımlar Oranı

YILLAR ÜLKELER	2000	2005	2010	2015	2016	2017
NORVEÇ	12,76	12,43	12,76	11,90	11,72	11,61
FİNLANDİYA	12,52	11,58	11,07	10,13	9,90	9,80
ALMANYA	11,36	10,87	11,01	11,33	11,39	11,50
BELÇİKA	8,47	7,93	7,93	7,34	7,49	7,59
B. KRALLIK	6,96	12,50	11,15	10,04	9,94	9,41
İRLANDA	10,46	12,09	10,34	8,95	8,65	8,45
İTALYA	3,90	3,93	4,09	3,88	4,07	4,12
İSPANYA	4,96	5,89	6,03	5,29	5,34	5,39
TÜRKİYE	2,68	2,58	2,52	3,24	3,72	3,98

Kaynak: www.appsso.eurostat.ec.europa.eu, Güncelleme Tarihi:27.07.2020 – Erişim Tarihi: 08.08.2020

Tabloda aile ve çocuk yardımlarının sosyal yardımlar içindeki payı 2000 - 2017 döneminde gösterilmiştir. Refah rejimleri bağlamında değerlendirildiğinde en düşük oranlar Güney Avrupa refah rejiminde görülmektedir. Fakat bu refah rejiminde gösterilen yıllarda 2000’den 2017’ye gelindiğinde bu oran artmıştır. Birleşik Krallık’ta da benzer şekilde artış göstermiştir. Ancak Norveç, Finlandiya, Belçika ve İrlanda’da bu oranda düşüşler gözlenmektedir. Almaya ise tüm yıllarda sabit denilecek seviyeyi korumuştur. Tüm yıllara ve özellikle 2017’ye dikey sütunda bakıldığında bu oranın en düşük olduğu ülke Türkiye’dir.

2.4. Türkiye’de Sosyal Yardım

Kamusal sosyal yardım harcamaları yazında primsiz rejimler olarak da adlandırılmaktadır; bu yardımdan faydalanan birey finansmana katılmaz ve söz konusu ihtiyaç merkezî ya da mahallî idarelerin bütçesinden karşılanır. Türk sosyal güvenlik sistemine eşgüdümlü işleyen bu mekanizma, sosyal sigorta sisteminin boşluklarını doldurmanın yanı sıra istihdam içerisinde yer almasına karşın ilave garantiye gereksinim duyan gruplar için de başvuru merciidir. Bunların direkt yardım şeklinde verilmesi söz konusuyken hizmet şeklinde de sunulması mümkündür (Alper, 2015: 20).

Türkiye’de sosyal yardımlar, refah rejimleri bağlamında incelendiğinde geleneksel sosyal yardım kurumları da görülmektedir. Bu Güney Avrupa refah rejiminin en belirgin özelliğidir. Gayri resmî yapılanma tarihsel süreç içerisinde geleneksel sosyal yardımlar olarak konuya dâhil edilmiştir. Kurumsallaşmış yapılar; vakıflar, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları olarak ele alınmıştır. Devlet nezdindeki Aile, Çalışma ve Sosyal

Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki SYD Vakıflarına ise üçüncü bölümdeki alan araştırması sebebiyle özel olarak başlık açılmıştır.

2.4.1. Türkiye’de Sosyal Yardımların Yasal Çerçevesi

Türkiye’de sosyal yardımların SYD Vakıfları nezdinde işleyiş mekanizması şu şekildedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun karar organı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu”dur. Fon Kurulu; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanının başkanlığında Başbakanlık müsteşarı; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler, İçişleri, Maliye ve Sağlık Bakanlıkları müsteşarlarına ek olarak Sosyal Yardımlar Genel Müdürü ve Vakıflar Genel Müdüründen meydana gelmektedir. Fon kurulu her ay bir defa olağan olarak toplanır. Bakanın talebi bulunursa fon kurulu olağanüstü toplanabilir. Fon kurulunun sekreteryaya hizmetlerini Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü yapmaktadır (AÇSHB, 2020).

SYD Vakıfları kendi kararını anılı heyet vasıtasıyla almakta, kimlere sosyal yardım yapılacağı ve bu yapılacak sosyal yardımların niteliği ile miktarı tamamen müteveli heyeti tarafından belirlemektedir. Ancak söz konusu müteveli heyetlerinin düzenli olarak ve merkezî fondan uygulanan Şartlı Nakit Transferi, Engelli ve Yaşlı Aylıkları gibi sosyal yardımlarda miktar belirleme ya da nitelik değiştirme üzerine bir yetkileri bulunmamaktadır (AÇSHB, 2020).

Sosyal yardıma Türkiye’de dayanak oluşturan uluslararası antlaşmalar, anayasa maddeleri, kanunlar ve kanun hükmünde kararnameler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

2.4.1.1. Uluslararası Antlaşmalar

Sosyal yardım kavramı, genellikle sosyal güvelik hukuku zemininde incelenmekle birlikte, uluslararası düzeyde sosyal yardımların temellendirilmiş bir hukukî statüsü bulunmamaktadır. Bunun nedenleri arasında uluslararası bir uzlaşmanın henüz oluşmamış olması ve ülkelerin kendi özellerinde yoksullukla mücadele çerçevesinde sosyal yardım uygulamalarını gerçekleştiriyor olmaları da gelmektedir. Ancak yine de uluslararası literatürde, sosyal yardımlara dayanak olarak kabul edilen düzenlemeler şunlardır (Hacımahmutoğlu, 2009: 33,34):

Philadelphia Bildirgesi; 1944’te ILO konferansında kabul edilen bildirge uluslararası zeminde yoksullukla mücadele için önem teşkil etmektedir. Bildirgede yoksulluk

mesalesine, çalışanların hakları ve sosyal güvenlik konusu dışında tüm dünya için önemli bir zeminde yer verilmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 34).

Bu bildirgenin I. Maddesinde, yoksulluğun bütün toplumdaki tüm bireylerin refahı için bir tehlike olduğu vurgulanmaktadır. Buna ek olarak II. Maddede sosyal adalet vurgusu yapılmakta, sürekli barışın bu sayede vuku bulabileceği belirtilmektedir. Başka bir deyişle ulusal ve uluslararası ölçekte refah ve barış ancak sosyal adalet ile sağlanabilecektir. Burada bireylerin ekonomik güvencelerine değinildiğini söylemek doğru olacaktır, zira aynı maddede bunun garanti altına alınması sıralanmıştır (Philadelphia Bildirgesi, 1944: md.:1,2).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi; 1948’te Birleşmiş Milletler nezdinde kabul edilen bildirge sosyal yardımların en önemli uluslararası dayanaklarından bir tanesidir. Bu bildirgede Türkiye’nin de imzası bulunup, Türkiye için iç hukuk düzenlemesi niteliği taşımaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 34,35).

Beyannamenin 22. Maddesinde, ulusal ve uluslararası düzeyde tüm insanların sosyal güvenlik hakkının olduğu ve ekonomik gelişmelerinin sağlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Madde 25’te ise bireylerin sahip oldukları ekonomik ve sosyal güvenceler sıralanmıştır. Madde 28 toplumsal ve uluslararası düzende bunların gerçekleşmesini temellendirmektedir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948: md.:22,25,28).

Avrupa Sosyal Şartı; 1961 yılında düzenlendiğinde 19, 1996’da gözden geçirilmiş metnin de ise 30 tane sosyal haklarla ilgili madde içermektedir. Öncelikle sözü edilen sosyal hakların, sosyal politika uygulamalarıyla hayata geçirileceğinden söz edilmiştir. Daha sonraki maddelerde sağlık, sosyal, dışlanma ve toplum refahını sağlayıcı diğer konulara yer verilmiştir. Türkiye şartın ilk ve daha sonradan gözden geçirilmiş iki hâlini de onaylamıştır ancak bazı maddelere çekince koymuştur. Bu maddeler sosyal yardımlarla ilgili değildir (Hacımahmutoğlu, 2009: 35-37).

Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi; 1966’da Birleşmiş Milletler nezdinde kabul edilen bir sözleşmedir. Türkiye bu sözleşmeyi 2000’de imzalamış ve 2003’te de onaylamıştır. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nden hareket ederek bireylerin muhtaçlık korkusundan kurtulmaları felsefesiyle imzalanan bir bildirgedir. Bu sözleşmede de sosyal yardımlarla

ilgili maddeler de bulunmaktadır. Bu sözleşme sosyal yardımları onaylayan ülke vatandaşları için hak edilmiş sosyal güvenlik şemsiyesi altında görmektedir (Aca, 2018: 256,261).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesinin eklenen son cümlesinde uluslararası mevzuattaki normlar ve iç hukuk uyumsuzluğu halinde uluslararası normların esas alınmasıyla ilgili olarak:

Bazı ülkelerde (Örneğin: Almanya ve Hollanda) hukukî işleyiş açısından uluslararası normlar ülke yasalarından yukarıda konumlandırılmıştır. Türkiye'de, yürürlüğe konulan temel hak ve özgürlüklere ilişkin Anayasa'nın 90. maddesinin son hükmü nazarında, uluslararası normlar ve iç hukuk uyumsuzluğu hâlinde uluslararası normların öncelikli olarak dikkate alınması esasının Anayasanın üstünlüğü ilkesini zedeleyeceği düşünülmektedir. Ancak bu son hüküm, bu gibi bir uyumsuzluk durumunda yargıç yorumunu gerekli kılmaktadır. Eğer ki temel hak ve özgürlükler konusunda bir uyumsuzluk söz konusuysa ya da çatışma bulunuyorsa uluslararası normlar esas alınmalıdır. Çünkü Anayasa uygulanmasını gerekli kılıyorsa uluslararası norm en üst düzeydeki yasa olarak geçerlidir. Burada Anayasa Koyucu tarafından istenilen, kanunların direkt- bizzat uluslararası normlara uygunluğunu sağlamaktır (Engin, 2015: 11-14).

Böylelikle birçok uluslararası bildirge ve beyannamede yer alan yoksullukla mücadele, sosyal güvenlik hakkı ve insanca yaşama hakkı; evrensel dayanaklar vasıtasıyla anayasal olarak da teminat altına alınmaktadır.

2.4.1.2. Anayasal Dayanaklar

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası 2. ve 5. maddelerinde öncelikle “sosyal devlet” anlayışına vurgu yapılmakta, daha sonra bunun “temel amaç ve görevleri” arasında yer aldığı belirtilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası 56. maddesinde, her ne kadar sağlık ve çevre konularına değiniyor olsa da devlet denetimindeki sosyal kurumlar vasıtasıyla bunu düzenlemek ve oluşturmak görevinden söz etmektedir.

Anayasanın 60. maddesinde “herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir” ibaresi güvencesiz vatandaşların da teminat altına alınmasını sağlamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 58. ve 61. maddelerinde devletin, sakatları (engellileri), yaşlıları, çocukları ve kötü alışkanlıkları bulunan gençleri koruma tedbirleri almakla yükümlü olması sosyal yardımların anayasal zeminine birer örnektir.

Madde 65'te ise devlet bu görevlerini kaynakları dâhilinde gerçekleştirebileceğini belirtir. Madde 73'te ise kaynak olarak vergiler gösterilmektedir (T.C. Anayasası, 1982: md.:2,5,56,58,60,61,65,73).

2.4.1.3. Kanunlar ve Kanun Hükmünde Kararnameler⁴

Türkiye için sosyal yardımlar, her ne kadar sosyal güvenlik şemsiyesinin dışında kalan vatandaşlar için bir korunma hakkıysa da tam manada yasal bir zemine oturduğunu söylemek mümkün değildir. Anayasa Mahkemesi'nin 1988/19 esas sayılı kararı nezdinde devletin görevleri arasında toplum kesimleri arasındaki dengeyi sağlamak ve vatandaşlarını insanlığın asgari şartlarıyla yaşayabilir kılmak gelmektedir (Aktaş, 2014: 90,91).

Türkiye'de yasal çerçevesi bulunmayan sosyal yardımlar, dağınık bir tablo sergilemenin yanı sıra; şayet yasal zeminde düzenlenmiş olsalardı hak sahiplerinin "isteme hakkı" olacaktı. Günümüzde sosyal yardımların dağıtımı idarenin takdir yetkisinde olduğundan verilmemesi hâlinde herhangi bir hukukî süreç başlatılamamaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 87,88).

2.4.2. Türkiye'de Dul/Yetim ve Aile/Çocuk Yardımlarının Sosyal Yardım Türlerine Göre Dağılımı

Bu kısımda Türkiye'de sağlanan sosyal yardım harcamalarının istatistiksel görünümü TÜİK verileriyle ele alınacaktır.

⁴ Bakanlar Kurulu, 4 Temmuz 2018 tarihinde 698 sayılı kanun hükmünde kararname ile yetkilerini cumhurbaşkanına devretmiş ve 10 Temmuz 2018 itibarı ile cumhurbaşkanlığı kararnameleri yayınlanmaya başlanmıştır. Burada konuyla ilgili kanun hükmünde kararnameler ele alınmıştır.

Tablo 20: Aynî Sosyal Koruma Yardımlarının Risk/İhtiyaç Gruplarına Göre Dağılımı, 2000-2018 (Milyon TL)

YILLAR SOSYAL YARDIM TÜRÜ	2000	2005	2010	2015	2017	2018
Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	5.571	25.571	54.180	92.498	122.407	142.637
Dul/Yetim	14	61	132	193	232	269
Aile/çocuk	149	739	1.942	4.324	8.152	9.492

Kaynak: www.tuik.gov.tr, (Erişim Tarihi: 24.08.2020)

Yukarıdaki tabloda 2000 ve 2018 yılları arasında 5 yıllık periyotlarda Türkiye’de yapılan aynî toplam sosyal koruma, dul/yetim ve aile/çocuk harcamalarının milyon TL olarak değeri verilmiştir. Tüm harcama türlerinde yıllar itibarıyla artış gözlenmektedir. Yapılan aynî yardımlarda tüm yıllarda aile/çocuk yardımlarının dul/yetimlere yapılan yardımlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Sosyal koruma harcamalarının 2018 itibarıyla 1/15’i aynî olarak aile/çocuk harcamalarına ayrılmıştır.

Tablo 21: Nakdî Sosyal Koruma Yardımlarının Risk/İhtiyaç Gruplarına Göre Dağılımı, 2000-2018 (Milyon TL)

YILLAR SOSYAL YARDIM TÜRÜ	2000	2005	2010	2015	2017	2018
Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	7.558	43.768	92.065	182.413	253.150	293.273
Dul/Yetim	1.378	8.145	14.016	32.526	44.455	51.993
Aile/çocuk	202	1.051	1.738	4.578	6.814	7.494

Kaynak: www.tuik.gov.tr, (Erişim Tarihi: 24.08.2020)

Yukarıdaki tabloda 2000 ve 2018 yılları arasında 5 yıllık periyotlarda Türkiye’de yapılan nakdî toplam sosyal koruma, dul/yetim ve aile/çocuk harcamalarının milyon TL olarak değeri verilmiştir. Bu tabloda da tüm harcamalarda yıllar itibarıyla artış gözlenmektedir. Yapılan aynî yardımların tersi olarak nakdî yardımlarda tüm yıllarda dul/yetim yardımlarının aile/çocuk yardımlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Nakdî yardımlarda 2018 itibarıyla toplam sosyal koruma harcamalarının yaklaşık 1/6’i dul/yetim grubundaki kişilere yapılmıştır.

Tablo 22: Şartlı Sosyal Koruma Yardımlarının Risk/İhtiyaç Gruplarına Göre Dağılımı, 2000-2018 (Milyon TL)

YILLAR SOSYAL YARDIM TÜRÜ	2000	2005	2010	2015	2017	2018
Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	1.099	6.148	13.534	24.898	34.302	39.349
Dul/Yetim	16	56	173	1.097	1.201	1.147
Aile/çocuk	340	1.689	3.353	7.631	12.991	14.822

Kaynak: www.tuik.gov.tr, (Erişim Tarihi: 24.08.2020)

Yukarıdaki tabloda 2000 ve 2018 yılları arasında 5 yıllık periyotlarda Türkiye’de yapılan sosyal yardımların şartlı olma durumuna göre, toplam sosyal koruma, dul/yetim ve aile/çocuk başlıklarıyla milyon TL olarak değeri verilmiştir. Bu tabloda da tüm harcamalarda yıllar itibarıyla artış gözlenmektedir. Aile/çocuk yardımları dul/yetim yardımlarına göre daha fazla şartlı olarak verilmektedir. 2018 itibarıyla şartlı olarak sağlanan yardımların yarısından fazlasını aile/çocuk yardımları oluşturmaktadır.

Tablo 23: Şartsız Sosyal Koruma Yardımlarının Risk/İhtiyaç Gruplarına Göre Dağılımı, 2000-2018 (Milyon TL)

YILLAR SOSYAL YARDIM TÜRÜ	2000	2005	2010	2015	2017	2018
Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	12.031	63.191	132.711	250.014	341.254	396.561
Dul/Yetim	1.376	8.149	13 975	31.622	43.486	51.115
Aile/çocuk	12	102	328	1 270	1.975	2.165

Kaynak: www.tuik.gov.tr, (Erişim Tarihi: 24.08.2020)

Yukarıdaki tabloda 2000 ve 2018 yılları arasında 5 yıllık periyotlarda Türkiye’de yapılan sosyal yardımların şartsız olma durumuna göre, toplam sosyal koruma, dul/yetim ve aile/çocuk başlıklarıyla milyon TL olarak değeri verilmiştir. Bu tabloda da tüm harcamalarda yıllar itibarıyla artış gözlenmektedir. Dul/yetim yardımları aile/çocuk yardımlarına göre daha fazla şartsız olarak verilmektedir. 2018’de şartsız olarak verilen yardımların yaklaşık olarak 1/8’i dul/ yetim grubundaki kişilere verilmiştir.

2.4.3. Türkiye’de Sosyal Yardım Kurumları

05.08.2020 tarihli VGM verisine göre türlerine ve sayılarına göre Türkiye’de vakıflar şu şekilde sıralanmaktadır (www.cdn.vgm.gov.tr, 2020):

Tablo 24: Vakıfların Türlerine Göre Dağılımı

Mülhak Vakıf Sayısı	255 Adet
Cemaat Vakıf Sayısı	167 Adet
Esnaf Vakfı	1 Adet
Yeni Vakıf Sayısı	5.352 Adet
Yabancı Vakıflar*	21 Adet

*Yurtdışında Kurulan Vakıfların Türkiye’deki Şube/Temsilcilik Sayısı

Yeni vakıflarda; vakıf çeşitleri, şube ve temsilcilikler

Tablo 25: Yeni Vakıf Çeşitleri

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	1.003 Adet
Çevre Koruma Vakıfları	12 Adet
Diğer Yeni Vakıflar (Çok amaçlı vakıflar)	4.337 Adet

Tablo 26: Vakıf Sayısı (Şube/Temsilcilik)

Şube Sayısı	2.083 Adet
Temsilcilik Sayısı	1.072 Adet

Türkiye’nin miras aldığı coğrafyada tarihsel süreç içerisinde devlet eliyle kurumsallaşmış ya da şahıs tarafından bahşedilmiş sosyal yardım işlevini gören birçok yapılanma bulunmaktadır.

Osmanlı’dan Türkiye Cumhuriyeti Tarihi’ne yaşadığımız coğrafyada birçok kurumsallaşmış sosyal yardım kurumları denilince, toplumdaki farklı kesimlere hitap ediyor görünse de Türk toplumunun geçmişten gelen sınıfsız yapısı itibarıyla toplumun tabanına yayılabilen özellik gösterebilmektedir. Bu kurumları ele aldığımızda;

Sosyal yardım kurumların yasal dayanağına göre sosyal yardımların daha etkin dağıtımı için kurumlar arası koordinasyon ve bilgi paylaşımı gerekmektedir. (Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2018: md. 33; 3., 4. ve 5. Bentleri):

Bakanlık, veri tabanında tutulan bilgileri belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları ile mahalli idareler ve Türkiye Kızılay Derneğine açabilir. Veri tabanındaki bilgilerin tamamı veya bir kısmı toplu hâlde hiçbir kuruma veya kişiye verilemez. Bakanlık veri tabanındaki bilgiler, elektronik ortamda, yedekleme sistemleri ile birlikte güncel olarak tutulur. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar bakanlık tarafından hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

Sosyal hizmet merkezleri ise, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri bünyesinde görevlerini sürdürmektedir. Bir il genelinde birden fazla sosyal hizmet merkezi bulunabilir; dolayısıyla ikamet edilen yere en yakın merkeze gidilmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet merkezleri, şu yardım programı türüne yönelik başvuruları kabul etmektedir: Sosyoekonomik destek, engellilere yönelik evde bakım hizmeti ve yabancı uyruklu sığınmacı ve mültecilere yönelik yardımlar.

Türkiye’de günümüzde, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesindeki vakıflar aracılığıyla da sosyal yardımlar yapılmaktadır. Sosyal yardım kurumu olarak yerel yönetimleri ele aldığımızda belediyelerle ilgili şunlar söylenebilir.

Refahın dağıtımı meselesinin ivme kazanması, birçok ülkede demokrasi mücadelesiyle paralellik göstermektedir. Seçmenlerin taleplerinin göz önünde bulundurulması da demokratik yönetimin temelinde yer almaktadır. Bu argüman, sosyal belediyecilik uygulamalarının belediyeler tarafından uygulanmasını gerekli kılmıştır. Seçenek ya da sınıfsal bir eğilimden ziyade bu, seçim ya da seçmen baskılarının sonucu ortaya çıkmış bir olgudur (Kesgin, 2012: 170). Belediyeler kalkınma sürecinde de etkin bir kurumduurlar.

Belediyelerin, yerel kalkınma alanında misyonunun, en azından, dört önemli boyutu bulunmaktadır ve bunlardan bir tanesi de: Sosyal paylaşım ve kapsayıcılıktır. Toplumda eşitlik, paylaşım, dayanışma, gönüllülük, toplum hizmeti, ortak gelecek, ortak sorumluluk kavramlarını yerleştirmek, geliştirmek, sosyalizasyonun parçası hâline getirmek ve bu sayede tüm sosyal kesimleri kapsayabilmektir (Göymen, 2020: 5,6). Ancak yine de belediyelere sosyal yardım konusunda aynı sosyal yardım talepleri de gelebilmektedir.

Zira yerel yönetimler, sınırları içerisinde ikamet eden fakir ve muhtaç kişileri kolaylıkla tespit etme imkânına sahip oldukları gibi ihtiyaç sahiplerinin sosyoekonomik durumlarının seyrini takip edebilmektedirler. Böylelikle asgari yaşam çizgisinde olanlara gıda, kömür, kırtasiye malzemesi, ilaç ve tekerlekli sandalye gibi yardımlarda bulunabilmektedirler (Keleş, 2008: 56). Sosyal yardım talebinin ağırlıklı olarak yoksul göçmen kesimden geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kırsal kesimden – köylerinden zorunlu olarak göç eden ailelerin geldikleri yerlerle bağlantılarının kopması dolayısıyla daha da yoksul bir duruma düşmektedirler. Bu noktada belediyelerin işlevsellikleri artmaktadır ve sosyal belediyecilik anlayışına ağırlık vermektedirler. Belediyeler böylece sosyal yardım ve hizmet uygulamalarını geniş bir tabana yayarak yoksullukla mücadelede talep uyumlu faaliyetlerde bulunmaktadır. Gelişen teknoloji ve daha geçişli hâle gelen sermaye, yoksulluğun kırdan kente göç olgusundan farklı bir boyutuyla yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle sosyal belediyecilik de fonksiyonel olarak yoksulluk ve sosyal yardım konusuna eğilmiştir. Küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla, toplumcu sıfatıyla tecrübe kazanan belediyeler sosyal belediyeciliği geliştirmişlerdir. Esasen sosyal belediyecilik anlayışı, küreselleşme etkisiyle kendilerine sağlanan avantajları yoksullar için kullanıp refah sağlamayı hedeflemektedir (Kesgin, 2012: 174). Günümüzde belediyelerin sosyal anlamda gelişen ve sosyal yardım kavramıyla ilintili görevleri Belediye Kanunu’nda düzenlenmiştir:

5393 Sayılı Belediye Kanunu’na göre; belediye, yerel müşterek olmak kaydıyla sosyal yardım ve hizmet, nikâh, meslek ve beceri kazandırma, ekonomi ve ticaretin gelişmesi için gerekli işleri yapar ya da yaptırır. Belediyenin giderleri arasında dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal yardım ve hizmetler de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra belediyeler, ihtiyaç sahiplerine uygunsa sosyal yardım ve hizmet programlarının da bulunduğu bir takım etkinlikler düzenleyebilir ve bu konuda gönüllüleri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından belirlenen yönetmelik esaslarına göre istihdam edebilirler. Belediyelerin sosyal yardım ve hizmetler konusundaki faaliyetlerinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın hazırlamış olduğu yönetmelik çerçevesinde çalışmalarını sürdüren kent konseyi de katılmaktadır (Belediye Kanunu, 2005:md.: 14,60,76,77). Belediyeler sosyal yardımı fonksiyonel olarak yerine getirirken bir takım eleştirilere de maruz kalmaktadırlar.

Kesgin’e göre, Türkiye’de sosyal belediyecilik, kapitalizm karşısında bir alternatif değil, aksine sistem içerisindeki aksaklıkları ve tahribatı gidererek onarılan sistemi sürdürülebilir kılmaktadır. Dolayısıyla klientalist düzlemde yerel yönetimin dağıtmış olduğu refah, sistematik ve hak temelli olmaktan uzaktır. Sosyal belediyecilik toplumdan gelen talep yönlü sosyal ihtiyaçları karşılarken kentteki yerel ve merkezî faaliyet rantlarını bir kısmını yerel halka dağıttığı için sosyal adalet kavramına kısmen de

olsa katkı yapmaktadır. Sistemli, ilkeli, kamusal olmayan ve standart dışı bu sosyal uygulamalar, yine de yoksullar için kentsel alanlarda yaşam desteği sunmaktadır. Göç olgusu, kentte yaşanmakta olan yoksulluğu; artan sosyal katman farklılıkları daha fazla hissedilir kılmıştır. Sosyal belediyeçiliğin bu noktada işlevsellik sağladığı açıktır. Böylelikle, uygulamaları idare eden belediyeler sivil ve enformel kaynakları da harekete geçirme yetisine elde etmişlerdir (Kesgin, 2012: 176).

Sosyal yardımda rol alan diğer bir yapılanma olarak sivil toplum kuruluşlarını ele aldığımızda;

Sivil toplum kuruluşları (STK); devlet ve özel şirketler dışında kalan, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Sendikalar, aktivist gruplar, yardım amaçlı organizasyonlar, meslek odaları, kadın organizasyonları, dernekler, vakıflar, dinî kuruluşlar, platformlar ve kooperatifler gibi grupları kapsamaktadır. Araştırmacıların bazıları STK'ların söz edilen çeşitlilik dolayısıyla tanımlanmasında güçlükler olduğunu düşünmektedir. Bu sebeple, konusu geçen kuruluşların sağlıklı tanımının yapılabilmesi için isimlendirmenin de dikkatlice yapılması gerekmektedir. STK'lar terim anlamı itibarıyla; kâr amacı gütmeyen kuruluş olmalarıyla, kamusal ve özel sektörün dışında bir üçüncü alan olarak karşımıza çıkmalarıyla ve gönüllülük esasına dayalı kuruluşlar olmalarıyla net bir ifade oluşturulabilir. Ancak gönüllülük esası da günümüzde, çalışanların ücretli ve profesyonel bir yöne kaymasıyla farklılaşmıştır (Gürel, 2009: 23,24).

Tanımlama kriterleri derece karmaşık olan STK'lar verilen hizmetler dâhilinde aşağıdaki gruplara ayrılmıştır (Uğur, 2011: 215,216):

Bir yöre, bölgenin (semt, ilçe, kent olabilir) tanıtımını ve kültürel öğelerini yaşatmayı hedefleyen sosyal ve kültürel hizmetler. Belirli bir spor dalının eğitimi ve sporun yapılması için gerekli fiziksel şartların sağlandığı sportif hizmetler. Herhangi hastalıkla mücadele aşamasında bilgilendirme ve propaganda yapan, hastaları gerekli adreslere yönlendiren ve direkt STK tarafından yardımda bulunulan hizmetler. Yetişkin, genç ve çocuklara yönelik farklı eğitim hizmetleri. Hukuksal ve ticarî çeşitli danışmanlık hizmetleri. Gıda ve diğer maddî ihtiyaçların muhtaç kişilere ulaştırıldığı yardım hizmetleridir.

STK'ların sivil toplumda üstlendiği hizmetlere karşın onu sivil toplumun odak noktasına koymayan eleştirenler de bulunmaktadır. Tanımlamalarındaki netleştirme yapılamasa da STK'lar günümüz için sosyal politikanın işlevselliğini sürdürdüğü kamusal olmayan ve piyasaya da dâhil olmayan araçlardır.

Sosyal politikaya ilişkin form ve metotlar belirlenirken, sivil toplum ve onun özel konumu yadsınamaz bir varlıktır. Keza sivil toplumun desteklenmesi, sosyal politikanın unsurlarından bir tanesidir. Uygulanan sosyal politikaların etkisini gözlemlemek ise zaman almaktadır (Şenkal, 2017: 268). Sosyal yardım dağıtıcısı olarak STK'lara baktığımızdaysa;

Türkiye'deki STK'lar yoksullukla mücadele ederken dağınık bir görünüm oluşturmaktadırlar ve çoğu zaman ise etkinlik sahaları karmaşık bir yapıya dönüşmektedir. Bireylerse kolektif bir hareketten ziyade bireysel yardım ve bağış yapma eğilimindedirler. Bu tercih incelendiğinde, altında özel vakıflara yönelik bilgi eksikliğinin yer aldığı görülmektedir (Uğur, 2011: 209). Türkiye'de STK'lar ve hayırsever vatandaşların faaliyetleri devletin gerisinde kalmaktadır, devlet bu işlevi üstlenmiş durumdadır (Yıldırım,2010:15).

STK'lara günümüzde getirilen diğer küresel eleştiriler ise; aktif ve güçlü bir sivil toplum, ekonomi politikası konularında yararlı girdiler verebilmektedir. Özel teşebbüslerin büyümesini kolaylaştırmakta ve ekonomi üzerindeki daralma dönemlerinde devlete destek olabilmektedir. Ancak uygulamada ekonomik büyüme ile sivil toplum arasındaki bağlantı o kadar açık ve net değildir. Verilebilecek bir takım örneklerle bazı STK'lar ekonomik anlamda zararlı da olabilmektedir (Carothers ve Barndt, 2000: 24). Başka bir bağlamda STK'ların işlevleri ise dinsel boyuttadır.

Özdek'e göre, son 20 yılda Üçüncü Dünyada yoksulluk yönetiminin esnek ve ucuz bir sistem kurmak için yol aldığı söylenebilir. Uluslararası düzeyde yardım programları ile finansmanı sağlayan STK'lar, yerel hükûmetlerin işlevlerini üzerinden yavaş yavaş almaktadır. Yoksulların ayakta kalmasını sağlayıp toplumsal riskleri bastırma özelliği gösteren bu yardımlar devletin sosyal güvenlik alanından çekilmesiyle aktif hale gelmişlerdir. Bu programların diğer bir özelliği ise uluslararası sermaye ve yerel emek arasında ilişki kurmasıdır. Bir yandan da bu yardım programları, yoksulların

hoşnutsuzluğunun dinsel kanallara aktarılmasına neden olmuşlardır. Böylelikle son 20 yılda dinsel örgütler ön plana çıkmıştır (Özdek, 2002: 14).

Sosyal yardım kurumlarından vakıfları ele alacak olursak; Zaim'e göre:

Vakıflara atfedilen sosyal yardım fonksiyonları ele alındığında, esas olarak sosyal yardım temelli kurulmalarına rağmen zaman içerisinde değişme uğramıştır. Yoksul kesime yardım sağlamak ve bu konuda mücadele vermek sınırını aşmışlardır. İnsan hayatının güzelleşmesine ve insanın insanca yaşamasını sağlayarak insanlığın yükselmesine katkı sağlamışlardır. Sadece düşük gelirli bireylere hizmet veren bir yapı oluşturmamanın yanı sıra toplum faydasını götmüşlerdir. Vakıf koruyucularının toplumun her kesiminden oluşarak toplumsal dayanışmayı sağlamaları ve böylece sosyal yardım sağlanması, gelmektedir. Ayrıca vakıflar işlevsel olarak, bireyleri toplum içerisinde rencide edici değildirler. Öncelikle, sosyal sigortaların günümüzdeki karşılığının artmıştır. Vakıflarda ise sosyal güvenlik sistemine nazaran yardım alanların rencide olmamasına dikkat edilmektedir. Bağışçılar manevî anlamda huzur duygusunu yaşamaktadırlar. Vakıflarda vuku bulan paylaşma duygusu sanayi toplumlarına ait yabancılaşma olgusunu azaltmaktadır. Servet dağılımına doğrudan ve anında müdahale etmektedirler (Doğan, 2011: 13,14). Türkiye'de yerel yönetimler, STK'lar ya da vakıflar hizmet alanları içerisinde muhtaç durumdaki bireylere yardım ederken sosyal yardım ve sosyal hizmet araçlarını kullanmaktadırlar.

Türkiye'de sosyal dışlanma tehlikesi altında yoksul ya da düşük gelirli dolayısıyla sosyal anlamda korunmaya ihtiyaç duyan vatandaşlara hizmet götürülmesi sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler ile sağlanmaktadır. Sosyal yardımlar, 2006'dan bu yana hayat bulan sosyal güvenlik reformunun 3. ayağına dâhildir. Sosyal yardımlar; katılması zorunlu olmayıp, katılma ve karşılık arasında birebir bir ilişki olmayıp, devlet bütçesi ya da özel vergilerle finanse edilen kamu yardımıdır ve amacı bireylerin insana yakışır yaşamasıdır (Korkusuz ve Uğur, 2013: 95).

2.4.4. Türkiye'de Sosyal Yardım Kurumu Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

Türkiye'deki sosyal yardım kurumları denilince akla; sosyal hizmet merkezleri, Türk Kızılay'ı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, belediyeler (yerel yönetimler), sivil toplum kuruluşları ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki sosyal

yardımlaşma ve dayanışma vakıfları gelmektedir. Bu çalışmada SYD Vakıfları örneklemiyle bir alan araştırması da yapılacağından dolayı kurum ayrıca detaylandırılmıştır.

2.4.4.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Gelişimi

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun hayata geçirilmesiyle fon, Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde bir aktör olarak 1966 yılı ikinci dönemi itibarıyla faaliyete geçmiştir. Fonun kuruluşundaki amaç, geleneksel Türk sosyal güvenlik müesseslerinin işlerliğini arttırarak, etkin ve yaygın hâle gelmelerini sağlamak ve yasal bir zeminde temellendirmek olmuştur. SYDT Fonu'nun icra organı niteliğinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları iller ve ilçeler bünyesinde yapılandırılmıştır (Alper, 2019: 465,470).

Türkiye'de de yaşamlarını idame ettirmek için yoksulluk yardımı alan kişilerin sayısı her geçen yıl daha da artmaktadır. Yoksulluk onu yaşayan kişiyle ilintili bireysel, toplumla ilişkisi açısından sosyolojik olduğu kadar politik bir süreçtir. Dar ve geniş anlamda değerlendirilen yoksulluk, yeterli temel ihtiyaçlardan insanî yaşama standartları kriterlerine kadar uzanmaktadır. Ancak dünyada ülkeler arasında olduğu gibi Türkiye'de de; bölgeler, sınıfsal kesimler ve toplumsal yapılar üzerinde değişen fırsat eşitsizlikleri, gelir dağılımı adaletsizlikleri ve servet farklılıkları yoksulluğun daha hissedilebilir olmasına neden olmaktadır. Ülkemizde geleneksel dayanışma ilişkilerinin, bireyleri koruyacağına olan inanç dolayısıyla uzun süre resmî yollarla yoksullukla mücadele edilmemiştir. Bu işlev ancak Kızılay Derneği ve SHÇEK'in yan görevi olarak algılanırken 1986'da Turgut Özal liderliğindeki ANAP iktidarı döneminde sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları kurulmuştur. Her ne kadar günün şartları itibarıyla popülist bir anlayış egemen olup, bilimsellikten ve kurumsal eşgüdümünden uzak bulunsa da bu kurum; günümüzün Türkiye'sinde yoksullukla mücadelede için önemli bir yapılanmaya dönüşmüştür (Özdek, 2002: 107-112).

Haziran 1986'da yürürlüğe giren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik yasası kapsamında “Fakr ü zaruret içinde ve muhtaç vatandaşlara yardım etmek, gelir ve sosyal adalet dengesini sağlamak, bu konuda önlemler almak ayrıca sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek” amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kurumsallaşmıştır. Bu kurum bünyesinde sosyal sigorta kapsamı dışındaki ve ivedi muhtaç durumdaki bireylere aynî ve nakdî yardım sağlamak üzere Sosyal Yardımlaşma

ve Dayanışmayı Teşvik (SYDT) Fonu hayata geçirilmiştir. Vatandaşlara yapılan geçici yardımlar ile eğitim öğretim imkânının sunulması ve topluma faydalı üretken bireyler hâline getirme amacı kanun kapsamındadır (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986: md.1,2).

SYD Teşvik Fonu, ilk kurulduğunda vatandaşlık koşuluyla temellendirilirken, kısa süre içinde 1989'da Türkiye'ye gelen mülteciler dolayısıyla fonun çerçevesi genişletilmiştir (Özdek, 2002: 113).

SYD Vakıflarının günümüzdeki yapılanması açınsındansa, SYD Vakıfları, SYD Teşvik Fonundaki toplanan parasal değerin ihtiyaç sahibi kişilere ulaşmasını sağlamaktadır (Alper, 2015: 23).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları 08.06.2011 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyetlerini devam ettirmekteydi. 10.07.2018 tarihli ve 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın ana hizmet birimi olarak yeniden yapılandırılmıştır (AÇSHB, 2020).

SYD Vakıfları kamusal temelli ve kamu yönetim sisteminin parçası olmaları dolayısıyla diğer vakıflardan ayrılmaktadırlar ve bu vakıflar, Türkiye'nin her yerinde il ve ilçe kanun uzantısı olarak örgütlenmektedirler (Korkusuz ve Uğur, 2013: 107).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kurulduğu günden, günümüze Türkiye için yoksulluğu önlemede alınan önemli bir tedbir olarak görülmektedir. 3294 sayılı Teşvik Yasası nezdinde kurulan vakıflar, 2004'te Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülerek tüm il ve ilçelerde kurulması zorunlu hâle getirilmiştir (ASAGEM, 2010: 36).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükmünde, kanunun amaçlarına yönelik faaliyet ve çalışmalar yapmak için Türkiye genelinde her il ve ilçede Türk Medeni Kanunu hükümlerince vuku bulmuştur. Hâlihazırda ülke genelinde 1.003 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı vatandaşlara hizmette bulunmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarını gelirler açısından ele alındığında; Sosyal Yardımlaşma ve

Dayanışmayı Teşvik Fonundan oluşturulan meblağdan, işletme/iştirak gelirlerinden ve diğer gelirlerden meydana gelmektedir (AÇSHB, 2020).

2.4.4.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Finansal Kaynakları ve Personel Rejimi

Fonun amacına ulaşması için kullanılan gelir kaynakları şunlardır (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986: md.4):

- a) Cumhurbaşkanı kararıyla kanun ve kararname kapsamında kurulu bulunan ve kurulacak fonlardan %10'a kadar arttırılacak miktardan,
- b) Bütçe dâhilindeki ödeneklerden,
- c) (Mülga: 23.07.1995-4122/15-c md.)
- d) Trafik para cezası hasılatının yarısından,
- e) (Mülga: 09.04.2003-4842/37 md.)
- f) (Değişik: 06.07.1999-4397/7 md.) Radyo ve Televizyon Üst Kurulu reklam gelirleri hasılatından aktarılacak % 15'lik miktardan,
- g) (Mülga: 14.06.1989-3571/16 md.)
- h) Her nevi bağış ve yardımlardan,
- i) Diğer gelirlerden

Teşekkül etmektedir. d ve e bentleri dışında fon için tahsil edilip yatırılan meblağ, en geç takip eden ayın 15'ine kadar T.C. Merkez Bankası'ndaki fon hesabına yatırılmak zorundadır. Kapatılan c,e,g bentlerinden sonra fonun altı bent dâhilinde kaynağı bulunmaktadır.

Türkiye'de SYD Vakıflarında çalışan personeli iki kategoride incelemek söz konusudur. Sosyal yardım ve inceleme görevlisi için; lisans düzeyinde bir fakülteden mezun olma, iletişim becerileri yüksek olma ve merkezî devlet sınavlarında yeterli puanı almış olmanın yanı sıra özel şartlar da aranabilmektedir. Öncelikli olarak iktisadî ve idarî bilimler, siyasal bilgiler, sosyoloji, psikoloji gibi programlara ağırlık verilebilmektedir. Görevliler, mütevellî heyetinin takdiri ile işe alınmaktadırlar. Büro görevlisi ise yine mütevellî heyeti tarafından seçilerek görevlendirilmektedir. Vakıf personeli kadrolu değil sözleşmeli statüde görev yapmaktadır (Kutlu, 2015: 197,198).

2.4.4.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının İşleyişi

SYD Vakıflarının ilgili kanunlarca düzenlenmesi şu şekillere tabidir.

SYD Vakıflarının yapısı, 5737 Sayılı Vakıflar Kanununun 4. maddesinde belirlenmiştir. Bu şekilde vakıfların özel hukuk tüzel kişiliğine sahip oldukları açıkça hükme bağlanmıştır (Vakıflar Kanunu, 2008: md.4).

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının her biri birbirinden bağımsız işyerleri olarak kabul edilmiştir, dolayısıyla bu farklı işyerlerinin farklı karar organları bulunmaktadır, zira bağlı yerler de nitelik açısından işyerine bağlılığı olmalı ve yönetim birliği altında örgütlenmiş bulunması gereklidir. Diğer deyişle, işin niteliği ve yürütülmesi gereği yapılan işlerin aynı yönetim altında örgütlenmiş olması gereklidir. Yönetim birliği altında örgütlenme sağlanamamış ya da farklı ve birbirinden bağımsız yönetim birliği oluşmuşsa artık tek bir işyerinden değil bağımsız olan yönetim birliği sayısınca işyerlerinden bahsedilecektir (4857 Sy. İş Kanunu, 2003: md.:2).

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının karar organı; vakfın yönetim ve temsile yetkili organı olan Mütevelli Heyeti'dir. 3294 sayılı Kanunun 7. maddesinde belirtilen atanmış ve seçilmiş üyelere oluşmaktadır (AÇSHB, 2020).

Mülkî idare amirleri vakfın tabii başkanı olup, illerde belediye başkanı, defterdar, il millî eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il gıda, tarım ve hayvancılık müdürü, aile ve sosyal politikalar il müdürü, il müftüsüdür. İlçelerde belediye başkanı, mal müdürü, ilçe millî eğitim müdürü, sağlık grup başkanı, ilçe gıda, tarım ve hayvancılık müdürü ve ilçe müftüsü vakfın mütevelli heyetini oluşturmaktadır. Ayrıca her faaliyet dönemi için, il dâhilindeki köy ve mahalle muhtarlarının valinin çağrısı üzerine yapacağı toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla kendi aralarından seçecekleri birer muhtar üye ile ilde kurulan il mütevelli heyetine katılmaktadır. Belirtilen amaçlara yönelik faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerinin kendi aralarından seçecekleri iki temsilci ve hayırsever vatandaşlar arasından il genel meclisinin seçeceği iki kişi de bulunmaktadır. İlçe dâhilindeki köy ve mahalle muhtarlarının kaymakamın çağrısı üzerine yapacağı toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile kendi aralarından seçecekleri birer üye dâhil olur. İlçede kurulu ve bu kanunda belirtilen amaçlara yönelik faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerinin kendi aralarından seçecekleri bir temsilci ve

hayırsever vatandaşlar arasından il genel meclisinin seçeceği iki kişi müteveli heyetinde görev alırlar. İl veya ilçede bu Kanunda belirtilen amaçlara yönelik faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşu olmaması halinde, hayırsever vatandaşlar arasından il genel meclisinin seçeceği üçüncü bir kişi daha müteveli heyetinde görev yapar (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986: md.7).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın idari yapılanması içerisinde yer almaktadır. Kurum için üç farklı denetim bulunmaktadır. Bunlar; Vakıflar Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılmaktadır (AÇSHB, 2020). Ancak, vakıf olarak nitelendirilen SYD Vakıflarının Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetimi net bir zemine oturmamış durumdadır. Bunun yanında bir kurumu oluşturmaktan daha önemlisi ise görevlerini hakkaniyetli ve etkin bir şekilde yapıp yapmadığını denetlemektir. Denetim esnasında daha yoğunlukla malî kaynaklar konusunda incelemeler yapılmaktadır. Bu açıdan, SYDT Fonu'nun kaynaklarının yüksek meblağlara denk gelmesi malî denetime ağırlık verilmesinin nedenlerindendir (Alper, 2019: 474, 475).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları personel rejimi ilişkin usul şu şekilde tabidir:

Vakıfların personel istihdamına işlemler işveren sıfatıyla müteveli heyeti tarafından, İş Kanunu hükümleri ve 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 34. maddesi doğrultusunda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu'nun 16.02.2012 tarihli ve 2012/1 Sayılı kararı ile yürürlüğe konulan “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Personelinin Norm Kadro Standartları, Nitelikleri, Özlük Hakları ve Çalışma Şartlarına İlişkin Esaslar”ı ile gerçekleştirilmektedir. İş Kanunu çerçevesinde belirli ve belirsiz süreli iş sözleşmesi ile personel istihdamı her bir vakfın kendi eliyle gerçekleştirilmektedir. Personelin yönetim yetkisi müteveli heyetinde bulunmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın vakıflarda istihdam edilen personel üzerinde bir tasarruf ve yönetim yetkisi bulunmamaktadır (AÇSHB, 2020). Muhtaçlık esasları SYD Vakıfları çalışanları tarafından belirlenemez, yasalarca belirlenmiştir.

Muhtaçlık durumunun yasal şartları, sosyal güvenlik kuruluşlarına dâhil olmakla veya bu kuruluşlar tarafından aylık veya gelir veriliyor olmanın yanı sıra, fon kurulu tarafından

belirlenen ölçütler çerçevesindedir. Hane halkı kişi başına düşen gelirin, on altı yaşından büyüklerde belirli aylık net asgari ücretin 1/3'ünden daha az olan kişilere fakir ve muhtaç durumda tanımı yapılmaktadır. Fon kurulu ile sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarınca belirlenecek kıstas ve süreler içerisinde her türlü afetten zarar gören vatandaşlar ve şehit yakınları, gaziler de bu duruma dâhil edilmektedir (AÇSHB, 2020). Kanun koyucu, muhtaçlık durumunun kapsamını;

a) Sosyal güvenlik kuruluşlarının hangisinden olursa olsun gelir kapsamında olanlar ve sigortalılık açısından zorunlu sigorta kapsamı dâhilinde çalışanlar. Nafaka alanlar ya da şartları nafaka alamaya elverişli olanlar (harçlık ödenenler hâriç), eşine ve kendisine ait tüm gelirlerin toplamı esas alınarak kişi başına ortalama gelir asgari ücretin 1/3'den az ise 65 yaşını dolduran ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından muhtaçlık tespiti yapılan Türk vatandaşları.

b) 65 yaşını doldurmamasına karşın mevzuat dâhilinde yetkili hastanelerden alınan sağlık kurulu raporu ile toplamda minimum %70 engelli olduğu tespit edilmek şartıyla başkasının yardımı olmadan yaşamını idame ettiremeyeceği kanıtlanan, 18 yaşının üzerindeki Türk vatandaşlarının yine sosyal güvenlik ve sosyal sigortalar kapsamı dışında kalanlar. Nafaka ile ilişkisi yoksa hane içindeki kişi başına düşen gelir 16 yaşından büyükler için belirlenen asgari ücretin 1/3'den az ve sağlanması mümkün değilse sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından muhtaçlığına karar verilenler.

c) 65 yaşını doldurmamış olmasıyla birlikte mevzuat çerçevesinde %40 ve %69 arasında engelli olduğu ispat edilmiş, 18 yaşını bitirmiş bunun yanı sıra talep etmesine karşın Türkiye İş Kurumu'nca herhangi bir işe yerleştirilmemiş Türk vatandaşlarının, sosyal güvencik ve sosyal sigortalar ile ilişkisi bulunmayanlar. Nafakadan faydalanmama hâlinde yaşadıkları hanede kişi başı gelirin 16 yaşından büyüklere göre 1/3'ünden az olduğu ispat edilmek şartıyla ve bunun üzerinde bir gelirin sağlanmayacağı belirlendiğinde, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından muhtaçlık durumuna karar verilenler.

ç) Sosyal güvenlik ve sosyal sigortalar kapsamında olmayan, bakıma muhtaç engelli çocuklar dışında, Türk vatandaşı olmak şartıyla, ilgili hastanelerden alınan sağlık kurulu raporu ile tespit edilen asgari %40 engellilik durumu ispatıyla yakının bakımını üstlenen ve hane içi geliri kişi başı asgari ücretin 1/3'ünden düşük miktara tekabül edenler. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından muhtaçlık kararı verilenler.

d) Sosyal güvenlik kapsamında olup yetim aylığı ve geliri elde etmekle birlikte, alınan toplam aylık miktarı engel oranına göre alınacak aylıktan düşük olanlar, şeklinde ifade etmektedir (28539 sy.Yönetmelik, 2013: md.:2).

Muhtaç kişilere yapılacak sosyal yardımlar, belirli denetimler neticesinde kişinin gerçekten muhtaç olup olmadığının değerlendirilmesine göre verilmektedir. Muhtaçlık denetimi, Sosyal Yardımlar Bilgi Sistemi Veri Tabanı sistemi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının diğer birimleri ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıf'larında kurum çalışanları tarafından gerçekleştirilmektedir.

Sosyal hizmetler ve yardımlar kapsamında bulunan kişilerin tespiti, ulusal politika ve stratejilerin oluşturulması ve sosyal yardımların objektif yararlanma ölçütlerine göre belirlenmesi için veriler bu yöntemle elde edilir. Mükerrer sosyal yardımların önlenmesi, bu alanda eşgüdümün sağlanması amacıyla sosyal güvenlik ve diğer ilgili veri tabanları ile bütünleşik yapıda, Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası temel alınarak Sosyal Yardımlar Bilgi Sistemi Veri Tabanı (Veri Tabanı) oluşturulmuştur. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı birimleri ve kamu kurum ve kuruluşları ile 3294 sayılı Kanun hükümlerine göre kurulan vakıflar, yardım yapacakları kişilerin sosyal yardıma hak kazanıp kazanmadığını tespit amacıyla muhtaçlık durumlarını bu veri tabanı üzerinden incelemektedir. Sosyal yardım alıp almadıklarını yardım yapılmadan önce veri tabanından sorgulamakla ve yapılan yardımların türü, miktarı ve ailenin diğer bireyleri de dâhil olmak üzere verildiği kişi ve verilme süresine ilişkin bilgiler izlenmektedir. Vakıflar, yönetmelikle belirlenecek diğer konulara ilişkin bilgileri, yardım yapılmasına onay veren belgelerin oluşturulması ile eş zamanlı olarak veri tabanına işlemekle sorumludur (Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1984: md.:33/ 1, 2).

2.4.4.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Sağladığı Yardımlar

Türkiye'de SYD Vakıfları tarafından sağlanan yardımlar gruplandırıldığında, şu yardımlar bulunmaktadır. Bu yardımlar, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde; aile yardımları, eğitim yardımları, sağlık yardımları, yaşlı ve engelli yardımları, özel amaçlı yardımlar başlığında beş kalemde yardımlar yapılmaktadır. Aile yardımlarını aşağıdaki on başlık altında toplamak mümkündür (AÇSHB: 2020):

i) Aile Yardımları Şunlardır:

a) Gıda Yardımı: Başta dinî bayramlar olmak üzere ihtiyaç sahibi ailelerin gıda ihtiyaçlarının temel olarak karşılanması amacıyla ihtiyaç duyulduğu zaman verilmektedir. Bu yardıma aileden 18 yaş üstü birey başvurabilir. Gıda yardımı alabilmek için hanede kişi başına düşen gelirin asgari ücretin 1/3'ten az olması gerekmektedir. Gıda yardım miktarı mütevellî heyet tarafından belirlenmektedir.

b) Barınma Yardımı: Oturulamayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç ailelere verilmektedir. Bu yardım sayesinde ihtiyaç sahibi ailenin evi onarılmakta onarılmayacak durumdaysa prefabrik ev imkânı sağlanmakta, eşya alınıp ve nakdi yardımda bulunmaktadır. Bu yardımına başvurmak için 18 yaş üstü olmak yeterlidir. Barınma yardımı alabilmek için hanede kişi başı gelirin asgari ücretin 1/3'ten az olması şartı aranmaktadır. Barınma yardımı, ihtiyaç durumuna göre; ev onarımlarında 20bin TL, prefabrik ev yapımlarında 30bin TL, betonarme ev yapımlarında 40bin TL'ye kadar destek verilmektedir.

c) Yakacak Yardımı: İhtiyaç sahiplerine karşılıksız olarak yapılan kömür yardımıdır. Yakacak yardımı başvurusu için 18 yaş üstü olmak yeterlidir. Yakacak yardımından faydalanmak için hane halkına düşen kişi başı gelirin asgari ücretin 1/3'ten az olması gerekir. Yakacak yardımı, 500 kg.'den az olmamak kaydıyla yılda bir defa kış dönemi öncesinde verilmektedir.

d) Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım: Bir sosyal güvencesi bulunmayan fakir ve muhtaç durumda, resmi nikâhlı eşini kaybetmiş kadınlara yapılan yardım türüdür. Eşi vefat etmiş tüm kadınların başvurma hakkı bulunmaktadır. Bu yardım iki ayda bir 325TL olarak PTT aracılığıyla gerçekleştirilir.

e) Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardım: Yakını askerde olan ve sosyal güvencesi olmayan fakir ve muhtaç ailelere yönelik yardım türüdür. Bu yardımdan tüm asker aileleri faydalanabilmektedir. Askerin evli olması hâlinde eşi, bekâr olması hâlinde ailesi yardımı almaktadır. Muhtaç asker ailelerine yapılan yardım iki ayda bir 400TL olmak üzere PTT aracılığıyla yapılmaktadır.

f) Öksüz ve Yetim Yardımı: Annesi ya da babası vefat etmiş 18 yaşının altındaki muhtaç durumdaki çocuklara yönelik yardım türüdür. Bu yardımdan faydalanmak için çocuğun

annesi, babası ya da her ikisinin de vefat etmiş olması gerekmektedir. Yardım kapsamında iki ayda bir 150TL ödeme yapılır.

g) Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı: Babası askerde olan 18 yaşın altındaki çocuklara yönelik yardım türüdür. Bu yardım kapsamında babası askerde olan ve ihtiyaç sahibi olduğu tespit edilen 18 yaş altındaki çocuklara 2 ayda bir 150TL yardım yapılmaktadır.

h) Doğum Yardımı: 15.05.2015 ve sonrasında yapılan doğumlarda geçerli yardım türüdür. Bu yardımdan çocuğun annesi, anne adına babası ya da kanunî temsilcisi yararlanabilir. Doğum yardımı kapsamında birinci çocuğa 300TL, ikinci çocuğa 400TL ve üçüncü çocuğa 600TL yardım verilmektedir. Ödemeler bireysel bazda ve tek seferliktir.

ı) Elektrik Tüketim Desteği: Düzenli olarak sosyal yardım alan ailelerden ihtiyaç sahibi ailelere yönelik yapılan yardım türüdür. Bu yardımdan yararlanmak için herhangi bir kuruma başvurmak gerekmez. Sosyal yardım alan ailelerden hak sahipliği bulunanların elektrik faturasıyla PTT şubelerine gitmeleri yeterlidir. Yardım kapsamında 1 – 2 kişilik hanelerde 75kWh, 3 kişilik ailelerde 100 kWh, 4 kişilik hanelerde 125 kWh, 5 ve kişiden daha fazla ailelerde 150 kWh karşılığı TL ödemesi PTT aracılığıyla gerçekleştirilir (AÇSHB: 2020).

ii) Eğitim Yardımları Şunlardır:

a) Eğitim Materyali Yardımı: İhtiyaç sahibi ailelere yapılan eğitim malzemesi yardımıdır. Eğitim materyali yardımına 18 yaş üstü aile bireyinin başvurması gerekmektedir. İlk ve orta öğretim çağında olan öğrencilere yönelik olan bu yardımdan faydalanabilmek için hanede kişi başı gelirin asgari ücretin 1/3'ten az olması gerekir. Bu yardım, eğitim-öğretim dönemi içinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından sağlanır.

b) Şartlı Eğitim Yardımı: Sosyal güvencesi olmayan fakir ailelerin çocuklarını okula gönderebilmeleri şartıyla yapılan yardım türüdür. Yardıma 18 yaş üstü aile bireyi başvurabilir. Şartlı eğitim yardımı alabilmek için ailenin ilk ya da orta öğretime giden çocuğu olmalıdır. Yardım kapsamında ilköğretim erkek öğrencilere 45TL, kız öğrencilere 50TL, ortaöğretim erkek öğrencilere 55TL, kız öğrencilere 75TL ödeme 9 ay boyunca 2 ayda bir toplu olarak yapılmaktadır.

c) Öğle Yemeği Yardımı: MEB ile anlaşmalı eğitim kurumları kapsamında okulların bulunduğu merkezlere taşınan yoksul öğrencilere verilen bir yardımdır. Bu yardım

kapsamında öğrencinin her iki eğitim dönemi boyunca okuldaki tüm öğle yemeği masrafı karşılanmaktadır.

e) *Ücretsiz Ders Kitabı Yardımı:* İlk ve orta öğrenim öğrencilerinin tümü için verilen yardımdır. Bu yardımdan yararlanmak için öğrencilerin ilk ya da orta öğrenim düzeyinde devlet okulunda okuyor olması yeterlidir.

f) *Öğrenci Taşıma ve Barınma Yardımı:* Taşımalı sistem dışında kalan ilk ve orta öğretim öğrencilerinin ulaşım ve barınma ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yardım türüdür. Devlet okullarında okuyan tüm ilk ve orta öğrenim öğrencilerinin yararlanma hakkı vardır. Bu yardım kapsamında yıllık ödeme MEB içerisinde yapılır. Ödemenin miktarı ihale yoluyla sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından belirlenmektedir.

g) *Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması Yardımı:* Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin okula erişimini sağlamak amacıyla MEB'le işbirliği içerisinde verilen yardım türüdür. Özel eğitime ihtiyaç duyan tüm engelli öğrenciler bu yardımdan faydalanabilir. Yıllık ödeme yapılan bu yardımın miktarı il – ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından belirlenmektedir.

h) *Yurt Yapımı Yardımı:* Kapsamında ortaöğretim öğrencilerine yönelik yurt ihtiyacı bulunan yerlerde 100, 200 ve 300 kapasiteli yurtlar yapılmaktadır. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının başvurusuyla aşamalı olarak ödeme yapılmaktadır (AÇSHB: 2020).

iii) *Sağlık Yardımları ise Şu Başlıklar Altında Toplanır:*

a) *Şartlı sağlık yardımı:* Sosyal güvencesi olmayan muhtaç ailelerin çocuklarını sağlık kontrolüne göndermeleri ve hamilelik döneminde annelerin düzenli kontrole gitme şartıyla verilen yardım türüdür. Bu yardımdan 0 – 5 yaş arası çocuklar ve hamileler yararlanabilmektedir. Şartlı sağlık yardımı kapsamında doğum hastanede yapılırsa tek seferlik 100TL, gebelik döneminde aylık anne için 45TL ve çocuklar için aylık 35TL ödeme yapılmaktadır.

b) *Engelli İhtiyaç Yardımı:* Yoksul ve engelli vatandaşların topluma uyum sağlaması amacıyla verilmektedir. 18 yaş üstü engelli vatandaşlar bu yardımdan faydalanabilmektedirler. Bu yardım, sağlık raporu olan engelli vatandaşlara ihtiyacı oranında yapılmaktadır.

c) *Genel Sağlık Sigortası Yardımı*: Sosyal güvencesi olmayan tüm ailelere yönelik verilmektedir. Hane bireylerinin başvuruda bulunabileceği bu yardım kapsamında hane halkının sağlık prim ödemeleri her ay devlet tarafından SGK'ya yapılmaktadır.

d) *Genel Sağlık Sigortası Katılım Payı Yardım*: Genel sağlık sigortası kapsamındaki ihtiyaç sahibi ailelerin hastane, ilaç, reçete ve optik katılım paylarının geri ödenmesidir. Bu ödeme her yıl ocak, nisan, temmuz ve ekim aylarında yapılmaktadır.

e) *Kronik Hastalara Yönelik Yardım*: Tüberküloz ve SSPE hastalıkları nedeniyle maddi sıkıntı yaşayan kişilere ve yakınlarına verilen bir yardım türüdür. Evrak talep edilmeyen bu yardım için 1.460,61TL verilmektedir.

f) *Çoklu Doğum Yardımı*: Çoklu doğum ile dünyaya gelmiş 0 – 2 yaş çocuk sahibi ailelere verilen yardım türüdür. Bu yardımdan faydalanmak için hanedeki kişi başı ücretin asgari ücretin 1/3'ten az olması gerekir. Çoklu doğum yardımı ödemesi 150 TL olarak yapılır.

g) *Kronik Rahatsızlığı Nedeniyle Cihaz Kullanan Hastalara Yardım*: Evde bakım yardımı alamayan ve hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan hastalara verilmektedir. Bu yardımdan faydalanmak için sağlık raporu gerekmektedir. Kronik hastaların cihaz kullanımına kesintisiz devam edebilmesi için cihazın elektrik tüketim düzeyine göre aylık 200TL'ye kadar yardım yapılmaktadır. Bununla birlikte cihazın bağlanmasından önce bulunan birikmiş elektrik borcu da bir sefere mahsus ödenmektedir.

iv) *Yaşlı Ve Engelli Yardımları Şu Başlıklar Altında Verilmektedir*:

a) *Yaşlılık Aylığı*: Sosyal güvencesi olmayan ve ailede kişi başı gelirin asgari ücretim 1/3'ten az olması durumunda verilen yardım türüdür. Bu yardımdan 65 yaş üstü vatandaşlar yararlanabilirler. Yaşlılık aylığı yardımı aylık 672,81TL olarak verilmektedir.

b) *Engelli Aylığı*: Sosyal güvencesi olmayan ve %40 üstü engeli olan bireylere yönelik hazırlanmıştır. Sağlık raporu ile alınabilen bu rapor kapsamında %40-%69 için 537,09TL ve %70 ve üzeri için 805,62TL aylık yardım yapılmaktadır.

c) *Engelli Yakını Aylığı*: Sosyal güvencesi olmayan ve %40'ın üzerinde engelli ve 18 yaşın altındaki bireylere bakan kişilere verilmektedir. Sağlık raporu ile verilen bu yardım için aylık 537,09TL olarak ödenmektedir.

d) *Silikozis Hastalarına Yapılan Yardımlar*: Silikozis hastalarına yapılan ödemelerdir. Mayıs 2011'e kadar 3 aylık sürede başvurular alınmıştır. Aile bireylerinin başvurabildiği bu yardımda, %15 -%34 iş kaybı: 1.160,50TL, %35-%54 iş kaybı: 1.326,30TL, %55 ve üzeri iş kaybı: 1.477,87TL aylık ödeme yapılmaktadır (AÇSHB: 2020).

v) *Özel Amaçlı Yardımlar Şu Başlıklar Altında Toplanmaktadır*:

a) *Aşevleri*: İşsizlik ve yoksullukla yoğun olarak mücadele edilen dönem ve yerlerde muhtaç kişilere günlük yapılan sıcak yemek desteğidir.

b) *Afet/Acil Durum Yardımları*: İhtiyaç hâlinde yaşanan herhangi bir afet durumunda; afetin ilk bir ayı için verilen yardımdır.

c) *Terör Zararı Yardımları*: İkamet ettiği bölgede terörden etkilenen vatandaşlar ve terör yüzünden göç etmek zorunda kalan vatandaşların yararlandığı bu yardımlar da ihtiyaç hâlinde ödenmektedir.

d) *Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programı*: AB tarafından finanse edilmektedir ve BM Dünya Gıda Programı (WFP) ile Türk Kızılayı ve AÇSHB koordinasyonu ile uygulanan bir yardım programıdır. Suriyeli ve diğer tüm yabancılar faydalanabilmektedir.

e) *Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı*: AB tarafından finanse edilen ve BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Türk Kızılayı, MEB ve AÇSHB koordinasyonu ile uygulanan bir yardım programıdır. Geçici barınma merkezleri dışında yaşayan ve devamsızlık oranı %80'in altında olan yabancı çocukların faydalandığı programda, 1. ile 8. Sınıf öğrencileri için; kız öğrencilere 40TL, erkek öğrencilere 35TL; 9. ile 12. sınıflar arası öğrenciler için; kız öğrencilere 60TL, erkek öğrencilere 50TL ödeme yapılmaktadır (AÇSHB: 2020).

Son dönemlerde Türkiye'de sosyal yardımlar konusunda gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmesi planlanan projeler bulunmaktadır.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı nezdinde kadınların istihdamda daha etkin olmaları ve güçlendirilmeleri amacıyla "Kadınların Kooperatifler Yoluyla Güçlendirilmesi Projesi" hayata geçirilmiştir. 23.277 kişiye ulaşılmış durumdadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı, Türkiye'de kadın kooperatiflerinin yaygınlaştığını

belirtti. Proje kapsamında Ticaret Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı ile 2018’de protokol imzalanmıştı.

Proje kapsamında 3.500 kooperatif kurma/ortağı olma potansiyelli kadına kooperatifçilik eğitimi verilmesi hedefleniyor. 1.500 kooperatif ortağı kadına ise kooperatifçilik ve kadının güçlenmesi eğitimi, bunun yanında 3.000 kooperatif ortağı olan erkeğe de kadının güçlenmesi eğitimi vermeyi planlanmakta olduğu açıklandı. 1.000 kadın içinse danışmanlık havuzunun oluşturulması amaçlanmaktadır (www.ailevecalisma.gov.tr, 2020).

Bütçede Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Takip Edilecek (www.milliyet.com.tr, 2019):

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından bütçe reformu çerçevesinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliğine Duyarlı Bütçelemenin uygulanması planlanıyor.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı buna gösterge olarak, "kadınların iş gücüne katılım oranı" ve "kadınların yükseköğretim okullaşma oranı"nı, Sağlık Bakanlığı ise "anne ölüm oranı"nı anahtar gösterge kabul etti.

MEB Planlıyor: Öğrenciler İçin Ücretsiz Olacak (www.milliyet.com.tr, 2020):

Milli Eğitim Bakanlığı şu anda taşımali eğitimdeki öğrencileri kapsayan ücretsiz okul yemeğini yurt genelinde 18.5 milyon öğrenciye vermeye hazırlanıyor. Ücretsiz okul yemeği programının 2020 - 2021 eğitim ve öğretim döneminde kademeli olarak hayata geçirilmesi planlanıyor.

BÖLÜM 3: SAKARYA İLİ'NDE SYD VAKIFLARI TARAFINDAN YAPILAN SOSYAL YARDIMLARLA İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA

Türkiye'nin 81 ilinde faaliyet gösteren SYD Vakıfları bulunmaktadır. Bu vakıflar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yer almaktaysa da işleyişleri bütünüyle bakanlık nezdinde değildir. Vakıflar Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı ve il ya da ilçelerde oluşturulan mütevelli heyetleri kurumların sorumlu olduğu diğer merciilerdir.

İlter'in de belirttiği üzere Türkiye'de SYD Vakıfları sosyal yardım sağlayan resmî kurumlardır ve SHÇEK, Milli Eğitim Bakanlığı ve Tarım Müdürlükleri gibi diğer resmî kurumlarla koordinasyon hâlinde dirler. Bunun yanı sıra iletişim içinde oldukları belediyeler ve STK'lar da bulunmaktadır. Burada SYD Vakıfları ve STK'lar ayrımı yapılmaktadır. İletişim içinde bulundukları bu kurumlarla koordinasyonlarının artırılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır fakat bir SYD Vakfı STK içinde yer almaz (İlter, 2009:72-73). Kendine özgü bir işleyişi bulunan bu kurumların yapılan araştırmada Sakarya İli'ndeki etkinlikleri tartışılacaktır.

Araştırma, 14 hafta süren alan araştırmasını ve 3 grupta 50 kişiyle yapılan mülakatları esas alarak oluşturulmuştur. Nitel araştırma yöntemi ve olgubilim (fenomonolojik yaklaşım) desenin kullanıldığı bu çalışmada içerik analiziyle mülakat gerçekleştirilen kişilerin ifadeleri kodlanmıştır. SYD Vakıflarında çalışanların kurumun işleyişi ile ilgili ifadelerinden, bu kurumlardan yardım alan vatandaşların memnuniyet durumlarıyla ilgili ifadeleri ve etkinlik ifadelerinden ayrıca ilçeler genelinde SYD Vakıflarından sosyal yardım almayan ancak sosyal yardım konusunda bilgi sahibi vatandaşların sosyal yardımların etkinliği ile ilgili ifadelerinden anlamlı bulgular elde edilmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırma, pozitivist görüşün eleştirisinden doğan kuramlardan kaynaklanmaktadır. Post-pozitivizm de denilen nitel araştırma yöntemleri, eleştirel yaklaşım, post-modernizm, yapısalcılık, feminizm ve Marksizm gibi kuramları da içermektedir. Post-pozitivizm, pozitivist paradigmanın statükocu olduğu ve her şeyin ampirik yolla kavranamayacağı düşüncesinden ortaya çıkmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinde, gerçeklik araştırmacının katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Araştırma kendi ortamında gerçekleştirilirken, her araştırma kendine özgüdür. Sorulardan tümevarım yöntemi

benimsenmektedir. Araştırmada elde edilen bütün ya da sonuç her zaman alt soruların ya da parçaların bir birleşimi olmayabilir. Nitel araştırmanın en önemli özelliği “neden ve niçin” sorularına cevap aramasıdır. Bu nedenle detaycıdır da denilebilir. Araştırmada sözlü açıklama ve belgeler kullanılırken gözlemlere de yer verilebilir (Şimşek, 2012: 88-91).

Olgubilim ya da diğer ismiyle fenomenolojik yaklaşım, farkında olmamıza karşın derinlemesine bilgi sahibi olmadığımız olgulara karşı gerçekleştirdiğimiz yaklaşımdır. Burada esas özü görmek, sezmektir. Odaklanmak özünü oluşturmaktadır (Şimşek, 2012: 97). Fenomenolojik yaklaşımın en başta gelen veri toplama aracı mülakattır. Bu çalışmada mülakatlar birden fazla kişiyle ya da aynı kişiyle teyit amaçlı birden fazla mülakatın yapılması şeklinde gerçekleşmiştir. İçerik analizi yaşantıları ve kişilerin buna yükledikleri anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir.

3.1. Araştırma Problemi

Yoksulluk genel bir tanım ve sınırlamasının güç olduğu (Tokol ve Alper, 2018: 186), bunun yanı sıra sosyal politika açısından temel bir sorun olarak addedilen bir meseledir (Demirbilek, 2005: 248). Yoksullukla mücadele için geliştirilmiş birçok aktif ve pasif ekonomik araç bulunmaktadır, istihdam politikaları aktif bir politikayken, sosyal yardımlar, pasif mücadele tarafında yer almaktadır (Şener, 2010: 7-10). Sosyal yardımlar, yoksullukla mücadele araçları arasında yer alırken, bu yardımların sağlayıcısı birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır (Taşçı, 2008: 131). Resmî kurumların yanı sıra, sosyal yardım sağlayıcıları arasında özel kuruluşları ve sivil toplum örgütlerini de görmek mümkündür. Bu çalışmada, resmî olarak sosyal yardım veren kurumlardan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yer alan SYD Vakıfları Sakarya İli özelinde ele alınmıştır. Sakarya İli’ndeki bu kurumların sağladığı sosyal yardımların etkinliği temel soruyu oluşturmuştur. Temel soruya ulaşmak için yan sorular cevaplanmaya çalışılmıştır.

Soru kurumda çalışan personel ve vatandaşlar tarafından algılanan bir etkinlik sorusudur. Temel soruya ulaşmadan önceki soru aşamaları şu şekilde sıralanabilir:

Sakarya İli'nde SYD Vakıflarında çalışan personel, vakıf bünyesinde yapılan yardımlar hakkında ne düşünmektedir, etkin bulmakta mıdır? Vakıf çalışanlarının çalıştıkları kurumların işleyişle ilgili ifadeleri nelerdir?

Sakarya İli'nde SYD Vakıflarından yardım alan vatandaşlar, bu yardımlar hakkında ne düşünmektedir, etkin bulmakta mıdır? Bu vakıflardan yardım alan vatandaşların vakıf çalışanlarıyla ilgili ifadeleri nelerdir?

Sakarya İli'nde SYD Vakıflarından yardım almayan fakat çevresindekilerin bu kurumlardan taleplerine şahit olan vatandaşlar bu yardımlar hakkında ne düşünmektedir, etkin bulmakta mıdır? Bu vatandaşların SYD vakıflarının yardımlar hakkındaki düşünceleri ortak bir paydada bulunmakta mıdır?

Genel olarak açık uçlu sorularla irdelenmeye çalışılan mülakat süreci sonucunda örneklem dâhilinde yapılan sosyal yardımların etkin ve yeterli olup olmadığı temel sorudur. Buna ek olarak vakıf çalışanlarıyla yardım alan vatandaşların ilişkileri, vakıf personelinin izlenimleri ve görevlerinde karşılaştıkları zorluklar, tüm kategorilerdeki mülakat gerçekleştirilen vakıf çalışanları ve vatandaşların yoksullukla mücadelede sosyal yardımlara yüklediği rol alt soru başlıkları olarak ele alınmıştır.

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Yoksulluk ve muhtaçlık aralarında ilinti bulunan iki kavramdır. Yoksullukla ilgili yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Keza sosyal yardımlar da birçok çalışmaya konu olmuştur. Sosyal yardımların yoksulluğu önlemedeki etkinliği ise tartışılmalıdır. Sakarya İli'nde SYD Vakıflarında görev yapmakta olan personelin, bu kurumlardan yardım alan vatandaşların ve yine bu çevrede ikamet etmelerine karşın kurumlardan yardım almayan fakat sosyal yardımlar konusundan bilgi sahibi vatandaşların konu hakkındaki görüşleri alınmıştır. İçerik analizi yöntemiyle bu vatandaşların tümünün ifadeleri değerlendirilerek bu çalışmaya özgün bir değer katılması hedeflenmiştir. Kurumdan yardım almayan vatandaşların araştırmanın mülakat sürecine dâhil edilmesinin amacı, sosyal yardımların etkinliği konusundaki ifadelerini analiz ederek, konuyla ilgili vurguları pekiştirmek olmuştur. Böylelikle kurumun içinden olmayan ve yardım da almayan bir dış katılımcıyla daha nesnel ve farklı bir bakış açısının yakalanması amaçlanmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Önemi

Sosyal yardımlar ve bunun resmî sağlayıcıları arasında SYD Vakıfları birçok araştırmaya konu edilmiştir. Yapılan araştırmalarda, kurumlarda çalışan personelle görüşmeler gerçekleştirilmiş ya da bazı diğer araştırmalarda süreç sosyal yardım alan vatandaşlar üzerinden yürütülmüştür. Bu araştırmada her ikisi aynı anda ele alınırken bir de kurumla herhangi bir bağlantısı olmayan fakat çevresi itibarıyla kurum faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olan vatandaşların ifadeleri de çerçeveye eklenmiştir. Üçlü sacayağı ile konunun farklı perspektiflerden ele alınması hedeflenmektedir. Bu üç kategoride bulunan görüşmecilerin kategorik olarak farklı etkinlik görüşleri bulunmakta mıdır, bu yanıtlanmak istenen sorular arasındadır ve hatta en önemli sorudur da denilebilir.

3.1.3. Örneklemin Sınırlandırılması

Sakarya İli'nin 16 ilçesi bulunmaktadır. Türkiye genelinde olduğu gibi Sakarya'da da tüm ilçelerde SYD Vakıfları bulunmaktadır. Yapılan araştırmada, tüm ilçelerde kurumda çalışan 1 personel, her kurumdan farklı bir yardımı alan 1 vatandaş, her ilçede farklı sosyoekonomik düzeyde ve farklı meslekte yardım almayan 1 vatandaşla mülakat yapılarak örneklem oluşturulması planlanmıştır.

Zira Merriam'a göre, belli bir amaca yönelik örneklem üzerinde gerçekleştirilen araştırmalarda, örneklemin büyüklüğü eldeki bilgiler ışığında şekillenmektedir. Bilgi arttığı sürece örneklem genişletilip yeni bir bilgi elde edilemeyen noktada örneklem sınırlandırılabilir (Akt. Turan, 2013: 79).

Gidilen ilçelerde bir kurumda yetkili personel, sosyal yardım alan vatandaşla görüşme yapılmasını uygun bulmamıştır. Bir diğer kurumda ise yaşlılık aylığı alan vatandaşların bir çift olmasıyla; yardım alan 16 vatandaş ve her kurumda yetkili 1 personel ve de buna ek olarak ilçelerde yardım almayan 18 vatandaşla örneklem 50 olarak belirlenmiştir.

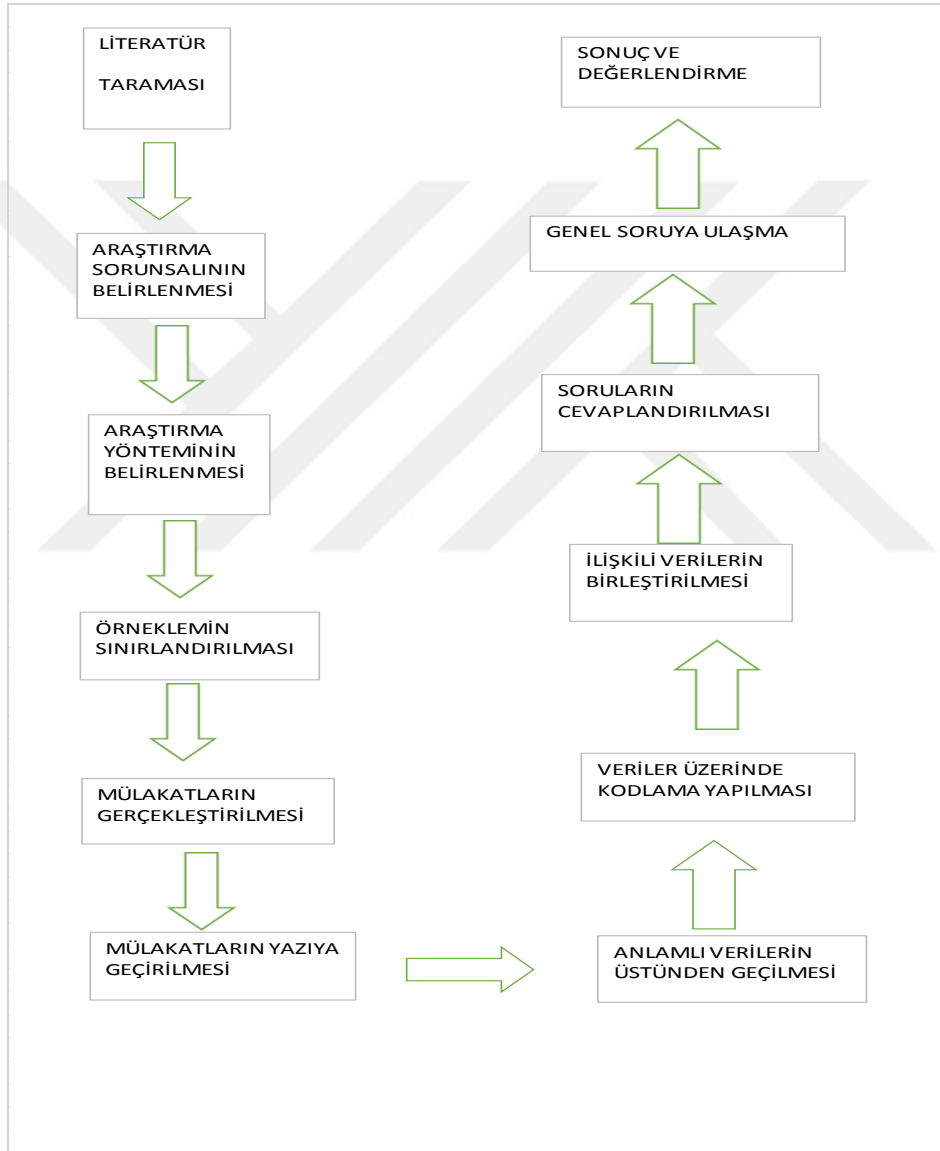
3.1.4. Araştırmanın Kısıtları

Araştırma, örneklemin sınırlandırıldığı Sakarya İli genelindeki tüm ilçeler nezdinde SYD Vakıf personelinden 1'er yetkili, ilçelerde yardım alan 16 vatandaş ve kendisi için yardım almayla birebir ilişkisi bulunmayan 18 vatandaşla gerçekleştirilmiştir. İlçeler bünyesinde yapılan mülakatlar neticesinde her ilçede ortalama olarak bu 3 kategorideki kişilerle her kategori için sınırlama 1 kişi olarak belirlenmiştir. Bunun nedeni her ilçede ortak

sosyokültürel öğeler çerçevesinde mülakat gerçekleştirilen kişilerin benzer ifadeler kullanmalarıdır. Araştırmanın başka illeri örneklem almamasının en önemli kısıtı zaman ikinci olaraksa maddi imkânlardır. Dolayısıyla örneklem Sakarya İli olarak sınırlı tutulmuştur.

3.2. Araştırma

Konusu belirlenen bu araştırmanın sonuca bağlanması için aşağıdaki yol izlenmiştir:

Şekil 1: Araştırma Sürecinde İzlenen Yol

Kaynak: Araştırma içerisinde oluşturulmuştur.

3.2.1. Araştırmanın Yöntemi

İnsanın ve sosyal hayatın temel bir takım dinamikleri bulunmaktadır. Bunları doğa bilimlerinde olduğu gibi sayısal veriler ve ilişkilerle açıklamak her zaman mümkün olmamaktadır. Sosyal bilimlerde “niçin” gibi sorulara verilen önemi ancak nitel araştırma yöntemleri karşılayabilmektedir. Nitel araştırma yöntemi, sosyal bilimler alanındaki olay ve olguları katı bir şekilde ve genellemeler yaparak değil kendine özgü özellikleri içerisinde oluştukları şartlar dâhilinde inceleyen araştırma yöntemidir. (Gürbüz ve Şahin, 2017: 405,406). Sosyal bilimlerin bu özelliklerinden dolayı ve cevaplanmak istenen soruların daha çok nedene inmek isteme temelli olması nedeniyle nitel araştırma süreci tercih edilmiştir. Tercih edilen bu nitel araştırma sürecinde, temel soruyu cevaplamak için yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır.

Bir mülakatın nitel araştırma olarak değerlendirilmesi için; görüşmenin görüşmeciler perspektifinden ele alınması gereklidir farklı deyişle yarı yapılandırılmış olsa dahi açık uçlu sorularla görüşmecilerin düşüncelerini açmaya yönelik olmalıdır (Gürbüz ve Şahin, 2017: 428). Bu araştırmada mülakat yapılan kişilere “...konusundaki görüşünüz nedir?” sorusunun akabinde “Neden, niçin?” soruları da yöneltilmiştir. Bir başka nokta ise;

Merriam’a göre, veri toplamanın bir başka yolu da gözlem yapmaktır, informal görüşme ve diğer konuşmalar da bunun içerisinde değerlendirilebilir. Alan çalışması tüm bu faaliyetleri içermektedir. Eğer yaptığınız gözlemlerde sistematik ve belirli bir soruya yönelik nesnel değerlendirmelerde bulunabiliyorsanız güvenilir sonuçlara ulaşmanız mümkün olacaktır. Gözlem yaparken nelere dikkat edileceği konusunda kuramsal çerçeve ve problem odak noktası olmalıdır. Fiziksel ortam incelenmelidir. Katılımcıların özellikleri belirlenmelidir. Ortamdaki faaliyetler ve etkileşimler detaylandırılmalıdır. Başkalarıyla olan konuşmalar değerlendirilmelidir. Ayrıntılar, fiziksel ipuçları, jestler ve mimikler izlenmelidir. Gözlemci etkisiyle davranışların gerçekçiliği tartışılmalıdır (Akt. Turan, 2013: 113-115).

3.2.2. Araştırma Süreci

Bu çalışmanın mülakat süreci 14 hafta gibi bir zamana yayılmıştır. Literatür taramasıyla beraber yürütülen süreçte önceden oluşturulan sorular çerçevesinde üç ayrı kategoride mülakatlar gerçekleştirilmiştir. SYD Vakıflarına gidilmeden önce (genellikle bir gün

öncesinden) randevu alınarak, kurumda çalışan farklı görevlerdeki yetkililerle mülakat gerçekleştirilmiştir. Randevu alınarak gidilen günde, daha önce yardım almış (vakıfta dosyası bulunan) bir vatandaşla, gün içinde gelmesi şartıyla ikinci kategorideki mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yardım alan vatandaş kategorisindeki bu vatandaşların farklı sosyokültürel öğeler taşımasına ve yine farklı yardımları almasına dikkat edilmiştir. Şayet vatandaş gelmediyse ya da koşullar sağlanamadıysa ikinci kez vakfa gidilerek mülakat yapılmıştır. Üçüncü kategorideki, yardım almayan vatandaş mülakatları da her ilçede farklı mesleklerde ve sosyoekonomik değerlere sahip kişilerle iş yeri ziyareti şeklinde randevusuz olarak gerçekleştirilmiştir. Ev hanımı, emekli ve işsiz olan vatandaşlarla mülakatlar, sokakta doğal süreç izlenilerek yapılmıştır. Üçüncü kategorideki vatandaşlarla mülakat gerçekleştirilmeden önce, sosyal yardımlar hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları ve çevrelerinde bu yardımları alan tanıdıkları olup olmadığı sorulmasının akabinde mülakatlar yapılmıştır. Her ilçe için, her üç kategorideki mülakatları gerçekleştirmek üzere bir mesai günü ya da yakın ilçelerde yarım gün birinde yarım gün diğerinde olmak üzere duruma göre günlük 4 ila 8 saat süre harcanmıştır. Bazı durumlarda ise ilçe ikinci kez ziyaret edilmek durumunda kalınmıştır. Bu noktada üç ayrı kategoride mülakat yapılan kişiler için farklı mülakat soruları sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış mülakatlarda açık uçlu sorular da bulunmaktadır. Keza demografik özellikler, eğitim durumu ve meslekî tecrübe süresi açık uçlu olmayan sorulardır. Birinci kategoride SYD Vakıf çalışanlarına 16, ikinci kategoride SYD Vakıflarından yardım alan vatandaşlara 19, konuyla ilgili görüş bildiren vatandaşlara ise 14er soru yöneltilmiştir. Literatür taramasıyla harmanlanan bir mülakat süreci izlenmiştir.

3.2.3. Araştırma Bulguları

Nitel araştırmalarda veri analizi “betimleme, sınıflandırma ve ilişkilendirme” olarak üç temel aşamadan meydana gelmektedir. Betimleme olay ya da olguların özelliklerinin göz önüne çıkarılması adına önemlidir. Daha sonra sınıflandırma çalışması için kategorik kodlamalar yapılmalıdır. Son aşamada ise ilgili kodlamalar arasında ilişkiler kurularak analiz gerçekleştirilmelidir (Gürbüz ve Şahin, 2017: 432). Yapılan araştırmada belirtilen şekilde izlenen süreci şu şekilde özetlemek mümkün olacaktır.

Literatür taramasına paralel yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar üç kategoride ilçe bazında gerçekleştirilmiştir. Konu dışındaki sohbetler çıkarıldığında araştırma

konusu dâhilindeki görüşme tümceleri yazıya geçirilmiştir. Yazıya geçirilen cümleler bu bölümde sınıflandırılarak vurgulanan özellikler kodlanmıştır. Bunun akabinde mülakat gerçekleştirilen kişilerin ortak vurguları ilişkilendirilerek bulgular elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada elde edilen bilgilerin arasında yapılan mülakatlar dışında Sakarya İli'nde SYD Vakıflarının son 4 yılda yapmış oldukları yardımlar, sosyal yardım yapılan kişi sayısına ve TL cinsinden sosyal yardım miktarına göre bulunmaktadır.

3.2.3.1. Sakarya İli İlçeler Geneli SYD Vakıfları Sosyal Yardımları

Tablo 27: Sakarya İl Genelinde ve Tüm İlçelerde SYD Vakıfları Tarafından Yapılan Sosyal Yardımların Kişi ve Miktar Olarak Sayısal Verileri (2016 – 2019)

SAKARYA İLİ İLÇELERİ	2016		2017		2018		2019	
	KİŞİ	MİKTAR(₺)	KİŞİ	MİKTAR(₺)	KİŞİ	MİKTAR(₺)	KİŞİ	MİKTAR(₺)
ADAPAZARI	18.603	2.543.853,43	14.023	2.917.761,39	13.834	3.102.807,78	12.125	3.102.199,52
AKYAZI	8.061	1.318.013,26	15.261	2.731.520,19	10.372	2.148.032,16	8.125	1.860.729,97
ARİFİYE	19.76	583.223,94	2.062	530.858,00	2.039	509.607,49	2.180	615.576,19
ERENLER	4.160	673.211,84	5.417	1.008.546,20	4.900	930.402,77	4.668	933.940,00
FERİZLİ	1.981	391.657,87	2.464	625.501,85	2.564	594.551,86	2.333	500.833,86
GEYVE	4.065	635.514,28	4.431	776.834,67	4.161	714.389,98	4.918	959.128,10
HENDEK	6.999	961.270,57	6.381	1.344.092,91	6.232	1.290.060,24	6.663	1.366.776,75
KARAPÜRÇEK	2.848	395.131,34	2.589	580.539,03	1.286	586.340,36	3.446	685.997,59
KARASU	4.828	773.921,57	7.504	968.539,62	9.818	1.066.553,31	5.299	864.033,22
KAYNARCA	2.150	503.190,00	1.751	386.598,40	2.117	527.040,36	1.775	439.002,36
KOCAALİ	2.593	514.104,62	3.156	645.132,11	4.781	516.133,52	3.682	524.506,93
PAMUKOVA	5855	471.003,23	6.550	770.333,23	5.942	523.431,81	1.286	587.645,10
SAKARYA MERKEZ	3.137	1.327.767,84	2.014	1.370.167,20	1.135	834.977,97	2.213	759.172,23
SAPANCA	3.006	356.784,00	4.583	314.348,00	4.839	534.888,50	4.805	547.016,00
SERDİVAN	4.718	741.070,00	5.553	1.100.829,71	5.389	1.081.219,56	5.450	1.200.058,00
SÖĞÜTLÜ	2.172	400.811,58	3.466	573.864,77	2.551	589.890,93	3.166	751.558,69
TARAKLI	1.697	253.379,93	2.799	503.562,24	2.949	471.392,50	2.773	572.347,99
TOPLAM	78.849	12.843.909,3	90.004	17.149.029,52	84.909	16.021.721,10	74.907	16.270.522,5

Kaynak: Araştırma sürecinde elde edilmiştir.

Tabloda 2016 – 2019 arasında Sakarya İli’nde ve il genelindeki tüm ilçelerde SYD Vakıfları tarafından yapılan sosyal yardımların TL olarak karşılığı ve kaç kişiye verildiği gösterilmiştir. Tablodaki yıllarda en çok sosyal yardımın dağıtıldığı 3 ilçe sırasıyla Adapazarı, Akyazı ve Hendek’tir. 2019 itibarıyla bakıldığında en çok sosyal yardım alan kişi de bu ilçelerde bulunmaktadır. Yine 2019 itibarıyla TL olarak en az sosyal yardım dağıtan ilçeler Kaynarca, Ferizli ve Kocaali’dir. Sosyal yardımdan faydalanan kişiler açısından en az yardım verilen ilçeler Pamukova, Karasu ve Arifiye’dir.

3.2.3.2. Mülakatlara İlişkin Demografik Bulgular

Aşağıda sırasıyla her üç kategoride mülakat gerçekleştirilen 50 kişinin; vakıf çalışanları, sosyal yardım alan vatandaşlar ve sosyal yardımlar konusunda ifade belirten vatandaşlar; demografik özellikleri tablo hâline getirilmiştir. Tablolarda yer alan özellikler sırasıyla cinsiyet ve yaş, eğitim durumu ile meslekî tecrübedir. Vakıflardan yardım alan vatandaşlarla ilgili meslekî tecrübe bilgileri tablo haline getirilememiştir. Çünkü mülakat gerçekleştirilen bu vatandaşlar çalışmamaktadırlar.

Tablo 28: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Çalışanlarının Cinsiyet ve Yaş Durumları

TOPLAM 16	CİNSİYET		YAŞ		
	KADIN	ERKEK	20 - 29	30 - 39	40 - 49
f	9	7	1	9	6
%	56,25	43,75	6,25	56,25	37,5

Yukarıdaki tabloda Sakarya İli’nde SYD Vakıflarında çalışan kişilerden mülakat gerçekleştirilenlerin cinsiyet ve yaş dağılımları gösterilmiştir. Gidilen vakıflarda 9 kadın ve 7 erkek personelle mülakat yapılmıştır. Mülakat gerçekleştirilen bu çalışanların yaş dağılımına bakıldığında 50 yaş ve üzeri bir çalışanla mülakat yapılmamıştır. Vakıf çalışanlarının demografik olarak genç yaşta olması sadece mülakat yapılan personel açısından değil mülakat yapılmayan personel açısından da dikkat çekmiştir. Personelin işe başlama yaşları, aşağıdaki tablolardan meslekî tecrübe süresi göz önünde bulundurulduğunda 20 ila 25 arasına denk gelmektedir. Her ne kadar vakıf çalışanları sözleşmeli statüde çalışıyor olsa da yine yaş ve meslekte geçen süre dikkate alındığında uzun süreli istihdam edildikleri sonucuna ulaşılabilmektedir. Yapılan mülakatlar esnasında, uzun süreli çalışan birçok personel “işin içinde pişme” tabirini kullanmışlardır. Bunun yaş ve tecrübe olarak vatandaşa verilen hizmet kalitesi ve vatandaşla empati kurabilme gibi birçok yönetsel yetenek üzerinde olumlu etki oluşturduğunu söylemek

mümkündür. Zira bu kurumlarda görev yapan personelin bazıları, çalışanların yönetsel eğitim ve bir takım rehberlik hizmetlerinden faydalanmasının gerekliliğini de vurgulamışlardır.

Tablo 29: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından Yardım Alan Vatandaşların Cinsiyet ve Yaş Durumları

TOPLAM 16	CİNSİYET		YAŞ						
	KADIN	ERKEK	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89
f	11	5	3	4	2	2	3	1	1
%	68,75	31,25	18,75	25	12,5	12,5	18,75	6,25	6,25

Sakarya İli genelindeki tüm ilçelerde SYD Vakıflarında her vakıfta sosyal yardım alan 1 vatandaşı (istisna olarak bir vakıfta 2, bir vakıfta ise mülakat yapılamamıştır) gerçekleştirilen mülakatlarda görüşülen vatandaşların %68,75'i kadın %31,25'i erkektir. Mülakat gerçekleştirilen vatandaşlar mülakatın yapıldığı günde gelen ilk vatandaşlardır. Mülakat yapılmadan önce gelen vatandaşların ilk kez başvuru için gelmemelerine bunun aksine daha önceden yardım alan vatandaşlar olup sosyal yardım prosedürünün işleyişi hakkında bilgi sahibi olmalarına dikkat edilmiştir. Yardım alan vatandaşlarla ilgili dikkat edilen diğer hususlarsa, farklı yaş gruplarından ve mümkün olduğunca farklı sosyal yardımları alan kişiler olmalarıdır. Yukarıdaki tabloda görüşülen vatandaşların yaş aralıkları ve yüzdelik dilimleri verilmiştir.

Tablo 30: Sosyal Yardımlar Konusunda İfade Belirten Vatandaşların Cinsiyet ve Yaş Durumları

TOPLAM 18	CİNSİYET		YAŞ				
	KADIN	ERKEK	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 69
f	7	11	1	4	5	6	2
%	38,88	66,11	5,55	22,22	27,77	33,33	11,11

Sakarya ili genelindeki tüm ilçelerde SYD Vakıfları çalışanları ve bu vakıflardan yardım alan vatandaşlar dışında, vakıflardan kendileri için yardım almayan fakat çevrelerinde yardım alan kişilerin bulunması nedeniyle konu hakkında bilgi sahibi vatandaşlarla da mülakat gerçekleştirilmiştir. Yukarıda her ilçede en az 1 kişi olmak üzere 16 ilçede 18 vatandaşı yapılan mülakatlar neticesinde bu kişilerin cinsiyet ve yaşla ilgili demografik bilgilerinin dağılımı gösterilmektedir. Mülakat gerçekleştirilen 18 vatandaşın 7'si kadın, 11'i erkektir. Yaş dağılımlarına gelindiğinde, 20 – 70 yaş arasında bulunan farklı yaş gruplarıyla mülakat yapılmaya çalışılmıştır.

Tablo 31: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Çalışanlarının Eğitim Durumları

TOPLAM 16	EĞİTİM DURUMU				
	ORTA ÖĞRETİM	ÖN LİSANS	LİSANS	YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ	YÜKSEK LİSANS
f	2	2	3	2	7
%	12,5	12,5	18,75	12,5	43,75

Tabloya genel hatlarıyla bakıldığında mülakatların gerçekleştirildiği vakıf çalışanlarının eğitim düzeyleri ortaöğretim ve yukarısidir. Ortaöğretim ve ön lisans derecesinde personel sayısı mülakat gerçekleştirilen toplam personelin 1/4'i kadardır. Ancak mülakatlar esnasında mülakat yapılan çalışanların birçoğu farklı akademik ya da kariyer geliştirme eğitimleri almak istediklerini, yoğun iş temposu nedeniyle buna vakit ayıramadıklarını dile getirmiştir. Vakıf personelinin iş yaşamında karşılaştıkları zorlukları ifade ettikleri tablo gösterildiği gibi motivasyon eğitimlerine katılmaları iş verimliliği açısından faydalı olacağı eklenebilir.

Tablo 32: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından Yardım Alan Vatandaşların Eğitim Durumları

TOPLAM 16	EĞİTİM DURUMU				
	OKURYAZAR DEĞİL	OKURYAZAR	İLKOKUL	İLKÖĞR.	ORTAÖĞR.
f	4	1	6	3	2
%	25	6,25	37,5	37,75	12,5

Mülakatların gerçekleştirildiği günlerde gelen ve yardım alan vatandaşların eğitim durumları ele alındığında en yükseği %12,5'lik bir dilimle ortaöğrenimini tamamlayanlardan oluşmaktadır. Diğer seviyelerse bunun altında bir öğretim düzeyini göstermektedir.

Tablo 33: Sosyal Yardımlar Konusunda İfade Belirten Vatandaşların Eğitim Durumları

TOPLAM 18	EĞİTİM DURUMU					
	İLKOKUL	İLKÖĞR.	ORTAÖĞR.	ÖNLİSANS	LİSANS	YÜKSEK LİSANS
f	5	1	3	3	4	2
%	27,77	5,55	16,66	16,66	22,22	11,11

Sakarya İli'nde tüm ilçelerdeki SYD Vakıflarında gerçekleştirilen mülakatlar sırasında sosyal yardımlar konusundaki düşünceleri alınan vatandaşların eğitim durumlarını gösteren bilgiler yukarıda tablo hâline getirilmiştir. Bu vakıflardan kendileri için herhangi bir yardım almayan vatandaşların farklı öğrenim düzeylerine sahip olmalarına dikkat

edilmiştir. Öğrenim düzeyleri farklı olan bu vatandaşların sosyal yardımlarla ilgili ifadelerinde bir takım farklılıklar da dikkat çekmiştir. Öğrenim düzeyi lisans olanlar daha hakkaniyetli sosyal yardım dağıtımı ve koordinasyon sorunlarının giderilmesinin altını çizmişlerdir. Yüksek lisans mezunu vatandaşlar ise siyaset ve sosyal yardım ilişkisi üzerine ifadelerde bulunmuşlardır.

Tablo 34: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Çalışanlarının Meslekî Tecrübe Durumları

TOPLAM 16	MESLEKİ TECRÜBE				
	1-5	6-10	11-15	16-20	21-
f	0	5	7	3	1
%	-	31,25	43,75	18,75	6,25

Yukarıdaki tabloda meslekî tecrübe süreleri verilen ve Sakarya İli tüm ilçeler genelinde SYD Vakıflarında 16 personelle gerçekleştirilen mülakatlarda, mülakat yapılan çalışanlar meslekte geçen süreleri arttıkça işe daha kolay odaklandıkları belirtmişlerdir. Buna ek olarak, eve işle ilgili stres taşıma sorununun meslekte geçen süreyle ters orantılı olarak azaldığını ifade etmişlerdir. Meslekî tecrübe arttıkça daha fazla iş odaklı çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Eğitim ve meslekî tecrübe bir araya geldiğinde, salt eğitime göre çok daha fazla fayda sağlamaktadır. Bu iş başında eğitimde çok daha açık bir şekilde görülmektedir. Çoğu iş, okulda edinilmeyen kendine özgü iş başı meslekî eğitimi gerektirmektedir (Thurow, 1969: 67-69).

Tablo 35: Sosyal Yardımlar Konusunda İfade Belirten Vatandaşların Meslekî Tecrübe Durumları

TOPLAM 18	MESLEKİ TECRÜBE								Emekli, İşsiz, Düzensiz Çalışan
	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-	
f	1	2	2	2	2	2	2	2	3
%	5,55	11,11	11,11	11,11	11,11	11,11	11,11	11,11	16,66

Yukarıdaki tabloda mülakat için gidilen ilçelerde vakıflardan sosyal yardım almayan konu hakkında düşüncelerini ifade eden vatandaşların meslekî tecrübeleri yıl olarak gösterilmiştir. 1 – 36 yıl üstü çalışma yaşamı olan ve çalışmayla birebir ilişkili olmayan vatandaşların frekans dağılımları dengelidir. Bu kategoride mülakat yapılan vatandaşlar ifadelerinde sosyal yardımlar konusunda çeşitli sorunlara dikkat çekmişlerdir. Eğitim

düzeyine göre farklı sorunlara (sosyal yardımların siyasî olduğu düşüncesi ya da koordinasyon sorunu gibi) değinilirken, tecrübe süresine göre böyle bir farklılaşma görülmemiştir.

3.2.3.3. Yapılandırılmamış Mülakat Bulguları

Mülakat sorularının çözümlenmesi esnasında Merriam’a göre başlıca şu öneriler göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmayı daraltmak, analizin çalışma türüne yönelik olmasını sağlamak, soruların analitik olmasını sağlamak, önceki gözlemlerden faydalanmak, süreç içerisinde ilerledikçe daha izleyici yorumlar yapabilmek, öğrenilenleri kısa notlara dönüştürmek, katılımcılar üzerinde konuyla ilgili denemeler yapmak, sahadayken alan yazın taraması da yapmak, kavramlarla ilgili projeksiyon çizmek, görsel yöntemler de kullanmak (Akt. Turan, 2013: 163,164). Süreç içerisinde bu yöntem(ler) izlenerek araştırma verileri daraltılmaya ve anlamlı bulgular elde edilemeye çalışılmıştır. Burada, önceki kısımdaki net cevaplara nazaran kişisel görüşleri ifade eden cümleler bulunmaktadır.

SYD Vakıfları personeli, hizmet sektöründe insan ilişkilerinin güçlü olması gereken bir alanda çalışmaktadır. Bu, mülakat için gidilen her vakıfta ayrılan süre içerisinde, sosyal yardım faydalanıcısı ya da ilk defa talep eden vatandaşlarla personelin iletişimi sırasında da gözlenmiştir. Muhtaçlık sınırları içinde yaşayan vatandaşların hassasiyetleri karşısında empati kurulması ve onlara duydukları hassasiyet çerçevesinde yaklaşılması gereklidir. Bu durum gözlemler arasında olduğu kadar vakıf çalışanları tarafından da dile getirilmiştir. Bu kurumlarda çalışanların yetenekler açısından, insan ilişkileri yönü gelişmiş kişiler olmasına dikkat edilmelidir. Bu özellikle personel seçimi ve iş başı eğitimlerinde dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Çalışılan kurum için “değer” ve “fark” kavramlarını hayat geçirenler o kurumda çalışanlar olacaktır. Bu nedenledir ki, çalışanların yeteneklerinin ortaya çıkarılması kurumsal başarının gereklerindendir. Dolayısıyla çalışanların yeteneklerinin tanımlanması ve geliştirilmesi esas alınmalıdır (Doğan ve Demiral, 2008: 162).

Tema 1: SYD Vakıf Personeli Başarı Durumu ve Stres Oluşturan Olaylara İlişkin İfadeleri

SYD Vakıf personelinden mülakat gerçekleştirilenlerin kendi başarılarını yorumlamaları ve iş yaşamında stres oluşturan olaylar konusundaki ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 36: SYD Vakıfları Çalışanlarının Başarı Konusundaki İfadelerinin Gösterilmesi

Çalışanların kendilerini başarılı bulma ile ilgili ifadeleri	h	%
Yeterli ve başarılı	8	50
Desteklenmeli ve geliştirilmeli	8	50

SYD Vakıf çalışanlarının kendi başarı durumlarıyla ilgili ifadeleri yukarıdaki tabloda verilmiştir. Kendini yeteri derece yetkin ve başarılı bulanlarla geliştirilmesi gereken yönleri olduğunu ifade eden çalışanların sayısı örneklem dâhilinde birbirine eşittir.

Mülakat gerçekleştirilen vakıf çalışanlarından çalışmalarını ve kendilerini başarılı bulan 8 kişi (%50), sıklıkla; yoksullukla mücadelede önemli yer tuttuklarına (2 kişi), ilçedeki faaliyetlerinin yeterli olduğuna (3 kişi), sorunlarla başa çıktıklarına (1 kişi) ve iş tatmini yaşadıklarına (2 kişi) değinmişlerdir.

Gelişime açık olması gerektiğini vurgulayan çalışanlarsa, sıklıkla; istişare ile görevlerinde başarılı olduklarına (2 kişi), iyi hizmet vermek için çaba sarf ettiklerine (4 kişi), sorunlarla mücadele ettiklerine (2 kişi) vurgu yapmıştır.

Bu konuda çalışanların kariyer gelişiminden öteye vakıf hizmetlerinin ve sosyal yardımların etkinliğinin artırılmasını vurgulayan çalışanlar, sosyal yardımların yoksullukla mücadelede kalıcı çözümler yerine geçici ve destekleyici bir konumda olduğunu belirtmişlerdir. Bu başlıkta M:33'ün sözleri dikkat çekicidir.

“Eğer yoksullukla mücadele bitmediyse kendimi başarılı bulmuyorum.”

SYD Vakıflarında mülakat yapılan çalışanların görevleri ya da incelemeleri sırasında etkilendikleri, onların stres altında kalmalarına neden olaylarla ilgili ifadelerini altı kategoride incelemek mümkün olacaktır, bu kategoriler ve oranları şu şekilde sıralanabilir.

Yardım talebiyle gelen vatandaşın mağduriyet hâlinde etkilenme durumu 3/16, tüm taleplere eşit işlem yapma davranışı gösterme 3/16, çocuklar ve çocuklu aileler üzerine yoğunlaşma 3/16, her türlü sağlık probleminden etkilenme 3/16, geçim sıkıntısından etkilenme 3/16 ve yangın gibi doğal afetlerden etkilenme 1/16'dır.

Tema 2: SYD Vakıfları Çalışanlarının Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin İfadeleri

SYD Vakıfları çalışanlarının çalışma yaşamlarıyla ilgili dile getirdikleri zorluklar kodlanarak kategorize edilmiştir. Yapılan gruplandırma işlemi sonrasında mülakat gerçekleştirilen 16 vakıf personelinden 3 tanesi çalışma yaşamından etkilendiklerini ve bu ruh hâlini evlerine taşıdıklarını belirtmiştir. Vatandaşlarla ilgili problemleri dile getiren personel 9/16 oranında yoğunlukta olmakla birlikte burada güvenlik, suçlanma, yalan beyana tâbi olma konularına değinilmiştir. Çalışma düzeniyle ilgili zorluklarsa 4/16 oranında yer almaktadır.

SYD Vakıfları çalışanlarının karşılaştıkları bu zorlukların ortadan kaldırılması daha etkin hizmet ve sosyal yardım talebinde bulunan vatandaşlara hızlı ulaşma, empati yeteneklerinin gelişimi, kendileri açınsındansa daha güvenli çalışma ortamı sağlayacaktır. Bu noktada diğer kurumlarla koordinasyonun, güvenliğin artırılmasında ve âdil dağıtımda etkili olacağı söylenebilir. Vakıf çalışanlarının alacağı iş eğitimleri ve rehberlik hizmetlerinin önemi bir kez daha vurgulanmaktadır.

Tema 3: Sosyal Yardım Alan Vatandaşların Aldıkları Yardım Türleri ve SYD Vakfı Personeliyle İletişim Durumları

Sakarya İli genelindeki tüm ilçelerdeki SYD Vakıflarından yardım alan vatandaşlardan mülakat gerçekleştirilenlerin hangi yardım türünden faydalandığı aşağıda tablo hâline getirilmiştir. SYD Vakıf personelinin iletişimini nasıl buldukları da değerlendirmeye dâhil edilmiştir.

Tablo 37: Araştırmada Sosyal Yardım Alan Vatandaşların Aldıkları Yardım Türleri

MÜLAKAT NO	SOSYAL YARDIM TÜRÜ
M:3	ELEKTRİK TÜKETİM DES., ŞARTLI EĞİTİM, GIDA, KÖMÜR, NAKİT YARDIMI
M:5-6	YAŞLILIK AYLIĞI
M:8	KÖMÜR VE ŞARTLI NAKİT YARDIMI
M:10	ŞARTLI SAĞLIK VE NAKİT YARDIMI
M:13	ŞARTLI NAKİT YARDIMI
M:16	DÜZENSİZ OLARAK YARDIMLARDAN FAYDALANIYOR
M:17	ŞARTLI EĞİTİM VE YABANCILARA YÖNELİK DÜZENLİ YARDIMLAR
M:23	GIDA VE YAKACAK YARDIMI, DUL AYLIĞI
M:30	GIDA YARDIMI İÇİN BAŞVURDU, İNCELEMeye GİDİLMEDİ
M:34	KÖMÜR, NAKİT, YAŞLILIK AYLIĞI, ELEKTRİK TÜK. DES. VE ŞARTLI EĞİTİM
M:38	ŞARTLI EĞİTİM VE SAĞLIK YARDIMLARI
M:41	GIDA, ŞARTLI EĞİTİM VE ELEKTRİK TÜKETİM DESTEĞİ
M:44	AFETZEDE YARDIMI
M:47	ŞARTLI EĞİTİM VE SAĞLIK YARDIMLARI
M:49	YAŞLILIK AYLIĞI

Yukarıdaki tabloda mülakat gerçekleştirilen 16 vatandaşın aldıkları sosyal yardım türleri gösterilmiştir. SYD Vakıflarından farklı yardımları almasına dikkat edilen vatandaşların, vakıf personelinin inceleme ve iletişimleri konusundaki memnuniyet durumları ifadelerine de yer verilmiştir. SYD vakıflarına gelen vatandaşlarla yapılan mülakatlarda vakıf çalışanlarından memnuniyetlerini vurgulayan sözleri kodlanmıştır.

Vatandaşlar %87,5 gibi bir oranla memnun olduklarını belirten ifadeler kullanmışlardır. Gidilen 16 vakfın 14'ünde gelen vatandaşlarla yapılan mülakatlarla vakıf çalışanlarına karşı memnuniyet dile getirilmiştir. Sadece bir vakıfta istisnâ olarak memnuniyetsizlik dile getirilmiş, bir diğer vakıfta ise vakıf yetkilisi vatandaşla görüşme yapılmasını uygun bulmamıştır.

Vatandaşlar ve vakıf çalışanları arasındaki iletişimin iş yükü ya da çalışma zorlukları gibi aksaklıklara rağmen iyi olduğu gözlemler arasındadır.

Tema 4: SYD Vakıflarından Yardım Alan Vatandaşların Başka Kişi ya da Kurumalardan Sosyal Yardım Alma Durumları

SYD Vakıflarından yardım alan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamalarına göre başka bir yerden yardım alma durumları mülakatların gerçekleştirildiği on altı vatandaş özelinde ele alındığında dağılım şu şekildedir.

Mülakat gerçekleştirilen vatandaşlardan 11 tanesi başka herhangi bir yerden yardım talebinde bulunmadıklarını ya da almadıkları belirtmiştir. Bunun oranı %68,75'e denk gelmektedir. Bunun ardından 3 vatandaş eş, dost ya da başka kurumlardan yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Ek iş yaptığını söyleyen ve borç alarak geçindiğini belirten 1'er vatandaş bulunmaktadır.

SYD Vakıfları dışında başka kurum ya da kişilerden yardım aldıklarını belirten vatandaşların aile reislerinin hane içinde olmama ya da sosyal yardımları düzensiz olarak almayla ilişkileri bulunmaktadır. Borçla geçindiğini belirten vatandaşa SYD Vakıf personelinden memnun olmayan inceleme için gelinmediğini ifade eden vatandaşdır. Ek iş yaptığını belirten vatandaşa SYD Vakıflarının yaşlı vatandaşlara yönelik temizlik projesinde vakıf tarafında çalıştırılmıştır. Ayrıca yaz aylarında yevmiyeli işlere gitmektedir.

Tema 5: SYD Vakıflarından Yardım Alan Vatandaşların Muhtaçlık Sebeplerini İfade Etmeleri

Mülakat için gidilen ilçe SYD Vakıflarında sosyal yardım alan vatandaşlardan mülakat gerçekleştirilenlerin muhtaçlık nedenlerine inilmiş ve bu nedenler beş farklı başlıkta toplanmıştır. Mülakat yapılan 16 vatandaşın, 8/16'si sağlık nedenlerinin esas olduğunu belirtmiştir. Bunu 3/16'si aile reisinin olmayışını ve 3/16'si maddî sıkıntıları söylemiştir. 1/16'si vatandaşın madde bağımlılığı ve göçmenlik durumlarını dile getirmişlerdir.

Sağlık sorunu nedeniyle sosyal yardım alan vatandaşlar çeşitli yaş gruplarındandır. Ancak gençler arasında engelli olma, yaşlılar arasında ise kronik rahatsızlıklar görülmektedir. Aile reisi bulunmayan vatandaşların eşleri ya cezaevinde ya da yurt dışındadır. Maddî sıkıntılarla başvuranlar arasında genç işsiz erkekler bulunmaktadır. Madde bağımlısı genç erkeğin rehabilitasyonunu vakıf üstlenmiş ve topluma kazandırılmıştır. Bu vatandaş başka bir şehirde iş bulmuştur ve vakıfla olan ilişkisini kesmek için geldiği günde mülakat yapılmıştır. Sığınmacı olarak yardım alan yabancı uyruklu vatandaşın göçmenlik nedeniyle mağdur durumda olduğunu ifade etmiştir.

Tema 6: SYD Vakıflarından Yardım Almayan Vatandaşların Sosyal Yardımlar ve Sosyal Yardımların Dağıtımı, SYD Vakıflarının İşleyişi ile İlgili İfadeleri

SYD Vakıflarından yardım almayan vatandaşlar, sosyal yardımlarla ilgili ifadelerinde istihdama yönlendirilmeli, kurumsal düzenlemeye gidilmeli, medyada daha fazla ağırlık verilmeli, toplumsal gelişim ve refaha önem verilmeli vurgularını yapmışlardır.

Sakarya İli ilçelerinde mülakat yapılan sosyal yardım almayan vatandaşların 1/18 SYD Vakıflarının etrafındaki insanlara dağıttığı yardımları etkin bulmuşlardır. Diğerleri ise yoksulluğu kökten çözmenin gerekliliğine, koordinasyon problemlerinin çözülmesine, diğer kurumlarla birlikte çalışmanın daha etkin hâle getireceğine 2/18 oranında yorum yapmışlardır. Etkin değil yorumu yapan vatandaşların oranı 5/18 ve eski gayri resmî mekanizmaları (örneğin kendisi yardım yapmak gibi) tercih edenlerin oranı 6/18'dir.

Kurumdan yardım almayan vatandaşla yapılan 18 mülakatın 8'inde SYD Vakıflarının uygulamalarının etkinliğinin arttırılmasına, diğer 10 mülakatta ise etkin olmadığı yönünde vurgular yapılmıştır. Mülakat yapılan vatandaşlar arasında vakıfların tam

manasıyla etkin olduğunu belirten kişi yoktur. Yüzdelik dilimle oranlandığında, %44,44'ü etkinliği arttırılmalı ve %55, 55'i de etkin değil ifadelerini kullanmışlardır.

Yardım almayan fakat çevrelerinde bu yardımı alan kişiler bulunan vatandaşlardan (toplam 18) sadece 1 tanesi SYD Vakıflarının yoksullukla mücadelede özellikle sağlık konusundaki yardımlarda etkin olduğuna değinmiştir. Ancak mülakat yapılan bu kişi de iletişim kanallarının daha güçlü kullanılmasına gerçek ihtiyaç sahiplerinin haberdar edilmesine ve yapılan sosyal yardım miktarlarının arttırılmasının gerekliliğine değinmiştir.

SYD Vakıf çalışanlarının endişesi olan, belli bir ihtiyaç üzerinden (makarna, kömür) aynı yardım yapıyor olmak ya da toplumun belli sosyokültürel kesimine hitap ediyor olmak; sosyal yardım almayan vatandaşın çoğunluklu ifadesidir. Bu problemin vatandaş tarafından vakıflarda da dile getirilmiş olması muhtemeldir ki, vakıf personeli tarafından endişe meselesi hâline gelmiştir.

Tema 7: Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Üstlendiği Rol İlgili İfadeler

Bu temada tüm kategorilerdeki (SYD Vakıfları çalışanları, sosyal yardım alan vatandaşlar ve sosyal yardım almayan vatandaşlar) mülakat gerçekleştirilen kişilere yöneltilen birebir aynı soruya ilişkin kilit cevaplar üzerinden gidilmiştir. *Sizce sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede nasıl bir rol üstleniyor?* Sorusu mülakat yapılan tüm kişilere yöneltilen bir sorudur. Kategorik düzeyde verilen cevaplar arasında farklılıklar gözlenmiştir.

Vakıf çalışanları bu soruyla genel olarak sosyal yardımların fonksiyonlarına vurgu yapmışlardır ve sosyal yardımları alan vatandaşlar, bağışçılar, sosyal yardım almayan vatandaş açısından nasıl değerlendirilebileceğine ilişkin görüş bildirmişlerdir. Yoksulluğu önleme konusunda ise genel olarak kötü duruma düşmeyi engelleme ve yardımların geçici olması gerekliliğine değinmişlerdir.

Sosyal yardım alan vatandaşlardan bazıları zor şartlarda geçindiklerine değinseler de; çoğunluk yoksulluklarını bu yardımla önlediklerine değinmiştir.

SYD Vakıflarıyla yardım alma yönünde herhangi bir ilişkisi bulunmayan vatandaşlar ise genel olarak bu kurumların yoksullukla mücadelede etkin olmadığı yönünde görüşlere sahiptir. Burada kategorik bazda net bir ayrım söz konusudur. Görüşmeyi kabul eden kişilerden seçilen ve mülakat gerçekleştirilen vatandaşların birçoğu sosyal yardımlara

dair eleştiriler getirmişlerdir. Bu eleştirilerin bazıları kurumun iç yapısını bilmemekle ilintili olabilmekteyken bir kısmı da yeniden yapılandırılma sürecinde değerlendirilmesi gereken öge özelliği taşımaktadır.

Tablo 38: SYD Vakıfları Çalışanlarının Başarı Konusundaki İfadeleri

Yeterli ve başarılı	
M:1	Sosyal yardımlar, yoksullukla mücadelede önemli bir yer tutuyor bu açıdan kendimizi başarılı kabul ediyorum. 04.11.2019
M:2	Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının verdiği yardımlar yeterli çünkü geniş bir yelpazesi var, dolayısıyla başarılı bir kurumuz. 05.12.2019
M:3	Küçük bir ilçede görev yaptığımız için yetebiliyoruz, evet başarılıyız. 10.12.2019
M:4	Başarılı buluyorum kendimizi , sorunlarla başa çıkabiliyoruz. 10.12.2019
M:12	Doğru bilgi verebilme adına inceleme görevlileriyle birlikte mümkün mertebe hane ziyaretinde bulunuyorum, sahadayım anlayacağınız. Bu da etkin olmamızı sağlıyor . Empati yeteneğini geliştirmesi görevimin başarılı bir yönü , böyle severek yaptığım bir iş bana nasip olduğu için seviniyorum. 16.12.2019
M:14	Çalıştığımız iş niteliği bakımından manevî yönden çok fazla tatmin eden bir iş . Bu kurumda çalışan insanların seçilmiş insanlar olduğuna inanıyorum. Hayır, dua alıyoruz. İnsanın kendini iyi hissetmesi için uygun bir yer. Bu da bizim başarımıza yansıyor. 19.12.2019
M:22	Kendimizi başarılı buluyorum , ilçemizde çok fazla muhtaç insan yok, insanların tarımla uğraştığı bir ilçe burası. 13.01.2020
M:43	Başarılıyız . Çünkü ilçe geneline hâkimiz ve de yetebiliyoruz. 11.02.2020
Desteklenmeli ve geliştirilmeli	
M:9	Yerel yetkililer de irtibat halindeyiz, ilçe küçük olduğu için geneline hâkimiz fakat eğer karar vermekte zorlanıyorsak muhtarlar gibi yerel yetkililerin de görüşlerini alıyoruz. İstisare çok önemli bu işte. 11.12.2019
M:15	Biz arz odaklı çalışmaya çabalayan bir kurumuz. Kanunlar çerçevesinde görevimizi yapamaya çalışıyoruz. 19.12.2019
M:19	Herkes görevini yapmalı biz kurum olarak görevimizi başarıyla yaptığımızı düşünüyoruz, ben işimi düzgün yapıyorum ancak bu yeterli olduğumuz ve sorunları kökünden çözebildiğimiz anlamına gelmez. 13.01.2020
M:29	Çalışma alanımız geniş, vakfın birçok işlevi var, düzenli ve düzensiz yardım ayırımında değerlendirmek gerekli sosyal yardımları. Gelişime açık olmalı, etkinliği değerlendirilmeli. 23.01.2020
M:33	Yoksullukla mücadelemiz olduğu konusunda soru işaretleri var. Eğer yoksullukla mücadele bitmediyse kendimi başarılı bulmuyorum. 04.02.2020
M:37	Personelimizi nitelik ve nicelik olarak başarılı bulmaktayım ancak gelişime açık olmak gerek . Personelimizin eğitim durumu yüksek, her biri lisans mezunu ve işini iyi yapan insanlardan oluşuyor. Birey olarak da kendimi geliştirmeye çalışıyorum. Her geçen gün kendime bir şeyler katmak istiyorum. 04.02.2020
M:40	Burada büyükşehirlerdeki gibi ekonomik anlamda “sıfır” statüsünde insan yok. Bizim görevimiz kişinin birinci derece yaşam şartlarını sağlamak, bundan ötesi zaten vakfın görevleri dışında. 05.02.2020
M:46	İmkânlarımız dâhilinde görevimiz yapmaya gayret ediyoruz. 11.02.2020

Yukarıdaki tabloda mülakat yapılan SYD Vakfı personelinin başarı konusunda kurdukları cümlelere yer verilmiştir. Başarılı olma konusunda olumlu ifadelerde bulunanlardan M:3, M:22, M:43 faaliyet gösterdikleri ilçelerde yeterli oldukları konusunda ortak vurgularda bulunmuşlardır. M:12 ve M:14 ise başarılı olmalarında manevi yönünden sevdikleri bir

işte çalışmanın etkisiyle olduğunun altını çizmişlerdir. M:1, M:2 ve M:4 ayrışan cevaplar vermiş, başarılı olmalarını yoksullukla mücadelede önemli bir kurum olmaya, geniş bir yelpazede yardım sağlamaya ve sorunlarla başa çıkabilmeye bağlamışlardır. Başarı konusunda ifade belirten SYD Vakfı personelinden etkinliği arttırılmalı cevabını verenlerde ise ortak bir kodlama yapılamamıştır. Zira kendilerinin desteklenmeleri gerekliliğini her çalışan farklı bir sebebe bağlamıştır.

Tablo 39: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Çalışanlarının Görevleri ya da İncelemeleri Sırasında Etkilendikleri Olaylarla İlgili İfadeleri

Hâli gösterir, vatandaş görelî davranış sergiler buna göre değerlendiririz	
M:1	Buraya yardım talebinde bulunmak amacıyla gelip, durumunu arz ederken ağlayan bazense utanan vatandaşlarımız olabiliyor , onları rencide etmeden dertlerini dinlemek bizim görevimiz.
M:7	Vatandaşın mağduriyeti geldiğinde belli oluyor zaten , incelemelerde şaşırdığımız durumlar nadiren karşımıza çıkıyor.
M:19	İncelemeler sırasında kişilerin beyanlarının gerçekçiliğini anlıyoruz mesela evde yatağı olmayıp şimdiye kadar yardım talebinde bulunmayan vatandaşların yanı sıra mağdur olmadığı halde yardım alabilmek adına ısrarcı olanalar da olmuyor değil. Her türlü talep gelebiliyor.
Tüm taleplere cevap verilmeli, hepsinden etkilenme	
M:2	Belli hassasiyetlerimiz var ancak bize gelen her türlü talebi değerlendirmekle yükümlüyüz biz, zaten ayrımcılık yapmamakla yükümlüyüz.
M:22	İnceleme öncesi olumlu değerlendirmedeğimiz fakat incelemeler sırasında mutlaka yardım verilmesini gerekli gördüğümüz vatandaşlarımız olabiliyor.
M:40	Burada çalıştığınız müddetçe insanların her türlü hâlini görebiliyorsunuz. Köyün en zengini bize geliyor, durumu kötü olmayan vatandaş da bize gelebiliyor.
Çok çocuklu aileler, çocuklar, zor şartlar	
M:4	Beni yaptığım incelemeler esnasında olsun, çalışma yaşamım süresince olsun en çok çocuklar ve çocuklu aileler etkiliyor. Dolayısıyla eğer ki, muhtaçlık şartlarını taşıyorlarsa bu ailelere yardım vermeyi tercih ediyoruz.
M:29	Kadınlara, özellikle eşinden boşanmış ve küçük çocuklarıyla ve gelirden mahrum kesime daha itinalı davranıyoruz.
M:43	Bakımsız, hijyenik olmayan, çok çocuklu ailelerin yaşadığı evlerden ve özellikle burada büyüyen çocuklardan çok etkileniyoruz.
Aklî ve bedensel sağlık problemleri	
M:9	Bir defasında maddi durumları yardım alacak kadar kötü olmayan, fakat içinde bulundukları psikolojik rahatsızlıklar dolayısıyla kendilerini eve hapsedmiş ve sağlık müdahalesi gerektiren bir aileyle ilgilenmiştik. Onları ikna etmek zorlu bir süreçti fakat buradaki insanlarla olan iletişimimiz artık birçok farklı durumdaki bireyle empati yapabilmemizi ve onlarla iletişim kurmamızı

	kolaylaştırıyor. Güvenlik güçleri de bu konuda bizden yardım talep etmişti. Neyse ki sorunsuz bir şekilde meseleyi hallettik. Hatta bu ailede yine sorun yaşanmış, komşuları bildirdi. Bugün yine kendilerini ziyaret edeceğiz.
M:12	Görevim süresince incelemeye çıktığımda 4 kişilik bir ailenin hikâyesi beni çok etkilemişti çünkü ailede görme engelli ve epilepsi hastası 1 yaşında bir kız çocuğu bulunuyordu.
M:33	Bir gün kanser hastası bir vatandaş gelip bana, “Bana yardım edeceksin.” dedi. Ne yapabilirdim ki tabi ki yardım çıkardık.
Geçim sıkıntısı, ailenin dağılması ya da istihdam sorunları	
M:14	En yakın tarihte olan bir olayı paylaşmak istiyorum, bir yardımsever bir gıda çeki bırakmıştı. Yıllardır yardım yaptığımız bir roman kadın çocuğunu bırakmak ve danışmak için kurumumuza geldi. Biz onu çocuğunu bırakmaması için ikna ettik gıda çekinin yanı sıra yeni yardım çıkana kadar çalışan arkadaşlarla aramızda topladığımız bir miktar parayı ona verdik. Umarım bir şeyleri değiştirebiliyoruzdur.
M:15	Bir defasında eşinden boşanmış üç çocuğu olan ve devletin vermiş olduğu toplu konutlarda yaşamını sürdüren bir bayan vakfın açmış olduğu kurslarda kendini geliştirerek dikiş dikmeyi öğrenip, daha sonra da bu alanda çalışmaya başladı. Biz de vakıf bünyesinde kendisine dikiş makinesi alarak istihdama katılmasını sağladık.
M:46	Şu an yürütülmekte olan sosyal dayanışma merkezi projesi kapsamında geliri düşük kadınların sosyalleşmesi ve kendini gerçekleştirmesini hedefliyoruz. Bugün bu projeden faydalanmakta olan 400-500 kadınıımız var ilçe genelinde.
Afetler	
M:37	Beni yangın başta afet durumları olmak üzere çok etkiliyor. Unutamadığım bir izlenimim bir mahallemizde yangın olmuştu ve ev sahipleri hiçbir eşyasını kurtaramamıştılar. İşe girdiğim ilk iki yıl çok etkilenmiştim, gerçekten zor bir meslek.

Yukarıdaki tabloda SYD Vakıf personelinin vatandaşların ilk kez sosyal yardım talebinde bulunmak için geldiklerinde etkilendikleri durumları ifade eden cümlelerine yer verilmiştir. M:1, M:7 ve M:19 gelen vatandaşın o gün oluşturduğu intibaa göre fikir sahibi olduklarını, M:2, M:22 ve M:40 insanların her türlü hâlinin olabileceği, dolayısıyla vatandaşların bu farklı durumlarına göre sosyal yardım koşullarının incelenmesinin altını çizmişlerdir. M:4, M:29 ve M:43 ise ortak vurgu olarak çocukların yoksulluklarından etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Sağlık sorunlarından etkilendiğini belirten 3 personel; M:9, M:12 ve M:33 ise bu sorunla gelen vatandaşlardan daha fazla etkilendiklerini ifade etmişlerdir. M:14, M:15 ve M: 46’ın ortak vurgusu ise geçim sıkıntısı nedeniyle dağılma riski taşıyan aileler olmuştur. Ayrıışan cevap ise M:37’den gelmiş etkilenilen durum olarak afet olaylarını belirtmiştir.

Tablo 40: SYD Vakıfları Çalışanlarının Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin İfadeleri

Çalışma yaşamından etkilenmek ve eve stres taşımak	
M:1	Vatandaşla iyi iletişim kurmak zorunda olduğumuz bir meslek, zaman geliyor saatlerce vatandaşın derdini dinliyoruz. Hâlden anlamak lâzım. Buraya gelip sıkıntılarını anlatıp bir yardım almadan giden vatandaş bile bulunuyor bazen. Bu durum bizde yoğunluk oluşturuyor.
M:2	Severek yapıldığında işimiz zor değil esasen. Vatandaşların sorunlarına nesnel yaklaşmak gerekli.
M:33	Aksayan yönlerimiz personelin iş yükü fazla Genel Sağlık Sigortaları dâhil olmak üzere 5300 dosyamız var. Personelin iş yüküne bir de burada ilgilendiği vatandaşların sorunlarını dinlemek ve psikolojik olarak etkilenmek de eklenebilir. Burada ilk işe başlayan psikolojik olarak çökkün bir ruh hali alıyor ancak zaman içerisinde iş tecrübesiyle tarafsız kalabilmeyi ve işine, çözüme odaklanmayı öğreniyor. Bunu başarmayan bu işi yapamaz zaten. Biz bıçak sırtı bir işte çalışıyoruz bir yandan, bazen yardım vermediğimiz bir madde bağımlısı diğer vatandaşlarımıza sorun teşkil edecek durum da oluşturabilir. Bunu engellemek de bize düşüyor.
Vatandaşlarla ilgili problemler	
M:4	Hassas bir konuda çalışmak görevimizin zorlu tarafı. Yardım çıkmayınca zor durumda kalabiliyoruz.
M:7	Vakfın en büyük sorunu, çalışma şartlarından ve olanaklardan ziyade mağdur olmayıp ısrarla ihtiyaç sahibi olduğunu belirten ve yardım talebinde bulunan kişiler yüzünden.
M:9	Sorunlarımızdan bir tanesi, erkek sosyal yardım ve inceleme görevlileri açısından, şöyle ki; hane ziyaretleri sırasında eğer evde erkek yoksa mahremiyet gerekçesiyle hanede yaşayan kadınlar erkek görevliyi içeriye almayabiliyorlar. Kapıdan dönme durumuyla karşılaştığımız olmuştur. Bu açıdan baktığımızda erkek görevliler açısından hane ziyareti biraz daha sıkıntılı.
M:14	Biz, ilçe SYD Vakfı olarak roman vatandaşlarımızın yoğunlukta olduğu bir bölgede görev yapmaktayız. Barınma, alt yapı gibi birçok eksiklik bulunuyor ve her türlü sıkıntıları için bize başvuruyorlar. Her türlü problemlerini burada çözmeye çalışıyorlar. Bu da bize iş yoğunluğu olarak dönüyor.
M:15	Çalışma alanımız zor bir alan, bazen yalan beyanlarla kandırılmaya çalışıldığımız durumlar da olabiliyor. En alt gelir grubundaki bireylerle ilgilendiğimiz için, karşılaştıklarımız çoğu kez bilinçsiz ve bilgisiz olabiliyor. Karşımızdaki vatandaşın “Yardım veremiyoruz.” dediğimizde, bizim kanun koyucu değil kanun yürütücü konumunda olduğumuzu anlamaları gerek esasen. Bu konuda sıkça eleştiriliyoruz. Bizim gelecek amacımız sosyal yardımların hak eden kişilere ulaşması. Bu konuda ihbarlar bile değerlendiriliyor. Komşular ve muhtarlar etkin rol oynuyor bu aşamada.
M:19	Bizim yaptığımız işte öncelikli olan yasalar ancak biz kişinin mağduriyet durumunu ve inandırıcılığını da göz önünde bulunduruyoruz. İlk yıllarımda buraya gelen herkesin tüm söylediklerinin doğru olduğunu düşünürdüm zamanla öyle olmadığı fark ettim, şimdi işimde daha objektif değerlendirmelerde bulunuyorum. İnsanların yalan söyleme potansiyellerini de göz önünde bulunduruyorum.
M:37	Vatandaşlar, yardım çıkmayınca bize serzenişte bulunuyorlar.
M:40	Sosyal yardım çıkmayan vatandaşların tepkileriyle biz karşılaştığımız için bazen güvenlik konusunda sıkıntılar yaşayabiliyoruz.
M:46	İnsanlarla uğraştığımız için, yardım çıkmayınca bizi suçluyorlar. Aslında şartlar kanunda belirlenmiş ve kararı da müteveli heyeti veriyor. Yine de vatandaşla yüz yüze biz geliyoruz ve onların olumsuz davranışlarına biz maruz

	kalıyoruz. Sıkıntılar yaşıyoruz bu anlamda. Bir de iletişim zorlukları var tabii ki.
Kariyer ve çalışma düzeni zorlukları	
M:12	Kurumumuzda 3 kişi çalışıyor, çok da yeterli değil ancak çok şükür görevimize yetişmeye çalışıyoruz.
M:22	Vatandaşların psikolojik durumlarıyla ilgilenirken, büro personelimizin aslı görevleri aksamakta, SYD Vakıflarının sosyolog ve psikolog ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.
M:29	Personel tam kadro çalışsa daha rahat çalışabiliriz.
M:43	Herkes her işi yapıyor burada. Sosyal incelemeye çıktığımızda zorlanıyoruz. Bir erkek personel olsa daha iyi olur. İncelemeler esnasında kaymakamımızın korumalarından birinden rica ediyoruz ve bize eşlik ediyorlar.

SYD Vakıf personelinden mülakat gerçekleştirilenler, çalışma yaşamında karşılaştıkları zorlukları ifade ederken ortak vurguda bulunan M:1, M:2 ve M:33 işleriyle ilgili eve stres taşımalarına ilişkin cümleler kullanmışlardır. Vatandaşlarla birebir ilişkili olan ifadeler ise mülakat gerçekleştirilen 9 personel tarafından beyan edilmiştir. Burada iletişim güçlüklerinin bu sorunlara etken olduğu söylenebilir. Vatandaşların yanlış beyanları konusunun dikkatli irdelenmesi gereken bir konu olduğunu söylemek doğru olacaktır. Kariyer geliştirme zorlukları M:12, M:22, M:29 ve M:43 tarafından ifade edilen bir konudur.

Tablo 41: SYD Vakıfları Çalışanlarıyla İlgili Yardım Almaya Gelen Vatandaşlar Tarafından Dile Getirilen Memnuniyet Durumunun İfadeleri

M:3	İlgileniyorlar insanla. Ben mağdurum ama ilgileniyorlar insanla buradan yardım almasam ne yaparım. 05.12.2019
M:5-6	Allah onlardan razı olsun. 10.12.2019
M:8	D:İyiler. Dinliyorlar. 10.12.2019
M:10	Vakıf çalışanlarıyla, mahallemize yapılan bir hane ziyareti sırasında down sendromlu kardeşimi görmeleriyle tanıştım. O esnada kardeşim pencereden bakıyormuş ve vakıf görevlilerinin dikkatini çekmiş. O gün ailemiz için milat oldu ve vakıf tarafından desteklendik. Her ihtiyacıma onlar koştu. 11.12.2019
M:13	Kurum yetkilileriyle iletişimimiz gayet iyi, herhangi bir sıkıntı yaşamadım. 16.12.2019
M:16	Kurum yetkilileri ilgileniyor memnunum, öyle olmasa zaten gelmem. 20.12.2019
M:17	Çok alakalılar, iyi ki varlar. 19.12.2019
M:23	Bana bu kurum hakkında tanıdıklarım bilgi verdi. Kurum yetkililerinden memnunum. 13.01.2020
M:34	Kurumla bizzat kendim iletişime geçtim. Yardım talebinde bulunurken sıkılıyorum tabi ki ama mecbur kalıp istiyorum da. Yardımcılar.04.02.2020
M:38	Sağ olsunlar. 04.02.2020
M:41	Kurum çalışanlarıyla ilişkilerim iyi. 05.02.2020
M:44	Adil inceleme yapıyorlar, onların işi zor. 11.02.2020
M:47	Hepsi çok ilgili. 11.02.2020
M:49	Kurum çalışanlarıyla da aramız çok iyi, dinliyorlar insanı. En azından güler yüzlüler bu bile yeter bana. Buraya geldiğimden beri beni tanıyorlar beni çekingen biriyim, ben öyle her hâlimi anlatamam. 14.02.2020

Yukarıdaki tabloda SYD Vakıflarına sosyal yardım alma talebiyle gelen vatandaşlarla vakıf personelinin iletişimi değerlendirilmiştir. Vatandaşlarla gerçekleştirilen

mülakatlarda SYD Vakıf personelinin iletişim kabiliyetlerini değerlendirmeleri istenmiştir. Bunun sonucunda mülakat yapılan 16 vatandaşın 15'i SYD Vakıf personelinin iletişimiyle ilgili olumlu ifadeler kullanmışlardır. Sadece M:30 vakıf personellerinin kayıtsız oluşuyla ilgili olumsuz ifadelerde bulunmuştur.

Tablo 42: SYD Vakıflarından Yardım Alan Vatandaşların İhtiyaçlarını Karşılamalarına Göre Başka Bir Yerden Yardım Alma Durumları

Aile, eş, dost ve başka kurumdan yardım alma	
M:3	Anne ve babam arada bir maddî yardımda bulunuyorlar, kocamın ailesinden böyle bir destek de gelmiyor. Boğazımız doyuyor buna da şükür. Bir de sosyal hizmetlerden maddî yardım almaktayım.
M:16	Komşularım yardım ediyordu daha önce herkesin geçimi kendine kadar.
M:41	Etraftan, tanıdıklardan giyecek ve para yardımı yapanlar var.
Başka bir yerden yardım almama durumu	
M:5-6	Aldığımız aylıklarla geçiniyoruz.
M:8	Buradan yardım alıyorum.
M:10	Kurum dışında hiçbir akrabam ve yakınım ya da başka yer bana yardım etmedi. Düğünümde bile yardımda bulunmadılar. Yine kurum yanımdaydı.
M:17	Kimseyi tanımıyoruz ki burada, çocuklarım okula gidiyor.
M:23	Kimden yardım alayım ki.
M:34	Niye alayım ki. Yoksulsam da başkalarından bir şey isteyemem ben.
M:38	Yardıma ihtiyacım var benim ama buradan aldığım ile geçinmeye çalışıyorum, ne yapayım.
M:44	Almıyorum.
M:47	Kendim geçinmek istiyorum.
M:49	Kimseden bir şey isteyemem ben, buraya bile zor geliyorum. Rahatlatmasalar yine gelmem.
Yevmiyeli ek iş yapma	
M:13	Yazın ek olarak yevmiyeli işlere gidiyorum, bu da yetiyor ne yapayım.
Borç alarak geçinme	
M:30	Etraftan borç alarak geçiniyorum ben.

Yukarıdaki tabloda SYD Vakıflarından yardım alan vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için başka bir kurum ya da kişi(ler)den yardım alıp almama durumları gösterilmiştir. M: 3, M:16 ve M:16 ortak cevaplar vererek başka mercilerden sosyal yardım aldıklarını SYD Vakıflarından aldıkları miktarların yeterli gelmediğini ifade etmişlerdir. Mülakat gerçekleştirilen 11 vatandaş ise SYD Vakıflarından aldıkları sosyal yardımlar ile hayatlarını idame ettirebildiklerini belirtmişlerdir. Aldıkları yardımlarla geçinebildiklerini ifade eden vatandaşlar M:5-6, M:8, M:10, M:17, M:23, M:34, M:38, M:44 ve M: 49'dur. Ayrışan cevaplar ise M:13 ve M:30'dan gelmiştir. Sırasıyla mülakat

gerçekleştirilen bu vatandaşlar ek iş yaptıklarını ve başkalarından borç alarak geçindiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 43: SYD Vakıflarından Yardım Alan Vatandaşların Muhtaçlık Sebeplerini İfade Etmeleri

Aile reisinin vefatı, cezaevi ya da yurtdışında olması	
M:3	Kocam şuanda cezaevinde, 2023'te çıkacak cezaevinden ve icra borçlarımız var.
M:16	7 kişilik bir evde yaşıyorum. Biri 3. diğeri 4.sınıfta okuyan 2 çocuğum var. Kayınpederim cezaevinde.
M:47	13, 9 ve 6 yaşlarında 3 tane çocuğum var, hanede 4 kişi yaşıyoruz şu anda. Eşim yurt dışında Almanya'da çalışıyor ancak eve pek de bir yardımı dokunmuyor. Sağlık problemim var, kolum protez dolayısıyla çalışmam da mümkün değil, aslında çalışmayı isterim, ancak çalışamıyorum işte.
Sağlık problemleri	
M:5-6	İkimizin de sağlık problemleri var, benim sürekli rahatsızlıklarımın yanı sıra, kocam haftada bir gün diyaliz tedavisi görmesi gerekiyor. 7 kişilik bir ailemiz var. Zamanında ameliyat ettik, şimdi yaşlıyız ve muhtacız.
M:8	Daha önce yaşadığım ilde 1,5 yıl tekstil işçisi olarak çalışmıştım. Kronik birçok rahatsızlığım var, dolayısıyla şu an durumum çalışmaya elverişli değil.
M:23	Birçok sağlık problemim var. Oğlum vefat etti, 2 yıl oldu. Beyim vefat etti, 30 yıl oldu.
M:34	Sağlık problemlerim var, bir yanıml felçli, çalışamıyorum. 3 çocuğum var yanımda değiller ancak eşinden ayrılan oğlum 2 torunumu benimle kalması için bıraktı. Torunumun biri kız diğeri oğlan, oğlan torunum engelli, muhtaç.
M:38	Roman mahallesindenim. Sağlık problemlerim var aynı şekilde eşimin de sağlık problemleri var, kalp krizi geçirdi, şimdi de cezaevinde.
M:44	Kalp rahatsızlığım var, anjiyo oldum. Afetzedeyim, Sakarya'da hissedilen son depremde evimiz hasar gördü. Kullanılamaz hâle geldi.
M:49	Rahatsızlıklarım var, ortopedik.
Eskiden madde bağımlısı olmak	
M:10	Herhangi bir kronik rahatsızlığım yok, bir dönem madde bağımlısıyım. Babam 2 evlilik yaptı, 7 kardeşiz ve iki kardeşim engelli. Down sendromlu kardeşimin durumu giderek ağırlaşıyordu. Engelli olan diğer kardeşim 7,5 yaşında yurda verildi daha sonra bir koruyucu aile onu evlat edindi ve şimdi de durumu giderek düzeliyor.
Maddî sıkıntılar ve işsizlik	
M:13	Çok zor zamanlar geçirdim, zorlukları kendim yenmeye çalışan biriyim, mücadeleci bir yapım var.
M:30	12, 10, 9 ve 7 yaşlarında dört tane çocuğum var benim; 7 aydır işsizim ve borçla geçiniyorum.
M:41	Eşim sigortasız çalışıyor. Eve para getirmiyor. Yaşadıklarım çocuklara yansıyor, beni üzen bu.
Göçmenlik	
M:17	Sığınmacı bir aileyiz biz. 5 çocuğumun yanı sıra eşimin şehit olan kardeşinden 3 yetim çocuk da aileye dâhil.

Yukarıdaki tabloda SYD Vakıflarından sosyal yardım alan vatandaşların bu vakıflardan yardım talep etmelerine neden olan muhtaçlık nedenlerini ifade ettikleri cümleleri kodlanmıştır. Bu cümlelerde M:3, M:16 ve M:47 aile reisinin hane içinde yaşamamasını sebep olarak göstermişlerdir. Mülakat gerçekleştirilen 8 vatandaş ise ortak cevaplar vermiş çeşitli sağlık sorunları nedeniyle muhtaçlık sınırında yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Sağlık sorunları nedeniyle muhtaç olduğunu ifade eden vatandaşlar; M:5-6, M:8, M:23, M:34, M:38, M:44, M:49'dur. M:13, M:30, M:41 benzerlik gösteren cevaplarında maddi sıkıntılar ve işsizlik vurgusunu yapmışlardır. Ayırışan cevaplarda ise M:10 madde bağımlılığını, M:17 ise göçmenliği muhtaçlık sebebi olarak göstermiştir.

Tablo 44: SYD Vakıflarıyla İlgili Yardım Almayan Vatandaşların İfadeleri

Daha etkin hâle getirilmeli	
M:11	SYD Vakıflarının etkinliği üzerindeki olumsuzluklardan bir tanesi yardım verecekleri hane ya da kişileri muhtarlar aracılığıyla tanımaya çalışmalarıdır. Hepsisi değil ancak bazı muhtarlar kayırmacılık yapıyor. Kendilerine oy vermeyen vatandaşlara karşı âdil davranmıyorlar. Kayırmaca olmamalı böyle konularda. Daha farklı araştırmalar etkinliklerini arttırabilir. 11.12.2019
M:20	Sosyal yardımlaşma deyince aklıma barınak yapma, yiyecek yardımı ve parasal yardımlar geliyor. İşleyişi bugün çok pratik değil ve yenilik yapılmalı sosyal yardım veren kurumlarda. 13.01.2020
M:24	Sosyal yardım konusunda, bu yardımları durumları iyi olanlar da alıyorlar. Gerçek ihtiyaç sahipleri alsınlar bu yardımları, muhtarlar ve belediye başkanları torpil yapıyor bu yardımların alınması için ve yakınlarına, tanıdıklarına veriyorlar. Daha âdil dağılması için çaba sarf edilmeli. 16.01.2020
M:27	Sosyal yardım denildiğinde, devletin ihtiyacı olan insanlara karşılık beklemeden verdiği yardımlar aklıma geliyor. Böyle olması gerek esasen. Biraz daha özen gösterilmeli bu konuda. 16.01.2020
M:28	Sosyal yardım, devlet tarafından kurumsallaşmış durumda; vakıflar ya da özel kuruluşlar tarafından daha etkin ve yaygın yapılması sağlanabilir. 16.01.2020
M:32	Ben daha çok vekil öğretmen olarak anaokullarında çalıştım. Bu konuda vakıflardan öte farklı kurumların daha etkin olduğunu düşünüyorum ya da insanların kendi aralarında birleşerek kurdukları yardım mekanizmaları daha etkili de diyebilirim. Kurumsal yardımlar düzenlenmeli. 03.02.2020
M:42	Sosyal yardım tabii göreceli bir kavram. Sosyal yardımın sosyokültürel boyutu var. İlçemiz için roman ve diğer bölgelerden gelen göçmenlerin yaşadığı mahallelere ağırlıklı olarak verildiğini söyleyebilirim. Burada insanların karakteri de çok önemli, mesela insan var aczini bildirmez. İnsan var açgözlülüğünden başkasının hakkı olan yardımı talep eder. İhtiyaç sahiplerine verilmeli. Burada muhtarlara da önem arz edildiğini düşünüyorum, oy potansiyeli ile istedikleri kişinin lehine bu yardımları yönlendirebiliyorlar. Daha iyi düzenlenmeli bu yardımlar. 05.02.2020
M:48	Bugün geçiniyoruz ama yarın ne olacağımız belli mi? Bu gibi yardımlar bunun için var. Ama varlığı olduğu halde yalan söyleyip alanlar var, hak geçiyor. Onların aldıkları gerçek ihtiyaç sahiplerine verilse, o zaman daha güzel çözümler olur. Çok çocuklu ailelere yardım yapılsın mesela. 11.02.2020
Etkin değil	
M:18	7 yıldır burada yaşıyorum ben yardım ulaştırması için kurum arıyorum. Çünkü iletişim ağırları güçlü değil bu kurumların, en son YÖCEYDER'i tesadüfen buldum ve bağışta bulundum. Babam da esnaftı ve bu aile mesleği oldu için hâliyle yıllardır yapıyoruz bu

	işi. Örneklendirecek olursam, elimizde kalan ürünleri bağışlamak ve ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak istiyoruz bizimle iletişime geçen etkin bir çalışan profili söz konusu değil. 20.12.2019
M:21	Torpilin yoksa yardım alamıyorsun. Sosyal yardımlar siyasiye döndü. Ben konuya daha eleştirel bakıyorum. 13.01.2020
M:25	Sosyal yardımların etkili olmadığını düşünüyorum, insanları aktif hâle getirmek daha önemli.16.01.2020
M:26	Devletin kaynakları çok ancak ihtiyacı olan olmayan ayrımı yapılmıyor bu nedenle de mevcut kaynaklar yeterli gelmiyor. 1999 Gölçük Depremi sonrasında Adapazarı'nda gördüm bunu, gerçek ihtiyaç sahibine gerçek yardım yapılmıyor. 16.01.2020
M:31	Sosyal yardımlar mutlaka ihtiyaç sahiplerine verilsin. Bugün maalesef adamı olana veriliyor bu yardımlar. 03.02.2020
M:35	Sosyal yardım kavramı denilince genelde devletin yoksul ve muhtaç olanlara yaptığı yardımları anlıyorum. Bunlar maalesef çok da işler değil bugün. 04.02.2020
M:36	Yoksulluk konusunda ise en önemli kriterin sosyal yardımlardan ziyade, açlık sınırını belirleyen gıda sepeti olduğunu düşünüyorum. Bu gıda sepeti yerel bazda belirlenmeli ulusal bir sepet çok etkin değil yoksulluğu ölçmede bence. 04.02.2020
M:39	Bence sosyal yardımlar siyasal anlamda gayet etkili, ancak yoksullukla mücadele konusunda aynı şeyi düşünmüyorum. Muhtaç insan çaresizdir, çaresiz insan da çare ararken oy potansiyelini oluşturur. Yani sosyal yardımlar ve siyaset arasında kuvvetli bir bağ olduğu fikrindeyim. 05.02.2020
M:45	Keşke gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşırsa da, insanlar muhtaçlıktan kurtulsalar. Oradan gelecek az parayla geçinecek insanlar var ama yerine ulaşırsa. 11.02.2020
M:50	Sosyal yardım dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de ve özelde ilimizde de önemli bir faktör ancak verilen yardım miktarlarını yeterli bulmuyorum ben. 17.02.2020

SYD Vakıflarının etkinliği ile ilgili bu kurumdan sosyal yardım almayan vatandaşların ifadeleri ele alındığında vurgular 2 kategoride toplanmıştır. Mülakat gerçekleştirilen 8 vatandaş; M:11, M:20, M:24, M:27, M:28, M:32, M:42, M:48 SYD Vakıflarının etkinliğinin arttırılmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Diğer 10 vatandaş ise; M:18, M:21, M:25, M:26, M:31, M:35, M:36, M:39, M:45, M:50 ortak vurgu olarak bu vakıfların etkin olmadığını belirtmişlerdir. Bu soruya verilen cevaplarda ayrışan bir vurgu yapılmamıştır.

Tablo 45: SYD Vakıflarından Yardım Almayan Vatandaşların Sosyal Yardımlara İlişkin İfadeleri

İstihdama yönlendirilmeli	
M:11	İnsanın nafakası az, tüketimi fazla ise açık verir ama balık vermekten ziyade balık tutmayı öğretmeli insanlara. İnsanlar meslek sahibi yapılmalı.
M:20	İş olanaklarının artırılması, insanların çalışarak kendilerine bakabilecek düzeye gelmeleri daha önemli diye düşünüyorum.
M:31	İnsanları muhtaç duruma düşürmesinler, aşlarını temin edecek iş versinler , yaşlılara ve diğer düşkünlere baksınlar. Bu zaten devletin görevi ne diyeyim ben.
M:36	Yoksulluğun giderilmesi için sosyal yardım gibi pasif politikalardan ziyade daha çok istihdam odaklı aktif politikalara yönelmeli. Asgari ücret de bunlardan bir tanesi ve de en önemlisi bence. Örneğin asgari ücret vergi dilimine girmemeli ve asgari geçim indirimi artırılmalı. Bu gibi örnekler çoğaltılabilir.
M:50	Sosyal yardımdan önce işsizliğin çözülmesi gerekli. Gözlemlediğim kadarıyla muhtaç ailelerde işsizlik ön planda ama dediğim sosyal yardım miktarları düşük.
Kurumsal düzenlemeye gidilmeli	
M:18	Belli standartlar olmalı bu işi yapanlarda ve yardım alanlar için de aynı şeyler geçerli tabii ki.
M:24	Örneğin çalışabilecek durumda ya da malı mülkü olup bunu çocuklarına devretmiş kişilere bu yardımlar verilmesin. Devlete de yük olunuyor böylece, şu anda iyi tespit yok iyileştirilmesi gerekli.
M:25	Bu noktada denetim mekanizması sıkı olmalı. Bağışçılar tarafından yapılan yardımların nereye gittiği belli olmalı. Şeffaflık insanın içinin rahat olmasını sağlar hem de bu yolla daha çok bağış yapılır.
M:28	Bence en büyük problem tam olarak: Koordinasyon. Koordinasyon doğru yapılırsa oluşacak mükerrer talep ve yardımlar düzenlenmiş olur. Bir de aynı yardımların daha isabetli olduğu inancındayım, çünkü nakdi yardım yerine ulaşamayabiliyor bunun için denetim mekanizmasının çok iyi işlemesi gerekli.
M:45	Eskiden bu kadar çok yaygın şekilde yardım yapılmıyordu. Esasen bugün bu yardımlar amacına hizmet etse, insanlar yaşamlarını idame ettirebilir. Ama sistemsel hatalar var, zor ve mesuliyetli bir iş. Zor olduğu içinse zengin daha zengin fakir de daha fakir.
M:48	İnceleme ve denetimler çok itinalı yapılmalı. Bir de denetimler sıklaştırılmalı. Verilen yardım miktarları biraz daha yükseltirlerse daha iyi olur. Ama yine bugün iyi ki var bu yardımlar.
Medya ve iletişim kanalları daha çok ağırlık vermeli	
M:21	Sosyal yardımlar bence büyükşehirlerde yeterli çünkü iletişim daha yaygın medya var insanlar seslerini duyurabiliyor. Kırsal kesimde yetersiz olduğunu düşünüyorum.
Toplumsal gelişim ve dayanışma artırılmalı	
M:26	Bürokratik zorluklar çözülmeli burada önemli görevin yine muhtarlara düştüğüne inanıyorum. Gençler daha bilinçli olmalı, okuyup araştırmalı; sözünü ettiğim yoksulluk zincirini onlar kırabilir. Eğitime çok inanıyorum.

	Yoksullukla mücadelede kadınların eğitilmesi de gerekli. Bu eğitim kurslar düzeyinde de olabilir. İnsanlar bağımlılıktan kurtulmalı, yardımlar insanları bağımlı hâle getiriyor. Toplumda yozlaşma meyli var, kendi mahallemden başlayarak insanlara kitap okumalarını ve kendilerini geliştirmelerini tavsiye ediyorum.
M:27	Yoksullukla mücadelede bu yardımlardan ziyade, meslek edindirme kurslarının etkinliği ve yaygınlığı daha önemli. Gelişim olmalı toplumda.
M:32	Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı vekil öğretmen olarak anaokullarında çalıştığım dönemlerde biz muhtaç durumdaki öğrencilerimizi tespit edip onlara yönelik çalışmalar yapıyorduk kendi çevremizde gücü yeten insanlarla. Kermesler düzenleyip buradan elde ettiğimiz gelirleri muhtaç çocuklarımızın ailelerine bağışlıyorduk ya da ihtiyaçlarını görmeye çalışıyorduk. Ben başarılı olduğumuz düşüncesindeyim.
M:35	Çözüm olarak, vatandaşların – belli meslek gruplarında - , mesela esnafın kendi aralarında birleşerek ihtiyaç sahiplerine yardım ulaştırmasının daha etkili olacağı inancındayım.
M:39	Meslek eğitimi verilsin vatandaşlarımıza, ben üniversiteler açıp gençleri işsiz ve muhtaç bir şekilde sokağa bırakmaktan söz etmiyorum. Eğitim kademeli hâle getirilmeli, meslekî ara eğitime önem verilmeli.
M:42	Sosyal yardımdan ziyade, devletin yaptığı tüm yardımlar mesela tarımsal destekler ele alınırsa; bunlar sübvansiyon niteliğinde. Yapılan destek tam zamanında verilmeli üreticiye verilen tohum desteği tam olarak ekim döneminde yapılmalı yoksa bu destek ile başka bir ihtiyaç karşılanıyor ve üretim zamanı üreticinin eli yine boş. Bu da yoksullaşmaya neden oluyor. Hem de devletin kaynakları yerine değil, yanlış bir yere gitmiş oluyor. Dolayısıyla her şeyde zamanlama çok önemli, kaynaklarımızın doğru yere harcanması için.

Yukarıdaki tabloda SYD Vakıflarından sosyal yardım almayan vatandaşlarla gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda yapılan kodlamalar bulunmaktadır. Mülakat gerçekleştirilen vatandaşlar sosyal yardımlarla ilgili cümlelerinde, bu yardımların daha etkin hâle getirimesin için farklı fikirler beyan etmişlerdir. M:11, M:20, M:31, M:36, M:50 istihdama yönlendirme fonksiyonun geliştirilmesi vurgusunda bulunmuşlardır. M:18, M:24, M:25, M:28, M:45 ve M:48 ortak vurgu olarak bu kurumda yapısal düzelemeye gidilmesinin gerekliliğini ifade etmişlerdir. Gayri resmî sosyal yardım mekanizmalarının etkinliğini vurgulayan M:26, M:27, M:32, M:35, M:39 ve M:42 ise toplum kesimlerinin kendi arasındaki dayanışmasının daha etkin olduğunu belirtmişlerdir. Burada ayrıışan tek cevabı veren M:21 ise medyada sosyal yardımlara daha fazla yer verilmesiyle etkinliğin artırılabilceğini söylemiştir.

Tablo 46: SYD Vakıflarından Yardım Almayan Vatandaşların Sosyal Yardımların Dağıtımına İlişkin İfadeleri

Diğer kurumlarla koordineli olmalı, bu şekilde daha etkin	
M:11	Sakarya’da özellikle ilçemizde sosyal yardımlar etkin bir şekilde dağıtılıyor. İnsanların sıkıntılarını giderip maddi olanaklarını değiştiriyor. Ancak STK’lerin bunu daha etkin bir şekilde yaptıklarına inanıyorum , elbette bunun altında yatan nedenler var.
M:24	Bu yardımları adamı olmayan almıyor , ben halkın içinden biriyim durumu biliyorum çünkü esnafıktan emekli oldum ben.
Dağıtım mekanizması yeteri kadar etkin değil	
M:18	Etkinlik konusunda bir örnek vermek gerekirse, kısa süre önce evimin çöplerini sokağa çöpün yanına bırakmıştım. Sadece üzerine yıkılmak üzere olan bir evin tapusu var diye hiçbir kurumdan yardım alamayan ve bu çöpleri alan yaşlı bir teyzeyle tanıştım. Etkin olduğunu düşünmüyorum.
M:21	Sesini duyurmak çok daha zor , kaymakamlığa en az 20 kez gitmen gerekli yardım alabilmek için.
M:27	11 yaşında şeker hastası çocuğum var , yardım alabilmek amacıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına başvurdum, gelirim fazla olması gerekçesiyle talebim reddedildi. Aslında bu benim hakkımsa almak istiyorum çünkü gelirim fazla olsa bile giderim de ona göre. Eşim çocuğuma bakmak için çalışmıyor bu ayrıca bir gider tabi ki. Bu yaşadıklarımın haksızlık olduğunu düşünüyorum.
M:31	Yok olunca ne yaparsın ki, yani bu yardımlar verilsin diye bakarsın aslında hiç de etkin değiller.
M:39	Sosyal yardımlar konusunda en büyük sorun ise ihtiyacı olmayan insanlara yardım yapılması. Gerçekten muhtaç olan insanlar bugün mağdur durumda.
İnsanların organizasyonu daha etkin	
M:20	Elimde imkânım olsa kendim yardım ederim , herhangi sosyal yardım kurumuna bırakmadan kendim mağdur insanları görerek yardım yapmayı tercih ederdim.
M:25	Biz de bazen kendi çapımızda yardım bırakıyoruz ancak içimde yardım yerine ulaştı mı diye tereddüt oluyor. Gözümle de gördüm bıraktığım giyim yardımlarını alıp pazara götürerek satan insanlar var. Bildirilmiş kişiler olsa insanın bizzat eliyle yardım vermesi daha makul değil ama yine de yoksulluğun bir kader olmadığı düşüncesindeyim insanlar bu zinciri kırabilir.
M:26	Kimse taşın altına elini koymuyor. Eskiden sosyal yardımlaşma kurumsallaşmamış şekilde olsa da yaygındı. İnsanlar zor durumdaki kişilere arkasından destek olmalılar.
M:35	Kendi elimden geldiğince tanıdığım ihtiyaç sahiplerine, bilgim dâhilinde yardım ulaştırmaya gayret ediyorum.
M:42	Spor kulübünde yöneticilik yaptığım dönemlerde, afet durumlarında yardımlaşmanın en güzel örneklerine şahit olurdum. Bizim gibi küçük ilçelerde imece vardı, yok oldu. Ben bu sistemin eksilerinden de söz etmek istiyorum, hiç ihtiyacı olmayan insanlar yanlış beyanlarla yardım alabiliyor.
M:45	Bugün mahalle muhtarları kendi tanıdıklarına ve çevresine sunuyor bu imkânları. Olan garibana oluyor, gerçek ihtiyaç sahibi zor durumda yine. Elimde fırsatım olsa bizzat kendi elimle yaparım yardımı, kurumları devreye sokmazdım.

Koordinasyon konusunda sorunlar giderilmeli	
M:28	Yoksulluğun kaderden ziyade bir kısır döngü olduğu düşüncesindeyim. Esasen ülke tamamen yoksul; nedenine gelince çalışıp üreten az, dolayısıyla alınan vergilerden yapılan yardımları tüm anlamıyla karşılamak da çok zor. Bu yüzden de sosyal yardımlar tamamen kimsesiz, yoksul ve gariban insanlara yapılmalı diğer mağdur insanlara yapıyorsa da süre sınırlaması getirilmeli mutlaka, böylelikle daha etkin olacağına inanıyorum.
M:50	Etrafımda bu gibi yardımları alan insanlar var. Bilgi sahibi olduğum için onları sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarına yönlendiriyorum. Ancak dışarıdan bakıldığında kimin muhtaç olacağını bilemiyorsunuz. Gerçek ihtiyaç sahipleri ayırt edilmiyor. Bu biraz da karakter meselesi, dürüst insanlar doğru bilgi veriyorlar ve durumu da kötüye kullanmaya kalkmıyorlar.
Yoksulluğu kökten çözmek gerek	
M:32	Tabii ki var, çalıştığım dönemlerde bu konuya bizzat şahit oldum da. Benim farklı düşüncem var: Küçük çocukların ihtiyaçları karşılanıp eğitim almaları sağlanabilirse en iyi çözüm bu olabilir diyorum. Öncelikle eğitim, benim çözüm önerim bu böylece genç kuşakların yoksulluğu aktarılmamış olur ve yoksulluğun önüne ancak bu şekilde geçebiliriz. Belli bir yaştan sonraki insanları eğitmek hem zor hem de bunun büyük ölçüde çözüm olacağını düşünmüyorum ben.
M:36	Eğitim hayatımı burs almadan tamamladım ben ve tanıdığım insanların birçoğu da böyle. İhtiyacımız yok muydu? Ancak bu tür yardımların kime verildiği tartışmalı.
Etkin	
M:48	Komşum, hem de arkadaşım var. Kanser hastası, hastalanınca eşi onu terk etti. O durumda biz bir şeyler yapmak istedik ama nereye kadar, elden gelen öğün olmaz o da vaktinde bulunmaz. Bir tanıdığımız onu sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfına yönlendirdi, ilçede olan. Şükür ilgilendiler.

Yukarıdaki tabloda ise sosyal yardım almayan vatandaşlar tarafından SYD Vakıflarının sosyal yardımları dağıtımını konusundaki sorun ve önerilere değinilmiştir. Sosyal yardımların dağıtımını konusunda benzeşen cevaplar veren M:11 ve M:24 diğer kurumlarla işbirliği içerisinde çalışılmasının gerekliliğine dikkat çekmişlerdir. M:18, M:21, M:27, M:31 ve M:38 ortak vurgu olarak sosyal yardımların dağıtımında etkinliğin sağlanmadığını ifade etmişlerdir. M:20, M:25, M:26, M:35, M:42 ve M:45 vatandaşların arasındaki resmî olamayan dağıtım mekanizmalarının daha etkin olduğunu ifade etmişlerdir. M:28 ve M:50 benzeşen cevap olarak koordinasyondaki bir takım sorunların giderilmesinin dağıtımını daha etkin hâle getireceğini söylemişlerdir. Ortak vurgu yapan M:32 ve M:36 ise sosyal yardımların dağıtımına odaklanmaktan daha çok yoksulluğu kökten çözebilecek politikaların uygulanmasının gerekliliğini vurgulamışlardır. M:48 ise ayrışan cevap vermiş sosyal yardımların dağıtım işlevinin etkin olduğunu belirtmiştir.

Ancak diğer sorularda sosyal yardım miktarlarının artırılmasının da faydalı olacağını söylemiştir.

3.2.3.4. Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Üstlendiği Rolle İlgili İfadeler

Vakıf Yetkilileri

M:2 – İnsanın her türlü hâlinin olması, işsizlik gibi dönemlerde destek olma özelliği var

“Yoksulluğa düşme bireylerin ya da ailelerin başına gelebilecek muhtemel bir durum. Sosyal yardımlar, böyle bir durumda koruyucu tampon görevi görüyor. Olması gereken de bu. Bu durumlardan en belirgin olanı işsizlik dönemidir. İşsiz bireyin gelir testini yapmakla görevli olduğumuz gibi, iş bulana kadar iş arama sürecinde yol masrafları gibi masraflarını, bunun yanı sıra iş bulduğunda maaş alana kadar yaşamını idame ettirecek geçici yardımı vermekle yükümlüüz. Aslında yardım alanların yanı sıra bağışçılar da var, kuruma farklı bakış açılarıyla bakanlar var.”

M:4 – Yoksulluğun kötü şeyler yaptırabilmesi

“Parasızlık- yoksulluk insana her şeyi yaptırır. Bir çift ayakkabıya ihtiyacı var diyelim bunu alacak durumu yoksa çok mecbur kalırsa belki kötü bir şey yapar ama sosyal yardımlar insanların içinde bulundukları darboğazı geçmelerine yardımcı olur.”

M:9 – Kalıcı çözümlere yönelmesi

“Vakfın yaptığı yardımların etkin olabilmesi için, geçicilikten ziyade kalıcı çözümler üretebilmesi önemli. İstihdam yönlü yardımlar burada etkili. İşkur’la koordineli işe yönlendirme programımız bu konuda güzel bir örnek fakat burada çoğu kez kullanmıyoruz. Zira ilçemiz küçük ve şehir merkezine oldukça uzak, özel konumu dolayısıyla da çok fazla istihdam olanağı yok. Burada yaşayanlar çalışmak için il merkezine taşınmak istemeyebiliyorlar. Biz de bu konuda ailevî nedenlerle haklı bulabiliyoruz ve bu nedenden dolayı İşkur’un bu fonksiyonunu çoğu kez aktifleştirmeyebiliyoruz. Eğer aktifleştirirsek, ihtiyaç sahibi insanlar daha da mağdur duruma düşebilirler. İstihdam önemli demiştim. Balık vermekten öte balık tutmalı insanlar. Bu nedenle çok fazla yardım veriliyor algısının oluştuğu roman mahallesiyle ilgili bir projemiz var. Yine İşkur kapsamında bir meslek edindirme kursu bu. Milli Eğitim Bakanlığı dâhilinde olan bu proje görüşülüyor. Söz konusu mahallede hasır sepet örme

işi yapan yaşlılar var. Bu mesleğin hem genç nesillere aktararak kaybolmaması hem de gençlere istihdam yaratması adına proje üzerinde çalışıyoruz. Biz, vatandaşların gözünde olduğu kadar kendi içimizde de çok fonksiyonlu bir kurumuz. Hem birçok kurumla iletişim halindeyiz hem de hane ziyaretlerimiz bu kurumların bilgilendirilmesi adına önemli yer teşkil ediyor. Örnekleyecek olursa, hane ziyareti esnasında eğer o evde şiddet uygulanma potansiyelini hissediyorsak ya da evde yaşayan fertler bunu dile getiriyorsa sosyal hizmetlere yönlendirme yetkimiz bulunuyor.”

M:14 – Sosyal devletin gereği

“Kesinlikle olması gereken kurumlar. Düzenli yardımlar çok önemli, bunlar kişinin herhangi bir probleminden yola çıkarak yapılması gereken yardımlar. Düzenli ve merkezi yardımlar sosyal devletin bir gereğesi, bu nedenle zorunlu.”

M:15 – Çalışabilenlere verilmemeli, istihdamdan uzaklaştırır

“Kişilerin ihtiyaçları giderilmeye çalışılıyor, çalışabilir durumda olanlar için yoksullukla mücadelede çok da etkin değil çünkü istihdamdan uzaklaştırma riski bulunmakta.”

M:19 – Destek niteliğinde

“Maalesef yapılan yardımlar yoksulluk için bir çözüm değil çünkü çok küçük miktarlar bunlar, dolayısıyla kişileri ekonomik anlamda düzeltmek mümkün olmuyor ancak destek niteliği taşıyabilir bu yardımlar.”

M:29 - Yoksulluğun kötü şeyler yaptırabilmesi

“İnsanların kötü yönelimlerde bulunmalarını engelleyebiliriz bunun dışında vatandaşlarımıza destekleyici görev üstlendiğimizi söyleyebilirim.”

M:33 - Destek niteliğinde

“Sosyal Yardımların yoksullukla mücadelede üstlendiği rol için pansuman yapıyor diyebilirim, kaynağına inmiyor.”

M:37 – Olması gereken bir kurum

“Vakıflar için devletin şefkatli ellerini gösterdiği yerler diyebilirim. Şeffaf davrandığını düşünüyorum ve bizim kısıtlı imkânlarımız 2000’li yıllarda kaldı.”

M:40 – İyi bir sistem

“Sosyal yardımlar ve vakıf, şayet suistimal olmazsa devlet tarafından eskiden kurulmuş iyi bir sistem.”

M:46 - Çalışabilenlere verilmemeli, istihdamdan uzaklaştırır

“Gençler için dediğim gibi kısa süreli bir tampon görevinde, sürekli vermemeye özen gösteriyoruz. İş bulana kadar yapılan geçici yardımlarımız var. Mütevelli heyetine yaptığımız sunumlarımız esnasındaysa öncelik sırasına göre değerlendirme yapılıyor. Hasta, yaşlı, hiçbir gelir elde edemeyecek kişiler gibi bir sıralama mesela.”

Yardım Alan Vatandaşlar

M:3 – Çaresiz kalınca geline son mercii

“Mecburiyetten geline bir yer. İhtiyacı olmasa kimse buraya gelmeyi istemez.”

M:5-6 - Destek niteliğinde – memnuniyet

“Yoksulluk kader. Yardımlar Allah’tan var.”

M:8 – Denetimine dikkat edilmeli

“İhtiyacı olan, muhtaçlar alsın. Ben, başkasının hakkına da girmek istemem gerçek ihtiyaç sahipleri alsınlar.”

M:10 - Destek niteliğinde – memnuniyet

“Yardım olmasaydı hayatım değişmezdi.”

M:16 – Gerekli bir kurum

“Yoksulluğa kader diyemem tamamıyla, geçinmek zor, yardım almasam ne yaparım.”

M:17 - Destek niteliğinde – memnuniyet

“Olmasa ne yaparım bilmem ki. Neyle geçiniriz biz.”

M:30 - Çaresiz kalınca geline son mercii

“Burası da çözüm değil yoksulluğu önlemek için ama çok muhtacım.”

M:34 - Gerekli bir kurum

“Yoksulluk aktarılan bir problem ve kader olduğuna inanıyorum.”

M:38 - Gerekli bir kurum

“Yoksulluğumun çocuklarıma aktarılmasını istemiyorum. Yardımlar burada önemli.”

M:47 - Denetimine dikkat edilmeli

“İhtiyacı olmayan insanların almaması gerektiğini düşünüyorum.”

Yardım Almayan Vatandaşlar

M:11 – Etkinliği arttırılmalı

“İHH ve Beşir Derneği gibi kurumlar daha etkin bence. Bunun nedenlerindense, STK’lerin iletişim ağlarının daha güçlü olması sayılabilir.”

M:18 – Yeniden yapılandırılmalı

“Bence SYD Vakıfları ve bunun gibi yardım odaklı kurumlarda sağduyulu ve işinin ehli insanlar istihdam edilmeli.”

M:21 - Denetimine dikkat edilmeli

“İnsanı insan gibi görüp, ayrımcılık yapılmadan, ihtiyacı olan herkese yardım yapılırsa daha güzel olur.”

M:24 - İnsanın her türlü hâlinin olması

“Tabi ki kimse bu duruma düşmek istemez ama insanoğlunun başına her şey gelebiliyor. Gerçek bir ihtiyaç sahibi olursa bu alınan yardımlar yeterli olmaz kesinlikle.”

M:25 - Etkinliği arttırılmalı

“İyi işletilen bir mekanizma olsa, çok çok önemli.”

M:26 - Denetimine dikkat edilmeli

“Sosyal yardım konusundaysa muhtarlar çok önemli, her muhtar mahallesindeki vatandaşların maddi durumunu bilir, bilmeli, eskiden bu böyleydi. Mahallede ne olsa muhtarın haberi olur mahalle sakinlerini o bilgilendirirdi. Bu şekilde yoksulluk önlenabilir.”

M:27 - Yeniden yapılandırılmalı

“Adil dağıtılmadığı için önleyebileceğini düşünmüyorum. Hak edenlerin kriterleri kesin olarak belirlenmeli ve bu kişilere verilmeli sadece.”

M:28 - İnsanın her türlü hâlinin olması, Koordinasyonuna dikkat edilmeli

“Bir insanın düzenini bozabilecek olaylar her zaman yaşanabilir. Sosyal yardımlar bunları düzene sokmak için hayata geçirilmiş durumda ancak sosyal yardımlar kurumsallaşmadan önce çevremizde yaşayanlar mesela komşular vasıtasıyla da biz bu düzeni işletiyorduk. Modern insan ise bu düzenden giderek uzaklaştı. Bugün kurumsallaşmak zorunda sosyal yardımlar bu yüzden. Yine devlet eliyle kurumsallaşması yetmiyor sosyal yardımların başkaca açmazları da var elbet, mesela sivil toplum kuruluşları da etkin bir şekilde devletin sosyal yardım organlarıyla koordineli çalışmalı.”

M:31 - Denetimine dikkat edilmeli

“İncelemelerin de itinalı bir şekilde yapıldığını düşünmüyorum dolayısıyla rastgele insanlara da veriliyor. Esasen verilmesine karşı değilim ben. Verilsin tabii ki. Ama gerçek ihtiyaç sahiplerine verilirse toplumda huzur olur alan da memnun olur, biz de adalet var deriz.”

M.32 - Etkinliği arttırılmalı

“Yoksulluk mücadele edilmesi gereken önemli bir konu birçok başka problemi doğurur. Sosyal yardımlar etkin olursa önüne geçebilir yoksulluğun.”

M:35 - Denetimine dikkat edilmeli

“Eski dönemlere nazaran sosyal yardımların adil ve etkin olarak dağıtıldığını düşünmüyorum. Sosyal yardımlar tam anlamıyla amacına ulaşmıyor. Sivil toplum kuruluşlarının da artık etkin olduğunu düşünmüyorum.”

M:36 - İşsizlik gibi dönemlerde destek olma özelliği taşınmalı

“İnsanlara sosyal yardım yapmak yerine, onları istihdam içine çekmeyi denemeliler.”

M:39 - Etkinliği arttırılmalı, Yeniden yapılandırılmalı

“İşsiz kalan insan hâliyle muhtaçtır sonra bunlara üç- beş paket makarna ile kömür yardımı yaparak kendinize bağımlı hâle getirirsiniz.”

M:42 - Etkinliği arttırılmalı, Yeniden yapılandırılmalı

“Aile dayanışmasının eksik olduğu, çözülmüş yapılarda da yoğunlukla ihtiyaç duyulduğu düşüncesindeyim. Ancak devletin bakışı bu sosyal yardımlara değişmeli, yasal prosedürlerle yardım almadan önce alacak kişiyi çok zorluyorlar buraya gelen kişilerin bunları takip edecek çok bir bilgisi yok zaten. Bir de devlet açısından değinmek istediğim diğer nokta bu yardımların insanların çok fazla gözü önünde yapılması, kömür yardımı gibi, bu bizim ananelerimizde böyledir yardım, yardım alan kişiyi rencide etmeden gizlice yapılmalıdır.”

M:45 - Denetimine dikkat edilmeli

“Uzun süredir görev yapan bir memurum, haliyle doğu hizmetinde de bulundum. Eski zamanlarda yeşil kart uygulaması vardı söz konusu yardımların yerine ulaşmadığına bizzat şahit oldum. Büyük aşiretlerin mensupları, maddî durumları gayet de iyi olanlar bile bu hizmetten faydalanıyorlardı. Denetim çok eksik ya da yönlendiriliyor.”

M:48 - İnsanın her türlü hâlinin olması, Destek niteliğinde

“Bu zamanda ihtiyaçlar arttı çünkü herkesin bütçesi ona göre kimse kimseye yardım edemiyor ki. Yardımlara ihtiyacı olanlara sosyal yardımlar yetişsin en azından.”

M:50 - Kalıcı çözümlere yönelmesi gerekiyor

“Keşke yanıltıcı beyanlar verilme de bu yardımları alanlara daha çok yardım verilse. Daha büyük miktarların ayrılması gerekli.”

Mülakat gerçekleştirilen 50 kişiye yöneltilen aynı soru üzerinden gidilen ortak cevaplarda, yoksullukla mücadelede sosyal yardım mekanizmasının işlevinin ne olduğuna ilişkin 38 cevap 11 başlıkta kodlanmıştır. Kodlama sıklığına (mod) göre; insanların her türlü hâle düşebileceği 3, yoksulluğun kötü şeyler de yaptırabileceği 2, kalıcı çözümlerin gerekliliği 2, sosyal devletin bir işlevi olması 1, istihdamdan uzaklaştırmamasının gerekliliği 3, destek niteliğinde olması 6, gerekli bir kurum olması 4, iyi bir sistem olması 1, başvurulacak son mercii olması 2, denetiminin dikkatli

yapılması gerektiği 7, etkinliğinin arttırılması gerektiği 5, yeniden yapılandırılmasının gerekliliği 2 kez vurgulanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk, kendisini belirleyen bireysel kriterler ve ölçme yöntemleri bakımından tanımlanması zor ve görelî bir kavramdır. Ancak üstünde tartışma götürmeden birleşilen nokta şudur ki; yoksulluk tüm insanlar için önemli bir sorundur, zira yoksulluk vücudun bir uzvu gibi görülürse buradaki hastalık diğer uzuvları da etkileyecektir. Diğer bir ifadeyle toplumun herhangi bir kesiminde baş gösteren yoksulluk diğer kesimlerde de yapısal bozulmalar şeklinde kendisini hissettirebilecektir.

Yoksullukla mücadele eden insanlar için muhtaç tanımı yapılabilir. Yoksullukla mücadele eden insanlar ister istihdamın içerisinde olsun isterse olmasın muhtaçlık kavramıyla ilişkilendirilebilirler. Zira “çalışan yoksullar” kavramı istihdam içerisindeki yoksullar için kullanılmaktadır.

Yoksullukla mücadelede istihdam odaklı birçok aktif politika ve istihdam dışındaki muhtaç kişiler için pasif politika uygulanmaktadır. Bu politikalarla iki farklı anlamda kullanılan sosyal yardım kavramı devreye girmektedir. Bunlar; çalışanlara ve onlar dolayısıyla ailelerine yapılan sosyal yardımlar ve bir de istihdam dışında, muhtaçlık kriterleriyle örtüşen sosyal güvenlik şemsiyesi hâricinde kalan yoksul bir kesime yapılan sosyal yardımlardır. Bu iki kavram birbirinden farklı olmasına karşın çoğu kez iç içe girmekte, farklı ülke uygulamalarında ise zaman zaman birleştirilmektedir.

Sosyal güvenlik bireylerin ve(ya) sorumlu oldukları kişilerin zaman içerisinde karşılaşılabilecekleri sosyoekonomik riskleri ortadan kaldırmaya yarayan ya da bu riskler karşısında güvence altında yaşamalarını sağlayan bir mekanizmadır. Ailevî sosyal yardımlar bu başlıkta incelenebilir.

Sosyal yardımlar ise sosyal güvenliğin bilinen en eski hâli olmakla beraber, günümüzde sosyal güvenlik şemsiyesi dışında olanların ve muhtaçların başvuracağı son mercii durumundadır. Genelde hiçbir geliri bulunmayan ya da yoksulluk sınırının altındaki bireylere sağlanan yardımlardır. Yoksulluk, muhtaçlık ve sosyal yardımlar arasında ilişki bağı bulunmaktadır. Muhtaçlık şartlarında yaşayan bireylerle sosyal yardımlar arasında ise ispat etme yükümlülüğü gibi bir ilinti bulunmaktadır.

Yoksulluğu etkileyen bireysel, çevresel ve kültürel, ekonomik ve siyasî, coğrafi birçok faktör bulunduğu gibi; yoksulluğun birçok türü de bulunmaktadır. Yoksulluk onu

etkileyen faktörler çerçevesinde belli bir bölgeye, topluma, döneme özgü olabilmektedir. Cinsiyete özgü olmamakla birlikte yine onu yaşayan bireyler nezdinde farklı özellikler göstermektedir. Yoksulluğun çözümü için bu farklı birey ya da grupların yoksulluğu yaşayış biçimlerine inmek gerekmektedir. Bu noktada, her ne kadar yoksulluğun cinsiyete özgü olmadığını belirtmiş olsak da, kadınlar yoksulluğu erkeklerden farklı bir biçimde yaşamaktadırlar. Bunun nedeni sosyolojik, antropolojik, ekonomik ya da farklı bir nedenle olabilmekteyken bir de çocuk yoksulluğunun fizyolojik nedenlerle kadın yoksulluğuna eklendiği durumlar olabilmektedir.

Bu çalışmada bilhassa yoksullukla mücadele için uygulanan politikalardan muhtaç kişilere yapılan sosyal yardımlar ele alınmıştır. Ancak özel olarak kadın ve çocuk yoksulluğu daha fazla detaylandırılmıştır. Keza sosyal yardımlar konusunda da aile/çocuk ve dul/yetimlere yapılan sosyal yardımlara bölümler genelinde değinilmiştir.

Birbiriyle ilişki içerisindeki bu üç kavram (yoksulluk, muhtaçlık ve sosyal yardımlar) ele alınmış ve de kadın ve çocuk yoksulluğu bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. Her ne kadar sosyal yardımların diğer alıcıları arasında yaşlıları, engellileri, uzun süreli işsizleri vb. grupları görmek mümkünse de dünyada kadınlar ve çocuklar için geliştirilmiş birçok uygulama bulunmaktadır. Buna ek olarak çalışmanın alan araştırması kısmında SYD Vakıfları yardım verirken kadın ve çocuklara ihtimam gösterdiklerini ifade etmişlerdir.

Refah rejimleri bağlamında Avrupa'daki bazı ülke örnekleriyle yoksulluk ve sosyal yardımlar incelenmiştir. Muhtaç durumdaki söz konusu bu gruplara yönelik sosyal yardımlar, özellikle aile yardımları başlığında irdelenmiştir.

Tarihsel gelişimi ele alınan sosyal yardım, sosyal güvelik kavramıyla yakından ilişkilidir. Tarihsel süreçte sosyal güvenliğin köklerini sosyal sigortalar, bunun temelini de Alman Bismarck Modeli oluşturmaktadır. Yine tarihsel süreç içerisinde primsiz rejim olarak da bilinen ve sosyal yardımlara zemin hazırlayan sistem ise İngiliz Beveridge Planı'na dayanmaktadır.

Günümüzde ise sosyal yardım, devletin taraf olduğu resmi kurumlar dışında gönüllü kuruluşlar, mali özerklik çerçevesinde yerel yönetimler gibi kurumlarca da sağlanmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde niteliklerine ve verilme şartı durumlarına göre farklı sosyal yardımlar bulunmaktadır.

Sosyal yardım kavramı, literatürde ülkeden ülkeye esnek tanımlanmaktadır. Bazen sosyal koruma kavramıyla iç içe girmekte bazen çalışan sosyal hakları da sosyal yardım olarak kabul görmektedir. Dolayısıyla yürütülen sosyal yardım uygulamaları da ülkeden ülkeye farklı politikalara tabi olmaktadır. Bunun dışında sosyal yardımlar üzerinde söz konusu ülkenin geleneksel yapısı, ekonomik konjonktürü, sosyal güvenlik hukukunun gelişimi gibi faktörler de etkili olabilmektedir. Bundan ötürü Türkiye'deki sosyal yardım sistemini ele almadan önce Avrupa'da seçili ülkelerde konu çerçevesinde bazı sosyal yardım uygulamalarına değinilmiştir. Bu yaparken refah rejimleri sınıflandırmaları çerçevesinde bir değerlendirme yapılmıştır. Son yılların verilerinden de faydalanılırken Türkiye'nin içerisinde bulunduğu Güney Avrupa refah rejimiyle benzeyen yönleri tespit edilmiştir. Geleneksel sosyal yardımların da işlerliğini sürdürdüğü bu refah rejimi modelinde kadın ve çocukların ya da diğer bir deyişle ailenin desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Avrupa'daki diğer refah rejimlerinde ise (en çok destekleyen muhafazakâr refah rejiminde Almanya – Almanya dâhi bir sınıra kadar) aile için sosyal yardımların daha çok son dönemlerde üzerinde çalışılan bir politika aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak bu durum daha önce belirtilmiş olan ülkelerin geleneksel yapısı diğer ifadeyle gayri resmî sosyal yardım mekanizmasıyla ilintidir. Avrupa'daki seçili ülkelerdeki sosyal yardımların (aile için yapılanlar da dâhil olmak üzere) Türkiye'den ve Türkiye'nin bulunduğu refah rejimindeki diğer ülkelerden fazla olduğunu söylemek mümkündür. Ancak özellikle küreselleşmenin etkisiyle Güney Avrupa refah rejiminde de aile ilişkilerinin sosyolojik çözülmesi ile gelecek yıllar için aile sosyal yardımlarının resmî olarak daha da artacağı projeksiyonunu gösterebilir. Nitekim bu 2000 sonrası artan oranlarla gerçekleşmiştir. Hem TÜİK hem de EUROSTAT verileri bunu desteklemektedir.

Avrupa tarihi boyunca insan haklarında, çalışan haklarında, hukuksal yapısında, sosyal güvenlik sistemlerinde tüm dünyaya örnek teşkil eden uygulamaların beşiği olmuştur. Bu ülkelerde diyalektik süreç içerisinde mücadelelerle elde edilen haklar bütününden söz etmek mümkündür. Ancak günümüzde, 1980 sonrası neoliberal politikaların uygulanması ve küreselleşme sürecine girilmesinden dolayı bunun yanı sıra kutuplaşan bir dünyadan söz etmek mümkündür.

Bu açıdan bakıldığında Avrupa'da da kadın ve çocuk yoksulluğu belli bölgeler, toplumsal kesimler arasında görülebilmektedir. Fakat burada altı çizilmesi gereken en önemli nokta

şudur. Yine Avrupa başta olmak üzere dünyada artık yoksulluk için ulusal, uluslararası ya da küresel çapta mücadele programları, faaliyetler düzenlemektedir. İnsanlık gelecek için umut ışığını kaybetmemelidir. En karmaşık hâliyle döngüsel olarak tanımlanan yoksulluk sonraki nesillere aktarılmamalıdır. Bu bağlamda bakıldığında kadın ve çocuk yoksulluğuyla mücadele üzerine eğilmek daha manidar sayılmaktadır.

Kadın ve çocuk yoksulluğu ve mücadelesi refah rejimleri bağlamında önde gelen refah devletleri çerçevesinde ele alınmıştır. Bugün buralarda da yoksulluğun yaşanabildiği ancak mücadele için adımlar atıldığı görülmektedir. Çalışmada ele alınan ülkelerdeki çeşitli sosyal yardım uygulamalarına da yer verilmiştir.

Refah rejimleri sınıflandırmasıyla ele aldığımızda aile ve çocuk sosyal yardımları, kişi başına Euro olarak değerlendirildiğinde sosyal demokrat refah rejiminde, muhafazakâr refah rejiminde, liberal refah rejiminde, Güney Avrupa refah rejiminde giderek azalan miktarlarla verilmektedir. Ancak tüm ülkelerde zaman içerisinde bu sosyal yardım türünde artış görülmektedir.

Ayrıca yoksulluk, muhtaçlık ve sosyal yardımların temellendirildiği uluslararası ve ulusal hukuk literatürü bulunmaktadır. Sosyal güvenlik ile iç içe geçen sosyal yardımlar insanın insanca yaşamasının sağlandığı araçlar olarak bildirge ve beyannamelere konu olmuştur.

Türkiye koşullarında değerlendirdiğimiz sosyal yardımların uluslararası ve anayasal dayanakları bulunsa da sosyal yardımlar için oluşturulmuş herhangi bir yasa bulunmamaktadır. Bu noktada muhtaçlık kavramıyla ilişkilendireceğimiz sosyal yardımlar, eğer ki böyle bir yasa bulunsaydı “hak temelli” olması gerekmektedir. Ancak mevcut durumda sosyal yardım sağlayıcısı konumundakilerin de inisiyatifini gerekli kılan bir mekanizmadır. Zira yapılan çalışmanın araştırma kısmı örneklenirse; vakıf çalışanları tarafından, bazı müteveli heyetlerinin kadın ve çocuklara daha fazla yardım yapma taraftarı olurken diğerlerinin istihdamda yer almayan tüm kesimlere yaygın ve daha az meblağlarla yardım verme taraftarı oldukları belirtilmiştir.

Çalışmanın alan araştırması kısmında; Türkiye, Sakarya İli özelinde resmî sosyal yardım sağlayıcılarından Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı nezdindeki SYD Vakıfları incelenmiştir. Zira sosyal yardım sağlayan başka resmî ya da özel kurumlar ve kuruluşlar

da bulunmaktadır. Bunlara arasında Türk Kızılayı'nı, SHÇEK'i, çeşitli STK'ları, yerel yönetimleri vb. kurumları görmek mümkündür.

Dünyada gelişmiş sosyal yardım örneklerine (bunlar arasında istihdam odaklı, aile yardımı niteliğinde ve yoksulluğun kaynağına inen) rastlanmaktadır. Türkiye'de sosyal yardım daha temel ya da diğer bir ifadeyle daha geleneksel yapıda kalmaktadır. Bunda toplumun kendi arasında oluşturduğu sosyal yardım araçları ve dinî mekanizmaların etkisi olsa da hızla küreselleşen dünyada 2000'ler sonrası ekonomik, siyasî ve kültürel yapıdaki değişimler neticesinde sosyal yardımların Türkiye'de de arttığı söylenebilmektedir.

Bu noktada aynî, nakdî, şartlı ve şartsız, koruma ve tazminat amaçlı sosyal yardım türleri bulunmaktadır. Bu sosyal yardımların bir kısmı yakın geçmişte hayata geçirilmişse de, çalışmanın odak noktasını tam olarak bu sorun; bu sosyal yardımların etkinliği oluşturmaktadır. Temel soru olan sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede etkin bir mekanizma mıdır, yoksa yoksulluğu besleyen ve devingen hâle getiren yapılandırma mıdır ya da bir sosyal devlet işlevi midir, olmuştur. Bu sorunun cevaplanması için Sakarya İli özelinde, resmî bir sosyal yardım kurumu olan SYD Vakıfları ilçeler bazında ele alınmıştır.

Çalışmanın araştırma safhasında, öncelikle örneklem tespit edilmiştir. Sakarya İli'nin her bir ilçesindeki SYD Vakıflarına gidilerek tüm vakıflar nezdinde her bir vakıftan yetkili 1 çalışanla mülakat gerçekleştirilmiştir. Zira sosyoekonomik ve kültürel öğeleri birbirinden farklı olan ilçelerde, ilçeler bazında farklı yanıtlar verilmiştir. Ancak kayıt tutulmadan her bir vakıf bünyesinde gerçekleştirilen konuşmalar esnasında, mülakatların gerçekleştirilmediği personel de benzer cevaplar vermişlerdir.

Vakıf bünyesinde mülakat gerçekleştirilen vakıf personeline ek olarak, mülakat gününde vakfa gelen vatandaşlarla (bunların önceden yardım almış olması diğer deyişle dosyasının açık olması şartı aranarak) mülakat gerçekleştirilmiştir.

Son kategoride ise, SYD Vakıflarından yardım almayan fakat çevresinde alan vatandaşlar itibarıyla konu hakkında bilgi sahibi vatandaşlarla her ilçede mülakat gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada üç kategoride toplanan çalışan ve vatandaşlarla yapılan görüşmeler neticesinde, Sakarya İli örneklem alınarak SYD Vakıflarının sağladığı sosyal yardımların ne derece etkin olduğu tartışılmıştır.

Nitel araştırma sürecindeki mülakat cevapları ayrıştırılıp içerik analizi yapıldığında, kategorik bazda ayrışan anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

Bu araştırmayı üç kategoride temellendirmek yanlış olmayacaktır, temel soruya da bu kategoriler çerçevesinde ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunlar; vakıf çalışanları, yardım alan ve yardım almayan vatandaş gruplarıdır. Sosyal yardım uygulamalarının etkinliğine bakış bu açıdan tartışılmalıdır.

Birinci kategoride SYD Vakıfları çalışanları ile mülakatlar gerçekleştirilirken, birçoğu çözüm odaklı çalıştıklarına değinmiş ve sosyal yardımların temel bir görevinin olduğu, insanların zor dönemlerinde destek niteliğinde olduğuna vurgu yapmışlardır. Bunun yanı sıra çalışmada vakıflar esas alınarak mülakat gerçekleştirilen personelin çalışma koşullarına da değinilmiştir. Burada, insan odaklı yapılan bu işin zor taraflarına da değinilmiştir. Hem yapılan işin işlerliğini arttırmak hem de vatandaşa daha kaliteli hizmet sunmak adına vakıflarda çalışan personelin gelişimine önem addedilmesi, olağan şartlara her vakıfta psikolog gibi çalışanların bulunması gerekliliğine değinilmiştir. Vakıf çalışanları hakkaniyetli bir sosyal yardım dağıtımı için özveri ile çalıştıklarının altını çizmiştir. Vakıf çalışanları sosyal yardımları yoksullukla mücadelede etkin bir konuma koymuştur. Ancak yine sosyal yardımlar için sosyal devletin gereği olan istisnaî durumlar dışında süreklilik arz etmemesi gereken yardımlar olarak da değerlendirmişlerdir.

İkinci kategoride, muhtaçlık sınırları içerisinde yaşayan ve vakıflardan yardım alan vatandaşların ifadeleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Yardım alan vatandaşlar, sosyal yardımlarla geçindiklerini, bu yardımlar olmazsa durumlarının daha kötü olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca kurumlarda çalışan yetkililerde olumlu diyaloglar geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Esasen böyle olmasa sosyal yardım talebinde bulunmazdım utandırıcı bir tarafı var bu yardımları almanın, diyen vatandaşlar da olmuştur. Ayrıca çok mecbur kalmasa bu yardımları almak istemediğini ya da gerçek ihtiyaç sahiplerinin alması gerektiğini vurgulayan vatandaşlar bulunmaktadır. Fakat bu vatandaşların geneli sosyal

yardımlarla zor şartlarda yaşamlarını sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Yalnızca yaşlılık aylığı alan vatandaşlar ise yaşamlarını idame ettirmede zorlanmadıklarını ifade etmiştir.

En belirgin ayrımsa, üçüncü kategori mülakatlarında meydana gelmiştir. Şöyle ki; bu kategoride SYD Vakıflarıyla birebir ilişkisi bulunmayan vatandaşların ifadeleri ele alınmıştır ve bu vatandaşlar yüksek oranlarda sosyal yardımların etkin olmadığını ve yoksulluk sorununu çözmediğini vurgulamışlardır. Seçilmeden mülakat yapılan bu vatandaşlar, vakıf personellerinin de vurguladığı üzere SYD Vakıflarına belli bir aynî yardımı (kömür, makarna) dağıtan kurum olarak bakmaktadırlar. Ancak yapılan bu eleştirilere rağmen yoksullukla mücadele ya da sosyal yardımlar daha etkin hâle getirilmesi konusunda öneriler de getirilmiştir. Bunların başında koordinasyon sorunlarının giderilmesi, sosyal yardım dağıtımındaki kayırmacılık ve suistimalin giderilmesi, bağışçılarla yardıma muhtaçların daha etkin bir şekilde karşılaştırılması ve işin ehli personelle çalışılması gibi öneriler gelmektedir.

Çalışma ve çalışmaya ek olarak yapılan araştırma neticesinde Türkiye’deki sosyal yardım sistemine ilişkin getirilebilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Sosyal yardım sisteminin Türkiye’deki sosyal güvenlik sistemi gibi tek bir çatı altında toplanması.
- Sosyal yardım türlerinin alıcı gruplarına göre bu çatı altında yeniden düzenlenmesi.
- Sosyal yardımların tek bir çatı altında dağıtım gücü karşısında, yerel yönetimlerin aynî yardımlar konusunda daha kolay ulaşabilmesinden dolayı aynî yardımları yapması, böylece söz konusu malzemelerin bozulma riskinin kaldırılması. Resmî kurumların şartsız nakdî yardımlara ağırlık vermesi. Gönüllü kuruluşların şartlı nakdî yardım yapmasının desteklenmesi.
- Koordinasyon, denetim ve etkinlik sorunlarının giderilmesi.
- Sosyal yardım talebiyle başvuran kişilerin tüm gelir ve mal varlıklarının günümüzdekinden daha etkin ve şeffaf bir şekilde analiz edilmesi.
- Şeffaflık özelliğinin bağışçılar ve yardım alanlar arasında da geçerli olması. (Böylelikle şahısların kurdukları sosyal yardım kuruluşlarının (Gönüllü STK’lar) da ortak çatı altında birleşmesi kolaylaşabilir.)

- Belirli ve istisnaî gruplar için Avrupa'daki örnekler gibi kalıcı vatandaşlık gelirinin sağlanması.
- Muhtaçlara gelir payı dağıtılmasının sağlanması, sosyal güvencesi bulunmayan çocukların belirli yaşa kadar bundan faydalandırılması, dolayısıyla genç neslin yoksulluk riskinden uzaklaşarak güvencede yaşaması ve yoksulluğun aktarılmaması.
- Sosyal yardım kurumundaki istihdama yönlendirme fonksiyonun işlerliğinin sağlanması.
- Sosyal yardım kurumlarının yeniden yapılandırılmasının yanı sıra personel rejiminin de yeniden değerlendirilmesi.
- Personel temini sürecinde itinayla davranılmasına ek olarak personele çalıştıkları sürece iş eğitimleri ve rehberlik danışmanlığının sağlanması.
- En önemlisi ise sosyal yardımların özellikle alıcı grupları bakımından net bir yasal çerçevede yer almasıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ALPER, Yusuf (2015), “Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sosyal Sigortalar Hukuku”, Dora Basım, 7. Baskı, Bursa.
- ALPER, Yusuf (2019), “Sosyal Güvenlik Üzerine Yazılar’ım”, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi, Ankara.
- ASAGEM, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010), “Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü”, Yayına Hazırlayan: GÜNEŞ Sadık, Genel Yayın no:144, Ermat Matbaacılık, Ankara.
- BUĞRA, Ayşe ve KEYDER, Çağlar; Editörler (2006), “Sosyal Politika Yazıları” 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- DAVIES, Huw T. O.; NUTLEY, Sandra M. ve SMITH Peter C. (2009), “What Works? Evidence-Based Policy and Practice in Public Services”, 5. Baskı, The Policy Press, Bristol.
- DEMİRBİLEK, Sevda (2005), “Sosyal Güvenlik Sosyolojisi”, Legal Yayıncılık, İzmir.
- DITCH, John; Editör (1999), “Introduction to Social Security - Policies, Benefits and Poverty”, Routledge, Londra.
- ERDOĞAN, Necmi; Yayına Hazırlayan (2002), “Yoksulluk Hâlleri – Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri”, Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, İstanbul.
- ESPING ANDERSEN, Gosta. (1990), “The Three Worlds of Welfare Capitalism”, Cambridge, Polity Press.
- ESPING ANDERSEN, Gosta; GALLİE, Duncan; HEMERIJCK, Anton ve Myles, John (2002), “Why We Need a New Welfare State”, OxfordUniversity Press, Oxford.
- GÜRBÜZ, Sait ve ŞAHİN Faruk (2017), “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe- Yöntem- Analiz”, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.

- ILO International Labour Organization (2015), “Kalkınma Sürecinde Çalışma Ekonomisi Üzerine Düşünceler”, Editörler: CAZES Sandrine ve VERICK Sher, Efil Yayınevi, Ankara.
- JENSON, Janeve ve SÎNEAU, Mariette; Editörler (2001) “Women’s Work, Childcare, and Welfare State Redesign”, University of Toronto Press, Toronto.
- KAZGAN, Gülten (2002), “İktisadî Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi” Remzi Kitabevi, 10. Basım, İstanbul.
- KESGİN, Bedrettin (2014), “Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım”, Açılım Kitap, 2. Baskı, İstanbul.
- KIRANLAR, Safiye (2013), “Savaş Yıllarında Türkiye’de Sosyal Yardım Faaliyetleri (1914-1923)”, Afşaroğlu Matbaası, Ankara.
- KORKUSUZ, M. Refik ve UĞUR, Suat (2013), “Sosyal Güvenlik Hukuku”, Ekin Basım, 3. Baskı, Bursa.
- KUTLU, Denizcan (2015), “Türkiye’de Sosyal Yardım Rejiminin Oluşumu: Birikim, Denetim, Disiplin”, NotaBene Yayınları, Ankara.
- MARX, Ive ve NELSON, Kenneth; Editörler (2013), “A New Dawn for Minimum Income Protection? In Minimum Income Protection in Flux”, Basingstoke, Palgrave Macmillan, United Kingdom.
- MERRIAM, Sharan B. (2013), “Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber” Çeviri Editörü: TURAN, Selahattin, 3. Basımdan Çeviri, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- NUSSBAUM, Martha (2000), “Women and Human Development: The Capabilities Approach”, Cambridge University Press, Cambridge.
- OKTİK, Nurcan; Derleyen (2008), “Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları”, Yakın Kitabevi, İzmir.
- ÖZDEK, Yasemin; Editör (2002), “Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları”, TODAİE Yayın, Ankara.

- ÖZDEMİR, M. Çağlar ve İSLAMOĞLU, Emel; Editörler (2017), “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk” 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ÖZDEMİR, Süleyman (2007), “Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti” , Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- SARACENO, Chiara; Editör (2002), “Social Assistance Dynamics in Europe: National and Local Poverty Regimes”, Policy Press, Bristol.
- SCHAFFNER GOLDBERG, Gertrude (2010), “Poor Women in Rich Countries: The Feminization of Poverty Over the Life Course”, Oxford University Press, Oxford.
- ŞENKAL, Abdülkadir (2017), “Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika”, 4. Baskı, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- ŞENSES, Fikret (2014), “Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk”, 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SÖZER, Ali Nazım, (1998), “ Türkiye’de Sosyal Hukuk”, 2. Baskı, Barış Yayınları, İzmir.
- ŞİMŞEK, Ali (2012), “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- THUROW, Lester C. (1969), “Poverty and Discrimination”, Brookings Institution, Washington D.C..
- TOKOL, Aysen ve ALPER, Yusuf; Editörler (2018), “Sosyal Politika”, 9. Baskı, Dora Basım, Bursa.
- UĞUR, Suat (2011), “Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri” , Ekin Yayınevi, Bursa.
- YILMAZ, Nail ve BULUT, Yücel (2009), “Kent Yoksulluğu ve Gecekondu”, Beta Basım, İstanbul.

Tezler

- ACA, Zeynep (2018), *‘Türkiye’de Kamusal Sosyal Yardımların Yapabilirlik Yaklaşımı Çerçevesinde Etkinliğinin Analizi: Bursa Örneği*, Uludağ Üniversitesi SBE Doktora Tezi, Bursa.
- AKTAŞ, Asuman (2014), *‘Sosyal Dışlanma Bağlamında Sosyal Yardımlar ve Karşılaştırmalı Politika Önerileri*, ÇSGB Uzmanlık Tezi, Ankara.
- BENLİ, Abdurrahman (1991), *‘Türkiye’de Sosyal Devletin Gelişimi ve Gelir Dağılımı Açısından Sosyal Hayata Müdahalesi*, İstanbul Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GÜREL, Deniz (2009), *‘Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politika Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği*, İstanbul Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- HACİMAHMUTOĞLU, Hande (2009), *‘Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.
- KELEŞ, Sümeyra (2008), *‘Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği*, Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.

Diğer Kaynaklar

- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982), Karar Sayısı:1982/2709, Kabul Tarihi:07.11.1982.
- 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (1986), Karar Sayısı:1986/3294, Kabul Tarihi:29.05.1986.
- 4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu (2001), Karar Sayısı:2001/4721, Kabul Tarihi:22.11.2001.
- 4857 Sayılı İş Kanunu (2003), Karar Sayısı:2003/4857, Kabul Tarihi:22.05.2003.
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu (2005), Karar Sayısı:2005/5393, Kabul Tarihi:03.07.2005.
- 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu (2008), Karar Sayısı:2008/5737, Kabul Tarihi:20.02.2008.

- 28539 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik (2013), Karar Sayısı:2013/28539, Resmî Gazete Yayımlanma Tarihi:25.01.2013.
- BM, Birleşmiş Milletler (1948), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, <https://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf>, (Erişim Tarihi:22.06.2020).
- ILO, International Labour Organization (1944), Philadelphia Bildirgesi, https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_412361/lang--tr/index.htm, (Erişim Tarihi:22.06.2020).
- ILO International Labour Organization (1952), 102 No’lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377270/lang--tr/index.htm, (Erişim Tarihi:22.06.2020).
- Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2018), Karar Sayısı:703/3, Kabul Tarihi:02.07.2018.
- AKTAN, Coşkun Can ve VURAL, İstiklal Yaşar (2002), *Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri*, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Editör: AKTAN Coşkun Can, Hak-iş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- BRADBURY, Bruce ve JÄNTTI, Markus (1999), *Child Poverty Across Industrialized Nations*, Innocenti Occasional Papers, Economic Policy Series No. 71. Florence: UNICEF International Child Development Centre.
- DODURKA, Berra Zeynep (2014), *Türkiye’de Merkezi Devlet Eliyle Yapılan Sosyal Yardımlar - Çalışma Raporu*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, İstanbul.
- ILO, International Labour Organization (2019), *World Employment and Social Outlook – Trends 2019*, International Labour Office, Geneva.
- IMMERVOLL, Herwig ve BARBER, David (2006), *Can Parents Afford to Work? Childcare Costs, Tax-Benefit Policies and Work Incentives*, IZA Discussion Paper, No: 1932.

- ŞENER, Ülker (2010), *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, TEPAV Politika Notu.
- UN, United Nations (2015), *The Millennium Development Goals Report - 2015*, New York.
- UNDP, United Nations Development Programme (2019), *Human Development Report - 2019: Beyond Income, Beyond Averages, Beyond Today: Inequalities in Human Development in the 21st Century*, New York.
- UNICEF, United Nations Children's Emergency Fund (2019), *The State of the World's Children - 2019, Children, Food And Nutrition Growing Well in a Changing World*, Unicef, New York.
- VANDEMOORTELE, Jan (2000), *Absorbing Social Shocks, Protecting Children and Reducing Poverty*, Unicef, New York.
- AVŞAR KURNAZ, Şebnem (2007), *Çocuk Yoksulluğu*, Aile ve Toplum, Cilt:3, Sayı:12, 47-55.
- BAHLE, Thomas; PFEİFER, Michaela, ve WENDT, Claus (2010), *Social assistance*, In Francis G. CASTLES, Stephan LEİBFRIED, Jane LEWİS, Herbert OBİNGER, ve Christopher PIERSON (Editörler.), *The Oxford Handbook of Welfare State*, Oxford University Press, Oxford, 448–461.
- BEJAKOVIC, Predrag (2005), *Poverty, Financial Theory and Practice*, Cilt:29, Sayı:1, 113-116.
- BRADSHAW, Ted K. (2007), *Theories of Poverty and Anti-Poverty Programs in Community Development*, Community Development, Cilt:38, Sayı:1, 7–25.
- CAROTHERS, Thomas ve BARNDT, William (2000), *Civil society*, Foreign Policy, Kış 1999-2000, Sayı:117, 18–29.
- DİLİK, Sait (1980), *Sosyal Yardımlar-İki Anlamlı Bir Terim*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:35 Sayı:1-4, 55-72.

- DOĞAN, Mehmet Sait (2011), *Vakıf Medeniyetimize Sosyal Siyaset ve Sosyoloji Açısından Bir Yaklaşım, Sosyoloji Konferansları*, Cilt:0, Sayı:34, 9-28.
- DOĞAN, Selen ve DEMİRAL, Özge (2008), *İnsan Kaynakları Yönetiminde Çalışanların Kendilerine Doğru Yolculuk Yöntemi: Yetenek Yönetimi*, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:17, Sayı:3, 145–166.
- DURGUN, Özlem (2011), *Türkiye’de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme*, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt:6, Sayı:1, 143-154.
- ENGİN, E. Murat (2015), *İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku Anayasa m. 90 Son Cümle Hükmü ve Toplu Eylemler Üzerine*, SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, 9-36.
- FERRERA, Maurizio (1996), *The "Southern" Model of Welfare in Social Europe*, Journal of European Social Policy, Cilt:6, Sayı:1, 17-37.
- GERŞİL, Gülşen (2015), *Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu*, Yönetim ve Ekonomi, Cilt:22, Sayı:1, 159-181.
- GÜLER MÜFTÜOĞLU, Berna (2006), *AB’de ve Türkiye’de Kadın Olmak: Eşitsizliğin Gölgesindeki Eşitlik*, İktisat Dergisi, Ocak 2006, Sayı:469, 40-44.
- GÜNDOĞAN, Naci (2008), *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*, Ankara Sanayi Odası (ASO), Ocak- Şubat 2008, Dosya pdf, Erişim Tarihi: 20.02.2020.
- GOUGH, Ian; BRADSHAW, Jonathan; DITCH, John; EARDLEY, Tony ve WHITEFORD, Peter (1997), *Social Assistance in OECD Countries*, Journal of European Social Policy, Cilt:7, Sayı:1, 17–43.
- GOUGH, Ian (2001), *Social Assistance Regimes: A Cluster Analysis*, Journal of European Social Policy, Cilt:11, 165–170.
- HANSEN, Hans-Tore (2008), *The Dynamics of Social Assistance Reciprocity: Empirical Evidence from Norway*, European Sociological Review, Cilt:25, No:2, 215–231.
- HORZUM, Tuğba ve dğr. (2016), *Sosyal Bilimler Alanlarında Hazırlanan Tezler için Raporlaştırma Önerileri: Bir Tez Nasıl Yazılmalıdır?*, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:36, Sayı:3, 489-521.

- KAPAR, Recep (2015), *Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Sosyal Koruma Tabanları Yaklaşımı*, Karatahta İş Yazıları, Cilt:1, Sayı:1, 181-209.
- KESGİN, Bedrettin (2012), *Kentsel Yoksulluğa Yönelik Yerinden ve Yerel Müdahale: Sosyal Belediyecilik*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:26, 169-180.
- MEMİŞ, Hasan (2014), *Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi*, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Bahar 2014 Cilt: 5 Sayı:1, 144-161.
- METİN, Banu (2012), *Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye'de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı*, SGD: Sosyal Güvenlik Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 117-151.
- MEYER, Bruce D. ve SULLIVAN, James X. (2012), *Identifying the Disadvantaged: Official Poverty, Consumption Poverty, and the New Supplemental Poverty Measure*, Journal of Economic Perspectives, Cilt:26, Sayı:3, 111-136.
- NISTOR, Polixenia (2018), *The Charitable Foundations of Social Assistance*, Eastern-European Journal of Medical Humanities and Bioethics, Cilt:2, Sayı:2, 15-30.
- NOTTEN, Geranda ve DE NEUBOURG, Chris (2011), *Monitoring Absolute and Relative Poverty: "Not Enough" is not the Same as "Much Less"*, Review of Income and Wealth, Cilt:57, Sayı:2, 247-269.
- OCHEL, Wolfgang (2001), *Financial Incentives to Work - Conceptions and Results in Great Britain, Ireland and Canada*, CESifo Working Paper Series No:627.
- ÖĞÜLMÜŞ, Selahaddin (2011), *Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü*, Aile ve Toplum Cilt: 7 Sayı: 26, 83-96.
- ÖZTÜRK, Şinasi (2008), *Kırsal Yoksulluk Ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research, Cilt:1, Sayı:5, 605-634.
- SCARPA, Simone (2009), *The Scalar Dimension of Welfare State Development: The Case of Swedish and Finnish Social Assistance Systems*, Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, Cilt:2, Sayı:1, 67-83.

- SARAN, Ulvi (1997), *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*, Vakıflar Dergisi, Sayı:26, 427-440.
- ŞENER, Ülker (2012), *Kadın Yoksulluğu*, Mülkiye Dergisi, Cilt:36, Sayı:4, 51-67.
- ŞİŞMAN, Yener (2017), *Türkiye’de Sosyal Politikanın Dünyü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi?*, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, 1-22.
- TAŞÇI, Faruk (2008), *Türkiye ’nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz*, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Cilt:0, Sayı:55, 127-149.
- UZUN, Ayşe Meral (2003), *Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası*, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, 155-173.
- YILDIRIM, Aziz (2010), *Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü*, Yardım ve Dayanışma Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 9-16.
- YILDIRIMALP, Sinem ve ÖZDEMİR, Akın (2013), *Yapabilirlikten Yoksunluk Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu*, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Yıl:2, Cilt:2, Sayı:4, 50-84.
- YÜKSEL ARBACI, Rabihan (2019), *Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi*, Sosyal Güvenlik Dergisi, Cilt:9 Sayı:1, 123-140.

İnternet Kaynakları

- AÇSHB, Aile, T.C. Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, <https://ailevecalisma.gov.tr/> (Erişim Tarihi:25.06.2020).
- AÇSHB, T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/kadin-istihdaminin-anahtari-kadin-kooperatifleri-olacak/>, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).
- belgium.be, Official Information and Services, Resmi Bilgiler ve Servisler, https://www.belgium.be/en/family/social_security_in_belgium, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

BMAS, Bundesministerium für Arbeit und Soziales, Federal Ministry of Labour and Social Affairs, Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, <https://www.bmas.de/EN/Our-Topics/Social-Europe-and-international-Affairs/Programmes-and-Funds/FEAD/fead-article.html>, (Erişim Tarihi: 21.08.2020).

BUVINIC, Mayra (1997), *Women in Poverty: A New Global Underclass*, Foreign Policy, Fall, [www.eif.gov.cy/mlsi/dl/genderequality.nsf/0/12D2A22FAC60DA74C22579A6002D950A/\\$file/womeninpoverty.pdf](http://www.eif.gov.cy/mlsi/dl/genderequality.nsf/0/12D2A22FAC60DA74C22579A6002D950A/$file/womeninpoverty.pdf) (Erişim Tarihi:20.02.2020).

Government.no, Ministry of Labour and Social Affairs, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/Cash-Benefit-Act/id448404/>, (Erişim Tarihi: 21.08.2020).

gov.ie, Government of Ireland, İrlanda Hükûmeti, <https://www.gov.ie/en/policy/e9b63e-children-and-youth/>, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

GOV.UK, Department for Works & Pensions, Çalışma ve Emeklilik Bakanlığı, <https://www.gov.uk/government/publications/maternity-benefits-technical-guidance/maternity-benefits-technical-guidance>, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

GÖYMEN, Korel (2004), Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler, <https://research.sabanciuniv.edu/1427/1/KorelGoymen.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.02.2020).

MİLLİYET, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/butcede-kadin-erkek-firsat-esitligi-takip-edilecek-6075949>, (Erişim Tarihi: 28.05.2020).

MİLLİYET, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/18-5-milyon-ogrenciye-ucretsiz-yemek-geliyor-6141418>, (Erişim Tarihi: 28.05.2020).

MINISTERO DEL LAVORO E DELLE POLITICHE SOCIALI, ÇALIŞMA VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, <https://www.lavoro.gov.it/notizie/Pagine/Voucher-per-servizi-di-baby-sitting-e-online-la-Circolare-INPS.aspx>, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

Ministerio de Trabajo y Economía Social, Ministry of Labour and Social Economy,
Çalışma ve Sosyal Ekonomi Bakanlığı, Cinsiyet Eşitliği, Kadın ve Fırsat Eşitliği
Enstitüsü,

<http://www.inmujer.gob.es/areasTematicas/IgualdadEmpresas/CorresponsabilidadConciliacion.htm>, (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

Sosiaal - ja terveysministeriö, Ministry of Social Affairs and Health, Sosyal İşler ve
Sağlık Bakanlığı, <https://stm.fi/en/gender-equality/mainstreaming>, (Erişim
Tarihi: 21.08.2020).

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/kadin-istihdaminin-anahtari-kadin-kooperatifleri-olacak/>, (Erişim
Tarihi: 22.08.2020).

TDK, Türk Dil Kurumu Sözlükleri, www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 23.10.2019).

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013
(Erişim Tarihi: 05.01.2020).

VGM, T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, <https://www.vgm.gov.tr/kurumsal/tarihce/tarihte-vakiflar> (Erişim
Tarihi:21.02.2020).

VGM, T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, 01- Vakıfların Türlerine Göre Dağılımı,
(05.08.2020), https://www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakif-istatistikleri/yeni-vakiflar_ (Erişim Tarihi:24.08.2020).

EKLER

EK 1: Yüksek Lisans Tezi Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MUHTAÇ KİŞİLERE YAPILAN SOSYAL YARDIM UYGULAMALARININ ETKİNLİĞİ: SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ

SOSYAL YARDIM KURUMLARI ÇALIŞANLARI İÇİN

1. MÜLAKAT NO:
2. ADI- SOYADI:
3. YAŞI:
4. CİNSİYETİ:
5. MEDENÎ DURUMU:
6. ÖĞRENİM DURUMU:
7. MESLEĞİ:
8. MESLEKTE GEÇEN SÜRE:
9. Kendinizi başarılı addedebilir misiniz?
10. Yardım alan kişiler en çok ne tür yardım talebinde bulunuyorlar?
11. Sosyal yardım verirken, verdiğiniz kişilerde hangi kriterlere dikkat ediyorsunuz?
Gerçek ihtiyaç sahiplerini nasıl ayırt ediyorsunuz?
12. Kurumda çalışan sayısı ve eğitim durumları hakkında bilgi verir misiniz?
13. Yoksullukla mücadelede muhtaç kişilere yapılacak sosyal yardımlar dışında çözüm önerileriniz var mı? Başka deyişle sosyal yardım alanlardan farklı taleplerle gelenler oluyor mu?
14. Sizce sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede nasıl bir rol üstleniyor?
15. Meslek hayatınız boyunca paylaşmak istediğiniz bir izleniminiz var mı? Görüşme ve incelemeler esnasında en çok sizi neler etkiliyor?
16. Görevinizin zor tarafları nelerdir?

SOSYAL YARDIM ALAN KİŞİLER İÇİN

1. MÜLAKAT NO:
2. ADI- SOYADI:
3. YAŞI:
4. CİNSİYETİ:
5. MEDENÎ DURUMU:
6. ÖĞRENİM DURUMU:
7. MESLEĞİ:
8. ÇALIŞMA DURUMU:
9. Hangi sosyal yardımları alıyorsunuz?
10. Aldığınız sosyal yardımlar dışında başka ihtiyaçlarınız bulunuyor mu?
11. Bu ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyor musunuz ya da başka kurum ve kişilerden yardım mı alıyorsunuz?
12. Sosyal yardımları ne sıklıkla alıyorsunuz?
13. İhtiyaç sahibi olmanızın nedenlerini sıralayabilir misiniz?
14. Sizce sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede nasıl bir rol üstleniyor?
15. Sosyal yardım alma dışında başka herhangi bir isteğiniz oldu mu? Başka deyişle sosyal yardımdan farklı taleplerle kurumlara başvurduğunuz mu?
16. Yardım almadan önceki maddi şartlarınız nasıldı?
17. Kurum çalışanlarıyla iletişiminiz nasıl?
18. Günlük hayatınızdan kısaca bahsedebilir misiniz? Bir gün boyunca neler yaparsınız?
19. Gelecek için beklentileriniz neler?

SAKARYA İLİ'NDE YAŞAYAN VATANDAŞLAR İÇİN

1. MÜLAKAT NO:

2. ADI- SOYADI:
3. YAŞI:
4. CİNSİYETİ:
5. MEDENÎ DURUMU:
6. ÖĞRENİM DURUMU:
7. MESLEĞİ:
8. MESLEKTE GEÇEN SÜRE:
9. Yoksullukla mücadelede muhtaçlara verilen sosyal yardımlar hakkındaki düşünceniz nedir?
10. Sizce sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede nasıl bir rol üstleniyor?
11. Muhtaçlık kavramı size neyi çağrıştırıyor?
12. Yoksulluğu önlemek için farklı çözüm önerileriniz var mı?
13. Resmî kurumlarca verilen sosyal yardımlar için nasıl bir tanımlamayı uygun görürsünüz?
14. Etrafınızda sosyal yardımlardan faydalanan tanıdıklarınız var mı? Bu uygulamaların etkinliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı :61923333/050.99/
Konu :20/17 Dilek PERİ

Sayın Dilek PERİ

İlgi : Dilek PERİ 29/01/2020 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 05.02.2020 tarihli ve 20 sayılı toplantısında alınan "17" nolu karar örneği ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Arif BİLGİN
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

17. Dilek PERİ'nin " Yoksullukla Mücadelede Muhtaç Kişilere Yapılan Sosyal Yardım Uygulamalarının Etkinliği: Sakarya İli Örneği " başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.
Yapılan görüşmeler sonunda Dilek PERİ'nin " Yoksullukla Mücadelede Muhtaç Kişilere Yapılan Sosyal Yardım Uygulamalarının Etkinliği: Sakarya İli Örneği " başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Evrakı Doğrulamak İçin : <http://193.140.253.232/envision.Sorgula/BelgeDogrulama.aspx?V=BE6LBZ0E2>

Etik Kurulu Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Tel:0264 295 50 00 Faks:0264 295
50 31
E-Posta :ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ :www.sakarya.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Dilek PERİ, 1982’de Sakarya/Adapazarı’nda dünyaya gelmiştir. 1993 ve 2000 yılları arasında Sakarya Hendek Atike Hanım Anadolu Lisesi’nde öğrenim görmüştür. 2000 yılında bu ortaöğretim kurumunun Türkçe- Matematik bölümünden mezun olmuş ve aynı yıl Marmara Üniversitesi, İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde öğrenim hayatına devam etmiştir. 2004 yılında lisans derecesiyle bu üniversiteden mezun olmuştur ve kamuda belli bir süre ortaöğretim kurumlarında vekil İngilizce öğretmeni olarak çalışmıştır. 2018 yılından bu yana Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Sosyal Siyaset Bilim Dalı’nda yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir.